

ARTICULUS LXXIII

QUOMODO INTELLECTA DE DEO SUNT PROFERENDA PER NOMINA INCOMPLEXA

- 5 | Viso a XXI° articulo hucusque quae et qualia de Deo in se et absolute sunt intelligenda sequitur ultimo in hac parte nostrae disputationis ordinariae quomodo intellecta de eo sunt proferenda. Et primo quoad illorum significationem sive nominationem per nomina incomplexa. Secundo quoad illorum praedicationes per propositiones complexas.
- 10 Circa primum quaeruntur undecim, quorum primum est utrum Deus et quae in ipso et de ipso intelliguntur significari | possint nomine vocali; secundum est utrum significari possint nominibus impositis creaturis; tertium, utrum nomina significantia Deum et creaturas univoce significant illos; quartum, utrum nomina significantia Deum et
- 15 creaturas communiter significant illos pure aequivoce; quintum, utrum per prius significant Deum quam creaturas an e converso; sextum, utrum nomina significantia Deum, et quae sunt in eo, possint illa significare indifferenter et in abstracto et in concreto; septimum, utrum congruentius significant illa in abstractione quam in concretionem; octavum,
- 20 utrum Deus aliquo nomine nominari proprie possit; nonum, | utrum possit esse aliquod nomen proprium Deo quo significari aut nominari possit; decimum, utrum verius Deus intelligatur quam significetur aut nominetur; undecimum, utrum | nomina de Deo aliquid de ipso significant privative aut positive. |
- B" 194va
I' 390va
K" 219vb
Q 163va
S' 285rb
Bad. 263^{vx}
Scarp. 1351^v
- I' 390vb
- Q 163vb
- K" 220ra
Bad. 264ra
Scarp. 1352^a

<QUAESTIO 1

UTRUM DEUS ET QVAE IN IPSO ET DE IPSO
INTELLIGUNTUR SIGNIFICARI POSSINT NOMINE VOCALI>

Circa primum arguitur quod Deus et quae in ipso sunt nullo nomine vocali significari possint. Primo sic. Secundum AUGUSTINUM, De verbis Domini sermone 34°: «*Quidquid potest fari, non est ineffabile; ineffabilis autem Deus*»; ergo Deus fari non potest. Et sicut hoc verum est de Deo, sic etiam verum est de omni illo quod est in eo. Sed quod non potest fari, non potest sermone vocali significari, quia e contra omne quod potest sermone vocali significari, potest fari, eo quod omnis sermo fabilis est, id est dicibilis, quia omnis sermo vocalis incomplexus dictio est. Omnis autem sermo vocalis complexus ex dictionibus compositus est, non est autem dictio nisi quia est dicibilis. Maior quam ponit AUGUSTINUS manifesta est, quia posse fari et esse fabile convertuntur. Esse autem fabile et ineffabile opponuntur privative. Privatio autem vere removetur ab eo cui convenit habitus, quare similiter et ab eo quod convertitur cum habitu. Minorem quam etiam ponit AUGUSTINUS, ipse probat per hoc quod post praedicta continue subdit dicens: «*Si enim raptum se dicit usque ad 'tertium caelum' beatissimus apostolus Paulus, et dicitur se 'audisse ineffabilia verba', quanto magis ipse ineffabilis est, qui talia demonstravit quae fari non possit, cui demonstrata sunt?*»

Secundo sic. HILARIUS III° De Trinitate | cap.^o 9° loquens de Dei operibus occultis dicit sic: «*Cedit ad hoc et sensus et sermo, extra rationem humanam est veritas facti*». Et infra: «*noli nescire quia sensum et sermonem humanae naturae virtus generationis excedat*». | AUGUSTINUS, Super Ioannem sermone 19°, exponens illud Ioannis 5°: «*Non potest Filius facere quidquam nisi quod viderit Patrem facientem*», dicit sic: «*quid sit videre verbi, demonstrari verbo non potest*». Et loquitur ad litteram de verbo sermonis vocalis. Unde praemittit: «*aliquando sermo deficit*» etc., ut infra patebit. Sed si operationi Dei cedit sensus et sermo, et operatio ipsa excedit sensum | et sermonem, et verbo demonstrari non potest, quare multo fortius naturae et essentiae Dei de qua principaliter est sermo, cedit sensus et sermo, et ipsa | excedit sensum et sermonem, et verbo demonstrari non potest. Sed quod tale est sermone significari non potest, quia ut dicit AUGUSTINUS in Enchiridion cap.^o 13°: «*Verba sunt instituta per quae | in alterius quisque notitiam cogitationes proferat*». Ergo etc.

In contrarium est AUGUSTINUS, dicens Contra Adimantum cap.^o 13°: «*illa sublimitas ineffabilis ut hominibus congruat humanis sonis significanda est*»; soni autem illi non sunt nisi sermonis vocalis. Ergo etc. | Bad. 264^{rB}

<SOLUTIO>

Dico quod cum sermo vocalis significativus, de quo quaerit quaestio, verbum sit non mentale quo sibi invicem loquuntur angeli, ut alias in quadam quaestione de Quolibet exposuimus, sed vocale, tria
45 praeambula ad intentum sunt considerata de verbo vocali. Primum de eius definitione, secundum de eius origine, tertium de eius vi sive virtute. Verbum quidem vocale AUGUSTINUS, definiens in libro De Magistro cap.^o 6°, dicit sic: «*Verbum sit quod cum aliquo significato articulata voce profertur*», ut ‘*cum aliquo significato*’ intelligo tamquam signifi-
50 cato per vocem | ut per signum illius, iuxta illud quod dicit in dialectica sua Ad Deodatum de verbo quoad vocem: «*Verbum est uniuscuiusque rei signum*», et hoc secundum definitionem signi quam ponit ibidem dicens: «*signum est quod et se ipsum sensui et praeter se aliquid animo ostendit*». Et libro II° De doctrina christiana: «*Signum est quod praeter
55 speciem quam ingerit sensibus aliquid aliud facit in cognitionem venire*». Unde ut dicit AUGUSTINUS ubi supra, «*loqui est articulata voce signum dare. Articulatam autem dico quae litteris potest comprehendi*»; «*omne autem verbum sonat. Cum enim est in scripto, non verbum sed verbi signum est; quippe inspectis a legente litteris occurrit animo, quid voce prorumpat*». «*Res ipsa, quae iam verbum non est neque
60 verbi in mente conceptio, nihil aliud quam res vocatur*». | Bad 264^{rC}

De secundo est advertendum quod, secundum AUGUSTINUM ibidem cap.^o 5°: «*De origine verbi quaeritur, cum quaeritur unde ita dicatur*». Talis autem origo verborum duplex consuevit assignari: quaedam naturalis, quaedam voluntaria. Originem naturalem posuerunt | Stoici,
65 dicente AUGUSTINO ubi supra cap.^o 6°: «*Stoici autumant, quos Cicero in hac re irridet, nullum | esse verbum cuius non recta ratio explicari possit*», scilicet proxima quare sub tali voce tali rei imponatur. Sic quod si illa ratio non sit prima, quia scilicet verbum non est primitivae speciei, sed derivativae, eo quod vox sua a voce alterius verbi alteri rei primo impositae | deriva-
70 tur, et tunc reduceretur origo et ratio originis unius verbi uni rei impositae ad originem et rationem originis alterius verbi alteri rei impositi, cum quo in voce quoad aliquid communicat, et hoc per multa | media, si oportet, donec perveniatur ad verbum primitivum cuius origo et ratio originis proxima sit etiam omnino prima. Et sic oportet continue discurre-
75 rere – ut aliquibus interpositis AUGUSTINUS subdit – «*donec perveniatur eo,*

Q 164ra

B^o 195ra

Scarp. 1353^a

K^o 220ra

I^o 391rb

- ut res cum sono verbi aliqua similitudine concinat, ut cum dicimus aeris tinnitum, equorum hinnitum, ovium balatum, tubarum clangorem, stridorem catenarum. Prospicis enim haec verba sonare ut ipsae res quae his verbis significantur. Sed quia sunt res quae non | sonant, in his similitudine tactus valere, ut, si leniter vel aspere sensum tangunt, lenitas vel asperitas litterarum ita tangat auditum. Sic ipsum 'lene' cum dicimus leniter sonat, asperum est cum dicitur 'crux'. Itaque res ipsae afficiunt sicut sentiuntur verba, 'lana' et 'vepres', ut audiuntur verba, sic illa tanguntur, haec quasi tintinnabula verborum crediderunt, ubi sensus rerum cum sonorum sensu concordabant. | Hinc ab ipsarum rerum similitudine processisse licentiam nominandi, ut 'crura' non propter asperitatem doloris, sed quod longitudine atque durtia inter cetera membra sint similia. Inde ad abusioem ventum est, ut usurpetur nomen non rei similis sed quasi vicinae, cum 'piscina' videtur a piscibus dicta propter aquam ubi piscibus vita est. Hinc facta est processio ad contrarium, nam 'lucus' eo dictum putatur quod minime luceat. Quid ultra provehar? Quidquid annumerari potest, aut similitudine rerum et sonorum, aut similitudine rerum ipsarum, aut vicinitate, aut contrario contineri videbis originem verbi». 80
- Nota quod in hoc ultimo dicto tangit quattuor modos originis verborum | secundum quadruplex genus causae sive rationis, quare scilicet talis vox tali rei imponatur ad significandum eam. Quorum primus est similitudo respectu auditus aut tactus rerum significatarum et sonorum significantium et est principalis, quem tangit cum dicit: «donec perveniatur eo ut | res cum sono verbi aliqua similitudine concinat» etc. Post quem sequuntur alii, puta secundus, qui est similitudine significatorum per voces inter se, quem tangit ibi: «hinc ab ipsarum» etc. Tertius est vicinitate inter se earumdem rerum quem tangit ibi: «inde ad abusioem» etc. Quartus vero est ipsarum rerum | contrarietate inter se, quem tangit ibi: «hinc facta est» etc. | 85
- Primus autem istorum distinguitur in duos: quia aut est per similitudinem rerum et sonorum in se ipsis, vel in ipsorum proprietatibus. Primo modo est similitudo inter sensibilia sensus auditus solummodo; de quibus solummodo exemplificat cum dicit: «ut cum aeris» etc. Est enim talis similitudo inter sonum qui est signum et rem quae est sonus, ut inter sonum aeris qui est res significanda et tinnitum qui est sonus significans illam. Sonus enim aeris vocatur 'tinnitus' quia sonus aeris est tinnitus. Et sic res quae est sonus aeris cum sono qui procedit ab aere, qui est tinnitus, concinnit sive concinnat, id est convenit, et similitudinem habet. Et sic ista similitudo est prima origo huius verbi 'tinnitus' et causa quod illi rei imponatur. 90
- Secundo autem modo est similitudo bene inter alia quam inter sensibilia sensu auditus. | Et est duplex: quia aut est sonorum et rerum in suis proprietatibus secundum se consideratis, aut in comparatione ad 95

- diversas virtutes cognitivas. Primo modo est similitudo in illis de quibus exemplificat in sequentibus, puta inter sonum qui est vis, et rem significatam hoc verbo 'vis'. Sonus enim illius litterae quae est 'v' quando est
- 120 consonans proprietatem habet quod sit validus, et valide facit sonare syllabam in qua ponitur. Proprietas etiam rei significatae per sonum verbi in quo ponitur est quod sit valida, et sic proprietas rei cum sono concinnat, et sic ista similitudo est prima origo impositionis huius verbi 'vis' ad significandam rem cui imponitur, dicente AUGUSTINO in *Dialectica* sua cap.^o 7°: | «Nemo ambigit syllabas, in quibus 'v' littera locum
- 125 obtinet consonantis, ut sunt in his verbis primae syllabae 'velum', 'vinum', 'vomis', 'vulnus', crassum et quasi validum sonum edere. Quod approbat etiam loquendi consuetudo cum quibusdam verbis eam subtrahimus, ne onerent aurem. Nam inde est quod 'amastis' dicimus libentius pro 'amavistis', et 'abiit' non 'abivit', et in hunc modum innumerabilia».
- 130 Per quae intelligit talia verba ex | proprietate sua congruere et quodammodo assimilari rebus validis ut per illa convenienter significentur. Inter quae verba praecipuum et primum est hoc verbum sive vox huius verbi 'vis', quod propter huiusmodi similitudinem significat in
- 135 generali quidquid in se validum est. Quae vox tali rei sic in generali primo imposita, ab illa ulterius est origo imponendi eam per derivationem aliis, puta a 'vi' per vicinitatem ad illos in quibus est vis quam inferunt aliis dicuntur 'vincula', et 'vimen', quo aliquid violenter vincitur, et hoc iuxta tertium modum | principalem originis verbi praedictum; et ulterius a 'vinculis' aut 'vimine', 'vitis' propter similitudinem
- 140 iuxta secundum modum originis praedictum, quia sicut | vincula vel vimen vinciunt ea quae circumdant, sic et suis recurvis tenaculis palmites vitis, dicente AUGUSTINO ibidem: «ergo cum in vi sonus verbi, ut dictum est, quasi validus congruit rei quam significat, iam ex illa vicinitate per hoc quod
- 145 vinciunt, hoc est quod violenta sunt, dicta | vincula possunt videri, et vimen quo aliquid vinciatur. Inde 'vitis' a similitudine quod vinciat ea | quae apprehendit». Et ulterius a vite per quandam vicinitatem dicitur 'vinum', quia procedit a vite; et etiam per quandam similitudinem quia vincit et ligat potantem. Unde si in omnibus istis de origine verbi quaeritur unde ita dicatur,
- 150 respondebitur quod a 'vi'. Cuius origo cum quaeritur, respondebitur | quod robusto et valido sonus verbi congruit, dicente AUGUSTINO ibidem: «Scrutetur 'vincere' unde dictum sit: dicemus a vi. Quare sic appellatur require. Redditur ratio quod robusto et quasi valido ipso sono verbum rei quam significat congruit. Ultra quod requirat non habet». Et per hanc viam universa-
- 155 liter a dicto primo modo originis verbi semper oriuntur alii tres. |
- Si autem origo verbi fuerit per similitudinem rerum et sonorum in suis proprietatibus et hoc in comparatione ad diversas virtutes cogniti-

Bad 264^{ve}

K" 221ra

Scarp. 1354^r

Q 164va

S' 286ra

B" 195va

Bad. 265re

I' 391vb

Bad. 265re

vas, dico quod iste adhuc dupliciter habet contingere in creaturis: vel in
 comparatione rerum ad diversas virtutes sensitivas, vel in comparatione
 ad diversas virtutes, scilicet sensitivam unam et intellectivam aliam. 160
 Quia, ut dicit AUGUSTINUS ibidem: «*res est quidquid intelligitur vel sentitur vel*
 K" 221rb *latet*». Quod tamen intelligibile est vel sensibile, | et hoc sive fuerit res
 naturae tantum, ut est quodlibet ens singulare extra animam, sive fuerit
 res partim naturae partim rationis, ut est quodlibet ens sub ratione
 universalis seu communis, quae vocatur res primae intentionis, et sive 165
 fuerit res rationis tantum, pertinens ad artem grammaticae vel logicae, ut
 sunt omnes intentiones secundae; vel circa res primo et secundo modo
 dictas, ut sunt universale, particulare et huiusmodi; vel circa voces rerum
 illarum significativas, ut sunt dictio, nomen, verbum, pronomen et
 huiusmodi incomplexa, oratio, propositio, syllogismus, enthymema et 170
 huiusmodi quae vocantur nomina nominum, quia significant proprieta-
 tes vocum significatarum rerum primo vel secundo modo. Secundum
 primum modum est similitudo inter sensibilia diversorum sensuum, de
 quibus AUGUSTINUS loquitur cum dicit supra: «*sed quia sunt res quae non*
 Bad. 265^g *sonant*» etc. | 175
 Scarp. 135^b Si | enim secundum Stoicos res leniter sensum tactus tangit, vox
 ei imposita est quae proportionali lenitate tangit auditum, ut rei quae
 leniter movet tactum, puta pili in vellere ovis, vox lenis imponatur,
 cuiusmodi est 'lana'. Penes secundum modum est similitudo inter
 audibile et intelligibile, quem non tangit AUGUSTINUS, de quo posset 180
 ipse, si vellet dicere quoad intelligibilia, et exemplificare de illis sicut
 dixit et exemplificavit de rebus sensibilibus aliis ab audibilibus, sic: sed
 quia sunt res quae non sentiuntur, in his similitudinem intellectus valere,
 ut si leniter vel aspere intellectum tangunt, lenitas vel asperitas litterarum
 in verbo ita tangat auditum. Cum enim dicimus 'oculus' leniter sonat, 185
 cum dicimus 'veretrum' asperum est; ita quod res ipsae afficiunt intellec-
 tum | sicut sentiuntur verba. Hinc dicit AUGUSTINUS, De d i a l e c -
 t i c a cap.º 8º: «*Non offenditur aurium castitas, cum audit: manu, pede. Offendi-*
 B" 195vb *tur autem, si obscoena | pars corporis sordido ac vulgari nomine appellaretur*». Et
 ibi accipitur li 'aurium' pro aure corporis et mentis simul. Secundum 190
 enim hunc secundum modum est origo verbi secundum modum quo
 intelligi nata est res, quia scilicet secundum quod ipsa nata est movere
 intellectum qui est auris mentis, imponatur vox, quae proportionaliter
 nata est movere | aurem corporis sive auditum. |
 K" 221va Sed est sciendum quod licet ars Stoicorum aliquid valeat de 195
 Bad. 265^h similitudine rerum et sonorum, ubi res ipse sunt sensibilia auditus, in
 aliis tamen rebus quae | non sunt audibilia, modicum videtur etiam in
 I' 392ra creaturis valere, quia sic assignare rationem originis verbi, secundum

200 AUGUSTINUM, «nimis curiosa res est et minus necessaria. Quod si omnino multum iuvaret explicare originem verbi, ineptum esset aggredi quod prosequi infinitum est. Quis enim reperire posset quidquid dictum fuerit unde ita dictum sit? Huic accedit quod ut somniorum interpretatio, ita verborum origo pro cuiusque ingenio praedicatur».

205 Unde originem | verborum voluntariam posuerunt Peripatetici, qui omnia verba ad placitum rebus imponi posuerunt, easque ad placitum significare. Quos imitatus est Cicero, Stoicos irridens, ut dictum est. Et similiter AUGUSTINUS, in eo quod dicit ibidem cap.^o 5°: «res nimis curiosa et minus necessaria» etc., ut supra. «Neque hic mihi placet dicere, quod sic Ciceroni quoque idem videtur; quamvis nec quis egeat auctoritate in re tam perspicua?» Et cap.^o 6°: «Innumerabilia sunt enim verba, quorum ratio aut non est, ut ego arbitror, aut latet, ut Stoici contendunt». Omnibus tamen dictis modis originis verborum PAPIAS, ISIDORUS et HUGUCCIO, ceterique omnes tractantes grammaticam impositivam | utuntur in derivationibus suis, ut patere potest inspicienti illas. |

S' 286^b

215 De tertio supra principaliter proposito, scilicet de vi verbi, est advertendum quod secundum AUGUSTINUM in Dialectica sua dicta cap.^o 8°: «vis verbi est qua agitur quantum valet. Valet autem tantum quantum audientem movere potest. Porro movet audientem aut secundum se, aut secundum id quod significat. Cum secundum se movet, ad sensum pertinet, in eo quod offenditur si quis nominat Artaxerxem regem. Scientiam vero non secundum se, sed secundum id quod significat verbum movet, quando per verbum accepto signo animus nihil aliud quam rem ipsam intuetur, cuius illud signum est, et cum Augustino nominato nihil aliud quam ego ipse cogitor ab eo cui notus sum». |

Scarp. 1355^a

Bad. 265^{r1}

Bad. 265^{rK}

225 De sola autem vi verbi in isto modo | movendi ad praesens intendimus, de qua AUGUSTINUS dicit, libro De Magistro cap.^o 17°: «Auditis verbis ad ea refertur animus, quorum ista sunt signa». Sed non animus cuiusque, sed solum illius qui novit verbum sub ratione signi, quod nosse sic non potest nisi cognoscendo rem cuius | est signum, et cum hoc etiam signum ipsum ad illam significandam fore institutum. Aliter enim sola voce secundum sensum movetur, dicente eodem X^o De Trinitate cap.^o 1°: «Signum si quis audiat | incognitum, | veluti verbi alicuius sonum, quo quid significetur ignorans, cupit scire quidnam sit, id est sonus ille cui rei commemorandae institutus sit. Iam itaque oportet ut noverit signum esse, id est non inanem illam vocem, sed aliquid significari». «Si | enim tantummodo istam vocem esse nosset, eamque alicuius rei signum esse non nosset, nihil iam quaereret. Quia vero non solum esse vocem, sed etiam signum esse iam novit, perfecte id nosse vult; neque ullum perfecte signum nescit, nisi cuius rei signum sit cognoscat». Et tunc primo tale quid signum est quod ab audiente possit intelligi statim cum de proferente fuerit prolatum. Propter quod postquam

K" 221vb

Bad. 265^{rK}

B" 196ra

Q 165ra

I' 392rb

	AUGUSTINUS dixit ubi supra: « <i>verbum est uniuscuiusque rei signum</i> », conti- nuo adiunxit: « <i>quod ab audiente possit intelligi a loquente prolatum</i> ». Et tunc primo verbum est, dicente eodem De Magistro cap. ^o 7 ^o , « <i>omnia quae voce articulata cum aliquo significato proferuntur, 'verba' appellari? Scio</i> ». Et cap. ^o 9 ^o : « <i>Verbum cum dicimus, omne quod articulata voce cum aliquo significato profertur significamus</i> ». Et sic large sumit hic 'verbum' secundum quod	240
	large sumit 'rem', ut dictum est. Quod AUGUSTINUS explicat in Dia- lectica sua dicens: « <i>'Verba' dicuntur omnia quibus loquimur, sed tamen verba proprie nominata sunt quae per modos et tempora declinantur</i> ». Et sic 'verbum' large accipit pro quocumque sermone incomplexo, pro quo	245
Scarp. 1355 ^b	etiam potest accipi 'nomen' large sumptum, ut sic idem sint nomen et verbum, et omne verbum sit nomen, et e converso. Sicut enim dicit AUGUSTINUS, « <i>verba dicuntur</i> » etc., sic nos dicere possumus: nomina dicimus omnia quibus loquimur, sed tamen proprie nomina vocata sunt quae per casus inflectuntur.	250
Bad. 265 ^{VL}	De quibus verbis et nominibus large acceptis dicit PHILOSOPHUS	255
K ^o 222 ^{ra}	IV ^o Metaphysicae: « <i>necesse est ut sermo loquentis sit signum de aliquo apud ipsum qui loquitur, et apud illum cum quo loquitur</i> »; et per hoc verbum est sive nomen largius acceptum est symbolum quoddam inter utrumque. Unde COMMENTATOR ibidem: « <i>id est necesse est concedere quod</i>	
S ^o 286 ^{va}	<i>loquela significat illud quod est in animo apud ipsum loquentem, et apud ipsum cum quo loquitur aliquod intelligibile. Quod si illud quod dicit non fuerit intelligibile apud ipsum et apud audientem, non fit disputatio</i> ». Intellige: nec sermo aliquis universaliter nisi alicuius ad se ipsum, qui potest fieri solo verbo interi- ori, cuius signum est verbum exterius; quod non est nisi propter sermo- nem ad alium apud quem debet fieri intelligibile.	260 265
	Hinc dicit AUGUSTINUS Super Ioannem sermone 44 ^o : « <i>Quando concipis verbum, quod proferas, rem vis dicere, et ipsa cogitatio in corde tuo verbum est. Attendis cum quo loquaris, si latinus est, vocem latinam quaeris, pro diversitate auditorum diversas linguas exhibes ut proferas verbum conceptum. Illud autem quod in corde conceperas nulla lingua tenebatur</i> ». Verbi autem, quod sic	270
B ^o 196 ^{tb}	symbolum est, tota vis consistit in attingendo id cuius causa loquimur, quae duplex est: docendi scilicet et commemorandi, dicente AUGUS- TINO De Magistro cap. ^o 14 ^o : « <i>Recordor aliquamdiu nos quaesisse ob quam causam loquamur: inventumque esse docendi commemorandive causa nos loqui</i> ». Sed haec duo non agit locutio aequaliter, sed commemorari facit	
I ^o 392 ^{va}	eius quod significatum est per se, revocando scilicet ad intelligentiam de memoria verbum mentale, dicente AUGUSTINO De Magistro cap. ^o	275
Q 165 ^{tb}	2 ^o : « <i>Credo te animadvertere quamvis nullum edamus sonum, tamen intus apud animum loqui, sicque locutionem nihil aliud agere quam commemorare, cum memo-</i>	

280 *ria, cui verba inhaerent, ea revolvendo, facit venire in mentem ipsas res quarum sunt verba signa».* |

Bad. 265^{VM}

Per se autem nihil docet locutio neque secundum se, neque secundum id quod significat, dicente eodem ibidem cap.^o 24°: «*Nihil invenies quod per sola signa discatur. Cum enim mihi datur signum, si nescientem me invenerit, cuius rei signum sit, docere me nihil potest. Si vero scientem, quid disco per signum?*» Quasi dicat nihil per se, per accidens autem solummodo docet. Et hoc non secundum se, sed secundum id quod significat. Et hoc duo. Docet enim rem et | naturam eius quod per verbum significatur, ut sequitur ibidem post pauca interposita: «*id tibi magis persuadere | nitor, per ea signa quae verba appellantur, nos nihil discere. Potius enim vim verbi id est significationem quae latet in sono, re ipsa quae significatur, cognita discimus, quibus ut plurimum tribuam, admonent tantum ut quaeramus res, non exhibent ut noverimus*». Quae etiam exhibita non per se docet, sed de ipsa nos docet interna veritas menti rationali praesidens, prout sequitur ibidem cap.^o 26°: «*de universis autem quae scimus, non loquentem qui personat foris, sed intus ipsi menti praesidentem consulimus, veritatem verbis admoniti*»; et hoc non nisi artificiali ordine verborum in propositione et propositionum in argumentatione. Docet etiam quid in animo loquentis contineatur per hoc quod commemorando facit ut simile in animo audientis formetur.

K" 222rb

Scarp. 1356^a

300 De qua commemoratione dicit AUGUSTINUS IX° De Trinitate cap.^o 7°: «*Cum ad alios loquimur, verbo intus manenti ministerium vocis exhibemus, ut per quandam memorationem sensibilem tale aliquid fiat etiam in animo audientis, quale de loquentis animo non recedit*». De notitia autem ex hoc | apud audientem generata, videlicet eorum quae continentur in intellectu et voluntate loquentis ad quam principaliter verba sermonis sive vocis sunt instituta, sic dicit AUGUSTINUS libro II° De ordine cap.^o 27°: «*Illud quod in nobis est rationale, quia naturali quodam vinculo in eorum societate astringitur cum quibus illi erat ipsa ratio communis, nec homo homini firmissime sociari posset nisi colloquerentur, atque sibi mentes suas cogitationesque refunderent. Vidit esse imponenda rebus vocabula, id est significantes quosdam sonos, ut quoniam sentire animos suos non poterant, ad eos sibi copulandos sensu quasi | interprete uterentur*». De quo etiam dicit PLATO in II° Timaei: «*eadem quoque vocis et auditus ratio est ad eosdem usus atque | ad plenam vitae hominum instructionem datorum. Siquidem propterea sermonis est ordinata communio ut praesto fiant mutuae voluntatis indicia*». |

Bad. 266TM

B" 196va

I' 392vb

Bad. 266TM

315 His praelibatis, cum quaeritur utrum Deus et quae in eo sunt aliquo proprio sermone vocali significari possint, dico quod | sermone sive verbo vocali non significatur aliquid nisi cui vox imposita est ad significandum; nec potest significari nisi cui vox | ad significandum potest imponi, et hoc secundum beneplacitum voluntatis. Sive enim

K" 222va

S' 286vb

origo impositionis verbi sit naturalis sive voluntaria, secundum duos
 Q 165va modos iam supra expositos impositionis verbi, semper tamen | comple-
 mentum impositionis eius voluntarium est et ad placitum. Licet enim
 verbi origo esset naturalis, ut Stoici putabant, in hoc scilicet quod
 naturalis congruentia esset ratione vocis in hoc verbo quod tali rei 325
 Scarp. 1356^b potius imponatur quam alteri, tamen secundum actum non est | ei
 impositum nisi ad beneplacitum liberae voluntatis; ut secundum hoc
 impositio talis verbi ad significandum talem rem partim esset naturalis
 scilicet originaliter, partim voluntaria scilicet complete. Si vero verbi
 origo sit voluntaria, ut docuerunt Peripatetici, in hoc scilicet quod 330
 non maiorem habet congruentiam vox verbi ut uni rei imponatur quam
 alteri, tunc impositio eius omnino est ad placitum et voluntaria.

Et est advertendum, priusquam descendamus ad propositum,
 quod licet istae duae impositiones differrent in verbi origine, in aliis
 tamen duobus convenirent. Primo in hoc quod complementum utrius- 335
 que est voluntarium sive ad placitum, ut dictum est. Secundo in hoc,
 secundum praedicta, quod qui imponit vocem ad significandum rem
 quamcumque, necesse est ut illam prius cognoscat quid sit quoquo
 modo, quia, secundum iam dicta, sicut nullus nescit signum, scilicet in
 quantum est signum, nisi cognoscat cuius rei sit signum et ideo cum hoc 340
 quod cognoscit vocem, necesse est etiam quod cognoscat rem significa-
 tam per vocem; sic nullus imponit vocem ad significandum rem aliquam
 nisi cognoscat illam, dicente PHILOSOPHO VII° Metaphysicae: «*qui*
non definit et discernit aliquid, non potest ei nomen imponere». COMMEN-
 TATOR: «*id est qui nescit rem, non ponit ei nomen. Nullus enim ponit nomen rei* 345
quam nescit».

Sed aliter oportet scire rem imponentem vocem ad significandum,
 si origo verbi sit ad placitum, quam si sit naturalis.

Si enim origo sit ad placitum, sufficit quod cognoscat rem in
 generali, confuse et indistincte quasi sub ratione definiti, scilicet quod 350
 K" 222vb aliquid sit, eo quod a | solo placito imponentis dependet talis impositio
 verbi; nec aliqua congruentia requiritur inter vocem et rem cui imponi-
 tur.

Si vero origo verbi sit naturalis, requiritur quod cognoscat rem in
 speciali determinate et distincte, scilicet in definitiva ratione si definibilis 355
 B" 196vb sit, vel quasi, si non sit definibilis, | eo quod talis impositionis origo
 I' 393ra dependet a notitia | similitudinis sive congruentiae inter rem et vocem
 quae ad significandum illam imponenda est. Et non potest cognosci
 congruentia quam habet res ad vocem, nisi complete perspecta natura
 rei in se ipsa, et in distinctione illius a qualibet alia, eo quod secundum 360
 istam impositionem singulis rebus determinatis singulae voces determi-

natae imponi debent. Et ideo non est cuiuslibet, sed sapientis tantum taliter verba ad significandum imponere. |

Bad. 266ro

Si ergo origo sit voluntaria et ad placitum omnino, sicut posuerunt
365 Peripatetici, dico ad quaestionem quod Deo et | omni ei quod in
illo est verbum potest imponi et vox ad significandum. Et ita sermone
vocali significari potest, et hoc a quocumque qui quoquo modo cognos-
cit quod aliquid sit Deus, saltem in generali attributo, aut in aliquo alio
quod ex creaturis de Deo conicitur certitudinaliter quod sit aliquid, licet
370 certitudinaliter non possit conicere de illo quid sit, ut amplius declarabi-
tur in 3^a quaestione | sequenti. Et secundum hoc concedenda est ultima
ratio. |

Scarp. 1357^a

Q 165vb

Bad. 266^p

Si vero origo verbi sit naturalis, ut posuerunt STOICI, et hoc
specialiter in primo modo originis verbi praedicto, in quo secundum
375 illos est prima origo verbi, quia verbum sic impositum est origo verbi
secundum alios tres modos originis verbi supra tactos. Ille autem primus
modus originis secundum STOICOS, ut iam dictum est, est per similitudi-
nem rerum quibus verba sunt imponenda et sonorum, et pertinet princi-
paliter ad praesentem quaestionem. Alii vero tres pertinent principaliter
380 ad quaestionem sequentem, ut videbitur ibidem.

Iste autem primus modus originis, ut iam supra tactum est, dividi-
tur in duos modos, quorum quilibet subdividitur in duos, et sic in se
continet quattuor modos. Quorum primus est per | similitudinem
rerum et sonorum in se ipsis, qualis est inter sonum aeris et tinnitum.
385 Secundus est eorum in suis proprietatibus secundum se consideratis,
qualis est inter 'validum' et 'vim'. Tertius est eorum in suis proprietati-
bus comparatis ad diversas vires cognitivas sensitivas, | qualis est inter
pilos ovis respectu tactus, et vocem quae est 'lana' respectu auditus.
Quartus est similiter eorum in suis proprietatibus comparatis ad vim
390 intellectivam quoad proprietatem rei, et ad vim sensitivam auditus
quoad proprietatem vocis, qualis est inter rem quae aspere tangit intel-
lectum, ut est virga virilis, et vocem eius quae aspere tangit sensum
auditus, cuiusmodi est 'veretrum'.

Bad. 266^p

K" 223ra
S' 287ra

Et quod primo quidem modo nec Deo nec alicui quod est in eo
395 vox aliqua verbi imponi potest, quia non est in eo aliquid sensibile sensu
auditus, nec eadem ratione tertio modo, quod non est in eo sensibile
aliquo sensu omnino. Secundo autem modo vox Deo imponi non
potest nisi sub ratione alicuius generalis attributi, quia proprietati, quae
est in creatura, non respondet aliquid in Deo secundum similitudinem
400 sive congruentiam | nisi secundum rationem attributi; et hoc non
secundum aequalitatem, sed solummodo secundum rationem cuiusdam
imitationis. Et sic isto modo imponi verbum vocis Deo per aequalitatis

B" 197ra

- Scarp. 1357^b similitudinem est omnino | impossibile, tam ab intellectu creato quam
 ab intellectu increato. Possibile tamen est etiam ab intellectu creato
 I' 393rb viatoris per similitudinem | imitationis, ut Deo quia validissimus est, 405
 vox verbi validissima et a sono imponatur ad ipsum significandum. Et
 similiter per similitudinem quarto modo impossibile est Deo imponi
 verbi vocem per similitudinem aequalitatis. Plene est tamen per similitu-
 dinem imitationis, et hoc veritati divinae essentiae sub propria ratione
 quam habet in se absque comparatione ad creaturas, sed hoc non ab 410
 intellectu creato viatoris, quia non sic ipsam attingit per cognitionem,
 sicut nec caecus natus attingit intellectum quod significatur nomine
 coloris. Per similitudinem autem aequalitatis est omnino impossibile,
 quod impossibile est quod tanta lenitate seu suavitate tangat vox aliqua
 sensum auditus, quanta lenitate seu suavitate tangat veritas divinae 415
 essentiae nude cognita intellectum suum.
- Et tantum quod secundum istum quartum modum, origo verbi
 naturalis fuit impositio verbi, sed tantum fuit naturalis, qua Adam
 nomina imposuit rebus, Genesis II°. Postquam enim dixit Dominus,
 Q 166ra Genesis I^o: «non est bonum esse hominem solum, faciamus ei | adiutorium 420
 simile sibi», continue sequitur: «formatis igitur Dominus Deus de humo cunctis
 K'' 223rb animantibus, adduxit | ea ad Adam ut videret quid vocaret ea». Quod fecit
 Dominus, ut per nomina eis imposita iuxta congruentiam rerum declara-
 retur Adae quod non esset in illis similis ei, secundum quod huic facto
 adiungit dicens: «Adae vero non inveniebatur adiutor similis ei», et ulterius ex 425
 hoc Dominus ostenderet ei necessitatem faciendi mulierem. Talis ergo
 verbi impositio, quia est secundum proprietatem essentiae et naturae rei
 congruentem proprietati in comparatione ad vires cognitivas sensus et
 intellectus verbi, tali modo verbum aut nomen imponere rei non est nisi
 sapientis et perfecte cognoscentis naturam et proprietatem cuiusque rei, 430
 quam Adam in statu innocentiae divina sapientia praeditus perfecte
 cognoscere potuit tamquam rem naturali intellectui suo subiectam.
- Unde quia quidditas et essentia per se respondeat speciei, et
 secundum diversitatem specierum specialissimarum diversificentur
 quidditates et essentiae rerum quae in genere plerumque conveniunt, et 435
 sub qualibet specie eadem sunt in singulis individuis, ideo tali impositi-
 one non imponitur nomen nisi speciebus specialissimis, non autem
 singularibus, dicente PHILOSOPHO VII° Metaphysicae: «nomina
 imposita sunt communia omnibus rebus». |
 Bad. 266^vQ
 Scarp. 1358^a «Particularia enim non habent nomen proprium». Si ergo | genera et 440
 individua habent nomina, illa non sunt nisi pure ad placitum, nisi forte
 imponatur correspondens proprietati et mori alicuius individui, puta hoc
 nomen 'Artaxerxes', quod aspere sonat apud sensum, quia ille erat

445 asperrimus, et | memoriam eius asperrime recipit singulorum intellec- B" 197^b
tus. Unde etiam, quia post statum innocentiae nullus hominum perfecte
nosse potuit quidditatem cuiusque rei etiam sensibilis substantiae vel
accidentis, ex tali origine ab homine nomen nulli speciei potest imponi.
Propter quod omne nomen ab homine ad placitum est impositum, licet
quantum est ex natura rei et vocis posset esse impositio ex origine
450 naturali.

De tali nominis impositione dico quod dictis duobus Deus est
fabilis verbo naturaliter originato per similitudinem imitationis, sed
verbo originato per similitudinem aequalitatis omnino ineffabilis est
omni creaturae. Et hoc non tantum verbo exteriori sed interiori, quia
455 sicut per similitudinem | aequalitatis nullum verbum creaturae exterius K" 223va
| ei congruit, | sic nec ullum interius, quia, ut dicit HILARIUS, «*verborum*
significantiam rei natura consumit». Et hoc quia quidquid est in vocibus S' 287th
verborum et in ipsis verbis creatis diminutum est, quia finitum, respectu I' 393va
perfectionis quae est infinitas divina. Hinc dicit 21^a propositio De
460 *causis*: «*Causa prima est super omne nomen quo nominatur, quoniam non*
pertinet ei diminutio». Et de isto modo ineffabilitatis loquitur 6^a propositio
De *causis*, sic dicens: «*causa prima superior est omni narratione, et non*
deficiunt linguae a narratione eius, nisi propter narrationem esse ipsius». COM-
MENTATOR: «*Quod est quia narratio non fit nisi per loquelam, et loquela per*
465 *intelligentiam. Et causa prima est super res intelligibiles, quapropter non cadit super*
eam intelligentiam». Unde si verbo mentis | Deus effabilis est aut narrabilis, Bad. 267°
hoc est solummodo sibi et solo verbo suo, non creato sed | genito, Q 166th
dicente AUGUSTINO in epistola Ad *Madurenses*: «*Est quiddam*
invisibile summum, aeternum incommutabile et nulli effabile nisi tantum sibi. Est
470 *quiddam quo ipsa summitas maiestatis narrat non impar gignenti atque narranti*
verbum, per quod narratur illud principium quod dicendo dicere conatus sum, et
dicendo non dixi».

Tertio autem modo, nec Deo nec alicui in eo potest imponi
nomen, quia ex ratione talis originis non imponitur nomen nisi rei
475 sensibili, qualis Deus non est.

Quarto autem modo impositio verbi Deo et eis quae sunt in ipso
ex tali origine omnino est etiam impossibilis, etsi sit possibilis circa
creaturam, quoniam nulla est omnino proportio inter tactum quo Deus,
aut aliquid eorum | quae in illo sunt, tangit intellectum sive creatum sive
480 increatum, et quo sonus tangit auditum. Et praecipue quo tactus unius
soni magis sit illi proportionalis quam alterius. Scarp. 1358^b

Sic ergo breviter recolligendo praedicta, dico quod, etsi creaturis
verba essent imponenda vel possibilia imponi secundum modum origi-
nis naturalis, nullo tamen modo Deo aut alicui quod est in eo. Restat

ergo quod verbum vocis ei imponibile est ad placitum tantum, et quod 485
ad placitum sermone sive verbo vocali significari aut nominari potest. Et
Bad. 267re concedenda est secundum hoc ultima ratio quae hoc concludit. |

<AD ARGUMENTA>

K^m 223vb Ad primum in oppositum quod «*Deus est ineffabilis, ergo | non potest*
B^m 197va *fari nec nominari, nec | sermone proferri*», dico quod super hoc tangit 490
AUGUSTINUS brigam quandam ubi dicit I^o De doctrina christi-
ana cap.^o 4°: «*Deus ineffabilis est. Quod autem a me dictum est, si ineffabile*
esset, dictum non esset. Ac per hoc non ineffabilis quidem dicendus est Deus, quia et
hoc cum dicitur, aliquid dicitur. Et fit nescio qua pugna verborum, quoniam si illud
est ineffabile, quod dici non potest, non est ineffabile quod dici potest». Et dico 495
quod effabile non solum dicit fabile sed perfecte fabile, illa significatione
complente significatum verbi cui componitur. Illa autem praepositio 'in'
adveniens non privat sive negat fabilitatem ratione fabilitatis simpliciter,
sed ratione plenitudinis solum, quia nulli plene fabile nisi sibi tantum. Et
hoc non aliquo verbo vocali, sed mentali sibi coaeterno, ut iam dictum 500
est.

Et sic ineffabile, licet non possit ab aliqua creatura effari, potest
tamen fari, et sic cessat omnis pugna verborum. Hinc dicit AUGUSTINUS
I^o 393vb Super Ioannem sermone 34°: | «*Extendat anima cupiditatem suam, et*
sinu capaciore quaerat apprehendere quod oculus non vidit, nec auris audivit, nec in 505
cor hominis ascendit, desiderari potest, concupisci potest, suspicari potest, digne
cogitari et verbis explicari non potest». Et De Trinitate libro VII° cap.^o
4°: «*loquendi causa de ineffabilibus, ut fari aliquo modo possemus quod effari nullo*
modo possumus, dictum est». Unde quia fando de Deo propter minimum
quod fando scintillamus, quasi totum omittimus, dicit AUGUSTINUS I^o 510
Bad. 267^{rs} Confessionum cap.^o 5°: «*loquentes de te muti sunt*». |

Ad secundum patet per idem, quia perfectae explicationi divino-
rum, sicut sunt in se, cedunt sensus et sermo, quia demonstrari verbo
non possunt, non solum verbo incompleto quo rememoratur notitia
simplicium, nec verborum complexione in propositione aut argumenta- 515
tione quibus explicatur notitia habitudinum simplicium inter se. Non
tamen sic | cedunt sensus et | sermo, quin aliquo modo verbis incom-
Scarp. 1359^a plexis divina possint quoquo modo percipi, et verborum complexione
Q 166va aliqua occulta in eis investigari. | Sed quia id ipsum modicum est re-
S^m 287va spectu eius quod restat, et cum hoc periculosum ne explicare volens 520
occulta, incidat in errorem, ideo a talibus tutius est silere quam aliquid
K^m 224ra loquendo et | investigando explicare, dicente AUGUSTINO De ver-

- bis Domini sermone 38°: «*Fratres, melius esset si possemus tacere et dicere "hoc habet fides", sic credimus, non potes capere, parvulus es. Homo non potest dicere quod non etiam sentire possit, forsitan silendo aliquid dignum de re ineffabili cogitaretur*». Et HILARIUS VII° De Trinitate cap.^o 22°: «*Non relictus est homini eloquenti de Dei rebus alius praeterquam Dei sermo. Omnia reliqua et arcta et confusa et conclusa et impedimenta sunt obscura. Si quis aliis verbis demonstrare hoc quam quibus dictum est a Deo, volet, aut | ipse non intelligit, aut* Scarp. 1359^b
525 *legentibus non intelligendum relinquit*». Cui, ut dicit | AUGUSTINUS, Contra Adimantum cap.^o 7°: «*honorificum silentium potius quam ulla vox competeret*». Et HILARIUS II° De Trinitate cap.^o 4°: «*Immensum est quod exigitur, incomprehensibile quod audetur, ut ultra praefinitionem Dei sermo de* 530 *Deo sit. Extra significantiam sermonis est, extra sensus intentionem, extra intelligentiae conceptionem, quidquid ultra quaeritur, non enunciat, non attingitur, non tenetur. Verborum significantium rei ipsius natura consumit*». Sed ut dicit ibidem cap.^o 1°: «*Compellimur hereticorum et blasphemantium vitiis illicita agere, ardua scandere, ineffabilia loqui, inconcessa praesumere. Et cum sola fide expleri quae praecepta sunt oporteret. Cogimur sermonis nostri humilitatem ad ea quae inenarrabilia sunt | extendere, et in vitium vitio coarctamur alieno, ut quae contineri* 540 *religione mentium oportuisset, nunc in periculum humani eloquii proferantur*».] Bad. 267^{vS}
Bad. 267^{vA}
Scarp. 1360^a

<QUAESTIO 2

UTRUM SIGNIFICARI POSSINT NOMINIBUS IMPOSITIS CREATURIS>

- Circa secundum arguitur quod Deus non potest significari nominibus sive verbis impositis creaturis. Primo sic. Quod est causa seductionis in divinis | esse non potest quantum est ex parte ipsorum, quia quod 5 *est causa seductionis ducit in errorem, quia non est seductio nisi in errorem. In divinis autem, quantum est ex parte ipsorum, error esse non potest. Sed significare Deum nominibus sive verbis impositis creaturis est causa seductionis. Quia, ut dicit AUGUSTINUS De verbis Domini contra Arrianos 38° sermone: «Carnalia transferre ad spiritualia cupiunt, et intentione carnalium facilius seducuntur*. Quaecumque autem sunt 10 *in creaturis carnalia sunt respectu spiritualium divinorum. Ergo | etc.* K" 224rb
- Secundo sic. Dicit BOETHIUS cap.^o 2° De Trinitate: «*In divinis intellectualiter versari oportet neque deduci ad imagines*». Sed nominibus 15 *impositis creaturis significare Deum est deduci ad imagines, quia omnis creatura est imago vel habens aliquam rationem imaginis Dei in vestigio. Ergo etc.*

In contrarium arguitur primo sic. DIONYSIUS cap.^o 1° De divinis nominibus loquens de Deo et creaturis dicit sic: «*Ex omnibus quae sunt, laudatur et nominatur*». Non nominatur ex illis nisi ipsum significando verbis sive nominibus illis impositis. Ergo etc. 20

Secundo sic. Modo quo res cognoscitur, potest significari nomine et non aliter; | quia secundum dicta in praecedenti quaestione, «*nullus ponit nomen rei quam nescit*». Et secundum quod dicit AUGUSTINUS sermone 38° Super Ioannem: «*homo non potest dicere quod non potest etiam sentire*». Sed secundum DIONYSIUM cap.^o 2° De divinis nominibus, «*omnia divina quaecumque nobis manifestantur, in participiis solis cognoscimus*»; ergo et in solis participiis significari nominibus possunt. Sed hoc non est nisi significare divina nominibus impositis creaturis, quia de numero participantium sunt omnes | creaturae et solae creaturae. Ergo 25
etc. | 30

Scarp. 1360^b
Bad. 267vb

<SOLUTIO>

Dico quod postquam significari nomine sive nominis impositione necessario sequitur cognitionem rei quae significatur et cui nomen imponitur aut possibile | est imponi, ita quod non nisi cognito, et non nisi secundum quod cognitum est, posset rei nomen imponi aut res significari nomine. Divina autem non cognoscuntur a nobis viatoribus, nec possunt cognosci nisi in aliis, et hoc ut in objectis cognitis, et quod non nisi in alio cognosci potest, non nisi in alio et nomine alterius significari potest, quia nisi ita significaretur, aliter significaretur quam cognosceretur. Igitur quaecumque divina, quia a nobis non nisi in creaturis cognoscuntur, non nisi nomine creaturarum significari nobis aut a nobis possunt. Quare cum possibile sit illa a nobis significari, quia nihil intelligere possumus nisi illud possimus significare quoquo modo, licet non ita complete, ut infra videbitur. Intelligere autem possumus plura divina et in Deo existentia, puta esse, vivere, intelligere, sapere, et huiusmodi. | 35

B^m 198ra

Bad. 267^{vc}S^t 287vb

Dico ergo quod plurima quae sunt in Deo | nominibus impositis creaturis significari possunt. Quaecumque autem in Deo sunt, Deus est, ergo et Deus ipse nominibus impositis creaturis significari potest. | Et hoc non quibusdam nominibus creaturarum et quibusdam non, | sed omnibus nominibus omnium creaturarum et omnium quae in creaturis sunt, sed diversimode, prout diversimode quaelibet res; et per consequens nomen eius Deo attribui potest, ut supra determinatum est de attributis, articulo 32° quaestione 2^a. Prout enim ibi determinatum est, quaedam Deo attribuuntur per proprietatem, ut secundum AMBROSIUM 50
55

K^m 224va
I^t 394rb

II° libro De Trinitate: «illa quorum nomina evidenter divinitatis proprietatem ostendunt», ut sunt sapientia, bonitas, potestas et huiusmodi, et universaliter illa quae aliquid perfectionis impliciter nominant in creaturis, ut declaratum est in eodem articulo, quaestione 1^a. Quaedam autem alia eidem attribuuntur per translationem, ut sunt illa quorum res nominibus significatae aliquid correspondens divinae proprietati in se continent. |

Scarp. 1361^a

Et utroque modo nomina attributorum Deo ab illis quae sunt in creaturis, originem trahunt ab illis secundum aliquem trium modorum originis verbi non principalium, videlicet vel rerum similitudine, vel rerum proprietate, vel rerum contrarietate, mixta tamen cum similitudine. – Similitudine rerum nominatur Deus ‘leo’, et nominatur atque significatur nomine animalis sic nominati, et ab ipso nomen tale ei derivatur, et hoc propter similitudinem quam habent in fortitudine. ‘Ovis’ vero Deus consimiliter nominatur propter similitudinem in mansuetudine quam habet Deus cum ove, quae est animal mansuetum. – Vicinitate rerum nominatarum nominatur notitia Dei ‘sapientia’, et significatur nomine sapientiae quo significata est notitia intellectualis creaturae, et ab illa nomen tale derivatur cum divinis tribuitur. Vicina enim est sapientia Dei sapientiae creaturae, non situ loci sed dignitate | naturae, et similiter benevolentia, et bonitas eorundem, | et cetera quae Deo attribuuntur per proprietatem.

Bad. 268^{rc}Q 167ra

Et hoc ad modum quo ab illis quae accidunt circa personas priusquam nomina eis imponantur, vel quae posterius adventura | sunt, nomina illis personis imponuntur, ut cuidam nomen Moyses, quia ipse ab aquis assumptus fuit a filia Pharaonis, quod et quandoque et ipsum nomen eius interpretatur. Aliquando ante, ut Iacob qui supplantaturus erat fratrem suum Esau.

Bⁱⁱ 198rb

Mixtim autem contrarietate et similitudine rerum | ‘zelus’ nominatur et significatur Dei dilectio custoditiva castitatis animae sanctae. Ut enim dicit AUGUSTINUS Contra Adimantum cap.^o 11°: «*Zelum Dei non cruciatum animi quo maritus adversus uxorem, vel uxor adversus maritum torqueri solent, sed tranquillitas sincerissimaque iustitia qua nulla anima beata esse sinitur falsis opinionibus pravisque cupiditatibus corrupta et quodammodo gravidata. Quaero zelum hominis, et invenio perturbationem cruciantem cor. Cum quaero causam, nihil aliud invenio nisi quod non patitur coniugis adulterium*». Et ibidem cap.^o 13°: | «*Tolle de zelo dolorem, quid remanebit aliud nisi voluntas castitatem custodiens?*» In eo ergo quod zelus in Deo dicit tranquillitatem voluntatis, quae contraria est perturbationi quae est in zelo hominis, derivatur ab hominis ‘zelo’ ‘zelus’ in Deo per rerum contrarietatem, sicut «‘lucus’ dicitur nemus a luce quia *minime lucet*». In eo autem quod utrobique dicit

Kⁱⁱ 224^{vb}Bad. 268rd

voluntatem custodiendi castitatem, derivatur zelus Dei a zelo hominis
 I' 394va per rerum similitudinem, sicut ab eo quod est | crux derivatur 'crus', ut
 dictum est in praecedenti quaestione. Et sic licet non sit verbum imposi- 100
 Scarp. 1361^b tum ad significandum Deum | secundum primum et principalem mo-
 dum originis verbi, sunt tamen verba plurima imposita ad significandum
 Deum penes alios tres modos originis verbi, ad quos pertinent omnia
 nomina attributa Deo a creaturis, sive proprie sive translativae.
 Est tamen advertendum quod secundum illos tres modos aliter 105
 nomina translata a creaturis ad significandum divina oriuntur a creaturis
 quam oriuntur ab una creatura et derivantur ad alteram, quia in creaturis
 ab una creatura derivantur ad alteram secundum aliquam vocis variatio-
 nem, ut per vicinitatem rerum a capite 'capillus', per similitudinem
 rerum a cruce 'crus', per contrarietatem rerum a luce 'lucus'; in Deo 110
 autem derivantur a creatura per omnimodam vocis identitatem, secun-
 dum quod ab animali quod est leo dicitur Deus 'leo' propter similitudi-
 nem, a notitia | creaturae quae est sapientia, Dei notitia dicitur 'sapien-
 tia' per rerum vicinitatem; mixtim autem per rerum similitudinem et
 earundem contrarietatem simul ab amore hominis qui est zelus, amor 115
 K" 225ra Dei 'zelus' dicitur, ut dictum est; pure etiam secundum | aliquos per
 rerum contrarietatem a notitia quae est sapientia in homine, derivatur ad
 Deum nomen sapientiae. Et dicitur Deus 'sapiens' per contrarium, non
 quia minime sapiat, sed potius ne credatur ei inesse contrarium, scilicet
 quod sit insipiens. 120
 Et sic secundum dictas tres origines verbi a creaturis, verba origi-
 nantur quibus significatur sive nominatur Deus et illa quae in eo sunt;
 B" 198va sed aliud et aliud significant in Deo | et in creaturis sub eodem nomine
 Q 167rb non variato. Sed derivatione nominis a contrario | pure non credimus
 nomen in divinis a creaturis derivari, sicut nec ponimus a contrario 125
 aliquam appropriationem fieri in divinis, ut patet ex determinatis in
 praecedenti articulo. |
 Bad. 268re

<AD ARGUMENTA>

Quod ergo arguitur primo quod «*Deus non potest significari nominibus
 sive verbis impositis creaturis*, quia hoc esset *causa seductionis et erroris*», dico 130
 quod verum est si eandem significationem rei eiusdem modi et naturae
 intelliguntur significare in divinis et in creaturis, et sic secundum idem
 significatum a creaturis nomina transferantur ad divina, qualiter intelli-
 gebant haeretici nomina derivari seu transferri ad divina a creaturis, puta
 nativitatem filii. De qua ibidem AUGUSTINUS ad litteram loquitur dicens 135

- sic: «Quando carnalibus ista spiritualia intimabimus homini assueto natiuitate terrena, et videnti istius creaturae ordinem, ubi successus et decessus, gignentis et genitos aetate distinguunt? Post patrem enim nascitur filius patri mortuo successurus. Hanc consuetudinem videndi carnalia transferre | illi ad spiritualia cupiunt, et intentione carnalium facile seducuntur». Idem exponens illud «Non potest Filius facere quidquam nisi quae viderit Patrem facientem», dicit Super Ioan-
 140 nem sermone 19°: «Quae si intelligantur secundum humanum sensum, nihil aliud nobis facit anima plena phantasmatis nisi quasdam imagines, velut duorum hominum patris et filii, unius ostendentis alterius videntis, quae omnia idola cordis sunt. Quae si iam deiecta sunt de templis suis, quanto magis deicienda sunt de
 145 cordibus christianis. | Et quid facimus nos? Silebimus? Utinam liceret. Quid illi contra? Si haberet quid diceret, diceret. Victus est qui respondere non vult. Ille cui hoc dicitur, si non respondeat, etsi in se ipso victus non est, vincitur tamen in | titubantibus fratribus, et forsitan verum putant non esse». Igitur, ut dicit HILARIUS «compellimur haereticorum» etc., ut supra in fine quaestionis praece-
 150 dentis. Hoc igitur quod secundum idem significatum nituntur haeretici verba transferre a | creaturis ad divina, causa seductionis et erroris ipsorum est in ipsis solummodo, non autem in aliis. Quod tamen non est ita ut putant, dicente COMMENTATORE super illud BOETHII De
 155 Trinitate cap.^o 5°: «Substantia in illo non est vere substantia, sed ultra substantiam; idem qualitas» etc. COMMENTATOR: «Quasi: vere. Quae de Deo praedicantur non sunt quod nominantur. Nam quia non est tanta dictionum copia ut quaecumque suis possint nominibus designari, humanae locutionis usus maxime a naturalibus ex aliqua rationis proportionem nomina transfert, ut sicut dicimus 'corpus album magnum': 'corpus substantia', 'album qualitate', 'magnum quantitate', ita
 160 dicimus 'Deus iustus maximus', quasi dictum sit: 'Deus substantia', 'iustus qualitate', 'maximus quantitate', cum tamen nihil horum rerum aut generis proprietate, sed tantum proportionali | transactione dicamus». Et HILARIUS libro IV° De Trinitate in principio: «Non ignoramus ad res divinas explicandas neque
 165 hominum elocutionem neque naturae humanae compositionem posse sufficere; quod enim inenarrabile est, id significantiae alicuius finem et modum non habet.
 Cum tamen de naturis caelestibus sermo est, illa ipsa quae sensu mentium continentur, usui communi et naturae et sermonis sunt eloquenda, non utique dignitati Dei congrua, sed ingenii nostri imbecillitati | necessaria, | rebus verbisque nostris ea quae et sentimus et intelligimus locuturi». Unde ad praecavenda
 170 praedicta quae contingunt haeticis, dicit AUGUSTINUS IX° De Trinitate cap.^o 1°: «Non aliquid de Trinitate dicamus quod non Creatori sed creaturae potius conveniat aut inani cogitatione fingatur». Et libro VII° cap.^o 4°: «Quisquis Deum cogitat etsi nondum potest omnino invenire quid sit, pie tamen caveat quantum potest, de illo sentire quod non sit». Si enim verba a creaturis translata ad | divina secundum aliam significationem rei, scilicet emi-

Scarp. 1362^a

I' 394vb

K" 225rb

Bad. 268^{ve}

B" 198rb

S' 288rb

Q 167va

Scarp. 1362^b

- mentioris, intelligantur in illis quam in creaturis, non sunt causa seductionis sed potius elucidationis veritatis, secundum quod supra articulo 20° quaestione 1^a et 2^a de modo locutionis | Sacrae Scripturae expositum est. Secundum quod etiam docet HILARIUS dicens II° De Trinitate 180
 cap.^o 2°: «*Quia malignitas instinctu diabolicae fraudulentiae excitata veritatem rerum per naturae nomina eludit, nos naturas nominibus proferamus, non frustrentur naturae proprietatibus nomina, sed intra naturae significationem nomina coarctentur. Dominus baptizans gentes in nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti*», «*posuit naturae nomina*». Unde talis translatio seu derivatio nominum a creaturis 185
 ad divina est quasi quaedam nominum nova ad significandum impositio. |
- I' 395ra
 Bad. 268^{vf} Ad secundum quod «*in divinis oportet non deduci ad imagines*», dico quod ad imagines contingit deduci dupliciter. Uno modo sentiendo esse in divinis quod percipitur esse in imaginibus, et sic deduci ad imagines et 190
 nominibus impositis creaturis significare Deum est causa erroris et seductionis, ut dictum est. Alio modo sentiendo per similitudinem aut vicinitatem esse eminenter tale quid in divinis, quale percipitur esse in creaturis sive in imaginibus; sic deduci ad imagines, et nominibus impositis creaturis significare Deum nequaquam, ut similiter dictum est, est 195
 causa seductionis et erroris, sed potius directionis in cognitione veritatis circa divina. |
- Bad. 268^{vg} Et secundum hoc concedenda sunt duo argumenta in contrarium, praeter hoc quod secundum nititur probare quod solis nominibus impositis creaturis Deus significari possit, quod non est verum. Licet 200
 enim significare de Deo aliquid non possumus in speciali quod pertineat ad perfectionem naturae eius, cuiusmodi est sapientia, bonitas, potestas et huiusmodi, nisi nominibus sumptis ex creaturis (et hoc – sicut iam dictum est – per vicinitatem perfectionum consimilium in creaturis, ita 205
 quod non possumus significare nomine alicuius in creaturis | veritatem perfectionis divinae essentiae, quia non respondet ei per completam vicinitatem aliquid in creatura, nec possumus illi nomen imponere ex notitia qua cognoscitur de re quid sit, quia – ut dictum est – perfectionem virtutis divinae essentiae solus Deus comprehensive potest cognoscere), possumus tamen illi nomen imponere ex notitia qua per creaturas 210
 possumus cognoscere an sit et quid sit saltem in | generali attributo, ut dictum est supra. Et sic nominamus ipsum hoc nomine 'Deus', non ex aliqua naturali congruentia huius vocis 'Deus', | quae est quattuor litterarum, quia nulla potest esse secundum praedicta, sed solummodo ad placitum. Aut si vox aliqua naturaliter in se vel in aliqua proprietate sua 215
 congruere posset divinae essentiae aut alicui proprietati eius, aut solus Deus nomen illud vocis congruens perfectioni suae essentiae imponere
- K" 225va
 B" 199ra
 K" 225vb
 Scarp. 1363^a

posset, | ut dicitur supra de attributis, articulo 32° quaestione 4^a, aut intellectus beatus | quicumque, et si tale nomen Deo naturali origine per similitudinem vocis ad rem significatam iam sit impositum, puto quod sit illud quod dicit RABBI MOYSES fore nomen '*tetragrammaton*' Deo appropriatum, de quo dictum est satis secundum RABBI MOYSEN in dicta quaestione et amplius declarabitur in sequenti articulo quaestione 9^a. |

Q 167^{vb}Scarp. 1363^aBad. 268^{vi}Scarp. 1363^b

<QUAESTIO 3

UTRUM NOMINA SIGNIFICANTIA DEUM ET
CREATURAS UNIVOCE SIGNIFICENT ILLOS>

Circa tertium arguitur quod nomina significantia Deum et creaturas non significant illa univoce. Primo sic. In omni genere et ordine rerum unum est ante multa, iuxta illud DIONYSII cap. 4° De divinis nominibus: «*Dyas non principium; monas autem totius dyadis principium*». In ordine autem producentium et productorum | productio aequivoce ponit omnimodam pluralitatem inter producentem et productum propter dissimilitudinem producentis ad productum. Sol enim non calore generat calorem. Productio | autem univoca semper ponit unitatem inter | productum et producentem, quia est per similitudinem producentis ad productum. Ignis enim calore generat calorem. Primi ergo agentis ad suum productum debet esse univocatio, et illa est principium primum ad productionem aequivocam, et | debet aequivoca ad univocam reduci. Sed nomina quae a creaturis Deo attribuuntur et a creaturis ad significandum 'Deum' et quae sunt in illo transferuntur, transferuntur ad illum ut ad causam primam ab effectu, ut declaratum est supra loquendo de attributis. Transferuntur ergo ad ipsum significandum ut causam univocam ab effectu univoco. Sed talia nomina dicuntur univoce de causa et de effectu, puta calor de calore in igne et de calore in ignito. Ergo etc.

S' 288^{va}Bad. 269^{vi}I' 395^{rb}Scarp. 1363^b

Secundo sic. Quae dicuntur de aliquibus convenientia nominis et rei, dicuntur univoce | de illis per definitionem univocorum. Sic dicuntur de Deo et creaturis nomina quae Deum et creaturam significant, ut cum demonstrata notitia Dei dicitur "haec est sapientia", et similiter notitia creaturae. Aliter enim cum sapientia Dei non plus conveniret sapientia creaturae quam creaturae bonitas, quia tantum differret | sapientia Dei a sapientia creaturae quantum differt a bonitate illius, quod falsum est. Quia si homo sit non-bonus et sapiens, communicat cum

K" 226^{ra}B" 199rb

Scarp. 1364^a Deo in quantum | ille est sapiens. Sed licet esset bonus et non-sapiens in nullo communicaret Deo in quantum ille est sapiens. Ergo etc.

In contrarium est quod minus diversa magis nata sunt univoce eodem nomine significari quam magis diversa, quia illa sunt propinquiora unitati et convenientiae quam ista. Sed substantia et accidens in creaturis minus diversa sunt inter se quam id quod nominatur nomine sapientiae in Deo et id quod nominatur nomine sapientiae in creatura, quia substantia et accidens ambo sunt creaturae. Sed substantia et accidens eodem nomine univoce significari non possunt, quia secundum PORPHYRIUM «*si quis omnia entia vocet, aequivoce nuncupabit*»; non videntur autem substantia et accidens magis univocari quam in ente. Ergo etc. |

<SOLUTIO>

Dico quod in esse tota actualitas rei consistit sive quoad essentiam sive quoad existentiam. Quamdiu enim res aliqua non est nisi in potentia tantum, non est sive non habet esse in quantum huiusmodi. Ipsum etiam esse circuit intima | et minima uniuscuiusque rei. Nihil enim est in re quacumque cui esse non conveniat; propter quod nihil est latius ente. Et est ipsum esse diversum atque aliud et aliud in rebus secundum diversitatem eius quod pertinet proprie ad quidditatem cuiusque et similiter est ipsum esse unum et idem in unoquoque secundum unitatem quidditatis suae.

Quaecumque ergo in aliquo quantumcumque minimo in ratione unitatis univocari possunt, ut nomen aliquod secundum illud dici de eis possit univoce, et illa univoce significare per illud, necesse est quod illa possint saltem univocari in esse. Quare cum, ut supra determinatum est loquendo de esse Dei, Deus et creatura in nullo esse univocari possunt, multo minus quam substantia et accidens, quare nec in aliquo alio. Sed non significantur univoce eodem nomine nisi per aliquid eis univoce conveniens, quod primo et per se significatur illo nomine. |

Dico igitur simpliciter quod non idem | re, sed re omnino aliud, significat idem nomen de Deo et de creaturis, dicente | BOETHIO De Trinitate cap.^o 5°: «*Decem praedicamenta quae de rebus omnibus universaliter praedicantur, talia sunt qualia subiecta permiserunt. Nam eorum pars in reliquarum praedicatione substantia est, pars in accidentium numero est, atque cum haec in divinam praedicationem quis vertit, cuncta mutantur quae praedicari possunt*». COMMENTATOR: «*id est cum de Deo praedicari dicentur sive substantiae sive quantitates etc., cuncta mutantur, id est quamvis de Deo praedicatur nomine substantia, vel qualitas vel quantitas, vel aliquod naturalium nomine appelletur, non*

70 *tamen est quod | dicitur, sed aliqua rationis proportionem ita nominatur*. Propter quod subdit BOETHIUS dicens: «*Nam substantia in illo non est vere substantia sed ultra substantiam, idem qualitas*» etc. COMMENTATOR: «*quasi: vere quae de Deo praedicantur non sunt quod nominantur*», nam «*quia | non est tanta*» etc., ut supra quaestione proxima praecedenti. |

Scarp. 1364^b

S' 288vb

Bad. 269^{rl}

75 Est autem advertendum quod interponit COMMENTATOR 'quasi', excipiendo illud quod dicit BOETHIUS «*quae possunt praedicari*», et hoc propter relationem quam excipit. Unde exponendo se subdit: «*Relatio vero omnino non praedicari potest*», | et hoc ut subdit in cap.^o 9°: «*neque de Deo neque de ceteris*». COMMENTATOR: «*vera essendi ratione*». Per quod intelligit quod tria praedicamenta absoluta, scilicet substantia, quantitas
80 et qualitas aliquid sunt in se, et similiter secundum ipsa sunt aliquid subiecta de quibus praedicantur; non sic autem 7 praedicamenta relativa. Unde de tribus primis dicit BOETHIUS, cap.^o 8°: «*Haec praedicamenta talia sunt, ut in quo sunt ipsum esse faciunt quod dicitur*». De aliis dicit cap.^o 9° quod talia sunt «*ut non quasi ipsa sit res id quod praedicatur de qua dicitur*», id est
85 secundum COMMENTATOREM: «*quamvis in praedicando de substantia relationum dicatur 'est', ut Deus est pater vel homo est pater, non tamen ita dicitur quasi ipsa res de qua dicitur sit id, id est habeat esse aliquod eo quod praedicatur*». Nam est quidquid pater est, sed id quod est esse patrem non est esse, quomodo quod est quale vel quantum est et esse quale vel quan-
90 tum est esse, ut homo qui est albus vel longus est, et eum esse album vel longum est esse; sed esse patrem non est esse, quamvis qui | pater est vere sit, et hoc quia non est aliquis pater ex aliqua proprietate qua possit secundum se designari, et sine ad aliud extra se facta sui collatione demonstrari, sicut absque sui ad alterum compositione | per se designa-
95 tur homo esse homo forma humana, qualitate esse albus, quantitate longus. Ubi BOETHIUS et COMMENTATOR ponunt in foro ubi posui patrem, et hoc propter | clariorem intellectum illius universaliter dicti de relationibus.

Bad. 269^{vl}

K" 226va

Q 168rb

100 Et nota: non est ista differentia inter tria praedicta praedicamenta absoluta et praedicamenta relativa nisi quod de ratione sui praedicamenti illa relativa non dicunt nisi rationem essendi ad aliud, non autem aliquam propriam realitatem, qualem dicunt absoluta. Propter quod cum mutatio praedicamentorum, quando transferuntur ad divina, non fit nisi secundum res significatas, ut dictum est, ideo alia, quia scilicet proprias
105 res dicunt, mutari possunt. Relationes autem nequaquam, quia proprias res non dicunt, sed manent secundum rationem illam in divinis quam | tenuerunt in creaturis. Et ideo quoad | id quod de proprio habent relationes in sua significatione, univoce significant in divinis et in creaturis; non sic praedicamenta absoluta. Sed aspiciendo ad realitatem quam

Scarp. 1365^a

I' 395vb

relationes contrahunt in suo significato ex praedicamentis super quae fundantur, bene mutantur relationes translatae ad divina sicut et alia. Et sicut in divinis substantia non est substantia, scilicet talis qualis est in creaturis, sed supersubstantia, sic in divinis paternitas non est paternitas, talis scilicet qualis est in creaturis, sed superpaternitas. Et hoc modo nomina relationum aequivoce dicuntur et significant in divinis et in creaturis sicut et nomina praedicamentorum absolutorum. |

Et secundum hoc dico generaliter quod nomen significans communiter Deum et creaturam aut aliquid quod est in Deo et in creatura, necessario significat illa aequivoce et non univoce; et secundum hoc concedenda est ultima ratio. |

<AD ARGUMENTA>

Ad primum in oppositum quod «*primi producentis ad productum suum debet esse univocatio* quia univoca productio prior est productione quae est | aequivoca», dico quod verum est de agente primo ad suum primum productum, quia productio illius necessario est univoca, eo quod est prima, quia aequivoca non potest esse prima sicut nec multum potest praecedere unum, ut tangitur in argumento et bene. Non autem est verum semper de agente primo ad secundum productum ab eo, quia agens primum et univocum respectu unius producti bene potest esse agens primum et aequivocum respectu alterius producti, sed ordine quodam, quia actio | producentis aequivoci necessario est secunda, et secundi ac secundo producti, et praesupponit actionem producentis univoci quae est prima, et primi atque primo producti ad quam reducitur secunda. Dico ergo quod sicut Deus et creatura in nullo univocantur, sic non est univoca sed aequivoca | productio qua producit creaturam, et necessario praesupponit univocam, sed non totius Trinitatis producentis creaturam, sed primae personae in Trinitate qua scilicet Pater producit Filium, et etiam qua ambo producant Spiritum Sanctum, secundum quod specialius debet declarari loquendo de productione creaturae in sequenti parte huius disputationis ordinariae. Et secundum istas duas productiones duplex est assimilatio producentis ad productum, dicente

AMBROSIO in libro De incarnatione | Verbi: «*Alia est simili-*

145 *tudo secundum imitationem, alia secundum naturam». Secundum imitationem enim est creaturae similitudo ad Deum, secundum naturam autem Filii ad Patrem et utriusque illorum simul ad Spiritum Sanctum, secundum quod hoc clarius patet ex supra determinatis circa relationem similitudinis divinarum personarum inter se. |*

Bad. 269vo

150 Ad secundum quod «*nomina quae significant Deum et creaturam dicuntur de illis convenientia rei et nominis*» etc., dico quod sicut secundum AMBROSIIUM est similitudo secundum imitationem et secundum naturam, sic et convenientia. Et bene verum est | quod inter Deum et creaturam est convenientia imitationis, nulla tamen naturae, qua scilicet eandem naturam singularem communicent, sicut divinae personae communicant eandem divinam essentiam, vel universalem sicut species
155 essentiam generis. Nunc autem univocationem non operatur convenientia nisi sit secundum naturam, qualis non est inter Deum et creaturam; nec maior inter sapientiam Dei et sapientiam creaturae quam inter sapientiam Dei et | bonitatem creaturae, licet inter sapientiam Dei in quantum sapientia, et sapientiam creaturae, maior sit convenientia
160 imitationis quam inter sapientiam et bonitatem creaturae, ut tangit obiectio. Nec etiam est maior convenientia secundum naturam ad Deum illorum in creaturis quorum nomina transferuntur ad significandum Deum per proprietatem quam quorum nomina transferuntur ad significandum Deum per similitudinem, licet sit maior convenientia
165 secundum imitationem. Propter quod secundum diversam rationem originis verbi transferuntur nomina illorum et istorum ad divina, ut habitum est in praecedenti quaestione. |

Q 168va

I' 396ra

Bad. 269^{vp}
| Scarp. 1366^a

<QUAESTIO 4

UTRUM NOMINA SIGNIFICANTIA DEUM ET CREATURAS COMMUNITER SIGNIFICENT ILLOS PURE AEQUIVOCE>

5 Circa quartum arguitur quod nomina significantia Deum et | creaturam significant illos pure aequivoce. Primo sic. Quae maiorem diversitatem habent inter se magis habent aequivoce significari eodem nomine quam quae minorem, | quia aequivocatio est secundum significatorum diversitatem, ut patet ex definitione aequivocorum. Maiorem autem diversitatem habent inter se Deus et creatura quam diversa individua sub eadem specie, quia illa in aliquo reali communicant licet universali; Deus autem et | creatura nequaquam. Sed diversa individua eiusdem speciei pure aequivoce significantur eodem nomine, ut duo Alexan-

K" 227ra

B" 200ra

Bad. 270^{rp}

dri, secundum BOETHIUM Super Praedicamenta ARISTOTELIS.
Ergo etc.

Secundo sic. Nomen significans plura absque omni illorum univocatione necessario significat illa pure aequivoce, quia aequivoca et univoca ex opposito distinguuntur sub unitate vocis. Sed nomen significans Deum et creaturam significat illos absque omni univocatione, quia Dei et creaturae nulla omnino est ratio substantiae eadem, quod requirunt univoca secundum illorum definitionem. Ergo etc.

In contrarium est quod illa quae communicant idem nomen non absque ordine quo nomen non convenit uni per prius et alteri per posterius, illo nomine non significantur | pure aequivoce, quia non aequaliter sunt sub voce significata. 'Deus' et 'creatura' sunt huiusmodi, quia in nullo aequari possunt. Ergo etc. |

<SOLUTIO>

Dico quod licet omne nomen aequivocum significet plura non sub una ratione rei, quia nihil significat commune reale sive singulare sive universale ad illa, quale est omne nomen univocum, illa tamen plura non semper uniformiter se habent ad rationem secundum quam nomen rei imponitur. In impositione enim nominis rei cui imponitur consideranda est ratio rei secundum quam illi nomen imponitur, quia res eadem aliquando habet plures rationes, et licet ipsa sit una et eadem, tamen aliquando voce bene imponitur secundum rationem unam et secundum aliam. Puta eadem res significatur nomine substantiae aut accidentis, et nomine entis sed secundum aliam et aliam rationem, quia sub nomine entis secundum rationem actualitatis, sub nomine substantiae secundum rationem actualis existentis in se ipso non in alio, sub nomine accidentis secundum rationem actualis existentis | non nisi in alio. Quae quidem ratio non est alia et alia nisi secundum modum quo conceptus ab imponente circa rem est alius et alius.

Distinguendum | igitur est | de rebus aequivoce significatis sub eodem nomine. Aut enim aliquam habitudinem habent propter quam vox illis communiter imponitur, aut nullam. Si nullam, tunc est pura aequivocatio, et est | illorum quae vocantur aequivoca casu, quibus idem nomen aequae primo et principaliter imponitur ut duo viri sub hoc | nomine 'Alexander'.

Si vero aliquam habent habitudinem propter quam vox illis communiter imponitur, tunc non est pura aequivocatio. Et est illorum quae vocantur aequivoca habitudine, et hoc vel habitudine illorum quam

habent inter se ex rationibus inaequalibus, propter quam unum illorum mutuatur nomen ab altero; vel amborum ad tertium inaequaliter, propter quam ambo ab illo nomen mutant inaequaliter. Et continet ista aequivocatio quae est habitudine quattuor modos et praecedens unum. |

Bad. 270^r

55 BOETHIUS enim in commento libri Praedicamentorum
ARISTOTELIS super capitulum 'De aequivocis' distinguit quinque |
modos aequivocationis de rebus quae significantur aequivoce sub eadem
voce. «Sunt enim», ut dicit, «*aequivoca casu ut duo Alexandri; proportionem ut
60 principium dicuntur unitas et punctus; relationem ut salutaris dicitur vectio et esca;
similitudinem ut homo verus et pictus; descensum ut animal dicitur sanum et urina*». Casu sub hoc nomine 'Alexander' duo viri nuncupantur, quia absque
causa et ratione ad hoc inducente ex natura rerum significatarum, eo
quod nullam habitudinem habent neque inter se neque ad tertium
propter quam unum nomen habeant. Proportionem autem aequivocantur
65 sub hoc nomine 'principium' unitas et punctus, quia licet unitas et
punctus inter se habeant habitudinem in hoc convenientiae et modo
similitudinis, quia unitas est a qua numerus procedit et punctus a quo
linea, et secundum hanc habitudinem communem fit eis impositio huius
nominis 'principium', tamen alia proportionem se habet unitas ad nume-
70 rum in principiando ipsum, et punctus ad lineam, quia unitas principiat
numerum ut pars suum totum, punctus autem non sic lineam sed
solummodo ut terminus terminatum. Et sic perfectius ratio principiandi
convenit unitati quam puncto. Propter quod etiam convenit primo
nomen principii unitati, secundo autem puncto et hoc per transsumptionem
75 ab unitate. Relationem autem ad idem, scilicet ad sanitatem animalis
cuius sunt | causativa aut conservativa dicitur salutaris, id est sanativa,
vectio et similiter esca, sed esca primo et principaliter, et vectio secundo,
et hoc quia vectio non est sanativa nisi quia confert ad digestionem
escae, quae est per se sanativa. Et sic perfectius ratio sanandi convenit
80 escae quam vectioni. Propter quod etiam primo convenit escae nomen
sanitatis, secundario autem convenit vectioni. Similitudinem autem ad
verum hominem dicitur pictura vel imago hominis homo, et sic perfec-
tius est ratio hominis in homine vero quam in pictura eius. | Propter
quod nomen convenit primo homini et secundario picturae. Descensum
85 vero, quo effectus et quod est in eo descendit a sua causa, urina dicitur
sana, quia scilicet impressiones, quae sunt signa sanitatis quae est in
animali, urina recipit a sanitate animalis. Et sic perfectius est ratio |
sanitatis in animali quam in urina. Propter quod animali primo et per se
convenit nomen sanitatis, et urinae secundo, et hoc per quandam trans-
90 sumptionem nominis a causa ad causatum.

B" 200^b

K" 227va

Scarp. 1367^b

Q 169ra

Et vocatur talis aequivocatio quae est in istis quattuor modis proprie analogia, quia nomen per prius et posterius dicitur de pluribus, et similiter per prius et posterius illa significat. Et per talem habitudinem quodammodo ista aequivocatio declinat a pura | aequivocatione ad univocationem secundum quam aequivocationem secundum aliquem dictorum quattuor modorum aequivoce dicuntur de Deo et creatura nomina quae significant utrumque, et tali aequivocatione aequivoce significant illa. Semper enim nomen tale prius convenit uni illorum quam alteri, et numquam | aequae primo et principaliter, sicut convenit ubi est pura aequivocatio. Et secundum hoc concedenda est ultima obiectio. Cui autem | illorum, Deo scilicet an creaturae, conveniat prius et principaliter nomen commune eis et cui non, videbitur in sequenti quaestione. |

<AD ARGUMENTA>

Ad primum in oppositum quod «*maiores diversitatem habent inter se Deus et creatura quam diversa individua eiusdem speciei specialissimae, quae non continentur sub eodem nomine nisi aequivoce, quare nec Deus et creatura*», dico quod verum esset, si propter diversitatem rerum quae aequivocantur | diceretur pura aequivocatio. Nunc autem ex diversitate rerum diversarum definitionum significatarum sub eodem nomine contingit aequivocatio simpliciter secundum eius definitionem; sed quod sit pura et mera aequivocatio non declinans in aliquo ad univocationem, hoc solummodo | ideo contingit, quod illa diversa non habent aliquam habitudinem inter se vel ad tertium, propter quam vox illa communiter eis convenit, qualem habent Deus et creatura quandocumque sub eodem nomine aequivocantur, ut patebit in sequenti quaestione.

Propter istam enim habitudinem ex eodem fonte nomen derivatur pluribus, ex diversis autem cum deficit talis habitudo, secundum quod AUGUSTINUS distinguens aequivocationem in *Dialectica* sua, cap.^o 10°, dicit sic: «*Duas habet formas. Nam sunt ex eadem origine aut ex diversa*». Et exponendo se ipsum continuo subdit: «*Ex eadem origine appello quae quamvis | uno nomine ac non sub una definitione teneantur, uno tamen quasi fonte manant, ut est illud quod Tullius et homo et statua et codex et cadaver intelligi potest. Non possunt siquidem ista una definitione concludi, sed tantum habent unum fontem, scilicet verum hominem, cuius et illa statua et illi libri et illud cadaver est. Ex diversa origine, cum 'nepos' longe ex diversa filium filii et luxoriosum significet*». Et sic ex diverso fonte procedere intelligit aequivoca casu secundum primum modum aequivocationis. |

- Ex eodem vero fonte procedere intelligit aequivoca secundum
 130 alios quattuor modos et hoc diversimode, videlicet aut quia unum
 illorum, cui nomen primo convenit, est fons alterius cui nomen secundo
 convenit, ut contingit in aequivocis proportione et similitudine et
 descensu, sed diversimode – punctus enim est principium per unitatem,
 135 in quantum unitas descendit in punctum et numerus in magnitudinem;
 et pictura est homo per hoc quod homini vero assimilatur; et urina est
 sana quia descendit a sanitate animalis, secundum quod patet ex prae-
 dictis; – aut quia plurium quibus nomen convenit secundo, est fons
 unus cui nomen convenit primo, ut contingit in | aequivocis relatione. Q 169rb
 Sed hoc dupliciter ex parte illorum quibus convenit nomen secundo,
 140 quia aut gradatim descendunt a fonte primo, ut contingit in exemplo
 BOETHII de vectione et esca respectu sanitatis animalis. Propter quod
 non solum primo convenit nomen sanitati animalis quae fons est, quam
 escae aut vectioni, sed etiam primo convenit escae et per illam vectioni,
 ut | dictum est; aut descendunt immediate a fonte primo (sicut contingit
 145 in exemplo PHILOSOPHI V^o Metaphysicae de nomine ‘natura’
 quod primo dicitur de forma et secundo de aliis), sed non uni per al-
 terum, | secundum enim quod dicit COMMENTATOR ibidem: «*Natura*
primo dicitur de forma et secundo de aliis ut de materia, quia | recipit in se
istam naturam quae est forma». Nec dicitur nomen naturae de motu, nisi
 150 quia est via ad illam naturam, nec et de composito nisi quia subsistit per
 illam naturam. Et sub isto modo aequivocationis continentur omnia
 nomina quae PHILOSOPHUS distinguit in V^o Metaphysicae, quia
 illorum distinctio est in plura sub eodem nomine per attributionem et
 habitudinem aliorum ad unum cui nomen dignius et verius convenit.
 155 Propter quod illis convenit primo et aliis secundo, sicut etiam contin-
 git in exemplo AUGUSTINI de hoc nomine ‘Tullius’, quod Tullius dicitur
 ‘homo’, ‘rhetor’, et ‘statua’ illius, et ‘liber’ quem composuit, et eius
 ‘cadaver’, sed hoc ubique per translationem a vicinitate, prout secundum
 AUGUSTINUM ubi supra: «‘Tullius’ et ille in quo magna eloquentia fuit et statua
 160 eius | dicitur ex similitudine. Ex toto vero cum pars nominatur, ut cum cadaver
 illud Tullius dici possit. Ex parte autem totum, ut cum ‘tectum’ dicitur tota domus;
 aut a genere species; aut a specie genus, aut ab efficiente effectum, ut ‘Cicero’ est liber
 Ciceronis, aut ab effectu efficiens, ut ‘terror’ qui terrorem facit, aut a continente quod
 continetur, ut ‘domus’ et qui in domo sunt dicuntur, aut conversa vice ut ‘castanea’ et
 165 arbor dicitur in qua non est, vel si quid aliud inveniri potest quod ex eodem ordine
 quasi transferendo cognominetur». Unde dicit ibidem cap.^o 6°: «*Vicinitas late*
patet, et per multas partes secatur, aut per efficientiam, aut per effectum, ut ‘puteus’
| quod eius effectus potatio est, aut per id quod continet, ut ‘urbem’ ab orbe appellari
volunt, aut per id quod continet, ut si quis ‘hordeum’ mutata littera ab ‘ordeo’ dicat
 S’ 289vb

I’ 396vb

B” 200vb

K” 228ra

Scarp. 1368^b

nominatum, vel a parte totum, ut cum 'mucronis' nomine, quae summa pars gladii est, totum gladium vocant, vel a toto pars ut 'capillus' quasi capitis pilus». In quibus, ut subdit cap.^o 7°: «quot modis origo verbi corruptione vocum varietur, ineptum est prosequi et nimis longum». |

Bad. 270^v

Nota quod AUGUSTINUS hic et iam supra, ut habitum est in quaestione 1^a, originem verbi aequivocat. Hic enim ubi originem appellat fontem, originem vocat rem cui primo convenit nomen a quo transfertur ad aliud. Ibi autem | originem vocat modos originandi vocum impositiones, ut patet inspicienti dicta hic et ibi. Et similiter aequivocatur similitudo quando primum modum originis dicit esse per similitudinem rerum et vocum, | et quando secundum dicit per similitudinem rerum, et quando dicit hic statuam hominis per similitudinem dici hominem, cum tamen pertineat ad modum originandi per vicinitatem, secundum quod haec patent ex praedictis. |

Bad. 271^vK^m 228^bBad. 271^x

Ad secundum quod «*Dei et creaturae nulla est ratio substantiae eadem, ergo est pura aequivocatio eorum sub eodem nomine*», dico, secundum iam dicta, quod medium illud | non probat nisi quod sit aequivocatio | simpliciter, non quod pura sit aequivocatio, quia huius est altera causa, ut dictum est, quae non concurrat cum eodem nomine significantur Deus et creatura, ut patet ex dictis. |

Q 169^{va}B^m 201^{ra}I^m 397^{ra}Bad. 271^{ra}Scarp. 1369^a

<QUAESTIO 5

UTRUM PER PRIUS SIGNIFICENT DEUM QUAM CREATURAS
AN E CONVERSO>

Circa quintum arguitur quod nomina significantia Deum et creaturam communiter per prius significant Deum et quod est in eo quam creaturam. Primo sic. Quando eodem nomine significatur dignius et minus dignum, nomen per prius convenit digniori, ut patet in nomine entis quod significat substantiam et accidens, et per prius substantiam propter eius dignitatem super accidens. Quare cum Deus incomparabiliter dignior sit creatura, per prius ergo nomen commune ei cum creatura ei convenit.

Secundo sic. Translatio sive transsumptio nominis a creaturis ad divina vel per rerum significatarum similitudinem, vel per earum vicinitatem secundum quam idem nomen significat Deum et creaturam, non est nisi propter convenientiam in aliquo creaturae ad Deum, vel in proprietatibus rerum quae significantur, ut contingit cum nomen creaturae convenit Deo per similitudinem, sicut cum dicitur 'leo' propter

fortitudinem, vel in ipsis rebus quae significantur, ut cum dicitur 'sapientia' propter vicinitatem, ut patet ex praedeterminatis.

20 Sed quandocumque nomen idem convenit pluribus propter convenientiam in aliquo, illi per prius convenit cui principalius et prius convenit id in quo est convenientia, quia principalitas causae necessario ponit principalitatem | effectus. Deo autem illud in quo communicant ipse et creatura semper principalius et prius convenit, puta fortitudo
25 propter quod dicitur 'leo' eo quod uterque fortis est, et notitia quae nominatur 'sapientia' in Deo et in creatura. Ergo etc.

Scarp. 1369^b

In contrarium est quod sicut principale semper prius est transsumpto, quia transsumptum non est nisi a principali quod praesupponitur, sic nomen prius significat id quod principale est, a quo transsumitur
30 ad significandum aliud, quam id ad quod transsumitur. Quare cum omne nomen | communiter significans Deum et creaturam, sive quod communiter dicitur de utroque – haec enim duo pro eodem reputo – ab eo quod significat in creatura transsumitur ad significandum Deum vel id quod est in eo, ut patet ex dictis. Ergo etc. |

K" 228va

Bad. 271rb

35 <SOLUTIO>

Dico quod tripliciter sive triplici de causa nomen aliquibus convenit secundum prius et posterius, scilicet impositione, famositate et dignitate. Impositione quidem nomen semper prius convenit illi cui primo impositum est secundum quod nomen causae primo significat
40 materiam. Quia enim prima visa est atque cognita a sapientibus | investigantibus causas eorum quae fiunt in rebus naturalibus, nomen causae propterea primo ei impositum fuit, dicente PHILOSOPHO in 1° Metaphysicae: «*plures primorum philosophantium in materiae specie solum omnium principium opinati sunt*». Ubi declarato quomodo diversimode hoc posuerunt subdit dicens: «*Ex his ergo solum causam in materiae specie* dictam esse aliquis intelligit». | Et secundum hunc modum nomina translata a creaturis ad Deum et prius imposita in creaturis, per prius significant creaturas aut aliquid in ipsis quam Deum aut aliquid in ipso,
45 cuiusmodi sunt nomina pertinentia ad divinas operationes | et proprietates. Et e converso nomina translata ad creaturas a Deo cui primo sunt imposita – si qua sunt – per prius significant Deum aut aliquid in ipso quam creaturam aut aliquid in ipsa, cuiusmodi est hoc nomen | 'Deus' pertinens ad divinam essentiam a quo per quandam translationem homines dicuntur dii.

S' 290ra

Scarp. 1370^a

B" 201rb

I' 397rb

Q 169 ^{vb}	Famositate autem nomen semper per prius convenit illi rei ad quam significandam magis usitatum est.	55
	Dignitate vero nomen semper per prius convenit illi rei cui perfectius convenit ratio secundum quam nomen ad significandum imponitur secundum quod nomen causae famositatem primo et per prius significat efficientem causam et secundario omnes alias, quia efficiens realiter movet materiam et inducit per motum formam, et per hoc consequitur finem, et per hoc est causa causarum efficiens. Tamen quia non movet realiter nisi prius motus metaphorice a fine, idcirco secundum hoc primo et per prius significat causam finalem ut causam aliarum causarum.	60 65
	Et ideo quia omnia nomina translata a creaturis ad Deum, aut e converso usitatus, dant intelligere rem a qua translata sunt quam aliam, idcirco dico quod per prius significant creaturas et per posterius Deum. Et e converso nomina translata a Deo ad creaturas per prius significant Deum quam creaturas, licet dignitate nomen semper per prius significat illud cui dignius et perfectius convenit ratio secundum quam nomen ad significandum imponitur, secundum quod 'ens' per prius significat substantiam et per posterius accidens, quia ratio actualitatis secundum quam 'ens' imponitur substantiae et accidenti, dignius convenit substantiae quam accidenti, quia substantiae ex se ipsa convenit, accidenti autem per substantiam, quia scilicet est aliquid substantiae. Unde et secundum PHILOSOPHUM « <i>accidens non proprie dicitur ens sed entis</i> ». Et propterea isto modo contrarie nomen convenit secundum prius et posterius Deo et creaturis in nominibus translatis a creaturis ad Deum per similitudinem et per proprietatem.	70 75 80
Bad. 271 ^{vb}	Quae enim transferuntur ad Deum a creaturis per similitudinem rerum quae sunt Deus et creatura in aliqua proprietate existente in utroque secundum modum illorum, puta cum Deus dicitur 'leo' per similitudinem in fortitudine, dignitate per prius dicuntur de creaturis a quibus transferuntur quam de Deo ad quem transferuntur. Et hoc quia ratio similitudinis secundum quam transferuntur et secundum quam nomen unum communiter utrumque significat, dignius et verius habet esse in creaturis quam in Deo, quia creatura per talem proprietatem potius dicitur similis Deo in fortitudine quam e converso. Licet enim fortitudo dignius convenit Deo quam creaturae, similitudo tamen fundata in illa inter Deum et creaturam, dignius convenit creaturae quam Deo. Creatura enim simpliciter et per se est similis Deo. Deus autem non est similis creaturae nisi per accidens, scilicet quia creatura est similis illi. Quae tamen dignitas creaturae in similitudine, nullam ponit in Deo indignitatem eo quod talis similitudo pertinet ad relationem mensu-	85 90 95

- rae, et est solum per se in mensurato secundum quam dicitur creatura
similis Deo et non e converso, ut patet ex supra determinatis | de
similitudine in divinis personis. Unde et aequivocatio nominum transla- S' 290^b
torum a creaturis ad Deum per similitudinem pertinet ad secundum
100 genus aequivocorum, quod est proportione, quae dignius est in uno
significatorum quam in alio, secundum quod dignior est proportio inter
| unitatem et punctum ut convenit unitati in principiando numerum B" 201va
quam ut convenit puncto in principiando lineam, sicut iam dictum est. | Bad. 271^{vd}
- Quae vero transferuntur a creaturis ad Deum per proprietatem et
105 per vicinitatem secundum praedicta, e contra per prius dicuntur digni-
tate | de Deo ad quem transferuntur quam de creaturis a quibus trans-
feruntur. | Et hoc quia ratio habitudinis qua Deus et creatura vicinan- I' 397va
tur, et secundum quam nomina ab uno illorum ad alterum transferuntur K" 229ra
et secundum quam nomen unum quod communiter utrumque significat,
110 dignius convenit Deo quam | creaturis, quia habitudo qua vicinantur
Deus et creatura, per quam nomen creaturae (ut est sapientia, bonitas,
substantia, essentia et cetera huiusmodi quae aliquid dignitatis important
simpliciter) a creaturis transfertur ad divina, est habitudo inter effectum
et causam, et transfertur nomen effectus ad causam. Sapientia enim
115 creaturae est quaedam emanatio a divina sapientia, et similiter de boni-
tate et ceteris huiusmodi. Et aequivoce significantur sapientia creata et
increata sub uno nomine sapientiae penes quartum et quintum modum
aequivocationis praetactos, quia quoad quartum qui est similitudine
secundum genus formae, quoad quintum qui est descensu secundum
120 genus causae efficientis.
- Quod patet de primo sic. Licet enim | quaelibet creatura aliquo Scarp. 1371^a
modo sit ad similitudinem Dei eo quod omnes rationes perfectionales
omnium creaturarum usque ad infimas et usque ad minima quae sunt in
illis, sunt in Deo, ut habitum est supra, et amplius debet exponi lo-
125 quendo de Deo in comparatione ad creaturas, non tamen id quod
perfectionis est in creatura quacumque ratione qua absolute est essentia
et natura aliqua, plus vicinatur secundum naturam ad id quod sibi ut
ratio perfectionalis respondet in Deo, quam accedat homo pictus ad
veritatem hominis vivi. Est enim quidquid perfectionis est in creatura
130 quo aliquo modo Deo assimilatur respectu perfectionis sibi correspon-
dentis in Deo, sicut in pictura respectu eius cui assimilatur in homine
vivo, ut respectu esse Dei esse creaturae verius sit non esse sive defectus
ab illius esse quam verum esse; quasi solus Deus possit quodammodo
dici esse. Et similiter de sapientia creaturae respectu sapientiae Dei, et
135 bonitate respectu bonitatis et sic de ceteris. Ut propter hoc Christus
intelligatur dixisse, L u c a e 17°: «*Nemo bonus nisi solus Deus*»; G l o s s a :

- «Quemlibet sanctum hominem comparatione Dei dicit non esse bonum». Idcirco ergo quidquid a creatura perfectiori Deo attribuitur, aequivoce dicitur de eo et de creatura, sicut 'homo' de vivo homine et de eius pictura. |
- Refert tamen quoad hoc quod id quod in creatura perfectionis est, non solum est ut pictura eius quod est in Deo respiciendo ipsum in genere causae formalis, secundum quam est quoad | suam essentiam, quin etiam ipsum respiciat sicut effectus suam causam efficientem a qua est, et hoc non solum procedendo ab eo ut pictura secundum figuram artis, sed ut genitura secundum similitudinem | veritatis naturae, saltem per imitationem, quia non potest creatura esse productum adaequatum virtuti agentis et perfectioni eius, sed necesse est eam ab illa deficere et recipere perfectionem in gradu naturae inferiori. Et quoad hoc non solum illa quae communiter dicuntur de Deo et de creatura aequivocantur sub eodem per similitudinem secundum quartum modum aequivocationis, sed etiam secundum quintum, qui est per descensum. Quia ergo huiusmodi nomina transferuntur a creatura ad Deum per vicinitatem | et habitudinem effectus ad causam, et quidquid est per correspondentiam se habens in causa, maxime aequivoce agente et in suo effectu, | semper | perfectius et dignius habet esse in causa quam in effectu.
- Idcirco dico quod loquendo de attributione nominis significatis suis secundum prius et posterius, omnia huiusmodi nomina per prius significant Deum | et quod in ipso est, et dicuntur de ipso, quam creaturam aut quod in ipsa est, aut dicantur de illa. Hinc dicit BOETHIUS de Deo, cap.^o 2° De Trinitate: «*vere forma est non imago quae esse ipsum est ex qua esse est*». Ubi dicit COMMENTATOR: «*Multa sunt quae vocantur formae ut corporum figurae alia quae in subsistentibus creatione aut concreatione sunt*». | Sed haec omnia per se habent sua ex quibus ducuntur. Ideoque mutuata ab alio nuncupatione potius quam rationis veritate 'formae' nominantur. Essentia vero quae principium est, omnia creata praecedat, illis omnibus ut 'esse' dicantur impartiens et a nullo alio, ut ipsa sit, sumens. Ideoque nomine forma non imago est. Et tamen de ea quis loquens dicit 'essentia est', sic debet intelligi: *essentia illa res quae est ipsum esse, id est quae non ab alio mutuatur hanc dictionem ex qua est esse, id est quae ceteris omnibus eandem quasi extrinseca participatione communicat. Et denique ad omnia quae de ipsis vere dicuntur, quoniam ex ea tamquam ex principio sunt, dictio ista transmutatur, ut de unaquaque divinae formae participatione recte dicatur est*». |
- Et sicut est de his dictionibus aut nominibus – 'forma', 'esse', 'essentia' – sic est de omnibus aliis quae ad dignitatem pertinent. | Omnia enim licet quoad impositionem aut famositatem nominis translata sunt a creaturis ad divina, quo tamen ad dignitatem naturae omnia e

contra debent intelligi secundum veritatem et secundum naturam rei esse translata a divinis ad creaturas.

<AD ARGUMENTA>

180 Et secundum hoc bene processit prima obiectio de illis quae
Deum et creaturam aut aliqua in eis significant per proprietatem, sive
sint a creaturis translata ad divina, ut sunt praecipue nomina sumpta ab
operibus et quae respiciunt opus, sive sint a divinis translata ad creatu-
ram, ut hoc nomen 'Deus', et si qua essent alia essentiam absolutam
185 significantia. |

Bad. 272^{rg}

Ad secundum quod «si *idem nomen* convenit Deo et creaturae, hoc
est *propter convenientiam* aliquam; illud autem in quo est convenientia prius
et principalius convenit Deo, puta fortitudo in Deo et leone, propter
quam *per similitudinem* rerum hoc nomen | 'leo' transfertur ad Deum, et
190 similiter ratio quae est sapientia propter quam per proprietatem nomen
'sapientiae' transfertur a creatura ad Deum», dico quod revera omnis
translatio nominum est propter convenientiam illorum quorum sunt
notitia, nisi sit translatio a contrario, quae ut pure est a contrario, non
habet locum in proposito, sed solum prout est mixta, ut dictum est
195 supra. Et tunc etiam principalius est translatio propter convenientiam
quam propter | contrarium, secundum quod hoc nomen 'zelus' trans-
fertur a creatura ad Deum, non propter contrarietatem quam zelus dicit
in creatura, scilicet turbationem, et in Deo scilicet tranquillitatem, sed
potius propter immensum actum amoris utrobique.

B" 202ra

Scarp. 1372^a

200 Sed est advertendum quod propter convenientiam fit translatio
dupliciter. Uno modo | propter convenientiam aliquorum in tertio, puta
Dei et leonis in fortitudine. Alio modo propter convenientiam aliquo-
rum inter se, puta fortitudinis Dei et fortitudinis leonis. Et est conveni-
entia primo modo similitudo vera, eo quod est alicuius per id quod est
205 sui aliquid. Secundo autem modo convenientia non proprie est simili-
tudo, quia est rei ad rem ratione suae totalitatis, secundum quod | haec
patent ex determinatis | circa relationes communes.

I' 398ra

S' 290vb

Q 170va

Et propterea prima translatio proprie potest dici propter sive per
similitudinem, non autem secunda. Sed si velimus specificare conveni-
entiam, dicenda est proprie propter convenientiam in vicinitate, et cum
vicinitas est secundum plures modos, ipsa in proposito est solum secun-
dum | perfectionem in natura, qua per quandam imitationem effectus
ad causam, ut fortitudo vel sapientia, et quidquid pertinens ad dignita-
tem simpliciter est in creatura transfertur ad Deum.

K" 229vb

- Propter quod sicut in translatione nominis per similitudinem illud cui magis convenit ratio similitudinis et verius, et ideo verius et prius convenit ei id in quo est convenientia ut est causans similitudinem, est creatura, cuius nomen debet transferri ad Deum, ut habitum est supra; sic in translatione nominis per vicinitatem, illud cui magis convenit perfectio qua vicinatur ei, et verius convenit id in quo est convenientia ut est causans vicinitatem, est Deus, ad quem debet nomen transferri a creatura. |
- Quod autem assumitur in argumento quod «verius convenit *Deo id in quo est convenientia*, cum nomen leonis transfertur ad Deum, scilicet fortitudo» dico quod fortitudo dupliciter consideratur: uno modo ut est ratio perfectionis in quocumque est; alio modo ut ad ipsam seu ab ipsa consequitur ratio similitudinis in eo in quo est ad aliud. Et primo modo fortitudo magis convenit Deo quam leoni, quia ratio perfectionis in illa magis convenit Deo quam leoni, | quia incomparabiliter perfectior est fortitudo Dei quam leonis, licet aequivoce. Sed secundum istam considerationem non fit translatio nominis illius cuius est fortitudo ad aliud, puta leonis ad Deum, sed potius transfertur nomen impositum fortitudini unius ad significandum fortitudinem alterius, puta nomen fortitudinis impositum rei sub aliquo gradu perfectionis in leone, ad significandum rem immensam correspondentem in Deo, a quo ulterius denominat Deum fortem, per quem modum sunt translata | a creaturis cuncta quae in illis significant aliquid perfectionis simpliciter. Secundo autem modo fortitudo magis convenit leoni, quia ratio similitudinis ex illa re convenit leoni et non Deo, quia propter convenientiam fortitudinis leo dicitur similis Deo, nequaquam autem Deus similis leoni, ut patet ex supra determinatis.
- Et secundum istam considerationem fit translatio nominis illius cuius aliquid est fortitudo a qua denominatur simile ad aliud, puta leonis ad Deum. Per quem modum sunt translata a creaturis ad Deum nomina quae non significant aliquid perfectionis et dignitatis simpliciter, sed potius aliquid determinatum et limitatum in gradu, ut sunt nomina propria specierum, scilicet 'leo', 'bos', 'ovis' | et huiusmodi, aut aliquid pertinens ad indignitatem ut sunt nomina passionum, 'ira', 'furor', 'zelus' et huiusmodi. Et sic patet quod bene procedit | argumentum de nominibus translatis ad Deum per proprietatem, non autem de translatis ad illum per similitudinem. |
- Argumentum in oppositum procedit de eo quod est per prius nominis impositione, et bene. Sic enim nomen semper per prius convenit principali cui primo est impositum quam cui per transsumptionem.

255 Non sic autem de | per prius famositate et dignitate, sicut prius dictum
est. |

Q 170vb

Bad. 272^{vk}

Scarp. 1373^a

<QUAESTIO 6

UTRUM NOMINA SIGNIFICANTIA DEUM ET QUAE SUNT IN EO
POSSINT ILLA SIGNIFICARE INDIFFERENTER ET
IN ABSTRACTO ET IN CONCRETO>

5 Circa sextum arguitur primo quod nomina Deum vel quae in ipso
sunt significantia non possunt significare illa nisi in altero illorum duo-
rum modorum tantum, scilicet vel in abstracto vel in concreto, non
indifferenter | in utroque sic: significatio nominis debet convenire et
respondere rei significatae sicut signum significato eo quod se habent
10 sicut signum et significatum. Sed Deus per se id ipsum est et summum
unum, et hoc quoad rem et quoad modum rei, et similiter quidquid est
in eo, secundum superius determinata de unitate Dei. Ergo nomen
significans ipsum id ipsum debet esse et quoad rem et quoad modum
nominis. Sed non est idem modus | nominis significare in abstracto et
15 in concreto. Ergo aut alterum modum tantum debet habere nomen
significans Deum aut aliquid quod est in divinis, aut neutrum, quia non
potest habere utrumque; sed non neutrum, quia aliquem debet habere,
et non sunt plures; ergo tantum illorum alterum debet habere.

S' 291ra

Scarp. 1373^b

20 Secundo arguitur ex eodem medio quod non possunt illa signifi-
care nisi in abstractione tantum sic. Significatio nominis debet convenire
et respondere rei significatae; sed Deus et quidquid est in eo simplicis-
simum aliquid est, solum ergo modo simplicissimo significari debet per
nomen; sed talis non est nisi modus ille qui est in abstractione eo quod
significat simpliciter rem ipsam, puta deitas. Nomen autem in concreti-
25 one significat habentem illam, puta 'Deus'. Non est enim Deus nisi quia
habet in se deitatem; | simplicior est ratio deitatis ut deitas quam haben-
tis eam ut habens est, quia ratio haec continet duo, scilicet habens et
habitu, illa autem non nisi unicum. Ergo etc.

Scarp. 1374^a

30 In contrarium est usus qui rem quamcumque et in divinis et in
creaturis nominat utroque modo, scilicet et in abstractione et in concre-
tione dicendo: 'deitas Deus', 'paternitas pater', 'sapientia sapiens', et sic
de ceteris. |

Bad. 272^{vl}

<SOLUTIO>

K^m 230rb Dico | quod licet secundum AUGUSTINUM VII° De Trini-
 B^m 202va tate loquentem de nominibus | Deum significantibus: «*excedit super-* 35
eminentia divinitatis usitati eloquii facultatem. Verius enim est quam cogitatur»,
 quod debet declarari loquendo de cognitione Dei a creatura intellectuali
 (et ideo sicut nulla vox potest habere naturalem congruentiam per-
 perfectam, ut similitudo vocis et rei possit esse originalis causa sive ratio
 significandi Deum, ut habitum est supra, sic nullus est modus signifi- 40
 candi eius, qui ei perfecte congruat), quia tamen Deum quoquo modo
 concipimus et cogitamus, et similiter ea quae in ipso sunt. Aliter enim
 eum nequaquam diligere et per fidem colere possemus.

Secundum PHILOSOPHUM autem in libro *Peri hermeneas*:
 «*voces sunt notae intellectuum, et earum passionum quae de rebus sunt in anima*», 45
 quae sunt conceptus et verba mentalia nullius linguae sunt, et notae
 rerum proximae et immediatae, quae si de re in mente non essent, notas
 rei vocales ad significandum res quaerere non possemus. Propter quod
 conceptus | mentales medii sunt inter | verba vocalia et res significatas
 Q 171ra per ipsas. Non dico media in significando, quasi verba vocalia non 50
 I' 398va significant res nisi mediante significatione dictorum conceptuum, sic
 scilicet quod immediate significant dictos conceptus, quia verba vocalia
 immediate sunt signa rerum, quando proferuntur ad docendum ea quae
 sunt in rebus nobis latentia, sicut immediate sunt signa conceptuum,
 quando proferuntur ad indicandum conceptuum loquentis occulta. In 55
 quibus duobus consistit usus verborum, quia solummodo propter
 alterum illorum requiruntur. Et secundum quod dicit AUGUSTINUS in
Dialectica cap.^o 13°: «*Usum appello illum propter quem verba agnos-*
cimus. Quis enim verba propter verba conquirat?» Quia igitur conceptus
 necessario sunt medii in quaerendo verba vocalia inter res et verba illas 60
 significantia, necessario igitur secundum modum conceptuum formatu-
 rum de rebus habent verba in sua institutione formari, ut modus verbo-
 rum respondeat modo conceptuum. | Qui enim | perfectius et expres-
 sius rem concipit, perfectius | et expressius eam verbis exprimere 65
 potest.

Si igitur divina verbis vocalibus sunt exprimenda, secundum illum
 K^m 230va modum ergo necesse est illa exprimi secundum quem concipiuntur, | ita
 quod si quis concipiat illa modo illo cui solum congruunt abstracta,
 solummodo illi vel ab illo verbis abstractis sunt significanda, ut forte soli
 Deo aut Deo et angelis et intellectibus beatis. Si vero alius concipiat illa 70
 modo cui solum congruunt concreta, solummodo illi vel ab illo verbis
 concretis sunt significanda, ut contingit in homine viatore. |

Bad. 272va
 Scarp. 1374^b
 S' 291rb

Quia enim, ut superius declaratum est, homo pro statu vitae
 praesentis divinarum notitiam non nisi ex creaturis concipit, secundum

- 75 modum ergo quo in creaturis concipit significanda per nomina trans-
ferenda ad divina, secundum illum modum oportet quod illa per vocem
exprimat in divinis. Quia ergo homo concipit in creaturis divina et
modo abstracto et modo concreto, puta deitatem et Deum, iustitiam et
iustum, et sic de ceteris, igitur | et modo concreto sive in concretione et
80 modo abstracto sive in abstractione indifferenter sunt ab homine divina
verbo sive nomine vocali exprimenda. Et sic cum verba | vocalia non
sunt proprie nisi hominum, dico quod nomina sive verba vocalia Deum
vel quae in Deo sunt significantia possunt illa significare indifferenter et
in abstractione et in concretione, quod et sic obtinet usus, ut procedit
85 ultimum argumentum, quod secundum hoc concedendum est. |

B" 202^{ab}

Bad. 273^{rN}

Bad. 273ro

<AD ARGUMENTA>

- Ad primum in oppositum quod «*Deus et quidquid est in eo id ipsum est
quoad modum rei*, ergo unus et idem debet esse modus nominis significans
quodcumque illorum», dico quod verum esset, si nominis impositio
90 immediate sequeretur modum rei ut est in se ipsa. Nunc autem non est
ita, sed potius consequitur modum rei ut concipitur per intellectum, ut
dictum est. Quia ergo modo congruenti et abstractioni et concretioni
concipitur ab intellectu humano, cuius est principaliter uti nominibus, et
ipsa imponere rebus ad placitum, | idcirco unam et eandem rem in
95 divinis, immo rem deitatis sub ratione cuiuscumque attributi, potest
significare indifferenter nomine abstracto et concreto. |
- Per idem patet ad secundum, quod ex eodem medio procedit ut
patet intuenti. |

Q 171^{ab}

Bad. 273^{rP}

I' 398^{ab}
Bad. 273^{rQ}
Scarp. 1375^a

<QUAESTIO 7

UTRUM CONGRUENTIUS SIGNIFICENT ILLA IN ABSTRACTIONE
QUAM IN CONCRETIONE>

- Circa septimum arguitur quod nomina Deum et quae sunt in eo
5 significantia congruentius significant illa in | concretione quam in
abstractione. Primo sic. Omnia quae significant divina sicuti habent
esse, congruentius illa significant quam quae significant illa sicuti habent
intelligi, quia nomina principalius imponuntur ad significandum res ut
sunt in se quam ut sunt in intellectu, licet utroque modo imponantur, ut
10 patet ex praecedenti quaestione. Et res ipsa principalius esse suum habet
in se quam in intellectu, sed res divinae in se sunt concretae et non

K" 230^{ab}

abstractae, quia aut subsistunt ut personae, aut sunt in subsistente, ut propria et communia attributa personarum. Subsistens autem in quantum subsistens concretum est, et similiter existens in subsistente in quantum huiusmodi similiter concretum est, eo quod persona quae subsistit. Hoc quod subsistit debet substantiae in qua subsistit, et proprietati relativae qua subsistit; et id quod est in persona subsistente, hoc quod subsistit debet personae in qua subsistit. Abstractum autem in quantum abstractum nulli debet esse suum, dicente COMMENTATORE super illo capituli 2ⁱ BOETHII De Trinitate, «*cum tres sint speculativae partes, naturalis est inabstracta*», dicit sic: «*Materia id est hyle, et primariae formae, id est ideae simplices sunt | et abstractae, non enim vel illa formis vel istae materiis debent quod sunt*», scilicet quoad esse essentiae eorum, haec enim debent soli formae exemplari, et etiam quoad esse existentiae, haec enim debent soli efficienti. Ergo etc.

Scarp. 1375^b

Secundo sic. Modus significandi verbi debet respondere modo essendi ipsius rei sicut signum signato, ut perfectior modus significandi conveniat verbo significanti rem quae habet perfectiorem modum essendi, et sic si | modus essendi abstracte | est perfectior, et modus significandi abstracte est perfectior, et si modus essendi concrete est perfectior, et modus significandi concrete est perfectior. Sed modus essendi concrete perfectior est modo essendi abstracte, quia ille est rei ut secundum se est subsistens in re, ut hominis vel albi. Alter autem, scilicet modus essendi abstracte est rei ut est in intellectu aut in subsistente ut denominans ipsum, ut humanitatis vel albedinis. Perfectior autem est modus essendi rem ut est in se quam ut est in alio. Modus autem essendi perfectior convenit rei divinae, quia ipsa est perfectissima. Ergo etc.

B" 203^{ra}S' 291va

In contrarium arguitur quasi ex eodem medio sic. Secundum modum quo res in se existit, debet significari. Sed res divina in se est abstracta, dicente BOETHIO | ubi supra: res theologica abstracta est. Ergo etc. |

K" 231^{ra}Bad. 273ra

<SOLUTIO>

Dico quod ille modus significandi qui magis congruit nomini ut est significans, magis congruit rei significatae per ipsum in | quantum significata est. Igitur, quia secundum dicta in praecedenti quaestione, nomina notae sunt non solum rerum immediate, sed etiam intellectuum et rerum mediantibus istis, et sic sunt significativa rerum non solum immediate, | sed etiam mediantibus conceptibus et intellectibus et

Scarp. 1376^aQ 171va

- 50 conceptibus intellectus de ipsis. Modus significandi dupliciter magis
congruit nomini: uno modo ut est significativum rei immediate; alio
modo ut est significativum rei mediante conceptu | intellectus. Secundo I' 399^a
quidem modo dico quod modus significandi magis congruit rei quando
congruit ei secundum modum quo nata est concipi ab intellectu. Igitur
55 quia res divina ab intellectu naturali creato non est nata concipi nisi sub
involucro creaturae, cuius cognitio, secundum iam dicta, non est nisi sub
ratione concreti respectu abstractionis realis quantumcumque abstra-
tur secundum rationem. Propterea dico quod modus significandi con-
cretive magis congruit nominibus significantibus divina in quantum sunt
60 objecta intellectus creaturae. | Bad. 273^{r5}
- Primo autem modo, qui est modus significandi rem principalior ut
tactum est in primo argumento, dico iuxta medium ultimo inductum,
quod ille modus significandi divina magis congruit divinis nominibus
qui magis congruit modo existendi rerum divinarum in se ipsis, et per
65 consequens ille magis congruit eis ut natae sunt concipi ab ipso intel-
lectu divino, quia ille cognoscit res maxime divinas secundum quod
habent esse in se ipsis. Nunc autem modus significandi abstracte | Bad. 273^{v5}
rationem simplicitatis importat, modus autem significandi concrete
modum compositionis importat alicuius cum alio, sicut modus essendi
70 concrete est in composito sive in compositione cum alio existere, sic
quod esse quod habet in tali composito aut compositione, per se separa-
tim secundum rem habere non possit, etsi mentis consideratione illud
possit habere. Unde super illo BOETHII per quod probat quod naturalis
philosophia est inabstracta dicens: «*considerat enim corporum formas cum*
75 *materia, dicit Commentator cui insunt atque ex hoc subsistentium omnium*
concretio dicitur». Unde concretio dicitur quasi concreatio, secundum quod
COMMENTATOR continue subdit dicens: «*Creatio namque | substantiam |*
inesse facit ut, cui inest, ab ea aliquid sit. Concretio vero eidem subsistentiae naturas
posterioris rationis accomodat, ut cui tamen illa insunt simplex non sit. Quae
80 *quoniam esse non possunt nisi sic subsistentibus insunt ut eorum subsistentiis assint,*
inabstractae dicuntur». | K" 231rb
B" 203rb
- Nota quod in eo quod dicit «*concretio | vero eidem subsistentiae*» etc.,
non exprimit nisi unum modum concretionis qui est formarum acciden-
tialium consequentium subsistens substantialiter ex materia et forma,
85 quarum concretio est in compositione earum cum tali subsistente quae
per se considerat naturalis philosophia, et ut dicit BOETHIUS, «*quae a*
corporibus separari non possunt», scilicet secundum rem, licet secundum
intellectum. Unde hoc exponens dicit COMMENTATOR: «*quae posterioris*
rationis formae a corporibus non possunt separari, non dico disciplinali ratione sed
90 *actu, id est, ut quod sunt, dum concretae sunt, retineant separatae*».
- Bad. 273^{vT}
Scarp. 1376^b

- Praeter illum autem est alius modus qui est in quolibet composito quocumque modo compositionis, et consistit in unione compositorum inter se in tali composito, sive sit materiae et formae substantialis in subsistente substantialiter, sive generis et differentiae in specie, sive eius
 S' 291vb | quod est et quo est, sive essentiae et ratione suppositi secundum 95
 diversos modos compositionis superius remotos a simplicitate Dei.
- Et in utroque modo concretionis composita sive componentia, ut
 Q 171vb dicit statim COMMENTATOR, «esse non possunt | nisi sic subsistentibus insunt 100
ut eorum subsistentiis assint», sed aliter in primo modo concretionis, aliter
 vero in secundo. Quia in primo assunt subsistentiis in quibus compo-
 nuntur iam praeexistenti et faciunt cum illo unum compositum acciden-
 tale. In secundo vero modo assunt subsistentiis quia in illis | compo-
 nuntur, id est simul ponuntur et constituunt ipsum subsistens ut unum
 compositum substantiale. Sicut ergo modus significandi concrete, sive
 accidentaliter, ut cum dicitur 'album', 'sapiens', sive substantialiter, ut
 cum dicitur 'Deus', 'homo', modum compositionis importat, et in hoc
 conformis est concreto sive rei concretae, cuiusmodi est omne composi-
 tum. Modus autem significandi abstracte modum simplicitatis importat,
 sicut modus essendi abstracte est in simplicitate; sic quod esse quod
 K" 231va habet separate in composito habere non possit, puta | naturalia in 110
 intellectu abstractione logica, et mathematica similiter in intellectu
 abstractione mathematica, et divina sive theologica abstractione reali in
 ipsa re extra intellectum. Et sic modus significandi abstracte sive acci-
 dentaliter ut 'albedo', 'sapientia', sive substantialiter ut 'deitas', 'humani-
 tas', modum simplicitatis importat, et in hoc est conformis abstracto
 sive rei abstractae, cuiusmodi non sunt nisi res divinae, Deus scilicet et
 quae in eo sunt, et hoc propter eorum inconcretionem et carentiam
 omnis compositionis, vel ex aliis et diversis | vel aliorum | cum ipso,
 B" 203va dicente BOETHIO: «*res theologica abstracta est, nam Dei substantia materia*
 Scarp. 1377^a *caret*», scilicet ex qua sit, et quae subiectum alteri sit, dicente ibidem 120
 COMMENTATORE, «*id est nec Deus nec eius essentia potest esse materia*». Et
 rationem huius quoad utrumque modum materiae addit subdens: «*Neque*
enim ea quae ipse est essentia potest esse non simplex» et hoc quoad primum
 modum materiae et compositionis. «*Neque in eo eidem essentiae adesse aliud*
aliquid potest quo ipse sit», et hoc quoad secundum modum materiae et
 compositionis. Unde quoad utrumque communiter subdit: «*Neque enim*
Deus simplex esset si vel eius essentia constaret ex multis, vel eidem adessent formae
in illo, quarum vel ipse Deus vere esset vel eius essentia diceretur materia subiecta».
- Dico quod propter huiusmodi Dei simplicitatem et abstractionem
 magis congruunt ei et magis proprie conveniunt nomina abstracta quam
 concreta ut magis proprie significant Deum in abstractione prolata 130

quam in concretionem. Quem modum tenet beatus DIONYSIUS Deum
 potius nominans 'iustitiam', 'sapientiam', 'bonitatem' et huiusmodi,
 quam 'iustum', 'sapientem', 'bonum' et huiusmodi. E contra omnia alia a
 135 Deo magis congrue et magis proprie nominantur nominibus concretis
 quam abstractis. Et sic diversitas ista nominum significantium penes
 concretum et abstractum ex ipsarum rerum quae nominantur diversitate
 procedit, sicut ex diversitate rerum quae speculantur, diversitas specula-
 tionum procedit. De qua dicit BOETHIUS: *«In naturalibus rationabiliter, in*
 140 *divinis intellectualiter oportet versari, neque deduci ad imagines, sed potius ipsam*
inspicere formam quae vere forma non imago est quae esse ipsum est, ex qua esse
est». *«In naturalibus»*, dicit COMMENTATOR, *«quae sicut sunt, scilicet concreta et*
inabstracta sic percipi debent, scilicet concrete et | inabstracte». Et consimiliter
 145 dico *quae sicut sunt, scilicet concreta et inabstracta*, sic et nominari debent,
 scilicet concrete et inabstracte. Rationabiliter dicit COMMENTATOR, ut
 scilicet *«posito nomine | quo et id quod est et id quo est significatur — ea vi qua*
concreta | rei debet, diligenter attendat quid proprie sibi vel quod est vel quo est
concretionis consortio exigat». |
 Quod intelligo sic et quoad nominationem sicut et ad speculatio-
 150 nem, de qua ipse intendit subdens: Et quid ceterarum speculationum
 locis communicet. *«In divinis»*, dicit COMMENTATOR, *«quae non modo*
disciplina etiam re ipsa abstracta sunt intellectualiter oportet versari, id est, ex
propriis theologorum rationibus illa concipere, et non ex naturaliter concretorum
proprietatibus iudicare». Et ego | dico iuxta hoc ad propositum nostrum,
 155 intellectualiter | oportet conversari, id est propriis theologorum nomi-
 nibus illa nominare, non nominibus concretorum, scilicet abstractis, non
 concretis. Unde sequitur: *«neque oportet deduci»*, COMMENTATOR, *«quae vere*
existentium sunt ad imagines, id est ad aliqua concreta, sed potius inspicere ex
suis rationibus formam». Et ego iuxta hoc dico, ex suis et propriis nomi-
 160 nibus. Sequitur: *«quae vere forma non imago est, quae esse ipsum est, ex qua esse*
est». Ubi dicit COMMENTATOR: *«Multa sunt quae formae vocantur»* etc., ut
 supra in quaestione penultima | praecedenti. Sic ergo quia modus
 significandi divina prout habent esse in se ipsis est secundum praedicta
 principalior modus significandi illa, et sic significantur modo abstracto
 165 congruentius. Dico igitur quod simpliciter congruentius et magis proprie
 nomina divina significant illa in abstractione quam in concretionem, prout
 procedit ultimum argumentum quod secundum hoc concedendum est. |

K" 231vb

Bad. 274^{rT}

Q 172ra

S' 292ra

Bad. 274^{rV}

I' 399va

Scarp. 1377^b

B" 203vb

Bad. 274^{rX}

<AD ARGUMENTA>

- Ad primum in oppositum quod «*res divinae in se sunt concretae quia aut sunt subsistens aut in subsistente et talia in quantum huiusmodi sunt concreta*», dico quod falsum est nisi ipsa sint composita et ea quae sunt in illis habeant esse in eis per aliquam compositionem. Divina autem omnia sive sint supposita sive existentia in supposito propter summam simplicitatem eorum abstracta sunt. Unde non est verum in divinis quod subsistens aut existens in subsistente, in quantum huiusmodi, concretum sit, quia in divinis habens est id quod habetur, et unum eorum ut habetur in subsistente secundum rem est aliud, puta substantia est relatio et e converso, ut deitas est paternitas et e converso. Propter quod, licet | in talibus sit aliquid habens modum subsistentis, et aliquid modum informantis, nihil tamen in illis habet modum inhaerentis neque substantialiter neque accidentaliter, qualem modum habent circa creaturas illa quae subsistentibus insunt. Propter quod in illis solum est vera concretio. |
- Ad secundum quod «*res divina quia habet modum essendi perfectiorem debet verbo suo significari modo significandi perfectiori*», dico quod verum est. Et cum assumitur quod «*ille est significari concrete*», dico quod falsum est secundum praedicta. Et quod arguitur quod immo, quia «*modus essendi concrete cui respondet modus significandi concrete est perfectior*», dico quod verum est, quod scilicet modus significandi concrete respondet per congruentiam et proprie magis modo essendi concrete quam modus significandi abstracte. Sed quod dicitur quod «*scilicet modus essendi concrete | sit perfectior*», dico quod hoc falsum est. Et quod ad hoc arguitur quod immo, «*quia est rei ut est in se subsistens, non sic modus essendi abstracte, | quia ille est rei ut existens est in alio et nobilior est modus essendi rei ut est in se quam ut est in alio*», dico quod non solus modus essendi concrete est modus essendi rei ut est in se subsistens, sed etiam modus essendi abstracte. Nec modus essendi concrete est solius rei ut est subsistens, sed etiam est rei ut est per inhaerentiam subsistenti insistentis. |
- Ad cuius intellectum est advertendum quod differunt modus essendi et modus significandi, quia modus significandi est ex parte nominis significantis et habet solummodo unam divisionem, quia omnis modus significandi nominis aut est concrete per talia nomina 'homo', 'albus', aut abstracte per talia nomina 'humanitas', 'albedo'. Modus autem essendi est ex parte rei significatae, et habet duas divisiones, quia aut est abstracte et concrete, | aut est subsistenter et insistententer, | et hoc sive ipsum insistententer sumatur per inhaerentiam sive absque inhaerentia. Et est modus essendi abstracte duplex: vel abstractione rei qui est solum in divinis omnino simplicibus, sive ipsa subsistenter existant et in se ut

- 210 personae, sive insisteret existant et absque | inhaerentia ut quae sunt in B" 204^a
 personis, vel abstractione rationis qui est solum in rebus creatis | K" 232rb
 naturalibus et mathematicis, de quo nihil ad praesens. Modus autem
 essendi concrete est solummodo in creaturis compositis, sive existant
 subsisteret et per compositionem ex aliis, sive existant insisteret et per
 215 inhaerentiam et compositionem cum aliis.
- Dico ergo ad assumptum quod si solus modus essendi concrete
 esset solius rei subsistentis et existentis in se sive ut talis est, et non esset
 rei insistentis per inhaerentiam, nec modus essendi abstracte esset
 alicuius rei subsistentis et existentis in se sive ut est talis, sed esset solius
 220 rei insistentis per inhaerentiam, tunc bene verum esset quod modus
 essendi concrete esset perfectior quam modus essendi abstracte. Sed
 non est ita, ut dictum est. Et quod arguitur quod immo, «*quia modus
 essendi abstracte non est rei nisi ut est in intellectu aut in subsistente ut denominans*
ipsum, puta humanitas aut albedo, hominem», | dico quod in huiusmodi Bad. 274^{vz}
 225 nominibus significantibus res, qualia sunt 'humanitas', 'albedo', est
 considerare duplicem modum, scilicet modum essendi rei et modum
 significandi nominis. Quorum primus duplex est: unus ex ipsa re, alius
 vero rei ex intellectu apprehendente illam. | Et primus istorum est esse Scarp. 1378^b
 abstracte abstractione rei, et est in solis divinis, quia quidquid est in eis,
 230 simplex est omnino. In omnibus autem creaturis est esse concrete, quia
 non est res in creaturis quin concreta sit vel per compositionem qua est
 composita ex aliis | vel qua est alii composita. Et sic modus essendi rei Q 172va
 significatae istis nominibus 'humanitas', 'albedo', est esse concrete sicut
 modus essendi rei significatae istis nominibus 'homo', 'album'. Homo
 235 enim significat compositum ex animali et rationali, et humanitas signifi-
 cat compositum ex animalitate et rationalitate, quia sicut homo est
 animal rationale, sic humanitas est animalitas etiam rationabilitas, licet
 homo cum hoc quod significat compositum ex animali et rationali,
 etiam significet suppositum subsistens in se compositum ex essentia
 240 significata nomine humanitatis quae est ipsum quod est, et ratione
 subsistendi qua est ipsum quod est. Et sic 'humanitas' significat supposi-
 tum non in se subsistens, sed solam essentiam quae est aliquid in com-
 positione sive | constitutione subsistentis et sic per modum informantis K" 232va
 et cum hoc in alio existentis. 'Album' autem significat qualitatem inhae-
 245 rentem subiecto et sic concretam illi, et 'albedo' similiter, licet differant
 in modo significandi.
- Secundus autem modus essendi rei, scilicet ex intellectu, est esse
 abstracte abstractione intellectus, et est tam in divinis quam in creaturis,
 in quantum intellectus apprehendit secundum se formam quae est in
 250 supposito subsistente ut informans illud. Et hic modus essendi rei

	abstractae est modus rei significatae hoc nomine 'humanitas' vel 'albedo', quae tamen ex se non habet nisi modum essendi concrete, ut dictum est. Similiter et modus essendi rei significatae hoc nomine 'deitas' vel 'paternitas' est esse abstracte, scilicet abstractione intellectus, quae cum hoc ex se habet modum essendi abstracte abstractione rei ex se. Quo modo essendi abstracte, de quo procedit medium, licet nobilior esset modus essendi concrete in hoc scilicet quod modus essendi concrete est subsistentis in se, licet non solius subsistentis nec ipse solus est subsistentis sicut dictum est, modus autem essendi abstracte abstractione scilicet intellectus, est modus essendi in alio, scilicet et in subsistente ut informato et in intellectu ut apprehendente. Non tamen ex hoc sequitur quod modo essendi abstracte ex ipsa natura rei sit nobilior modus essendi concrete, qui non est in aliqua re nisi ex natura ipsius rei. Aliter enim modus essendi concrete rei creatae, quem habet in compositione quadam ex propria natura ipsius rei creatae, esset nobilior modo essendi abstracte rei divinae quem habet in simplicitate sua ex propria natura ipsius rei divinae, quod falsum est et impossibile, quia aliter res creata esset nobilior re divina, quia rei nobilioris nobilior est ille modus essendi quem habet ex se quam sit ille modus essendi quem habet ex se res minor, eo quod sicut se habet res ad rem, sic se habet talis modus ad talem modum. Unde procedit illud medium in aequivoco de modo essendi abstracte. Quia igitur simpliciter nobilior sive perfectior est modo essendi concrete modus essendi rei divinae, scilicet abstracte, quem habet ex se, de quo solummodo ad praesens intendimus, sive sit subsistentis sive existentis in subsistente, modus autem essendi abstracte magis congruus est et proprius modo significandi abstracte.	255
B" 204 ^{rb} I' 400 ^{ra}		
S' 292 ^{va}		260
Scarp. 1379 ^a		265
		270
K" 232 ^{vb}		275
Scarp. 1379 ^b		
	Idcirco simpliciter stat determinatio praedicta quod res quaecumque divinae magis congrue sive magis proprie significantur nominibus abstractis significantibus modo abstracto, cuiusmodi sunt 'deitas', 'essentia', 'sapientia', quam nominibus concretis significantibus modo concreto, cuiusmodi sunt 'deus', 'ens', 'sapiens' et huiusmodi, licet forte secus sit de praedicationibus, quod scilicet magis proprie de subiectis modo concreto significatis praedicantur praedicata significata modo concrectionis quam modo abstractionis, ut magis proprie dicatur "Deus est bonus" quam "Deus est bonitas". Sed de hoc est sermo inferius loquendo de divinis praedicationibus.	280
Q 172 ^{vb}		285
Bad. 274 ^{va} Scarp. 1379 ^a		

UTRUM DEUS ALIQUO NOMINE NOMINARI PROPRIE POSSIT>

Circa octavum arguitur quod Deus aliquo nomine proprie nominari possit. Primo sic. Illo nomine proprie nominatur aliquid quod
 5 significat rem quae proprie habet esse in illo. Verbi gratia: risus, quia proprie habet esse in homine, ideo 'ridere', quod est nomen significans risum, cum praedicatur de homine dicendo: "homo ridet", proprie significat actum quendam hominis. Quare cum proprie, immo | propriissime, habeant esse in Deo, res quas significant ista nomina 'bonus',
 10 'sapiens', 'iustus', 'potens' et cetera huiusmodi, quae aliquid dignitatis simpliciter sunt in creaturis; ergo omnibus istis nominibus proprie nominatur id quod est in Deo. Quidquid autem est in Deo Deus est. Ergo etc.

Scarp. 1379^b

Secundo sic. Illo nomine quod significat rem quae est in solo Deo,
 15 proprie nominatur Deus, quia res non dicitur nominari aliquo nomine improprie nisi quia illud nomen proprie significat aliquid quod est in | alio, puta florere prati non nominatur proprie 'ridere' nisi quia 'ridere' | significat id quod | proprie est in homine. Sed hoc nomen 'Deus' significat rem quae est in solo Deo, dicente AUGUSTINO I^o De doctrina christiana: «*Omnes linguae latinae socios, cum aures eorum sonus iste tetigerit, movet ad cogitandum excellentissimam quandam immortalemque naturam ut aliquid quo nihil sit melius atque sublimius illa cogitatio | conatur attingere*». Et constat quod tale quid in solo Deo est. Ergo etc.

Scarp. 1380^aB" 204^{va}Bad. 275^{ra}I' 400th

Tertio sic iuxta idem medium: illo nomine quod significat rem
 25 quae est in solo Deo, non solum proprie sed etiam propriissime nominatur Deus. Sed hoc nomen 'esse' vel 'essentia', quod dicitur ab ipso esse, propriissime | significat rem quae est in Deo, quia Deus propriissime est, secundum superius determinata. Ergo etc.

K" 233ra

In contrarium est illud quod dicit AUGUSTINUS, libro Contra
 30 Adimantum cap.^o 7°: «*De illa maiestate quidquid dictum fuerit incongrue dicitur, quoniam omnes operationes linguarum omnium ineffabiliter sublimitate praecedat*». Et cap.^o 11° loquens de his verbis 'ira' et 'zelo' in Deo dicit sic: «*Haec verba horrescunt qui nondum viderunt ineffabili maiestati nulla verba congruere. Spiritus autem insinuans intelligentibus quam ineffabilia sunt divina, his verbis uti voluit quae apud homines | in vitio solent poni, ut inde admonerentur etiam illa quae cum aliqua dignitate Dei se putant dicere, indigna esse maiestati*». Et cap.^o 12°: «*Quia nihil dignum de Deo dici potest, propterea ad ista verba perventum est, quae cum homines indigna esse putaverint, cogitarent etiam verba illa quae convenienter de ineffabili divina essentia se dicere aestimant, indigna esse maiestati*». Si autem nihil de Deo congrue digne aut convenienter dici

S' 292th

potest, nihil de eo proprie dici potest, quia quidquid congruenter digne
 Bad. 275^B aut convenienter dicitur, proprie dicitur. Ergo etc. |

<SOLUTIO>

Dico secundum superius exposita de appropriatis, quod proprie
 dicitur tripliciter aliquid de aliquo: primo quia solitarie: sic omne pro- 45
 prium proprie dicitur de eo cuius est proprium, sicut omne commune
 dicitur communiter de eo cui est commune; secundo modo, quia appro-
 priate: sic commune in divinis proprie dicitur de illo cuius proprio
 Q 173ra assimilatur; tertio modo, quia | praerogative: sic commune proprie
 dicitur de illo cui convenit excellenter. 50

Loquendo de proprie primo modo, dico quod loquendo de ori-
 gine impositionis verbi sive nominis ad placitum, hoc nomen 'Deus'
 convenit Deo proprie, ut procedit secunda obiectio.

Loquendo autem de origine impositionis verbi naturali et princi-
 Scarp. 1380^b pali, scilicet per similitudinem rei significatae et vocis, vel in | se ipsis 55
 vel in suis proprietatibus, secundum modum expositum supra in quaest-
 ione 1^a huius articuli, dico quod Deus nullo nomine proprie nominari
 Bad. 275^c potest. |

Loquendo etiam de origine verbi naturali non principali, scilicet
 per similitudinem rerum significatarum, aut per vicinitatem, aut per 60
 contrarietatem, dico quod talis impositio nominis et origo, aut intelli-
 gitur fieri per derivationem nominis a nomine secundum aliam vocis
 terminationem, ut a capite 'capillus', a luce 'lucus', a cruce 'crus'; aut per
 translationem eiusdem nominis a creaturis quibus primo esset imposi-
 K" 233rb tum ad | Deum, quemadmodum inferens terrorem dicitur 'terror'. 65

Primo modo dico quod Deus nullo nomine proprie nominari
 B" 204va potest, quia nomen illud | derivaretur a nomine primo imposito vel per
 contrarium, sicut nemori quod dicitur 'lucus' per contrarium a luce, quia
 umbrosum est et minime lucet (nunc autem nullum nomen derivari
 potest Deo a creaturis per contrarium propter infinitam distantiam ab 70
 illis, et contraria debent esse convenientia in genere); vel per vicinitatem
 effectus, scilicet ad causam, secundum quod 'capillus' dicitur a capite,
 vel per similitudinem rerum, sicut 'crus' a cruce, quod similiter non
 potest fieri naturaliter propter eandem infinitam distantiam.

Secundo autem modo dico quod Deus nominatur omnibus 75
 I" 400va nominibus sumptis a creaturis et omnibus nominibus creaturarum, |
 secundum modum quo omnes res omnium praedicamentorum Deo
 possunt attribui, prout determinatum est supra articulo 32° praecipue

quaestione 2^a, sed hoc transsumptive, et ideo nullo modo proprie sed
 80 omnino improprie, et hoc improprietate translationis, qua exigente
 nomen translatum ad Deum a creaturis non significat ipsum Deum
 modo quo est in se ipso, sed modo quo per similitudinem et vicinitatem
 ad rem a qua nomen translatum concipit ipsum intellectus ex notitia qua
 de illa re est informatus, et adhuc minus perfecte significat quam
 85 concipit, ut declarabitur in quaestione 10^a sequenti. Unde si aliquo
 nomine proprie nominaretur, oporteret quod illud nomen significaret
 eum sicut est in se ipso, quod est impossibile de alio nomine quam de
 illo quod est Verbum divinum personale increatum, quia nullum aliud
 nomen quod Deus est in se, sive nomen illud sit verbum vocis sive
 90 mentis, comprehendere potest ut significativum illius, sed tantummodo
 aliquid eius. Propter quod nihil proprie et vere perfecte de Deo signifi-
 catur, cum significatum per talia nomina de Deo praedicatur, dicente de
 divina natura | DIONYSIO cap.^o 2° Caelestis Hierarchiae:
 «Non esse secundum quid eorum quae sunt eam vere dicimus» etc., ut infra in fine
 95 quaestionis 2^{ae} articuli sequentis.

Scarp. 1381^a

Et sic talia nomina improprie significant Deum improprietate
 translationis. Quod dico propter alios tres modos | dicendi aliquid
 improprie. Primo, scilicet quia incongruenter illi de quo dicitur, quemad-
 modum diceremus improprie in divinis loqui illum qui diceret quod
 100 Pater est causa Filii, quia scilicet causa non dicitur proprie nisi in creatu-
 ris. Sed proprie diceretur loqui qui | diceret "Pater est principium Filii",
 et tamen principium in divinis non omnino proprie, sed translative, et
 ita improprie dicitur. Secundo, quia inusitate, | quemadmodum in arte
 logica | si quis omissis verbis usitatis in illa uteretur verbis in illa non
 105 usitatis, sed in alia. Puta qui in logica subiectum et praedicatum nomina-
 ret suppositum et appositum, quae verba non in logica sed in gramma-
 tica sunt usitata, improprie diceretur loqui. Tertio, quia non principaliter,
 quemadmodum accidens dicitur improprie ens respectu substantiae, et
 creatura respectu Dei. Et hoc modo sicut substantia dicitur ens proprie
 110 respectu accidentis, sic Deus posset dici ens proprie respectu creaturae,
 prout procedit tertium argumentum. Et hoc modo dicit COMMENTA-
 TOR super XII^{um} Metaphysicae quod «*vita et scientia proprie dicuntur*
de Deo». Sed hoc non pertinet ad nominis significationem, sed potius ad
 quandam nominis communis appropriationem, de qua habitum est
 115 supra loquendo de appropriatis, sumendo scilicet proprie | pro appro-
 priate per praerogativam. Sumendo autem proprie pro appropriate per
 similitudinem ad proprium eius cui appropriatur quod proprie dicitur
 appropriate, dico quod nullo modo nomen aliquod potest dici proprie
 de Deo, nec Deum proprie, id est appropriate, significare, quia tale

S' 293^a

K" 233va

Q' 173rb

Bad 275^{vc}

B" 205ra

appropriatum non esset nisi commune Deo cum creaturis. Tale autem commune prout sibi convenit creaturae, propter infinitam distantiam illius a Deo, nullo modo habere posset congruentem similitudinem ad proprium Deo. Propter quod nulla appropriatio eius quod convenit Deo et creaturis, in quantum convenit creaturis, Deo fit per similitudinem, sed per excellentiam tantum. |

Bad 275°

<AD ARGUMENTA>

Quod ergo arguitur primo quod «res significatae per nomina divina *proprie immo propriissime* habent esse in Deo, *proprie immo propriissime* nominant illas», dico secundum dicta in quaestione 5^a praecedenti, quod bene verum est aspiciendo ad significatum dignius sub nomine. Aspi-
ciendo | tamen ad id quod famosius significatur ipso nomine et ad primam nominis impositionem, non est ita. Et quoad hoc attendit
principalis improprietas in | nominibus divinis, scilicet quia primo
imposita sunt rebus creatis et illis quae sunt in creaturis, quae idcirco
famosius per huiusmodi nomina ab audientibus concipiuntur quando
proferuntur, et ab illis sunt translata ad | significandum in divinis
correspondentia, quae, ut sunt in divinis ex se et in se nobis non sunt
cognita, sed solummodo cognita ex illis et in illis quibus correspondent
in creaturis, ad quae primo et immediate mens nostra se convertit
intelligendo aliquid statim cum nomina proferuntur. Et ideo ipsa per
aliquam improprietatem translationis divina significant, sicut cum
'ridere' transfertur ad significandum floritionem prati dicendo: "pratum
ridet". Aut per aliquam similitudinem rerum significatarum, ut cum
dicitur 'vox alba' per aliquam similitudinem vocis in movendo auditum,
et coloris albi in movendo visum. Aut per vicinitatem causae ad effec-
tum, quod magis valet ad propositum. Quemadmodum enim dicitur
'terror' a quo procedit terror in hominibus, sic 'sapientia' dicitur notitia
Dei a qua procedit sapientia in hominibus, et 'bonitas' Dei a qua proce-
dit in hominibus bonitas.

Sed est advertendum quod translatio ista nominum a creaturis ad
Deum fit tripliciter: primo per contrarietatem, licet mixtim per aliquam
similitudinem, ut dictum est supra de zelo cum dicitur Deus 'zelans';
secundo per similitudinem, ut cum dicitur Deus 'leo'; tertio per vicinita-
tem, ut cum dicitur Deus 'sapiens'. Et est prima translatio summe
impropria, in quantum fit per contrarium; propter contrarium enim eius
quod illa nomina, in quantum transferuntur per | contrarium ad divina,
significant in creaturis, maxima improprietate transferuntur nomina per

Scarp. 1381^bI' 400^{vb}K" 233^{vb}Q 173va

contrarium a creaturis ad divina. Quibus Scriptura tamen utitur lo-
 quendo de Deo et de divinis, et hoc non tam ad significandum aliquid
 160 quod est in Deo correspondens illi quod significatur in creaturis in
 quantum per similitudinem transfertur ad Deum, quam ad indicandum
 per id quo per contrarium transferuntur ad Deum. Quod postquam
 manifestum est talia | non significare aliquid proprie in Deo aut de Deo,
 quod nec aliquod aliorum divinorum nominum proprie de Deo dicitur
 165 aut ipsum significat, ut praedictum est secundum AUGUSTINUM Co n -
 tra Adimantum in ultimo argumento. Secundum illud quod etiam
 dicit DIONYSIUS 2° cap.^o Caelestis Hierarchiae: «*Obscuritatis*
arcanorum magis apta est per dissimiles formationes | manifestatio». Secunda
 170 autem translatio, quae est per solam similitudinem, est minus impropria
 quam prima, quia minus est repugnans et absurda Deo creaturae sub-
 stantia quam morum ipsarum perversitas. Tertia autem translatio, | quae
 est per vicinitatem, minus improprietas habet, quia ista est per con-
 venientiam inter se eius a quo nomen transfertur ad id ad quod transfer-
 tur. Illa vero est non per convenientiam eorum inter se, sed in aliquo
 175 quod quadam communitate convenit ambobus. Et quia ista tertia fit per
 maiorem convenientiam, ideo respectu secundae vocatur per proprieta-
 tem, quia scilicet est per minorem improprietas. Sed adhuc minor est
 improprietas in hoc nomine 'Deus' in hoc quod significat absque omni
 180 translatione vocis, ut iam dicitur. Sed et nomina illa quae maxime
 improprie dicuntur quoad nominis translationem, alia ratione propriis-
 sime dicuntur de Deo, ut infra articulo sequenti quaestione 2^a et 3^a
 patebit. |

B" 205rb
S' 293rb

Scarp. 1382^a

K" 234ra

Bad 275^{vE}

I' 401ra

Bad 276^{vE}

Ad secundum quod «*Deus nominatur proprie nomine illo quod significat*
rem quae soli Deo convenit, cuiusmodi est hoc nomen 'Deus' secundum
 185 AUGUSTINUM», dico secundum iam dicta | quod in nominibus commu-
 nibus Deo et creaturis, 'Deus' improprie significatur propter nominis
 translationem ad significandum illud quod est in Deo ab eo quod est in
 creaturis, cui principaliter et proprie est impositum ut signum illius; et
 hoc non absque notitia rei illius aliqua praecedente in imponente, qua
 190 postquam illud imposuit ad significandum illam rem, illo nomine propo-
 suit uti in loquendo ut signo ad indicandum alteri cum quo loquendum
 esset rem | illam cui ad significandum eam illud imposuit. Ut sic quia
 res quas ostendere possemus vel indicando illas nutu vel signo digiti ut
 parietem, vel se ipsas, ut si a te quaererem quid sit ambulare, surgensque
 195 id ageres, non semper praesentes habemus, nominibus sive verbis
 uteremur pro rebus, prout determinat PHILOSOPHUS in principio libri
 Elenchorum. Quae quidem nomina alteri cum quo loquendum
 esset signa esse non possent secundum superius determinata, nisi ipse

similiter prius rem significatam cognosceret quoquo modo, et nisi esset prius quoquo modo ei indicatum, etiam tale nomen talis rei signum indicativum esset, et sic per consuetudinem quasi ex pactione inter se omnium qui sunt eiusdem linguae talis vox talem rem significaret. Et per hoc talis vox talem rem proprie significat, et illa est propria eius significatio, quae si propter vocabulorum penuriam alteri rei consimiliter cognitae imponeretur, et sic fieret | aequivoca – eo enim quod plures sunt res quam | nomina, oportuit eandem vocem plura significare, ut dicitur in principio *E l e n c h o r u m* – tunc illa vox | plura significaret aequae proprie, et essent aequivoca casu secundum praedeterminata.

Ex hoc ergo dicitur nomen proprie rem significare quod ipsi ut cognitae in se ipsa principaliter imponatur, et per impositionem signum rememorativum existat ei qui talem rem prius in se ipsa cognovit, et cum hoc etiam | quod tale nomen ad significandum eam impositum fuit. Et e contra nomen dicitur aliquam rem significare improprie eo quod ipsi non imponitur principaliter prius cognitae in se ipsa, sed per similitudinem rei alterius, aut vicinitatem aliquam ad illam rem; nomen ab illa transfertur ad aliam indicandam ut incognitam in se ipsa, et solummodo cognitam in alia ex similitudine aut vicinitate ad illam. Et per hoc solum signum rememorativum illius rei existit ei qui talem rem hoc modo in alio novit et non in se ipsa. Quod si forte novit eam in se ipsa, hoc accidit tali significationi per translationem. Verbi gratia, quidam actus hominis proprius et cognitus proprie significatur secundum dictum modum per hoc nomen ‘ridere’, quod secundum dictum modum etiam est rememorativum illius. A quo tamen per similitudinem aut vicinitatem nomen illud ‘ridere’ transfertur ad indicandum actum proprium prati cum abundat floribus, ut incognitum in se ipso, sed solum cognitum per similitudinem aut vicinitatem | in illo actu qui est proprius hominis. Et hoc modo etiam transfertur ad commemorandum illum actum prati sic et non aliter cognitum. Tunc illud nomen ‘ridere’ improprie dicitur significare actum prati aut esse signum rememorativum illius, et hoc quia indicando et rememorando solum insinuat aut rememoratur | actum similem aut vicinum actui hominis inesse prato, nullam autem propriam notitiam de veritate illius rememorando per auditum ad mentem perducit. Et si perducit, hoc accidit quia scilicet illum actum floritionis prati in se ipso prius novit, puta videndo pratum abundare floribus, ex qua notitia potuit illi primo nomen illud imponere quod est ‘florere’, quod idcirco actum illum prati proprie significat, et est signum rememorativum | eius quem improprie significat illud nomen ‘ridere’, et improprie est signum rememorativum eius secundum dictum modum.

- 240 Et est iste modus improprie significandi divina in omnibus
nominibus translatis a creaturis ad Deum, licet secundum plus et minus,
ut dictum est supra. Et habet ista impropria significatio duo in se.
Quorum primum | est quod nomen transfertur ab illo quod proprie
significat ad illud quod improprie significat. Secundum vero est quod
245 nomen quod per rememorationem primo perducit audientem ad
concipiendum notitiam claram rei quam proprie significat, etiam se-
cundo perducit per rememorationem audientem non ad percipiendum
claram notitiam rei in se ipsa quam proprie significat, sed solummodo
ad percipiendum notitiam eius obscuram, et hoc per similitudinem aut
250 vicinitatem ipsius ad rem quam proprie significat id ad cuius notitiam
claram in se ipsa rememorando perducit. Et per hoc nomen quod prius
significabat unum proprie, quia est scilicet ut signum quod primo ad rei
claram notitiam per se ipsam et in se ipsa rememorando perducit,
postmodum significat aliud improprie, quia scilicet ut signum quod
255 secundo ad obscuram notitiam | illius per aliud et in alio rememorando
perducit. Et fit determinatio horum nominum in significando | modo
ad illa quae significant proprie, modo ad illa quae significant improprie,
per subiecta de quibus talia nomina praedicantur, secundum quod dicit
BOETHIUS De Trinitate cap.^o 5°, et eius COMMENTATOR: «*Decem*
260 *praedicamenta quae de rebus omnibus*» etc., ut supra in 3^a quaestione praece-
denti huius articuli. |
- Primum autem istorum duorum non habetur in significatione
huius nominis 'Deus', quia est nomen supremae maiestati primo et
principaliter impositum, non ab alio translatus. Nec etiam secundum, et
265 hoc propter idem quoad hoc quod non primo perducit per rememori-
ationem audientem ad percipiendum claram notitiam alicuius rei quam
proprie significat, et secundo ad percipiendum per rememorationem
notitiam obscuram eius quod improprie significat, quia nulli alii imposi-
tum est ad ipsum primo significandum et proprie. Sed illud secundum
270 habetur in significatione huius nominis 'Deus' quoad hoc quod perducit
per commemorationem audientem ad percipiendum obscuram notitiam
summae maiestatis quam primo significat, et hoc per similitudinem | aut
vicinitatem ipsius ad res, non quas significat ullo modo, scilicet primo
aut secundo, proprie aut improprie, aut ad quorum notitiam aliquo
275 modo perducit, sed quorum | notitiam intellectus humanus per reme-
morationem ductu aliorum nominum proprie illas significantium, in
creaturis percepit, et hoc sive nominum mentalium solummodo ductu
naturalis rationis, sive mentalium et vocalium ductu disciplinae. Intellec-
tus enim humanus ex ordine causarum et causatorum percipiens quod
280 sit unum principium primum et causa omnium ceterorum, | et quod

Scarp. 1383^a

Q 174ra

B" 205vb

Bad 276^f

K" 234vb

Bad 276^{vf}

Scarp. 1383^b

quidquid dignitatis et nobilitatis est in causatis, supereminetius est in omni causa, et quod quidquid est defectus in illis, nequaquam est in illa, per similitudinem et vicinitatem causae omnium ad causata sua percipit, licet notitia obscura et quasi in generali attributo, non unico, sed in omnibus simul quasi in uno aggregatis, quod causa omnium omnibus causatis supereminet in omnibus illis quae ad dignitatem simpliciter pertinent. 285

I' 401va Unde sicut illa quae ad dignitatem simpliciter pertinent | in creaturis sigillatim quoad singula significantur istis nominibus 'sapiens', 'bonus', 'iustus' et aliis nominibus in creaturis, quae quidem nomina per similitudinem et vicinitatem | transferuntur ad significandum divina illis correspondentia translata secundario ab illis quae significant in creaturis primo, sic illa quoad omnia simul significantur hoc nomine 'Deus', et hoc nomen 'Deus' primo imponitur ad significandum rem continentem in se omnia illa in summa et eminenter. Et sic quia per similitudinem et vicinitatem a significatis quae ad perfectionem simpliciter pertinent significatis nominibus diversis in creaturis, hoc nomen 'Deus' imponitur ad significandum illa in summa et eminentia licet in obscuritate quadam, et sic per qualemcumque translationem secundum rem, sed non secundum nomen. Et idcirco hoc nomen 'Deus' per aliquam improprietatem Deum significat, licet per minorem quam nomina translata a creaturis ad Deum quasi particulariter. 290 295 300

Propter quod AUGUSTINUS, comparans improprietatem nominum translatorum a creaturis in significando divina, et huius nominis 'Deus', insinuando | minorem improprietatem in illo, dicit I^o De doctrina christiana cap.^o 4°: «Est Trinitas una summa res, | si tamen res et non rerum omnium causa sit, si tamen et causa. Non enim facile nomen quod tantae excellentiae conveniat potest inveniri nisi quod melius ita dicitur Trinitas unus | Deus». Ecce quod melius dicitur "Trinitas est Deus" quam res aut causa, et hoc non nisi propter minorem improprietatem in significando summam maiestatem hoc nomine 'Deus' quod est immediate illi impositum, quam hoc nomine 'res' aut 'causa', quae sunt translata a creaturis. Et quia hoc nomine 'Deus' nihil significatur de summa maiestate nisi in summa et obscure et per quandam similitudinem aut vicinitatem rerum, licet eminenter, et non absque omni nominis translatione, et tamen sicut voluntatis humanae est perfecta notitia et clara percipere de summa maiestate quid est si posset, sic etiam humanae voluntatis est ipsam perfecte et clare exprimere alteri per nomen | si posset, quod etiam nititur quantum potest hoc nomine 'Deus'. Ideo praedictis addit AUGUSTINUS dicens: «Diximus ne aliquid et sonuimus aliquid digne Deo?» Quasi dicat nihil. Secundum illud quod dicit Contra Adimantum cap.^o 305 310 315 320

Scarp. 1384^b

- 4°: «*Non potest aliquid de Deo digne dici, quod ideo iam indignius est quod potuit dici*». Et hoc quia non nisi improprie et obscure et in generali aliquid de Deo diximus et sonuimus, quemadmodum obscure et in generali naturali ratione Deum cognoscimus, quod non est dignum Deo, quia non digne Deus dicitur nisi verbo quo clare et in speciali significetur et intelligatur, quod intendit ille qui dicit “Trinitas est Deus”. Propter quod continue sequitur: «*Immo vero me aliud quam dicere voluissem dixisse sentio. Si autem dixi*» – supple ‘aliquid’ – sequitur: «*non est quod dicere volui*», quia scilicet obscurum et generale dixi, et clarum et speciale dicere volui. Unde sequitur continue: «*Unde scio nisi quia Deus ineffabilis est, quod autem a me dictum est si ineffabile esset, dictum non esset, ac per hoc nec ineffabilis quidem dicendus est Deus, quia et hoc cum dicitur aliquid dicitur et fit namque quaedam pugna verborum*», de qua pugna ostensum est supra quod non est pugna.
- Et continue revertitur declarans quomodo hoc nomen ‘Deus’ significat aliquid de summa maiestate, licet obscure, subdens: «*Et tamen Deus | cum de illo nihil digne dici possit, admisit humanae vocis obsequium et verbis nostris in laude sua gaudere nos voluit, nam inde est et quod dicitur Deus. Non enim in strepitu istarum duarum syllabarum ipsum cognoscimus*», scilicet perfecte in significato aliquo de | summa maiestate hoc nomine ‘Deus’, aut per aliquam similitudinem aut per vicinitatem ad creaturam, aut per aliquam similitudinem ipsius maiestatis summae ad hanc vocem ‘Deus’, «*sed tamen*» – ut sequitur continue – «*omnes latinae linguae socios*» etc. ut dicitur in argumento. |
- Sed tamen in hoc cognoscendo et cogitando de Deo, scilicet quod est quo nihil est melius aut sublimius, nihil de Deo nisi imperfecte, obscure et in generali et improprie aut per similitudinem aut vicinitatem cognoscimus, et hoc a creaturis via remotionis et eminentiae, | prout supra expositum est de divinis attributis. Et hoc est quod AUGUSTINUS subdit dicens: «*Illi autem qui per intelligentiam pergunt videre quid Deus est, omnibus eum naturis non solum visibilibus et corporalibus, sed etiam intelligibilibus et spiritualibus omnibusque mutabilibus praeferunt. Omnes certatim pro excellentia Dei dimicant, nec quisquam inveniri | potest qui hoc Deum credat esse quo est aliquid melius. Itaque omnes Deum esse consentiunt quod ceteris rebus anteponunt*».
- Et quoniam omnes qui de Deo cogitant, | unum aliquid cogitant, illi soli possunt non absurda et indigna | aestimare de Deo qui vitam ipsam cogitant et viventem non-viventi anteponunt. Deinde vitam ipsam pergunt inspicere, et si eam sine sensu vegetantem inveniunt, qualis est arborum, praeponunt sentientem qualis est pecorum, et hinc rursus intelligentem qualis est hominum, quam cum mutabilem viderint etiam huic aliquam immutabilem coguntur anteponere». |
- Quod ergo dicitur in argumento quod «*illo nomine quod significat id quod est in solo Deo, proprie nominatur, cuiusmodi est ‘Deus’*», dico quod

I' 401vb

K" 235rb

Bad 276^{vG}

B" 206rb
S' 294ra

Q 174va

Scarp. 1384^b
Bad 277^{rg}

Bad 277^{rh}

verum est sumendo proprie a proprio, ut tactum est supra. Sed sic non
sumitur hic significare proprie, sed significare rem nomine primo et
principaliter ei imposito non per vicinitatem aut similitudinem ad rem 365
aliam sive eodem nomine sive alio significatam per se. Tali autem modo
hoc nomen 'Deus' significat improprie Deum quantum est ex parte rei
significatae et conceptae, quia per translationem intellectus in imposi-
tione huius nominis 'Deus' pergit a re cognita in creaturis clare | et in
speciali, ad rem per similitudinem et vicinitatem cognitam in Deo 370
obscure et in universali, licet non quantum est ex parte nominis vocalis
hoc nomen 'Deus' a re illa translatum est, quia illam non significabat
prius. Unde non est generaliter verum illud assumptum in argumento,
scilicet quod res non dicitur nominari aliquo nomine improprie, nisi 375
quia illud nomen significat proprie illud quod est in alio. Et non est
differentia de significatione huius nominis 'Deus' in significando Deum
sub ratione qua est praeeminens omnibus in omnibus quae dignitatis
sunt simpliciter, et in significando | Deum aliquo nomine quod signifi-
casset eum praeeminentem sapientia, quod nomen esset aliud ab hoc 380
nomine 'sapiens' quod per translationem significat eum sapientem
simpliciter, nisi forte illud nomen quo nominaretur supersapiens sapi-
entia aut bonitate aut aliquo talium compositum esset ex nomine impo-
sito simpliciter creaturae et aliquo quod esset nota praeeminentiae. Tunc
enim quoad alterum componentium aut etiam quoad utrumque impone-
retur Deo per similitudinem aut vicinitatem praeeminentem solummodo 385
a sapientia significante nomen sapientiae in creaturis simpliciter cum
nota praeeminentiae quam importat haec praepositio 'super' in nomini-
bus quibus utitur DIONYSIUS cum dicit quod Deus non est sapiens sed
supersapiens, non bonus sed superbonus. Hoc autem nomen 'Deus'
imponitur Deo per similitudinem aut vicinitatem praeeminentem in 390
sapientia, | in bonitate et in pulchritudine et in omnibus simul quae sunt
aliquid dignitatis simpliciter. |

Ad tertium quod «*hoc nomen 'esse' vel 'essentia' proprie dicitur de Deo,*
quia res significata *propriissime est in Deo*», dico quod verum est sumendo
proprie pro appropriate. Esse enim cum communiter convenit Deo et 395
creaturae, appropriate per principalitatem convenit soli Deo, dicente
super Exodi 3um «*Ego sum qui sum*», Glossa interlinearis:
«*nemo alius*», et Glossa marginali: «*HIERONYMUS scribens Ad Mar-*
cellam de 10 Dei nominibus, sexto loco ponit veh quod in Exodo legitur:
"Qui est"». Deus enim solus qui exordium non habet, vere essentiae 400
nomen retinuit, quia in eius comparatione qui vere | est, quia immutabi-
lis est, quasi non sunt quae mutabilia sunt. Et per eundem modum
nomen eius est 'Dominus' in Psalmi 82°: «*Et | cognoscant quia nomen*

K" 235^{va}I' 402^{ra}Scarp. 1385^aB" 206^{va}Bad 277^{rl}Q 174^{vb}S' 294^{rb}K" 235vb

tibi 'Dominus'». AUGUSTINUS: «*tamquam non vero nec suo nomine nuncupentur quicumque alii domini nominantur, quia serviliter dominantur, et vero Domino comparati nec domini sunt, sicut dictum est: Ego sum qui sum*». Sed de hac proprietate non est hic sermo, sed solum de alia, quando scilicet res significata per nomen de Deo non est in notitia accepta per similitudinem aut vicinitatem a re existente in creatura, sive significetur nomine vocali sive non, sed solum nomine mentali quod etiam | in mentis conceptu secundum quod nullius linguae, sed est accepta in notitia immediate a re quae est Deus sive quae soli Deo convenit, et similiter vox ipsam significans, qualis forte est vox nominis 'tetragrammaton'. Et talis res divina non significatur nomine 'esse' vel 'essentia' de Deo, quia per translationem ab illo quod prius significat in creaturis, similitudine aut vicinitate significat in generali et obscure quod est in Deo sicut significant hoc nomen 'sapientia' et hoc nomen 'bonitas' et cetera huiusmodi. Licet hoc nomen 'esse' inter alia translata secundum vocem sit principalius, quia in quantum significat «*pelagus quoddam infinitum divinae substantiae*», ut dicit DAMASCENUS, comprehendit quasi indefinite illud quod significat illud nomen 'Deus', in quantum dicit summam eorum quae sunt dignitatis simpliciter. Unde et secundum DIONYSIUM esse est dignior divinarum participationum, prout expositum est supra loquendo de attributis. Unde aspiciendo ad dictam improprietatem | sive sub nomine translato, sive sub nomine non translato, nullum nomen impositum ab homine viatore significat Deum aut aliquid quod est in ipso congrue aut digne, aut proprie ipsum aut aliquid quod est in ipso significat seu dicitur de illo, ut procedit et bene ex dictis AUGUSTINI ultimum argumentum quod ideo concedendum est. |

Scarp. 1385^bI' 402thBad 277^{rk}
Scarp. 1386^a

<QUAESTIO 9

UTRUM POSSIT ESSE ALIQUOD NOMEN PROPRIUM DEO QUO
SIGNIFICARI AUT NOMINARI POSSIT>

Circa nonum arguitur quod non sit proprium nomen quo Deus nominari possit. Primo sic: «*Notus in Iudaea Deus, in Israel magnum nomen eius*», ut dicitur in Psalmis. Sed magnum nomen eius, ut videtur, non dicitur nisi proprium nomen aliquod respectu illorum quae sunt communia ei et creaturis. Ergo etc.

Secundo sic: RABBI MOYSES dicit sic: «*Omnia nomina Creatoris sunt ab operibus sumpta praeter unum nomen appropriatum, et idcirco vocatur nomen separatum, quia significat substantiam | Creatoris significatione | pura in qua non*

Bad 277^{rk}
B" 206vb

- K" 236ra *est participatio. Alia vero nomina | significant eam cum participatione quia sumpta sunt ab operibus. Nomen autem appropriatum est quod scribitur et non legitur nisi in sanctuario a sacerdotibus sanctis tantummodo in benedictione sacerdotali et a maiori sacerdote in die ieiunii. Et fortasse significat secundum idioma de quo habemus parum apud nos, substantiam Creatoris, in qua significatione non participat cum aliquo suorum creatorum» etc., ut supra articulo 32° quaestione 4^a. Tale autem non est proprium Deo. Ergo etc.* 15
- Tertio sic. Illud nomen est proprium Deo quod sibi soli convenit et omni quod est in eo et semper, secundum definitionem proprii. Tale est hoc nomen 'Deus', ut patet. Ergo etc. 20
- Q 175ra Quarto sic. Illud nomen | est proprium quod tantum uni natum est convenire nisi aequivoce, ut sunt 'Petrus' et 'Paulus' et huiusmodi cetera, omnia enim pluribus possunt univoce convenire ut sunt nomina specierum aut generum. Tale est nomen 'Deus', quia si quid illorum alii a Deo conveniat, scilicet creaturae, hoc non est nisi | aequivoce, secundum superius determinata. Ergo etc. 25
- Scarp. 1386^b In contrarium est illud quod dicit AUGUSTINUS in ultimo argumento quaestionis praecedentis | Contra Adimantum: «*nulla verba digne Deo congruunt*». Sed si Deo esset aliquod nomen proprium, illud digne Deo congrueret, quia non est proprium nisi digne congruat illi cui est proprium. Ergo etc. | 30
- S' 294va
- Bad 277^{vl}

<SOLUTIO>

- Dico quod nomen vocale de quo est sermo ad praesens, si sit proprium alicui, aut hoc contingit naturaliter et ex naturali origine, aut voluntarie et ex origine beneplaciti. 35
- Ex naturali origine, puta ex similitudine vocis ad rem significatam secundum modum supra expositum de tali nomine, dico quod Deus non potest habere nomen sibi proprium propter aliquam convenientiam ad sonum nominis, ut supra expositum est generaliter de nomine quocumque sibi attributo, etsi forte creaturis possent secundum rationem illius originis esse nomina propria, singulis secundum rationem suae speciei, qualia forte Adam imposuit animalibus, ut superius tactum est. Unde si Deus habet nomen proprium ex origine naturali, illud est verbum personale in divinis quo cognoscuntur notitia declarativa a singulis personis universa. Et illud solum nomen perfecte congruit divinae dignitati, et nullum aliud, quia nullum verbum mentale de Deo conceptum a beatis quod est nomen mentis de Deo, in mentibus eorum explicat perfecte Deum. | 40 45
- K" 236rb

- 50 Loquendo autem de origine verbi | voluntaria et ad placitum, dico I' 402ra
quod loquendo de nomine sic proprio quod nulli alii posset imponi,
quod dicitur proprium quasi propriatum, Deo nullum potest esse no-
men proprium sicut nec ulli creaturae. Quia postquam nomen imponitur
ad placitum solum, et quantum est ex parte imponentis et quantum est
55 ex parte rei cui imponitur, quodlibet nomen cuilibet rei posset imponi,
licet si quodlibet nomen cuilibet rei esset impositum, usus verborum | Scarp. 1387^a
frustraretur, sic quod non posset aliquod verbum esse instrumentum
locutionis ad exprimendum conceptus loquentis, quia nihil determinate
significaret | nec ex se nec ex adiuncto. Propter quod oportet nomina et B" 207ra
60 verba habere significationes determinatas, secundum PHILOSOPHUM
IV° Metaphysicae. Et sic oportet nomina plurima et singula sic
imponi et deputari singulis significatis, quod non sint imposita aut
deputata alteris. Et sic necesse est nomina esse propria rebus, sed hoc
per quandam appropriationem propter usum verborum, licet contingat
65 unum nomen plura significare propter nominum ipsorum penuriam, ut
praedictum est. | Bad 277^{VM}
- Dico ergo quod loquendo de nomine imposito ad explicandam ut
signum veritatem divinae naturae in se ipsa, ut scilicet in se ipsa est et
cognoscitur ab ipso Deo, nullum nomen potest esse proprium Deo
70 neque etiam appropriatum. Quia nomen sive verbum vocis universaliter
debet esse symbolum inter duo, scilicet loquentem et illum cui loquitur,
sic ut res significata modo quo imponuntur nomina ad significandum,
sit in se nota utrique, et quod nomen ad significandum ipsam rem ut
talis est, sit institutum; quia ergo veritas | naturae divinae nota est soli Q 175rb
75 Deo quoad rationem immensitatis suae, et sic ipse, quantum est in se,
sibi nomen vocale posset appropriare, et ad suum placitum facere sibi
proprium. Veritas autem divinae naturae nulli creaturae nota potest esse
quoad rationem immensitatis suae, ideo nulli creaturae potest esse
nomen proprium divinae immensitati, quia non posset esse ei notamen,
80 per aliquam scilicet rememorationem ad divinae immensitatis notitiam
perducens.
- Ad significandum tamen naturam divinam | pro mensura qua a K" 236ra
creatura intellectuali cognosci potest, potest habere nomen proprium
per appropriationem sibi factam sive ab intellectu creato sive increato,
85 quo ut signo possent sancti in patria loquendo conceptus suos per
quandam quasi recordationem indicare sibi de veritate divinae naturae
cognitae ab eis, et secundum modum quo cognita est ab eis. Sed homi-
nibus viatoribus non esset illud nomen, quia non posset eis esse com-
mune symbolum cum beatis, quia veritas divinae | naturae secundum S' 294vb
90 modum quo beati eam cognoscunt, nullo modo est eis nota. Propter

quod per rememorationem ut signum non posset eos perducere ad aliquam notitiam de veritate divinae essentiae, sicut nec caecus natus ad notitiam colorum per verba quibus videntes et | cognoscentes colorem per rememorationem qua perducunt sese ad colorum notitiam. Sed hominibus viatoribus verbum vocale aliquod potest esse proprium Deo 95 per appropriationem ad placitum illorum sibi factam, pro quanto habent de Deo notitiam; sed nullum tale potest esse translatum a creaturis, quia quodlibet tale est etiam commune | creaturis, et primo illis impositum est, sed debet ei primo et principaliter esse impositum, pro tantillo tamen quod de eo ex creaturis potest cognosci. Unde quia hoc nomen 100 ‘Deus’ ex impositione sua quod est | simpliciter perfectionis significat quasi in summa et in generali, translatione | facta ab eis quae sunt dignitatis et perfectionis simpliciter in rebus, licet non a nominibus, neque correspondenter perfectioni veritatis Dei, idcirco dico: inter omnia latina nomina nomen proprium Deo et appropriatum illi est hoc 105 nomen ‘Deus’, et hoc quia magis ei proprium respectu aliorum est quae quasi particulariter exprimunt aliquid quod rationem dignitatis habet in Deo, ut sunt ‘sapiens’, ‘bonus’ et universaliter quaecumque nomina ex operibus dignitatis ad ipsum transferuntur, ut sunt ‘iudex’, ‘rector’ et cetera huiusmodi, etiamsi non conveniant creaturis, sicut hoc nomen 110 ‘Creator’, cum tamen hoc nomen ‘Deus’ Deo primo impositum, bene transfertur ad significandum creaturam, ubi Moyses dictus est ‘deus Pharaonis’. Et sic sicut hoc nomen ‘Deus’ est proprium in lingua latina, sic proprium est ‘Theos’ in lingua graeca, et sic de ceteris in ceteris linguis quotquot sunt vel esse possunt genera linguarum. Et sic | procedit tertia ratio et bene. | 115

Scarp. 1387^b
Bad 278^m
B^m 207rb
I^r 402vb
K^m 236vb
Bad 278ⁿ

<AD ARGUMENTA>

Quod ergo arguitur primo quod «Deus *proprium nomen* habet, quia scribitur in Psalmo: “*Magnum nomen eius*”», dico quod revera magnum est nomen Domini quod est ei proprium, quia appropriatum, secundum 120 quod dicit de illo RABBI MOYSES in secundo argumento, qui ibidem de eodem nomine loquitur dicens: «*alia nomina significant actiones*» quae faciunt ascendere in cor quod sunt agnitiones adiunctae Creatori, hoc est virtutes perfectionis | quae sunt virtutes inventae in eo. |

Q 175va
Bad 278°

Nullum autem nomen apud nos est quod non sit sumptum ab opere nisi nomen ‘*tetragrammaton*’ quod est quattuor litterarum quae sunt 125 ‘iod’, ‘heth’, ‘vau’, ‘he’, ex quorum coniunctione nihil colligitur significatum sed ex doctrina. Sunt autem illae quattuor litterae hebraicae idem

130 elementum cum istis quattuor latinis 'l', 'e', 'u', 'h', ex quibus coniunctis
quasi in una syllaba aut dictione fit 'leuh'. Revera nihil significatum
colligitur, et sicut non in lingua latina ex talibus litteris latinis, sic nec in
aliqua alia lingua ex litteris | illius linguae istis equivalentibus, et hoc
quia numquam ulli rei vox illarum litterarum ad significandum imposita
fuit, licet postea cuidam regi Israel impositum fuit nomen dictarum
135 quattuor litterarum quod erat 'tetragrammaton', sicut et magnum nomen
Dei, puta 'Hieu', praeter hoc quod ultima littera nominis Dei facta est
prima in nomine illius regis. Et quod talibus characteribus 'Deus' nomen
suum scribendum insinuavit, hoc non fecit nisi ad significandum quod
divina essentia secundum rationem suae immensitatis incognoscibilis
140 est, et propter hoc innominabilis ab omni creatura.

Ut mirabile sit quaerere de nomine proprio Dei quod significat
essentiam suam significatione pura, in qua non sit participatio cum
creatura aliqua propter quam conveniat ei illud nomen, ut hoc nomen
'sapientia' aut 'bonitas' etc., quae significant | virtutes perfectionis in
145 Deo in quibus est quaedam participatio creaturae. Esset | enim nomen
illud significans divinam essentiam ratione suae immensitatis qua est
cognoscibilis a se ipsa sola. Propter quod dicit Dominus Moysi,
Exodi 31°: «*Quid quaeris nomen meum quod est ineffabile?*» Glossa
interlinearis: «*Quia incomprehensibilis est Deus*». Ex doctrina autem
150 interpretationis istarum litterarum significatur et intelligitur quid Deus
vult per eius nomen – quod a notamine dicitur – nos intelligere. Ut |
enim | dicit HIERONYMUS, in epistola Ad Marcellam, de interpre-
tatione hebraearum litterarum: «*'Iod' interpretatur 'principium', 'heth' 'vita',*
'vau' 'passio', 'he' 'ista'.» Quae, si coniungantur, sensus est: 'principium
155 vitae passionis iste'. Et si quaeratur: quis est iste? Revera ille de quo
dicitur Exodi 15°: «*Iste Deus meus et glorificabo eum*». |

Deus ergo ab homine tempore legis intelligi voluit nomine sibi
proprio, de quo populus novit quod quattuor litterarum erat, et ideo
tetragrammaton magnum nomen Dei appellant, sed quae erant illae
160 litterae ignoravit, quia hoc scire non nisi perfectos licuit qui mysterium
advertere possent in interpretatione dictarum litterarum. Et in dicto
praesagio significavit videlicet quod ipse esset hominibus 'principium
vitae sua passione' quam gustaturus erat in homine assumendo, et quod
nihil ulterius de ipso cognoscendum homo quaereret aut putaret se
165 scire, iuxta illud Iⁱ <Ad> Corinthios II°: «*Non iudicavi me scire*
aliquid inter vos nisi Iesum Christum et hunc crucifixum». Glossa: «*Nisi hoc*
quod Christus est salvator noster et hoc per crucifixionem. «*In crucifixo enim*
vetus homo crucifixus est ut non serviamus ultra peccato». |

Scarp. 1388^a

S' 295^a

B" 207va

I' 403^a

K" 237^a

Bad 278^{rp}

Bad 278^q

Scarp. 1388 ^v	Et quia mysterium huius interpretationis tempore legis Moysi occultandum erat, observatum tempore illo erat de dicti nominis	170
Q 175 ^{vb}	doctrina illud quod dicit RABBI MOYSES: « <i>Mandatum accepimus quod benedictio sacerdotalis fieret cum hoc nomine quod est separatum. Non sciebat homo quomodo loqueretur in eo, vel qualiter deberet proferri quaelibet litterarum ipsius. Sapientes autem recipiebant unus ab alio modum doctrinae, et quomodo loquerentur in eo, nec docebant illud aliquem nisi discipulum idoneum, et hoc semel in 7 annis et non amplius</i> ». Unde quia circa tempora Christi cum cessare deberet legale sacerdotium, nullus inveniebatur discipulus idoneus aut dignus ad capiendum doctrinam illius nominis, videlicet quomodo loqueretur in eo quoad accentum, scilicet gravem, acutum, aut circumflexum, vel qualiter deberet proferri quaelibet litterarum ipsius, scilicet separatim ab alia an	175
	coniunctim cum alia in una syllaba vel in pluribus, quod de hoc Dominus ipse per se vel prophetam per quem Dominus hoc illis indicavit nihil publico scripto, sed solum privatim revelavit sapientibus, idcirco ergo sapientes fideles ab illius doctrina cessaverunt, et nomen illud	180
K ^m 237 ^{rb}	atque eius interpretatio a notitia Iudaeorum recesserunt.]	185
Bad 278 ^{vQ}	Si ergo hoc nomen tetragrammaton 'Ieuh', dictum a 'tetra' quod est 'quattuor', et 'gramma' quod est 'littera', quia est quattuor litterarum, ut dictum est, est nomen separatum significans substantiam Creatoris significatione pura, ut dictum est, hoc non est positive dando aliquid intelligere nobis de substantia Dei ut est immensa, sed potius negative	190
B ^m 207 ^{vb} Bad 278 ^{vr}	significando nobis quod ut est talis omnino nobis est inintelligibilis, et quod sufficere nobis debet scire nomen eius ab operatione, qua a nobis credi debet principium vitae merito passionis suae, et nihil ulterius quaerere. Et etiam dicit interpretatio quattuor litterarum praeposita, scilicet 'principium vitae passionis iste'. Et sumitur li 'passionis' genitivus pro ablativo, scilicet 'passione', et li 'iste' demonstrat personam Filii, qui singulariter merito passionis suae in natura humana assumpta principium vitae salutaris erat hominibus post mortem peccati. Unde ante dictum verbum «Iste Deus meus et glorificabo eum», praemittitur immediate: « <i>Laus mea Dominus et factus est mihi in salutem</i> », per quod	195
	determinatur sequens.]	200
Bad 278 ^{vs}	Hinc HIERONYMUS in alia quadam epistola Ad Marcellam de 10 divinis nominibus et eorum interpretationibus dicit sic: « <i>Primum Dei nomen est Hel, quod aquila fortem interpretatur, deinde et Eloim et Eloie quod Deus dicitur, quartum Sabaoth quod septuaginta virtutum, aquila exercituum interpretatur, quintum Elion quem nos excelsus dicimus, sextum Eser ieie, quod in Exodo legitur qui est, septimum Adonai quem nos dominum generaliter appellamus, octavum Ia quod in Deo tantum ponitur et in alleluia extrema syllaba sonat, nonum tetragrammaton quod anekphoneton id est ineffabile putant et his litteris</i>	205
Scarp. 1389 ^a		

- 210 scribitur iod, heth, vau, he, decimum est Saddai quod in Ezechiele ininterpretatum
ponitur». | Bad 278^{vT}
- Ecce singula | dictorum decem nominum, praeter secundum et
tertium nomen, significant virtutes perfectionis et actionis in Deo, de
qualibet beatus DIONYSIUS tractat in libro De divinis nomini-
215 bus, a quibus et liber ille nomen accepit, | et significant singulas perfec-
tiones divinas intellectas ex creaturis, quarum summam significat hoc
nomen 'Deus' et generale significat hoc nomen 'qui est'. Nomen autem
'tetragrammaton' non nisi per interpretationem nobis intelligibile signifi-
cavit, quae quidem interpretatio non nisi mediatorem exprimit per quem
220 ad videndum deitatem prout humanae naturae congruit, nos perducit,
per quem modum illa quae erant intelligenda in se suo tempore occultari
debuerunt. Sicut est illud quod scriptum fuisse dicitur in porta urbis
Romanae ab antiquo litteris aureis sub talibus characteribus 'RRR FFF'
ex quibus singulis simul coniunctis litteris nec vox una nec significatum
225 aliquod colligitur, tres enim consonantes sine vocali nihil sonant aut
significant. Insinuat tamen fuit percipere potentibus quod non ex
interpretatione litterarum sicut in praedicto nomine 'Ieuh', sed ex mentis
industria percipiendum, aut potius ex divina revelatione talibus | charac-
teribus sic ordinatis aliquid significatum fuit. Quos BEDA presbyter
230 venerabilis cum, ut dicitur, Romam intrans videret, exponendo quid illis
significatum fuit, dixisse «dicitur versiculum hunc: 'regna' 'ruent' 'Romae',
'ferroque' 'focoque' 'fameque'», significans singulis litteris dictis singula
horum vocabulorum explicans illis litteris destructionem romani imperii
significandam fuisse et occultandam, sicut et APOSTOLUS verbis signifi-
235 catis significavit et occultavit eandem aliis, quibus dixit II^a Ad Thes-
salonicenses: «nisi discessio venerit primum» etc. | Bad 278^{vV}
- Et hoc eadem de causa quam HIERONYMUS in epistola undecim
quaestionum Ad Algasiam, quaestione 11^a exprimit dicens: «Nec
vult aperte dicere romanum imperium destruendum quod ipsi qui imperant aeternum
240 putant. Unde secundum Apocalypsim Ioannis: In fronte purpuratae meretricis
scriptum est nomen blasphemiae, id est Romae | aeternae. Si enim aperte audacter-
que | dixisset, non veniet Antichristus nisi prius romanum deleatur imperium, iusta
causa | persecutionis in orientalem ecclesiam tunc exurgere videbatur». BEDA
autem tempore suo destructionem imperii exposuit solis litterarum
245 dictarum characteribus praesignatam cum dixit: «'regna' 'ruent' 'Romae',
'ferroque' 'focoque' 'fameque'». Quod per adversarios suos, praecipue per
successores Mahometi, partim armorum violentia quod appellat 'ferro',
partim ignis incendio quod appellat 'foco', partim famis afflictione quod
appellat 'fame', iam destructam videmus in destructione totius ecclesiae

K" 237va

Q 176ra

B" 208ra

K" 237vb

I' 403ra

Scarp. 1389^b

- orientalis, cuius exemplo multum timendum est de futura per eosdem destructione ecclesiae occidentalis. | 250
 Bad 278^{vx}
- S' 295va Ad tertium quod «nullum *nomen* | divinum natum est convenire alteri quam Deo, ergo est proprium quodlibet illorum», dico quod verum est sub illa ratione qua significat aliquid quod est in Deo excellentius quam sit in creaturis secundum simile aut vicinum, et sic per quandam appropriationem, quae cum significat in aliis nominibus, non est proprie appropriata respectu illius quae est in hoc nomine 'Deus', eo quod hoc nomen 'Deus' significat summam illarum perfectionum simul, quam significant singula sigillatim, ut dictum est supra. Et sic inter omnia divina nomina usitata proprie proprium nomen divinum est hoc nomen 'Deus'. | 255
 Bad 278^{vy}
- Q 176rb Ad ultimum quod «non est *nomen Deo proprium* quod *non digne congruat* Deo et nullum Deo digne congruit», dico quod verum est simpliciter et secundum se | et sic, ut dictum est, nullum nomen ei respondet. Quantum tamen ad possibilitatem nostri intellectus proprie inter omnia congruit Deo hoc nomen 'Deus', et secundum hoc est proprium nomen eius, ut dictum est. | 265
 Bad 279ra
 Scarp. 1390^a

<QUAESTIO 10

UTRUM VERIUS DEUS INTELLIGATUR QUAM
SIGNIFICETUR AUT NOMINETUR>

- Circa decimum arguitur quod Deus non verius intelligitur quam nominetur aut significetur. Primo sic. Intellectus imponentis nomen mensurat nominationem aut significationem, secundum quod rem significatam intelligit, quia qui verius et perfectius rem intelligit, verius et perfectius eam nominat et significat, et qui minus vere et perfecte rem intelligit, minus vere et perfecte eam nominat et significat. Sed illa aequalia sunt quorum unum habet | esse ad mensuram alterius. | Ergo etc. 5
 B" 208rb
 Scarp. 1390^b
- K" 238ra Secundo sic. Quicumque uno et eodem significant et nominant aliquid, | aequaliter significant et nominant illud, quia non nominant aut significant nisi secundum exigentiam signi quo omnes eiusdem linguae rem eandem eodem nomine nominant et significant, sed non omnes tamen aequaliter eam intelligunt. Hoc autem non esset, nisi minus intelligens rem verius significaret quam intelligeret, quia verius intelligens rem, verius nominat et significat eam quam eam intelligit minus vere intelligens eam. Ergo etc. 15

20 In contrarium est AUGUSTINUS VIIⁱ De Trinitate cap.^o 4°
 ubi dicit: «*Excedit supereminentia deitatis usitati eloquii facultatem. Verius |* Scarp. 1391^a
enim cogitatur Deus quam dicitur et verius est quam cogitatur.» | Bad 279^B

<SOLUTIO>

25 Dico quod significare et nominare rem intellectam circa divina
 contingit dupliciter. Uno modo significando et nominando illam aut per
 verba de novo a nominante et significante formata et imposita secun- I' 403vb
 dum possibilitatem | intelligentiae illius, aut per verba prius ab aliis
 imposita aequaliter et intellectui significantis et nominantis rem illam et
 similiter intellectui primo imponentis nomen correspondentia. Alio
 30 modo significando et nominando illam per verba sive nomina prius a
 perfectius intelligente imposita secundum possibilitatem intelligentiae
 illius. Et isto secundo modo bene contingit quod Deus ab aliquo verius
 nominetur sive significetur, ab aliquo scilicet minus intelligente quam ab
 eodem intelligatur, prout in parte procedit secunda obiectio. Tali enim
 35 nomine aequaliter significant et nominant rem eandem minus intelligens
 et magis intelligens illam. Et si magis intelligens non velit sequi rationem
 sui intellectus, aliquando verius nominat et significat rem minus intelli-
 gens quam magis intelligens illam, puta minus intelligens pluralitatem
 divinarum personarum, si dicat illas esse plures per distinctionem, aequae
 40 perfecte illam significat illi qui intelligit eam magis si eodem nomine
 exprimat illam, et perfectius illam significat et nominat minus intelligens,
 si illam velit exprimere magis intelligens, dicendo quod sunt plures per
 diversitatem aut differentiam. | Bad 279^C

Si primo modo, subdistinguo cum quaeritur utrum Deus verius
 45 intelligatur quam significetur aut nominetur, quia quaestio ista potest
 intelligi dupliciter: uno modo circa unum et eundem intelligentem et
 significantem sive nominantem rem eandem; alio modo circa unum in
 comparatione ad alium | etiam intelligentem et significantem sive K" 238vb
 nominantem rem eandem. Et isto secundo modo quanto unus rem
 50 aliquam verius et perfectius intelligit in uno tempore quam in alio aut
 quam alius, tanto verius et perfectius significat illam, aequaliter | tamen Q 176va
 proportionem arithmetica, licet inaequaliter proportionem geometrica. Si
 enim unus et idem in uno tempore duplo perfectius intelligit rem quam
 in alio, aut quam alter, duplo perfectius significat et nominat eam, et si
 55 triplo, triplo, et sic de ceteris proportionibus, et hoc tam in intelligendo
 | quam significando aliquid sub ratione incomplexi ratione definitiva S' 295vb

ipsius intellecti quam sub ratione complexi intellecti sub ratione syllogistica. |

Bad 279^d
Scarp. 1391^b

B^m 208va

Primo autem horum modorum principaliter intelligitur quaestio, et est simpliciter concedendum quod Deus et quodlibet divinorum | verius et perfectius intelligitur quam nominatur aut significatur, et hoc quia voces magis materiales sunt quam acumen rationis, et ideo non possunt tantum intellectis conformari in significando quantum ratio potest illa penetrare in intelligendo. Et non solum verum est hoc in divinis, de quibus loquitur AUGUSTINUS in ultimo argumento quod secundum hoc concedendum est, sed etiam in creaturis, et hoc praecipue in exprimendo et significando per nomina sive verba vocalia illa quae sunt cognita de re intellecta, aut intelligentia collativa sive ratiocinativa rei sub ratione complexi, aut intelligentia divisiva et compositiva rei sub ratione incomplexi et definiti, quae est cognitio determinata et distincta respectu cognitionis confuse quae est definibilis, in qua de facili per verba communiter imposita potest minus intelligens de facili aequae perfecte | exprimere conceptum suum ut magis intelligens. | Unde de cognitione determinata et distincta rei intellectae via definitiva et argumentativa praecipue verum est quod Deus et quidquid in eo est verius intelligitur quam nominatur aut significatur.

I^r 404ra
Bad 279^e

K^m 238va

Bad. 279^e

Scarp. 1392^a

Quoad talem enim notitiam Deus et quae in eo sunt propter suam et illorum immensitatem «*excedit supereminentia deitatis usitati eloquii facultatem*. Et non solum *Deus verius est quam cogitatur*», secundum quod dicit AUGUSTINUS De verbis Domini sermone 38°: «*ante omnia servate hoc, quidquid de creatura potuimus colligere aut sensu corporis aut cogitatione animi, inenarrabiliter | transcendere Creatorem*»; sed etiam verius intelligitur et cogitatur quam dicatur sive nominetur aut significetur, et hoc praecipue intelligentia definitiva aut syllogistica, de qua dicit AUGUSTINUS Super Ioannem sermone 19°: «*aliquando sermo deficit ubi intellectus proficit, | quanto magis sermo patitur defectionem quando intellectus non habet perfectionem?*» Proficit quidem intellectus in cognitione divinorum per lumen gratiae et fidei investigatione rationis in cognoscendo illa ad quae potest attingere circa divinorum notitiam. Nec potest cognita sermone ut intellecta sunt exprimere circa perfectionem divinae immensitatis. Unde circa illa intellectus creatus quicumque non habet perfectionem, et ideo sermo ad illam exprimendam omnimode patitur defectionem. Ut enim dicit in dicto sermone De verbis Domini: «*homo non potest dicere quod non etiam sentire possit. Potest etiam sentire quod non potest dicere*». Dico autem praecipue intelligentia determinata definitiva aut syllogistica, quia ad illam | requiruntur verba propria et limitata, et hoc respectu intelli-

gentiae confusae rei sub ratione definitiva, ad quam exprimendam non requiruntur nisi verba communia. |

Bad. 279^{vf}

<AD ARGUMENTA>

100 Quod ergo arguitur primo quod «*intellectus mensurat nominationem*
sive *significationem*», dico quod verum est secundum iam dicta, pro-
portione arithmetica, quae non est nisi secundum eandem proportio-
nem, de qua sequitur in argumento quod «qui verius et perfectius» etc.
Quod autem assumitur quod «illa | aequalia sunt quorum unum est
105 mensura alterius», dico quod non est verum nisi de illis quorum | unum
est mensura geometrica quae semper est secundum eandem quantita-
tem, quali modo non est intellectus mensura significationis, sed potius
mensura geometrica. Quilibet enim quantum est ex se proportionaliter
suae intelligentiae format verba de intellectis, sed tamen non significan-
110 tia aequaliter intellectioni, sicut patet ex dictis. |

Q 176vb

B" 208vb

Bad. 279^{vg}

Ad secundum quod «*qui eodem nomine suos intellectus significant,*
aequaliter illos significant», dico secundum praedicta quod verum est, sed
ex hoc non sequitur quin si non essent nomina communiter | imposita
rebus, illis qui sunt eiusdem linguae, unus intellectum suum verius et
115 perfectius exprimere posset quam alius. Etiam non sequitur ex hoc quin
verba imposita congruentius et congruentiora posset unus adducere ad
intellectum suum approbandum secundum illam quam intellexit in rebus
et in verbis quam alter. |

Bad. 279^{vh}

Quod ergo | assumitur | quod «*illud non esset, nisi aliquis verius |*
120 *significaret quam intelligeret*», dico quod verum est secundum dictum mo-
dum. Sed hoc non est ex arte et ratione intellectus sed potius ex usu et
casu, quo tamen significando pluralitatem personarum non potius dicit
ipsas esse diversas aut differentes quam distinctas, quod facit ex arte et
ratione intellectus ille qui verius rem intelligit. Et de tali significatione
125 intellectorum, non autem de casuali, intelligitur quaestio, et intelliguntur
dicta AUGUSTINI ad illam. |

K" 238vb

S' 296ra

I' 404rb

Bad. 279^{vi}

| Scarp. 1393^b

<QUAESTIO 11

UTRUM NOMINA DE DEO ALIQUID DE IPSO
SIGNIFICENT PRIVATIVE AUT POSITIVE>

5 Circa undecimum arguitur quod nomina divina nihil significant
positive. Primo sic. Super illo BOETHII 5° cap.^o De Trinitate:

«decem praedicamenta quae de omnibus praedicantur», dicit COMMENTATOR:
«Quamvis de Deo praedicatur substantia, quantitas, qualitas, vel aliquod natural-
ium appelletur, non tamen est quod dicitur». Sed si non sunt illud, multo
minus sunt quodcumque aliud; et si non est illud, non significat illud
positive. Ergo etc.

10

Secundo sic. Unitas verissime videtur competere deitati propter
simplicitatem; sed ipsa in divinis nihil dicit positive sed solummodo
privative, dicente AMBROSIO libro I^o De Trinitate cap.^o 2°: «cum
unum dicimus Deum, unitas excludit numerum deorum», sicut cum dicitur
“unus est Pater” vel “unus est Filius”. Ratio dicti haec est: non sunt
multi patres vel multi filii. Quod si unitas nihil ponit in divinis, quare
multo fortius nec aliquid aliorum, cum omnia alia per additionem se
habent ad unitatem sicut et ad entitatem, et maxime numerus cum per
aliquam compositionem unitatum ab unitate procedit.

15

Item. Distinctione 24^a Sententiarum dicit MAGISTER: «cum
dicimus “plures esse personas”, singularitatem atque solitudinem excludimus».

20

In contrarium est quod illud quod nihil positive dicit in aliquo,
nihil ponit dignitatis in illo, quia nihil est dignitatis in aliquo nisi positi-
vum. Sed nomina dicta de Deo omnia ponunt aliquid dignitatis in Deo,
sive per similitudinem dicantur sive per proprietatem, ut patet ex prae-
dictis. Ergo etc. |

25

Bad. 279^{rk}

<SOLUTIO>

Dico quod significatio nominis positiva in divinis potest intelligi
vel ex parte nominis significantis vel ex parte rei significatae. Si primo
modo, dico quod plura nomina divina significant privative, ut sunt
‘immensum’, ‘infinitem’ et alia huiusmodi, de quibus superius tactum est
loquendo | de Dei infinitate, quod licet quantum ad modum nominis a
privatione imponantur, pure tamen rem positivam significant, quia sunt
negationes defectuum | importatorum per nomina habituum illis | con-
traria in creaturis. Attendendo ergo significationem nominum ex parte
rei dico quod omnia nomina a creaturis translata ad divina aliud signifi-
cant cum nominant Deum aut aliquid in eo, et aliud cum nominant
creaturam aut aliquid in ea a quo nomen est translatum ad significan-
dum aliquid quod est in Deo. Quod intellexit BOETHIUS quando dixit:
«cum quis decem praedicamenta in divinam vertit praedicationem, cuncta mutantur.
Nam substantia, cum translatum est nomen eius ad divina, non est per
nomen eius significata vere substantia illa quam ante translationem signifi-
cabat in | creatura, sed quae est ultra et extra omnem gradum substantiae

30

B^m 209^{ra}K^m 239^{ra}Q 177^{ra}Scarp. 1393^b

35

40

Bad. 280^{rk}

creatae, et similiter *qualitas* et *quantitas* et *cetera* omnia». Si | ergo quod
 45 significant de divinis est ultra id quod significant in creaturis, et quod in
 creaturis a quo transfertur nomen quod significatur semper est aliquid
 positivum, quia nullum nomen pure per contrarium a creaturis ad divina
 est translatum secundum praedicta, constat etiam quod hoc nomen
 'Deus' perfectius quid significat secundum rationem nostram intel-
 50 ligendi quam aliquod aliorum, ut etiam patet ex praedictis. Suppositis
 igitur illis quae de hac materia tractata sunt supra de significatione
 attributorum sub ratione attributi, articulo 32° quaestione 4^a, dico
 simpliciter quod omnia nomina divina proprie dici possunt positive
 significare ratione rei significatae et nullum privative, quia id quod
 55 significant est aliquid quod in Deo est, sicut dictum est. In Deo autem
 nulla privatio est. Et secundum hoc concedenda est ultima ratio. |

I' 404^{va}Bad. 280^{rl}

<AD ARGUMENTA>

Ad primum in oppositum: quamvis «Deus *aliquid* appelletur, non
 tamen est quod dicitur», dico quod verum est quod non est quod dicitur
 60 quando proprie significat, scilicet aliquid in creaturis, quia est aliquid
 ultra illud, et ideo ex illo non sequitur quod sit nihil, immo cum illo stat
 quod sit verissimum quid. |

Ad secundum quod «unum | in Deo significat *non positive sed*
privative, et per consequens numerus et omnia nomina numeralia», dico
 65 quod falsum est. Ut enim dictum est supra loquendo de unitate Dei, |
 licet unum ratione nominis significet privationem, illa tamen privatio est
 negatio negationis sive privationis, et ponit verissimam positionem. Et
 similiter dico de nominibus numeralibus quae sunt 'duo', 'tres', et de
 numero universaliter quod nihil dicunt in divinis nisi quid positivum,
 70 non materialiter sicut dicit numerus in naturalibus et mathematicis qui
 formaliter importat defectum formae unitatis, in quantum materialiter
 natus est contineri totus in ratione unitatis unius continui, per cuius
 divisionem generatur omnis numerus a prima unitate secundum modum
 superius et in quaestionibus de Quolibet declaratum. Sed numerus
 75 in divinis dicit quid positive formaliter sicut dicit numerus substantialis
 formarum substantialium | specie differentium, qui non importat
 defectum formae unitatis in quantum ipse non descendit per quamcum-
 que divisionem ab aliqua unitate una, sed suam formam habet in |
 distinctione suarum unitatum inter se, non absolutarum sed relativarum.
 80 Et sicut hoc dico de hoc nomine 'unus' et de nominibus numeralibus,
 sic eadem dico de nominibus derivatis ab illis, cuiusmodi sunt 'trinus' et

Bad. 280^{rm}S' 296^{rb}Scarp. 1394^aK" 239^{rb}B" 209rb

‘Trinitas’. Ut enim dicit HUGO: ‘tris’ Graece Latine dicitur ‘tres’ vel ‘tria’; unde ‘trinus’, ‘trina’, ‘trinum’. Vel componitur ab ‘unus’ quasi ‘triunus,’ unde trinitas quasi triunitas, quia sit unum totum in tribus. Sed melius est dicere quod trinus sit simplum et derivatum a ‘tris’. | 85

Bad. 280^N
Q 177^b Aliter enim in divinis | significaret quod tres essent unus masculine, et etiam aliter unus esset de significato eius quod est trinus, et ita non bene caderet copula inter trinus et unus in praedicando ambo de Deo. Cum tamen AMBROSIIUS in hymno De uno confessore dicit de Deo: «*totius mundi machinam gubernans trinus et unus*». Ut sic Deus 90

I' 404vb dicatur | ‘trinus’ propter personas tres solummodo, sicut dicitur ‘unus’ propter substantiam unicam. Unde et dicitur ‘trinum’ de illis quae non sunt in aliquo unum. Dicitur enim quod monitio trina debet praecedere excommunicationem, et quod trina actio inducit consuetudinem. Et in talibus successivis dicitur ‘trinum’ in singulari de aliquo indefinito ad tria 95 solo numero differentia. Sed in permanentibus distinctis solo numero non dicitur nisi in plurali, ut de tribus hominibus quod sunt trini sicut et de duobus quod sunt bini. Et in istis bene posset concedi quod trinus compositum esset ab unus quasi triunus vel triuni, sed hoc mediate, quia a tres, quod idem est quod tris, derivatur ter et inde trinus, trina, trinum, 100

Scarp. 1394^b quod idem est quod trinus compositum ab unus. Et dicitur ‘trinus’ vel | ‘ternus’ quasi ‘ter unus’ et ‘trini’ vel ‘terni’ quasi ‘ter uni.’ In permanentibus autem tribus distinctis specie vel quasi specie sub aliqua unitate contentis dicitur ‘trinum’ in singulari de illo quod est trium illorum contentivum, quemadmodum machina rerum mundalium dicitur ‘trina’, 105 scilicet caelestium, terrestrium et infernorum. Et dici potuit trina statua Nabuchodonosor, quia in parte fuit aerea et in parte plumbea et in parte lutea; et potio commixta ex aqua, melle et vino potest dici ‘trina’.

Et iuxta hunc modum Deus dicitur ‘trinus’ a ternario personarum quas continet in unitate essentiae. Et quia continentur in illa sine omni 110 compositione, Deus, licet dicitur ‘trinus’, non tamen potest dici ‘triplex’, cum tamen in ceteris dictis quod dicitur trinum propter trium compositionem potest dici ‘triplum’ vel ‘triplex’. | Et in omnibus dictis secundum modum quo dicitur aliquid ‘trinum’, dicitur etiam ‘Trinitas’ a trino per derivationem. Et si dicatur per compositionem ab unitate et ab eo 115 quod est tres, et dicatur a tres nominativi casus, tunc Deus dicitur ‘Trinitas’ quia est tres personae, et unitas essentiae. Si autem dicatur a ‘tris’ genitivi casus, tunc Deus dicitur ‘Trinitas’ quia est trium | personarum unitas quae scilicet est deitas a qua sumitur nomen Dei, et sic dicitur ‘Trinitas’ quasi trium unitas. Et utroque modo, quantum est ex 120 ratione rei significatae, positive significat quidquid significat. Sed quia non qualescumque tres ad Trinitatem concurrunt, sed solummodo tres

- specie vel quasi specie | differentes qui construunt trinum, si Trinitas
non sit simplex derivatum a terno, sed sit compositum ab unitate, potius
125 debet dici componi a terno sive in nominativo sive in genitivo, et uni-
tate, quam a 'tris' quod est tres et unitate, ut dicatur, Deus | 'Trinitas',
quia est trinus et unitas, sicut potest dici 'ter unus' 'triunus' quod est
trinus et unus. Et quia verissime est unus sive unitas, idcirco et veris-
sime | dicitur 'Trinitas' sive 'triunus', et est utrumque nomen composi-
130 tum ex personali et essentiali.
- Et quod arguitur «secundum AMBROSIUM *cum unum Deum dicimus,*
unitas excludit numerum deorum, similiter *cum dicitur unus Pater vel unus Filius*
excludit pluralitatem patrum vel filiorum», dico | quod secus est de
135 ad unum, scilicet ad | rem significatam indicandum illi in quem dirigitur
sermo. Praedicatio autem non solum est ad rem praedicatam indican-
dum fore circa subiectum, sed etiam ad discernendum aliquid circa
idem. Propter quod quoad secundum bene potest nomen praedicari
privative, licet non significet nisi positive, secundum quod hoc declara-
140 bitur in sequenti articulo de divinis | praedicationibus, quaestione 5^a in
fine. AMBROSIUS autem loquitur de uno et nominibus numeralibus
quoad actum praedicandi et discernendi, non autem quoad | actum
significandi aliquid in praedicato, aut indicandi circa inhaerentiam prae-
dicati ad subiectum, ut ibidem declarabitur. |

B" 209va

S' 296va

Bad. 280vo

Q 177va

I' 405ra

Scarp. 1395^a

Scarp. 1395^b

Scarp. 1395

ARTICULUS LXXIV

DE DIVINIS PRAEDICATIONIBUS IN GENERALI

Sequitur de modo proferendi divina quoad illorum praedicationes per propositiones complexas. Et primo in generali, secundo in speciali. De primo septem sunt inquirenda, quorum primum est utrum in divinis possit esse aliqua praedicatio. Secundum: utrum Deo magis congruat praedicatio affirmativa quam negativa an e converso. Tertium: | utrum aliquid possit praedicari proprie in divinis. Quartum: utrum in eis verius praedicentur, seu magis proprie, abstracta quam concreta. Quintum: | utrum in divinis possit esse aliqua praedicatio privativa. | Sextum: utrum praedicationes privativae magis congruant divinis explicandis quam positivae. Septimum: utrum in divinis omnis propositio in qua subicitur vel praedicatur nomen translatum a creaturis sit multiplex sive aequivoca. |

K" 239vb
Scarp. 1396
Bad. 280va
Scarp. 1396^a

<QUAESTIO 1

UTRUM IN DIVINIS POSSIT ESSE ALIQUA PRAEDICATIO>

Circa primum arguitur quod in divinis non possit esse aliqua praedicatio. Primo sic. Non potest esse signum ubi non potest esse res significata sibi correspondens, quia signum et significatum sunt correlativa quae, secundum PHILOSOPHUM, «posita se ponunt et perempta se perimunt». In divinis autem non potest esse res respondens signo complexo per praedicationem alicuius de aliquo, quia sicut nomen est signum respondens rei incomplexae, sic propositio in qua est praedicatio alicuius de aliquo quae per hoc est signum complexum, respondet rei complexae. Sicut igitur signum complexum quod est propositio, sine qua nulla est praedicatio, componitur ex nominibus quae sunt signa | incomplexa, sic res signata signo complexo debet esse composita ex rebus signatis signis incomplexis quae sunt nomina. In divinis autem nulla est rerum compositio aut complexio, secundum superius determinata. Ergo etc.

B" 209vb

Secundo sic. Secundum PHILOSOPHUM in libro *Peri hermeneias*: «ab eo quod res est vel non est – scilicet prout exponitur per orationem – oratio dicitur vera vel falsa». Quia si ita est res, ut exprimitur, oratio vera est; si vero non, non est vera. Sed omnis propositio constat ex praedicato et subiecto exprimens rem de re per compositionem, quia

non est oratio nisi per compositionem praedicati cum subiecto. Quare cum non sit sic res composita in divinis quia, ut prius, omnis res in divinis simplex est et unica, omnis ergo oratio et per consequens praedicatio in divinis falsa esset. Nec in divinis potest esse falsitas | ulla neque
25 admitti. Ergo etc. Q 177vb

Tertio sic. Omnis praedicatio aut est affirmativa aut negativa. Neutra potest esse in divinis. Non negativa, quia cum quidquid est | in
divinis sit id ipsum re, idem ergo negaretur de se, quod necessario ponit
30 falsum et impossibile in Deo, quod nullo modo potest esse in ipso. Non affirmativa, quia secundum DIONYSIUM | «affirmationes de Deo sunt
incompactae». Non autem est affirmativa | propositio nisi per compactionem et cohaerentiam praedicati cum subiecto. Ergo etc. I' 405rb K'' 240ra

In contrarium est quod si nulla in divinis esset praedicatio huius, de hoc nulla eis posset fieri instructio vel doctrina, quia illa non fit sine praedicatione, dicente COMMENTATORE super XII^m Metaphysicae, et loquente de divinis praedicationibus in quibus praedicamentum enuntiatur ut dispositio quaedam subiecti sic: «*si intellectus non accepisset in istis dispositionem et dispositum, non posset intelligere naturas eorum neque declarare eas*». Quare cum sit instructio et doctrina de divinis praecipue in propositionibus et praedicationibus contentis in Sacra Scriptura | de illis, ergo
40 etc. | S' 296vb Bad. 280vb

<SOLUTIO>

Dico quod in hac quaestione nihil inducit dubitationem nisi divina simplicitas, qua in Deo omnia sunt id ipsum et intelligentia simplici concipiuntur absque assertionem et compositionem. Et ideo nec est in illa veritas aut falsitas ex ipso actu intelligendi significata, licet id quod est in Deo in rei veritate sit apprehensum sicuti est. Praedicatio autem non nisi diversorum quocumque modo fuerit, quae non concipiuntur nisi per
50 intellectum componentem et dividendum simplicia, quae primo intellexit, in qua necessario est veritas aut falsitas. Quia si compositio fuerit conveniens rei enti in se, quod et PHILOSOPHUS appellat «*ab eo quod res est*», tunc erit vera. Secundum autem quod appellat PHILOSOPHUS «*ab eo quod res non est*», | erit falsa. Unde ut dicunt PHILOSOPHUS in III° De anima et COMMENTATOR ibidem: «*Ista actio intellectus est ei similis quod Empedocles dicit de actione amicitiae in entia, quod multa capita erant separata a collis, deinde congregavit ea amicitia et posuit simile cum simili. Ita quod intellecta primo extiterunt divisa in intellectu, deinde | composuit ea. Si igitur composuit secundum ens, verum; si non, falsum*». Quia igitur in Deo videtur nulla esse
55 Scarp. 1397^a Bad. 281rb

B" 210 ^{ra}	simplicium diversitas aut pluralitas, nulla videtur per consequens in ipso possibilis compositio aut praedicatio, sive negativa sive affirmativa, sive vera sive falsa. Licet omnia alia vere de ipso abnegantur et nullum illorum vere affirmatur de ipso, eo quod cuiuslibet « <i>de quolibet vera est affirmatio seu negatio et non ambo simul de eodem</i> », secundum PHILOSOPHUM, IV ^o Metaphysicae.]	60
Bad. 281 ^c	SOPHUM, IV ^o Metaphysicae.]	65
K" 240 ^{rb}	Est igitur intelligendum quod licet in Deo propter eius summam unitatem et simplicitatem re, nulla sit pluralitas aut diversitas sive distinctio plurium secundum rem absolutam, bene tamen in eo est pluralitas plurium distinctorum secundum rem relativam. Et hoc ex natura productionum quae naturaliter sunt in divinis, prout superius est determinatum, et similiter plurium distinctorum secundum rationem, secundum quod expositum est supra. Et etiam dicit COMMENTATOR, loquens de Deo, XI ^o Metaphysicae: « <i>Cum dicimus eum tantum esse vivum et habentem vitam, dicimus idem in subiecto, et duo secundum modum, non quo significant idem omnibus modis, sicut significant nomina synonyma, neque sicut significant in materialibus principale et sumptum, quia sumptum significat illud quod significat principale et magis. Vita autem significat aliquid non in subiecto; vivum autem significat aliquid in subiecto, scilicet formam in materia et habitum in subiecto</i> ». Sed supple secundum modum qui competit simplicibus abstractis secundum rem a materia. Et exponens clarius quis sit modus in utrisque, primo in eis quae sunt forma in materia, dicit subdens: « <i>In eis enim quae sunt forma non in materia, dispositio et dispositum reducuntur ad unum in esse et duo in consideratione, quando intellectus divisit alterum ab altero. Intellectus enim innatus est dividere adunata in esse in ea ex quibus componuntur, quamvis non dividantur in esse, sicut dividit materiam a forma et formam a composito ex materia et forma, et hoc in rebus compositis ex materia et forma, cum disposuit compositum per formam aut habentem formam per formam. Intelligit enim utrumque adiuncta aliquo modo et differentia alio modo. Verbi gratia, cum disposuit hominem per rationabilitatem, intelligit quod subiectum rationabilitatis et rationabilitas sunt in adunatione, et intelligit quod deferens ex eis est aliud a deferto</i> ». Exponendo autem quis sit modus non existentium in materia subdit dicens: « <i>Quando autem fuerint considerata dispositum et dispositio in eis quae non sunt in materia, tunc reducuntur ad unam intentionem omnibus modis, et nullus modus erit quo praedicatum distinguatur a subiecto et disposito extra intellectum</i> », scilicet in essentia rei.	70
Q 178 ^{ra}		75
I' 405 ^{va}		80
Bad. 281 ^d Scarp. 1397 ^a		85
	Dico ergo quod non obstante divina simplicitate qua intellectuum simplicium sive sint personae sive attributa sive quaecumque alia essentialia, nulla est diversitas absoluta secundum rem in ipsa divina essentia. Est tamen in illa aliqua alia diversitas, scilicet inter personas inter se et absoluta essentialia, similiter inter attributa inter se et ad	90
		95
		100

essentiam et ad personas, et hoc non in solo nomine sicut diversa sunt synonyma, neque sicut diversa sunt principale | et sumptum in | materialibus quae sunt diversa secundum intellectum, per hoc quod principale significat aliquid intellectum secundum se, sumptum autem significat idem ut existens in alio secundum rem sicut in subiecto a quo non potest | dividi aut separari secundum rem aut secundum esse. Sed est illa pluralitas et diversitas in divinis solummodo secundum intellectum et rationem aut secundum naturam et rem relativam, quae sunt diversa absque eo quod alterum eorum consideratur in alio esse ut in subiecto a quo differt secundum essentiam. Et ista differentia sufficit ut intellectus, postquam sic diversa concepit, per praedicationem illa in propositione componat aut dividat: vel sicut duo principalia per identitatem dicendo: "deitas est veritas"; vel sicut sumptum cum sumpto dicendo: "Deus est verus"; vel sumptum cum principali dicendo: "deitas est vera" vel "Deus est veritas"; vel quod amplius est idem bis accipiendo secundum rationem et dicendo: "deitas est deitas", "Deus est Deus", et sic de ceteris in Deo existentibus pluribus vel secundum rem relativam vel secundum rationem tantum.

Et sic intellectus noster ea quae simplicia sunt in essentia una enuntiat modo compositionis, postquam singulum eorum ut simplex secundum se intellexit prius, et hoc non nisi per quandam similitudinem ad compositionem quam operatur in rebus materialibus, quas prius sigillatim simplici intelligentia intellexit | et divisit ab invicem, licet in esse non erant divisa, sicut etiam per quam similitudinem nomina rerum naturalium transfert ad divina, dicente COMMENTATORE continue post praedicta: «*Cum intellectus componit aliquam propositionem ex dispositione et disposito in talibus rebus, tunc non intelligit ex eis nomina synonyma, ita quod propositio sit secundum nomen non secundum intentionem, sed intelligit ea esse differentia secundum assimilationem, secundum quod in talibus | accipit duo quorum proportio ad invicem alterius ad alterum est sicut proportio praedicati ad subiectum. Et ex eis componit propositionem | categoricam. Et nullam differentiam intelligit inter ea esse nisi secundum acceptionem, scilicet quia idem accipit ut dispositum et disponens. Intellectus | enim potest intelligere de his duobus secundum similitudinem ad propositionem categoricam in rebus compositis sicut intelligit multa alia secundum similitudinem. Et si intellectus non accepisset in istis dispositionem et dispositum, non posset intelligere naturas eorum neque declarare eas. Et magna | differentia est inter ea quae differunt in esse et intellectu, et quae differunt in intellectu tantum. Multiplicitas ergo in Deo non est nisi in intellectu dicta, non in esse*». Et intellige e contra quod pluralitas sive multiplicitas eorum quae concipiuntur ex diversis secundum rem, quorum unum non existit sine alio ut materia et forma in composito, ex illis est non tantum differentia in intellectu, sed

B" 210rb
K" 240va

S' 296ra

Q 178rb

I' 405vb

Bad. 281^{vd}

Scarp. 1398^a

K" 240vb

etiam in esse. Secundum praedicta ergo concedendum est ultimum
Bad. 281^{VE} argumentum.]

<AD ARGUMENTA>

Ad primum in oppositum quod «*non potest esse signum ubi non potest* 145
esse *res signata*» ergo etc., dico quod verum est si nullo modo potest esse
B" 210va ibi, sed sic non est in proposito, ut visum est. Et quod | assumitur quod
«*in divinis non potest esse res respondens signo complexo per praedicationem*», dico
Bad. 281^{VF} secundum iam dicta quod etiam hoc falsum est. | Quod arguitur ad
huius probationem quod «*sicut nomen est signum respondens rei* 150
incomplexae, sic propositio quae consistit in praedicatione est signum
rei *complexae*» etc., dico quod verum est. Sed sicut nomen aliquando est
signum rei *incomplexae*, quae tamen habet in se realem compositionem
ex pluribus nec est omnino simplex et indivisibile, ut patet de composito
ex materia et forma, sic propositio aliquando est signum rei *complexae* 155
per compositionem, non in esse et secundum rem absolutam, sed in
intellectu et secundum rationem aut secundum rem relativam, quod
Bad. 281^{VG} sufficit ad praedicationem sicut dictum est. |

Ad secundum quod «*ab eo quod res est vel non est*, prout exprimitur
per orationem, *est oratio vera vel falsa*»; et quod assumitur ulterius quod 160
«*omnis propositio exprimit rem de re per compositionem*, in *divinis* autem nulla
res habet esse per compositionem, ergo in oratione *per praedicationem in*
divinis non exprimitur sicut est in *re*», dico quod immo, quia in ipsa *re*
divina sic est actione et absque consideratione intellectus quoad plura et
distincta *re* relativa sicut per orationem exprimitur. Sunt enim plura et 165
distincta *re* relativa et secundum rem in *divinis* quae componuntur
compositione rationis in propositione, et se habent inter se sicut per
orationem exprimuntur compositione rationis licet non compositione
rei. Sicut etiam in *divinis* est actione sed non absque consideratione
intellectus, quoad plura et distincta secundum rationem tantum absque 170
etiam consideratione | intellectus, sic est in essentia divina virtute, quia
S' 297rb in ipsa virtute et unite sunt ex se quae circa illam potest | intellectus
Scarp. 1398^b distinguere | secundum rationem, et quae post eorum distinctionem in
Q 178va intellectu sunt in actu. Sunt etiam in ipsa divina essentia unite et ex se
quae circa illam potest opus naturae distinguere secundum rem, quorum 175
K" 241ra distinctionem intellectus concipit in actu, sed non operatur illam. Et
Bad. 281^{VH} hoc sufficit ad veram praedicationem formandam secundum dicta. |

I' 406ra Ad | tertium quod «*nec praedicatio affirmativa nec negativa potest esse*
in divinis», dico quod falsum est; immo utraque potest esse. Quod argui-

180 tur «quod non negativa, quia idem negaretur de se», dico quod verum est
quoad simplicitatem et unitatem rei, sed sic negativa est falsa et impos-
sibilis et contraria affirmativa vera et necessaria. Sed illa falsitas et impos-
sibilitas non est in ipsa re nisi ut est concepta in intellectu, et sic per se
est in intellectu, quod non est inconueniens. Quo enim ad rationes
185 diversas ab intellectu distinctas et conceptas de illa re differentes inter se
sola ratione, an negativa sit vera qua unum conceptorum removetur ab
altero dicendo in divinis quod sapientia non est bonitas, de hoc erit
sermo in sequenti articulo. Sed quin negativa sit vera quoad distincta re
relativa, quando unum eorum removetur ab alio dicendo: “Pater non est
190 Filius”, nulla est dubitatio. Quoad diversos quidem respectus reales |

B" 210vb

195 Distinctionem autem personarum per tales proprietates non vidit
AVERROES COMMENTATOR PHILOSOPHI, sed solum vidit distinctionem
in divina essentia secundum rationes attributales vitae et sapientiae et
huiusmodi, credens quod secundum tales rationes Christiani ponerent
Trinitatem personarum in divinis, in quo repraehendit eos non intelli-
gendo quid de hoc Christiani sentiant, et falsum eis imponit dicens sic
200 parum ante praeassumpta verba: «*Vita et scientia proprie dicitur de Deo. Est
igitur Deus vivens et sapiens, et hoc putaverunt antiqui Trinitatem esse in Deo in
substantia, et volunt evadere per hoc et dicere quia sit tres et unus Deus, et nesciunt
evadere, quia cum substantia fuerit numerata, aggregatum erit unum per unam
intentionem additam congregato. Et hoc similiter contigerit loquentibus in lege
205 Maurorum ponentibus has dispositiones additas essentiae. | Quapropter contingit eis
ut unum per unam intentionem additam essentiae et dispositionibus, et utrique
opinionem | inducebatur accidere compositio*». Et male imponit Christianis quod
secundum primam opinionem posuerunt Deum trium | et unum nume-
210 rando substantiam, secundum quod posuerunt Semiarriani secundum
superius determinata, et hoc secundum numerationem deitatis, vitae et
sapientiae. Si enim ita esset, bene arguit ille, videlicet quod si essent tres,
non tamen essent unus Deus nisi per aliquam unam intentionem tribus
additam qua fierent unum. |

Bad. 281^{vi}

Scarp. 1399^a

Bad. 282^{ri}

K" 241rb

Bad. 282^{rk}

215 Nunc autem Christiani nec ponunt omnino numerari substantiam
deitatis in illis pluribus quos dicunt quod sunt unus Deus, nec propter
illa tria absoluta quae sunt deitas, | vita et sapientia, aut aliqua alia
absoluta ponunt quod sunt tres in divinis, sed solum propter tria relata
relativis proprietatibus distincta, secundum superius determinata, qua-
220 rum trium proprietatum distinctione possunt dici tres absque substan-

Q 178vb

I' 406rb tiae numeratione. Licet forte trium absolutorum distinctione nullo | modo possent dici tres absque substantiae numeratione, qua posita non possent dici tres esse unus Deus nisi per compositionem, qua sub una intentione aggregarentur tres, sicut arguit COMMENTATOR et bene, sed ex falsa suppositione quam imponit Christianis falso, et sic nihil arguit 225 contra ipsos.

Posito enim secundum Christianorum fidem quod dicuntur tres trium relationum distinctione, possunt dici tres absque substantiae numeratione, et dici unus Deus absque omni compositione et aggregati-
 Scarp. 1399^b one trium sub una intentione, quae alia est | ab illa una substantia et 230 etiam a qualibet illarum trium proprietatum. Ponere autem, sicut imponit Mauris, trinitatem in tribus dispositionibus additis uni essentiae, secundum quod etiam PORRETANI posuerunt proprietates constitutivas personarum esse assistentes | et non insistentes – ut habitum est supra
 S' 297va – erroneum est. Et contra illos bene arguit quod non | possent tres ex 235 B" 211ra illis dispositionibus cum essentia esse unus Deus, eo quod unum illorum non incidit in aliud. Et ideo uno non possunt denominari nisi per quandam illarum quattuor (scilicet essentiae et trium dispositionum) aggregationem, quod non posset fieri nisi per compositionem sub una dispositione addita illis, et sic non nisi per unam intentionem additam 240 essentiae et dispositionibus. Idem autem nequaquam posset inducere contra Christianos ponentes proprietates essentiae insistentes et incidentes in essentia constituere tres personas. Et sic quia ipsa una essentia communis est, sufficiens est causa quare tres personae sunt unus Deus, sicut tres proprietates sunt sufficiens causa quare unus Deus est tres 245 personae, et hoc absque | omni alio addito. |

K" 241va Quod assumitur in argumento quod «propositio *affirmativa non*
 Bad. 282^{rl} potest esse in divinis, *quia secundum DIONYSIUM affirmationes de Deo sunt incompactae*», dico quod illud non dicit quia scilicet nulla affirmativa habeat cohaerentiam sufficientem praedicati ad subiectum ut ex illis 250 constituatur propositio vera, sed quia non est tanta cohaerentia ipsorum ut perfecta veritas per illam exprimat, prout declarabitur in proxima quaestione sequenti. |

Bad. 282^{rm}
 Scarp. 1400^a

<QUAESTIO 2

UTRUM DEO MAGIS CONGRUAT PRAEDICATIO AFFIRMATIVA QUAM NEGATIVA AN E CONVERSO>

5 Circa secundum arguitur quod praedicatio affirmativa magis
magis congrua est Deo quam negativa. Primo sic. Illud quod est dignius Deo,
magis congruit ei. Propter hoc enim illa quae dignitatis sunt simpliciter
in creaturis, potius Deo attribuuntur quam alia, secundum superius
determinata. Sed dignius est Deo praedicare de ipso quod est, quod fit
10 praedicatione affirmativa, quam remove ab eo quod non est, quod fit
praedicatione negativa. Modicum enim dignitatis est ei dicere quod non
sit lapis aut asinus aut mendax aut falsus. Sed magnae dignitatis est ei
dicere quod sit supersapiens, superbonus et cetera huiusmodi. Ergo etc.

Secundo sic. Illi qui est in se summe positivum magis congruit
positivum quam privativum propter maiorem convenientiam positivi
15 cum positivo. Magis enim congruit conveniens convenienti quam
disconveniens disconvenienti. Deus in se maxime positivus est quia
absque omni defectu. Praedicatio autem affirmativa | positiva est, Q 179ra
negativa autem remota et in hoc privativa. Ergo etc.

In contrarium est illud quod dicit DIONYSIUS loquens de deitate
20 cap.^o 2° Caelestis hierarchiae: «*ab eloquiis supermundane laudatur,*
ex quibus non | quod est sed quid non est significatur». Hoc enim, ut aestimo, I' 406va
potentius est in ipso ubi dicit HUGO: «*'Potentius est,' id est efficacius est et*
magis proprium et expressivum et excellentius quantum ad veritatis expressionem
dicere quod non est Deus quam quod est». Sed quod est efficacius, magis
25 proprium et excellentius ad veritatis expressionem, magis congruit Deo.
Praedicatione autem affirmativa significatur quid est Deus; praedicatione
vero negativa significatur quid non est. Secundum enim quod dicit
ibidem IOANNES SCOTUS: «*Duplex divinae significationis est ratio: aut enim*
affirmative significatur, verbi gratia dum de ipsa praedicatur essentia est seu bonitas
30 *est seu vita | seu sapientia seu veritas et cetera similium virtutum | nomina, quae* B" 211rb
divinae auctoritati atque subsistentiae convenientissima esse videntur. Aut negative: K" 241vb
ut cum dicitur | 'invisibilis', 'infinita', 'incomprehensibilis' ceteraque quae de ipsa Scarp. 1401^b
per negationem pronunciantur». Ergo etc. Unde idem ibidem: «*Aestimo hanc*
rationem quae est negativa potentior et convenientior in ipsa, hoc est in ipsius
35 *summae deitatis significatione. Validius quippe et propinquius veritas ineffabilis et*
divina existentia negative quam affirmative insinuat». | Bad. 282^{ra}N

<SOLUTIO>

Dico quod omnes praedicationes, quae fiunt de Deo, sunt ad
exprimendum eius praeeminentes | dignitates quibus colitur et adoratur, Bad. 282^{va}N
40 et hoc ad eius laudem et gloriam extollendam. Sed laus et gloria Dei per
praedicationem aliquam in propositione affirmativa aut negativa extolli

potest dupliciter: vel significando illa per verba in praedicatione prolata, vel insinuando per eadem. Proprie autem per praedicationem significatur id quod quantum ex virtute significationis verborum datur intelligi, et non amplius. Insinuat etiam id quod ille qui loquitur per praedicationem significare non sufficit. 45

Sed hoc dupliciter potest contingere. Uno modo per minus significatum in praedicatione intelligendo quod plus est, secundum quod aliquando de enuntiante dicitur quod minus dicit et plus significat. Iuxta illud quod GREGORIUS, exponendo illud I o b 26ⁱ: «*numerus annorum eius inaestimabilis*» dicit sic: «*Dicere utcumque aeternitatem voluit, et ipsam aeternitatis longitudinem | annos nominavit. Quia enim amplum quid dicere voluit, sed quid diceret latius non invenit, in Deo annos sine aestimatione numeri multiplicavit, ut dum ea quae apud se prolixa multiplicat, aeternitatis longitudinem se metiri non posse infirmitas humana cognoscat*»; sed de isto modo nihil ad propositum. 50 55

Alio autem modo illud quod loquens per praedicationem affirmativam significare non sufficit, insinuando illud per negativam illi contrariam. Iuxta illud quod dicit post praedicta IOANNES SCOTUS: «*Plus intelligo Deum cum audio de ipso praedicantem: essentia non est, bonitas non est quoniam supersubstantialis est et plusquam bonus quam cum audio essentia est, bonitas est*». | 60

Primo modo dico quod praedicatio affirmativa magis congruit Deo dicendo: “est bonus” quam negativa dicendo: “Deus non | est bonus”, quia affirmativa, significando aliquid digni de Deo, explicat, et hoc saltem locutione transsumpta, licet non propria quoad id quod significatur | in praedicto. Negativa autem | significando solum de Deo, removet id quod affirmativa asserebat. Et ideo, sicut affirmativa est vera | sumendo li ‘bonus’ in significatione transsumpta, sic negativa est falsa sumendo ipsum in eadem significatione. Sicut et e converso sumendo ipsum in significatione propria, affirmativa est falsa, sic negativa est vera. Sed nihil positivum de Deo praedicat, et non quid est sed quid non est, significat. 65 70

Secundo autem modo determinat DIONYSIUS cap.^o 2° Caelestis hierarchiae, ut obiectum est: per propositiones negativas «*ex quibus Deus non quid est sed quid non est significatur*», potius explicanda quam | per earum contraria seu opposita, scilicet per propositiones positivas. Et propterea fere omnia dicta sanctorum in hanc partem inclinant, et hoc quia quantumcumque de Deo etiam a summo angelo beato cognoscitur, plus de Deo cognoscendum latet illi quam ab eo cognoscatur. Unde postquam dictum est I o b 26°: «*omnes homines vident eum*», et exponendo quomodo subiunctum est: «*unusquisque intuebitur eum procul*», additur: «*magnus est vincens scientiam nostram*», ubi dicit GREGORIUS: «*Omnis homo ex eo ex quo rationalis est conditus, debet ex ratione colligere eum qui se* 75 80

condidit Deum esse. Quem nimirum iam videre est dominationem illius ratiocinando
conspicere. Procul eum videre est, non iam illum per speciem cernere, sed adhuc ex
85 sola operum suorum admiratione pensare. Videre est transcendentem omnia ex
ratione colligere; bene autem vincere eum nostram scientiam narrat, quem videri ab
omnibus dixerat, quia sic ex ratione conspicitur ut magnitudo illius nulla nostri
sensus perspicacitate penetratur. Quidquid namque de claritate eius magnitudinis
90 sciimus infra ipsum», immo sic infra quod infinite plus est in ipso supra
quam cognitum est quam sit ipsum cognitum etiam a supremo angelo
beato.

Et propterea quod affirmationibus et positionibus significare non
potest, negationibus et privationibus homo insinuat, ut amplius in
proxima et in quaestionibus sequentibus declarabitur.

95 Primo modo procedunt et bene prima duo obiecta.

Isto autem secundo modo procedit obiectum in contrarium et
bene similiter. Licet enim dicere quid non est Deus sit potentius, magis
proprium et magis expressivum et excellentius, quantum ad veritatis
expressionem, quam dicere | quid est Deus, hoc non est nisi insinuando
100 quemadmodum | potentius, magis proprie, expressius et excellentius
insinuatur per species dissimiles et disconvenientes quam per species
similes et convenientes, dicente IOANNE SCOTO: «Sicut negatio affirmationi
praepositur in significationibus, ita inconvenientes atque deformes species formosis
convenientibus quae proponuntur» Et hoc ut dixi non nisi insinuando, non
105 autem proprie significando. Et hoc est quod expresse declarat IOANNES
SCOTUS in dicto argumento: «aestimo hanc rationem», etc., ubi in fine
explicat hoc verbum 'insinuatur'. |

K" 242^{rb}Scarp. 1401^bBad. 282^{vP}

Declarat etiam ipsemet DIONYSIUS quando per hoc concludit
quod dissimiles species aptius manifestant divina quam aliae subdens: «si
110 igitur negationes in divinis verae sunt, affirmationes vero incompactae, obscuritati
arcanorum, magis apta est per dissimiles formationes manifestatio». Negationes
verae sunt, quia totum de Deo insinuant quod de ipso intelligendum est;
cuius aliquid affirmationes | et non totum significant. | Quod insinuat |
DIONYSIUS per hoc quod praemisit loquens de divina essentia: | «non esse
115 secundum quid eorum | quae sunt eam vere dicimus». Quod exponens IOAN-
NES SARRACENUS dicit: «id est tunc | verum est quod de natura divina dicimus
quando asserimus eam esse hoc quod ipsa est, non secundum aliquid eorum quae
sunt».

S' 298^{ra}Bad. 282^{vQ}Q 179^{va}B" 211^{vb}I' 407^{ra}Bad. 283^{vQ}

Et HUGO, loquens de divina essentia, addit dicens: «quod enim vere
120 est, secundum aliquid eorum quae sunt totum dici non potest. Et ideo cum eam
secundum illa quae sunt aliquid esse dicimus, nondum quod vere est per expressio-
nem manifestamus. Quod enim est 'infinitem' ab humana scientia aestimari non
potest, quia quid 'ineffabile' est non dicitur et quia 'superessentiale' est, non appre-

- henditur. *De ipso ergo mens humana aliquid capere potest, ipsum autem non potest; et lingua humana de ipso aliquid dicere potest, ipsum autem non potest. Nec idcirco tamen falsum est aestimandum quod de ipso dicitur, quoniam de ipso tantum est et non ipse quod dicitur, neque vanum quod de ipso cogitatur, quoniam de ipso tantum est et non hoc quod cogitatur, quoniam verum dicitur et veritas cogitatur.* | 125
- Bad. 283^r Propter quod de negationibus dicit DIONYSIUS simpliciter quod sint verae, de affirmationibus autem non dicit quod sunt falsae sed quod sunt «*incompactae*», quasi non tam praedicatum sit par cum subiecto ut expressam et perfectam veritatem | de ipso possit explicare, et quantum in negativa praedicatum intentione est compactum a subiecto ut expressam et perfectam veritatem de ipso possit exprimere. Et hoc quemadmodum quoquo modo genus praedicatum affirmative de specie, non tam perfectam veritatem eius explicat ut explicat tota definitio, quae universaliter exprimit omne praedicatum de eadem. Hinc dicit IOANNES | SARRACENUS: «*affirmationes in Deo incompatae sunt, id est resilientes non adhaerentes, utpote mentientes, inter has enim est ut supersubstantialis*». Et IOANNES SCOTUS ulterius exponit dicens: «*et ut plenius dicam, plus intelligo Deum*», etc., ut iam supra. | 130
- Kⁿ 242va Et sic secundum iam dictum modum exponendi dicuntur affirmationes incompatae, aspiciendo scilicet ad id quod dictiones translatae a creaturis significant de Deo. Aspiciendo autem ad id quod significant de creaturis, aliter exponit HUGO dicens: «*manifestum est in divinis et his quae de Deo dicuntur et Deo attribuuntur, negationes esse veras id est proprias. Affirmationes vero incompatas, id est improprias et non coherentes, quoniam dissimilia iungere conantur*», scilicet Deum et id quod est in creatura. Quod etiam intellexit IOANNES SCOTUS, qui postquam dixit «*plus intelligo Deum*» etc., adiunxit: «*Hoc enim Deum inter omnia connumerat, illud autem super omnia ipsum exaltat*». Quod solummodo verum est secundum illos qui non transferunt dictiones ad significandum aliud ab eo ad quod institutae sunt ab initio, quibus propterea affirmativae magis sunt causa erroris quam negativae, sicut et similes species magis quam dissimiles. | Dicente IOANNE SCOTO super idem verbum: «*Dum in sanctis visionibus sanctorum prophetarum lego humanam effigiem pulchram, absolutam, omnibusque modis naturalem in significatione ipsius, qui super omnem et formam et figuram in se ipso absque | forma subsistit et figura, plus possum decipi ut aestimem | Deum ipsum incircumscriptum humana effigie | circumscribi. Dum in eisdem visionibus pennati hominis ac volantis imaginem invenio, in significatione caelestium virtutum seu ipsius divinitatis non facile fallor, quoniam in natura rerum visibilium pennatum | hominem et volitantem, nec vidi nec legi nec audivi. Est enim monstruosum et omnino a natura humana alienum. | Nam et poetica figmenta in falsissima fabula de volatu Daedali non ausa sunt fingere plumas et alas de corpore ipsius hominis naturaliter* | 135
- Scarp. 1402^a 140
- Bad. 283^s 145
- Bad. 283^r 155
- Bⁿ 212ra 160
- I^r 407rb
- Q 179vb
- Kⁿ 242vb
- Bad. 283^v

165 *crevisse; incredibile enim esset. Et per hoc citius adducor ad negandum tali imagine*
omnino divinas virtutes ipsumque Deum circumscribi ac deformiter formari. Omne
siquidem quod contra naturam est, turpe atque | deforme est, quam ad sequen- Scarp. 1402^b
dum tales formas naturaliter inesse caelestibus. Et continuo, nullo more inter-
stante, perspicio illas imagines divinae Scripturae significativas esse naturalium
170 *rerum simplicium, et omni forma atque figura sensibili circumscriptaque carentium,*
non autem ipsas naturas quae illis significationibus ad purgandas | nostras terrenas S' 298^b
cogitationes intimantur». Et infra: «Et quod de effigie volatilis hominis diximus,
ipsum de leone, vitulo, pennoso idemque de aquila humano vultu configurata,
ceterisque confusis figuris seu in eo genere superfluis, ut animalia senas alas habentia,
175 *est intelligendum».*

Quod potest esse alia causa dicendi negativas praedicationes magis congruere Deo quam affirmativas, sed hoc est verius causa dicendi negativas et dissimiles species magis congruere nobis quam affirmativas et similes species. | Et sic intelligendo propositiones dictas affirmativas
180 secundum sensum suum proprium, falsae sunt, quia in veris affirmativis debent similia adiungi similibus, secundum quod «*multis capitibus separatis a collis amicitia*, secundum EMPEDOCLEM, *posuit simile cum simili*», ut unumquodque intraret suam coniuncturam et collo suo conpingeretur, non autem dissimile cum dissimili, ne iuncturam intrare non potens
185 totum maneret incompactum, secundum quod de positione «*similis cum simili* secundum EMPEDOCLEM», habitum est in praecedenti quaestione. Sed HUGO non dicit 'iungunt', sed «*iungere conantur*», et hoc in hoc quod secundum propriam significationem dissimilia iungi praetendunt. Et per hoc «*Deum* quodammodo», secundum IOANNEM: «*inter omnia connume-*
190 *rant*», sed secundum transsumptum revera similia iunguntur, et per hoc «*Deum super omnia exaltant*», licet non tam plene et expresse quantum in se est | exaltatus. Propter quod nec plene similia iungunt, et ideo etiam incompactae dicuntur, verae tamen, licet non sic veritatem explicant ut est in re. |

K" 243^{ra}Bad. 283va
Scarp. 1403^a

<QUAESTIO 3

UTRUM ALIQUID POSSIT PRAEDICARI PROPRIE IN DIVINIS>

Circa tertium arguitur quod nihil potest proprie praedicari in divinis. Primo sic. Quod non significat aliquid proprie, non potest de
5 aliquo proprie praedicari, quia praedicatum non praedicat de subiecto nisi id quod significat. Sed in divinis nullum est praedicabile quod aliquid proprie significat, quia in Deo nullum | est praedicabile nisi B" 212rb

translatum a creaturis translatione rei et nominis, ut in illis quae particulariter expriment quae sunt dignitatis simpliciter, ut in talibus nominibus 'bonus' et 'sapiens'; vel | translatione rei tantum ut in hoc nomine 'Deus', ut habitum est supra, quaestione 9^a articuli praecedentis in corpore solutionis in fine. | Ergo etc.

Secundo sic. AUGUSTINUS dicit Contra Adimantum: «*indigna esse divinae maiestati, quae homines cum aliqua dignitate putant dicere*», ut habitum est supra quaestione 8^a articuli praecedentis in quarto argumento; sed si ista non sunt digna divinae maiestati, multo fortius ergo nec aliqua alia. Sed quae non sunt digna divinae maiestati in divinis proprie praedicari non possunt. Ergo etc.

In contrarium: quod illa quae se habent sicut forma ad subiectum proprie praedicari possunt de illo. In divinis plura sunt quae habent aliquid existens in Deo se habens ad aliud sicut forma ad subiectum, ut bonitas et sapientia quae sunt sicut qualitates, magnitudo et aeternitas, quae sunt sicut quantitates respectu divinae essentiae et personarum, in quibus sicut formae etiam sunt paternitas | et filiatio quae sunt relationes. Ergo etc. |

<SOLUTIO>

Dico quod quaestio de proprie vel improprie praedicari non habet locum in divinis nec in aliis de praedicationibus quae fiunt per identitatem in quibus idem praedicatur de se ipso, ut "Deus est Deus", "deitas est deitas", quia talis praedicatio non potest esse nisi propria, sed solum in illis in quibus praedicatur distinctum de distincto, ut attributum de attributo, vel de essentia vel de persona, vel e converso quodcumque illorum de alio quasi per informationem. In qua praedicatione dico quod proprie aut improprie praedicari provenit ex parte illius quod praedicatur, et hoc dupliciter: uno modo ex parte nominis significantis; alio modo ex parte | ipsius rei significatae.

Primo modo provenit ex modo significandi nominis, quia enim ubi est informatio aliqua vel quasi, in propositione subiectum eo quod se habet in ratione materiae debet significare per modum subsistentis, et praedicatum eo quod se habet in ratione formae debet significare per modum informantis: vel substantialiter ad modum quo partes definitionis sunt formae definiti, ut animal et rationale hominis; vel ad modum quo accidens est forma subiecti, ut albedo hominis.

Idcirco dico quod ad hoc quod aliquid in divinis proprie praedicetur de alio ut distinctum de distincto, sive secundum rem sive secundum

- rationem, debet significari per modum formae existentis in supposito aut in subiecto, et e converso si quid proprie debet subici debet significari per modum subsistentis. Et hoc modo proprietatis nihil potest praedicari proprie, neque in divinis neque in | aliis, nisi modo concreto, Scarp. 1404^a
- 50 licet subiectum utroque modo bene subiciatur, ut dicitur “Deus est bonus” vel “deitas est bona”. Abstracta autem | omnia praedicantur S’ 298va
- improprie, sive de abstracto sive de concreto, dicendo: “Deus” vel “deitas est bonitas”, et secundum hoc illud ‘Trinitas’ compositum ex duplici nominativo, uno concreto, alio abstracto, partim proprie, partim
- 55 improprie | praedicatur. B” 212va
- Secundo modo, scilicet ex parte rei significatae proprie aut improprie praedicari provenit duobus modis secundum duplicem comparationem rei significatae in praedicato, quia comparatur ad vocem sive ad nomen significans ipsam, et comparatur ad subiectum de quo in nomine enuntiatur. | Bad. 283^{vc}
- 60 Primo modo provenit proprie praedicari in propositione ex hoc quod nomen significat rem proprie; et e contra improprietate ex hoc quod nomen significat | rem translative, et hoc sive translatione rei et nominis simul, ut universaliter contingit quando eodem nomine significatur quod est in divinis | et quod est in creaturis, sive translatione
- 65 solius rei, ut contingit in hoc nomine ‘Deus’ cuius significatum est summa illorum de Deo per supereminentiam quae de creaturis significant aliquid | dignitatis simpliciter, cui hoc nomen ‘Deus’ primo et principaliter est impositum; non translatum, quia non erat prius alicui in creaturis impositum, sicut erant nomina quae in creaturis significant aliquid pertinens ad dignitatem simpliciter, scilicet particulariter ut haec nomina ‘sapientia’, ‘bonitas’, aut translata ad divina significant non idem sed simile supereminenter. Cum dicitur quod “Deus est bonus” non est quod dicitur rationis aut generis proprietate, sed tantummodo rationis
- 70 proportionem seu proportionali transsumptione, scilicet rei supereminentis in Deo a re quae simpliciter est in creatura, et hoc transsumptione rei, cui fit transsumptio. Si nomen aliud imponeretur quam impositum sit in creaturis, esset transsumptio solius rei absque transsumptione nominis, sicut contingit in hoc nomine ‘Deus’. Et propter talem transsumptionem rei dicit BOETHIUS quod cuncta quae praedicari possunt «*cum quis ea in divinam vertit praedicationem, cuncta mutantur*», et «*sunt talia qualia fore | permiserunt subiecta*». Puta si subiectum sit ‘Deus’, significant aliquid supereminens translatum per intellectum. Si vero subiectum sit ‘creatura’, significant aliquid simpliciter, prout expositum est supra quaestione 2^a articuli praecedentis. | Bad. 284^{rc}
- 80
- 85

Quia igitur quidquid significatum est per nomen quodcumque ab homine viatore aut intellectum de divinis, sic translativè de Deo significamus et cognoscimus, secundum DIONYSIUM enim | «de Deo nihil nisi *in participibus* cognoscimus», dico quod isto primo modo secundi modi principalis proprietatis, nihil omnino proprie praedicari potest in divinis neque negative sicut neque affirmative. Secundo modo huius secundi modi principalis, scilicet ex parte rei significatae in praedicato ut ipsa comparatur ad subiectum, proprie et improprie praedicari provenit ex eo quod praedicatum rem explicat quam significat nomen tanta perfectione et tanta integritate quanta est in Deo quantum ad se ipsum, vel in minore. Si enim nomen quod praedicatur explicat rem significatam in tanta perfectione et integritate quanta est in Deo secundum se, tunc praedicatur proprie. Sin autem, tunc | dicitur praedicari improprie. Sed explicare nomine quod est in divinis contingit dupliciter: vel significando vel insinuando, sicut in | quaestione praecedenti expositum est. |

Quia igitur nullum est nomen a creatura impositum quod de Deo in tanta perfectione et integritate aliquid quod est in eo exprimit significando in quanta est in eo, quia non explicat rem significando per nomen nisi prout intellectus creatus eam intelligit, et adhuc minus, ut in penultima quaestione articuli praecedentis expositum est, idcirco dico quod ut prius adhuc nihil omnino proprie praedicari potest in divinis significando, neque in negativa neque in affirmativa propositione, quia termini idem significant in propositione negativa quod in affirmativa. Potest tamen aliquid proprie praedicari in divinis insinuando affirmationem, non veram sed metaphoricam, | et hoc multo melius per propositiones negativas quam per affirmativas. Eo enim quod tales propositiones negativae nihil explicant significando de Deo, nec ab ipso removendo quod clare absurdum est ei non inesse, ut quando remonent a Deo illa quae ex se sunt aliquid dignitatis simpliciter ut cum dicitur “Deus non est sapiens”, “Deus non est bonus”, aut removendo | ab ipso quod clare absurdum est ei inesse secundum aliquem modum, ut quando remonent ab eo illa quae ex se sunt aliquid indignitatis simpliciter, ut cum dicitur “Deus non est mortalis”, “Deus non est finitus”; vel aliquid | quod est indignitatis secundum aliquem ordinem ut cum dicitur “Deus non est visibilis”, “Deus non est comprehensibilis”. Licet enim esse visibile et comprehensibile sit dignitatis simpliciter in se et absolute (aliter enim esse visibile aut comprehensibile nullo modo attribueretur Deo), esse tamen visibile vel comprehensibile a creatura non est dignitatis simpliciter, et hoc modo vere removetur et clare a Deo. Propositiones vero affirmativae nihil explicant | significando de Deo nisitribuendo ei quod clarum est ei inesse ut quando tribuunt Deo illa quae sunt

Scarp. 1404^bK" 243^{vb}B" 212vb
Bad. 284^{re}I' 408^{ra}Q 180^{va}S' 298^{vb}Scarp. 1405^a

90

95

100

105

110

115

120

125

alicuius dignitatis simpliciter, quales affirmativae sunt illae quibus DIONYSIUS praefert negativas sibi contrarias, et non aliae. Propter quod audiendo dictas propositiones negativas bene percipit intellectus quod nullus sanae mentis proferret illas intendendo significare id quod propositiones praetendunt. Percipit etiam audiendo affirmativas quod quilibet sanae mentis intendit significare id quod propositione | praetendunt. |

K" 244ra
Bad. 284^{rF}

Et idcirco, auditis propositionibus negativis, cogitur audiens sanae mentis ad alium intellectum se divertere, et advertere quod aliud proferens intendit quam verba praetendant, et quod affirmative et per antiphrasim loquatur, proferendo scilicet oppositum eius quod intendit. Et hoc quemadmodum Sacra Scriptura, cum litteraliter praetendit sensum absurdum, cogit quaerere sensum spirituale. Nequaquam autem sic cogitur ad alium intellectum se divertere aut advertere auditis propositionibus affirmativis, quod scilicet proferens aliud intendit quam verba praetendunt, sed potius suadet stare in sensu verborum, et hoc quemadmodum Sacra Scriptura, cum litteraliter praetendit sensum verum, non cogit alium quaerere, sed suadet illum | tenere. Et propterea negativae aptiores sunt ad insinuandum oppositum eius quod verba praetendunt quam affirmativae. Et quia sic per negativas insinuatur tanta perfectio in Deo quanta in ipso est, non sic autem per affirmativas, sed solum significatur perfectio quae in ipso est sed non tanta, idcirco secundum quod expositum est in quaestione praecedente, negativae tales sunt propriae, et affirmativae impropriae. Sunt etiam negativae verae simpliciter, quia perfecte insinuant quod est in re et sicut est in re, et per hoc sunt compactae in insinuando, et similia similibus iungunt; licet in significando non solum sunt compactae sed diffusae et ideo falsae. Affirmativae vero, licet sint verae quia non significant de Deo nisi quod ipse est, non tamen sunt simpliciter verae quia non significant de eo totum | quod ipse est, hoc est sub ratione tantae perfectionis quantae in se est, ut iam dictum est in praecedenti quaestione secundum HUGONEM. Et per hoc affirmativae sunt incompactae et mentientes, et hoc quia, ut dicit HUGO ibidem loquens de deitate: «Nulla rerum creaturarum species ita eius similitudinem approximatur, ut id quod vere in ipsa est expresse et secundum proprietatem ostendat». Et IOANNES SARRACENUS: «nobis in hac vita positae nequaquam | se divinitas, sicut est, insinuat, sed parum de se aliquid sensibus nostris aperit». Ideoque etiam dicit DIONYSIUS: | «ignoramus super-essentialem et invisibilem et infinalitatem». |

B" 213ra

I' 408^b

Scarp. 1405^b

Bad 284^{vF}

Bad. 284^{vG}

Et sunt | dicto | modo negativae aptiores ad complicandum divina quam affirmativae, quemadmodum dissimiles et viles species aptiores sunt quam similes et dignae. Propter quod DIONYSIUS ex uno concludit alterum dicens: «Si igitur negationes in divinis verae sunt, affirmatio-

K" 244rb

Q 180vb

nes vero incompactae, obscuritati arcanorum magis apta est per dissimiles formationes manifestatio». Quod exponens IOANNES SCOTUS dicit: «Si vera est negatio in divinis rebus, non autem vera sed metaphorica affirmatio. Vere enim dicitur Deus invisibilis, non autem visibilis vere et proprie dicitur. Similiter infinitus et incomprehensibilis vere de eo praedicatur; finitus vero et comprehensibilis non proprie. Quid mirum si naturalibus simplicibusque formis longe dissimiles mixtae, confusae deformesque plus ad divina et ineffabilia valeant significanda, dum in sanctis visionibus sanctorum prophetarum lego humanam effigiem» etc., ut supra quaestione praecedenti proxima in fine. Et sequitur: «Sicut itaque negatio affirmationi praeponitur in significationibus, ita inconvenientes et deformes species formosis convenientibusque praeponuntur».]

S' 299ra
Bad. 284va

<AD ARGUMENTA>

Quod ergo arguitur primo: quod «nihil significat proprie, non potest de aliquo proprie praedicari», dico quod verum est comparando rem praedicatam ad nomen ipsam significans aut ad ipsum subiectum significando aliquid de ipso affirmative. Bene tamen potest proprie praedicari aspiciendo ad modum significandi nominis, et similiter comparando rem praedicatam ad ipsum subiectum, insinuando aliquid de ipso negative, sicut patet ex iam expositis. |

Bad. 284^{vi}

B" 213rb

Ad secundum quod «illa sunt indigna | Deo quae homines cum aliqua dignitate putant dicere», dico quod verum est significando aliquid de ipso affirmative, quia nihil significant nisi diminute. Quod autem ex illo concluditur: «ergo nec alia sunt digna Deo et ideo nec proprie dicuntur de ipso», dico quod verum est quando accipiuntur affirmative aliquid significando de Deo; quando tamen accipiuntur negative aliquid insinuando de ipso, magis sunt digna Deo propter affirmativam metaphoricam insinuatam per oppositum, in qua id quod est dignum Deo insinuat, remoto omni modo quo ex creaturis cognoscitur, | aut etiam potest cognosci a creaturis, ut dictum est. |

K" 244va

Bad. 284^{vk}

Ad tertium quod est in contrarium: quod «se habet sicut forma ad subiectum proprie praedicatur de illo», dico quod verum est in primo modo accipiendi | proprie, et hoc potest praedicari improprie aliis modis, ut patet ex dictis. |

I' 408va
Bad. 284^{vl}
Scarp. 1406^a

<QUAESTIO 4

UTRUM IN DIVINIS VERIUS PRAEDICENTUR, SEU MAGIS PROPRIE,
ABSTRACTA QUAM CONCRETA>

5 Circa quartum arguitur quod in divinis verius et magis proprie
 praedicantur abstracta quam concreta. Primo sic. Quae verius et magis
 proprie significant divina, verius et magis proprie praedicantur in divinis.
 Abstracta verius et magis proprie significant divina quam concreta quia
 magis congruunt Deo, ut supra quaestione 7^a articuli praecedentis. Ergo
 etc.

10 Secundo sic. Illa verius et magis proprie praedicantur in divinis
 quorum praedicatio est magis propria divinis et minus communis cum
 creaturis, quia magis proprium magis proprie praedicatur de subiecto,
 sicut magis commune magis communiter praedicatur de illo. Sed ab-
 stractiva praedicatio magis propria est divinis et minus communis illis
 15 cum creaturis, quia in praedicatione concretorum communicant |
 dicendo: "Deus est bonus", "homo est bonus", non autem in praedicati-
 one abstractorum. Non enim dicitur "homo est bonitas" sicut dicitur
 "Deus est bonitas". Ergo etc. |

Q 181ra

Scarp. 1406^b

20 In contrarium est quod illorum praedicatio magis proprie est quae
 est ratione formae quam quae est ratione materiae. Praedicatio concreto-
 rum est ratione formae et modi praedicandi, quia vera est in omni
 materia, divina scilicet et creata; praedicatio autem abstractorum non est
 nisi ratione materiae eo quod non est nisi in divinis, ut dictum est. Ergo
 etc. |

Bad. 284^{vm}

25 <SOLUTIO>

Dico quod de secundo modo principali praedicandi proprie aut
 improprie, qui in duobus subdividitur, ut visum est in praecedenti
 quaestione, nihil ad propositam quaestionem quoad secundum modum
 subdivisionis illius, scilicet de proprie aut improprie praedicari ex parte
 30 rei significatae in comparatione ad subiectum, quia aequae perfecte
 explicant rem significatam de subiecto concretum et abstractum. Sed si
 in hoc inter concretum et abstractum aliqua contingat differentia, hoc
 non est nisi penes differentiam affirmationis et negationis, et hoc non
 tantum in significando sed etiam in insinuando. Tunc enim quod praedi-
 35 catur in negativa, magis proprie praedicatur quam quod praedicatur in
 affirmativa, sive fuerit abstractum | praedicatum in affirmativa, et
 concretum in negativa, sive e converso.

Scarp. 1407^a

Sed ad istam quaestionem solum pertinet | de modo primo
 principali et de primo modo subdivisionis secundi membri principalis.
 40 Quia comparando rem significatam ad vocem significantem eam simpli-
 citer, non magis proprie significatur per | abstractum quam per concre-

K" 244vb

B" 213va

tum, sed aequè improprie quia una et eadem translatione. Comparando autem rem significatam ad vocem significantem illam in materia divina, sic solummodo magis proprie significatur et praedicatur in abstracto quam in concreto, quia abstracta magis proprie significant divina et congruunt illis quam concreta ut procedit prima ratio, et per hoc est magis propria illis ut procedit secunda ratio. |

Bad. 284^{vn}

Quia tamen modus concretionis magis congruit cum ratione praedicati quam | modus abstractionis, eo quod praedicatum habet rationem quasi informantis subiectum, ut dictum est in primo membro principali dicto in quaestione praecedenti, quoad hoc magis proprie praedicatur concretum quam abstractum in omni materia. | Et quia modus | iste principalis est praedicationis et omnem materiam circuit, et sic ratione formae convenit praedicato et non ratione materiae, et talis modus est absolute principalis, idcirco dico quod, remota omni distinctione, | verius et magis proprie praedicantur in divinis concreta quam abstracta, si tamen abstracta aliquo modo possint dici proprie | praedicari.

Bad. 284^{vo}Bad. 285^{vo}I' 408^{vb}S' 299^{vb}Bad. 285^{fp}Scarp. 1407^a

Et secundum hoc processit tertium argumentum in oppositum. |

<QUAESTIO 5

UTRUM IN DIVINIS POSSIT ESSE ALIQUA PRAEDICATIO PRIVATIVA>

Circa quintum arguitur quod in divinis non possit esse praedicatio privativa. Primo sic. Secundum PHILOSOPHUM in IV° Metaphysicae, haec est differentia inter privationem et negationem quod privatio determinat sibi subiectum in quo natus est esse habitus. Unde privatio est negatio non nisi in subiecto determinato, scilicet in quo natus est esse habitus qui privatur. Negatio autem non determinat sibi subiectum. Propter quod «*de quolibet affirmatio vel negatio*», non autem de quolibet habitus vel | privatio. Et ad privationem sequitur negatio ut “est iniustus, ergo non est iustus”, et non e converso “non est iustus, ergo est iniustus”. Sed in Deo non potest cadere privatio alicuius habitus existentis in eo aut nati existere. Ergo etc.

Scarp. 1407^bQ 181rb

Secundo sic. Sicut se habet affirmatio | ad affirmatum, sic se habet privatio ad privari. Sed non est in divinis praedicatio affirmativa aliqua nisi affirmativa in esse sit in divinis; quare cum privatum in praedicationibus privativis, puta cum Deus dicitur ‘infinite’ aut ‘immortalis’, finitas aut mortalitas quae privatur non est in Deo, sed in creaturis. Ergo etc.

- 20 In contrarium est quod praedicatio, quae non est nisi ad aliquid
excludendum a subiecto, privativa est. Talis est praedicatio de | divinis Scarp. 1408^a
unitatis et terminorum numerabilium, ut tactum est supra quaestione
ultima articuli praecedentis in argumento | secundo. Ergo etc. K" 245^a
- 25 Item. Non plus repugnat divinis praedicatio privativa quam
nominatio privativa, quia nomen rei praedicabile est. Sed Deo non
repugnat nominatio privativa, quia in divinis sunt nomina privativa, ut
habitum est supra quaestione ultima articuli praecedentis. Ergo etc. | Bad. 285^rQ

<SOLUTIO>

- 30 Dico, iuxta id quod tangitur in secundo argumento, quod sicut
non dicitur proprie praedicatio affirmativa sive affirmatio aliqua esse in
divinis, nisi illa quae est indicativa de Deo eius quod est intra, sic [nec]
privativa praedicatio sive privatio non est proprie in Deo nisi sit eius
quod est intra ipsum. | Quia igitur in Deo nulla potest cadere privatio B" 213vb
alicuius quod est in eo, dico quod in Deo nulla omnino potest esse
35 praedicatio privativa, ut videlicet praedicatum ab aliqua privatione eius
quod est in Deo, imponatur, et per hoc praedicatione privativa de Deo
praedicetur. Sed si quod praedicatum privativum de Deo praedicetur,
oportet quod illa privatio sit eius quod est extra, et necesse est quod
illud quod privatur sit indignitatis circa creaturas, et hoc vel simpliciter
40 et absolute ut sunt finitum, corruptibile, mortale et huiusmodi; aut
respectu alicuius, ut visibile, comprehensibile, a visu scilicet et notitia
creaturae quae cum appositione privativae particulae ad divina trans-
feruntur. Et hoc non ut stetur in remotione eius quod imperfectionis est
in creaturis, sed ut per talem privationem et remotionem insinuetur
45 verissimum positivum, quod praedicatione talis privationis insinuat
praedicari de subiecto per illam, scilicet praedicationem de privato
praedicato insinuando affirmativam de praedicato verissime positivo. Et
hoc quemadmodum per negativas insinuantur affirmativae metaphorice,
ut dictum est in 2^a quaestione praecedenti, licet multum diversimode ut
50 patebit | in quaestione sequenti. Et hoc quia sic per privativas sicut et I' 409^a
per negativas non quid est Deus, sed solum quid non est significatur.
Dicente IOANNE SCOTO, super cap.^o 2° Caelestis hierarchiae:
«Dum 'invisibilis' et 'infinitus' et 'incomprehensibilis' vocatur, non quid ipsa est
significat. Non enim invisibilitas et infinitas et incomprehensibilitas essentia ipsius
55 est, sed quid non est ostendit», scilicet significando quod revera non ignora-

mus, sed scimus. Et sic divinam infinitatem, invisibilitatem, incomprehensibilitatem quoad id quod nomen significat, scimus quidem et non ignoramus. | Sed quid est quod insinuat quoad positivum | quod est ipsa divina substantia, penitus ignoramus, quia non est secundum aliquid eorum quae sunt in creaturis. Et ideo ex illis non potest plene sciri nec exprimi per affirmationes et positiones, quae non nisi in ratione generalis attributi significant id quod Deus est; et hoc quoad aliquid eius, non quoad totum, ut dictum est supra in quaestione secunda huius articuli ab HUGONE. Et quia quod sic | insinuat privatio, nobis ignotum est. Ut enim dicit DIONYSIUS: «*ignoramus autem superessentialem et invisibilem et ineffabilem infinalitatem*»; scimus ergo divinam infinalitatem et eandem ignoramus. Scimus quoad id quod non est quod significat; ignoramus autem quoad id quod est quod insinuat. Et quia non est proprie praedicatio privativa in aliqua natura nisi praedicando privetur quod inest vel natum sit inesse subiecto, concedendum igitur quod in divinis non est proprie praedicatio privativa, ut ostendunt duo prima obiecta. Est tamen in illis quoquo modo, ut ostendunt duo obiecta in contrarium. |

<AD ARGUMENTA>

Quod ergo primo arguitur quod «*in Deo non potest esse privatio*, quia nec negatio *alicuius habitus* qui est *in eo*», dico quod verum est, secundum tacta, quia non est ista privatio eius quod est | in Deo vel natum esse in eo, sed solummodo eius quod est defectus in alio. Per cuius privationem a contrario insinuat positio | supereminens ut in sequenti quaestione declarabitur. | Qualem positionem nec significare posset nec insinuare circa subiectum in quo est positivum, quia illa privatio circa illud subiectum: aut est pura privatio et nullo modo contrarium quia habitum contrarium non ponit, ut est caecitas in oculo; aut est privatio contraria quia privando unum habitum contrarium ponit, non contrarium simpliciter sicut album est contrarium nigro, sed defectivum sicut iniustum est contrarium iusto. Et de talibus privationibus loquitur PHILOSOPHUS quando dicit quod «*privatio est negatio in subiecto determinato*». Quare nulla potest esse in Deo, quare nec nomen significans eam, nec praedicatio eam de subiecto enuntians. Est tamen in eo, et significando et praedicando, privatio communiter dicta, scilicet privans quod est diminutum positivum in alio, ut dictum est. Et per hoc illa privatio in Deo quodammodo est privatio privationis et sic non est simpliciter privatio. |

Ad secundum quod «*aliquid privatum privatione non potest esse in divinis*, quare nec praedicatio privativa potest esse in divinis», dico

95 quod verum est | loquendo de | privatione dicta proprie, sicut dictum
est. Unde quod dicitur in divinis esse nomen privativum aut praedicatio
privativa, hoc non est nisi quia nomen privativum vel praedicatum
privativum divinis applicatur ad insinuandum eminens positivum, a quo
deficit positivum in creaturis quod nomine praedicati a Deo privatur,
non ad significandum quod quid est aliquid existens in eo, sicut signifi-
100 cant de creaturis privationes quae | idcirco proprie dicuntur esse in
creaturis. Loquendo tamen de privatione communiter dicta, illa bene est
in divinis, ut dictum est. |

K" 245va
Scarp. 1409^a

I' 409rb

Bad. 285^{vt}

Ad primum in oppositum quod «unum et nomina numeralia
praedicantur in divinis non nisi ad aliquid removendum, ergo praedica-
105 ones in quibus praedicantur sunt praedicationes privativae», dico quod
in nomine aliquid significante est duo considerare, scilicet ipsum signifi-
catum quoad actum significandi ipsum per nomen, et quoad usum eius.
Primo modo considerando unum et nomina numeralia, dico quod sicut
quod significant, positive significant circa Deum et nequaquam privative
110 sic praedicantur; in divinis praedicantur non nisi praedicatione positiva
et ad significandum quod est vere in Deo. Unum enim in Deo significat
ens sive esse Dei sub ratione simplicis. Et quia simplex non capimus nec
intelligimus nisi sub ratione privationis divisionis plurium quae sunt in
esse multitudinis seu multi, ideo dicimus quod unum imponitur a rati-
115 one | privationis, scilicet divisionis; et definientes unum dicimus quod
est ens indivisum, quae tamen privatio non est nisi verae privationis.
Divisio enim est vera privatio simplicitatis quam insinuamus cum
dicimus quod unum est ens indivisum, et quam unum realiter significat
praecipue in Deo quia est summe unus in eo quod est summe simplex
120 per carentiam omnis compositionis quae non est nisi plurium. Numerus
autem, ut cadit in divinis, non significat nisi talis unius replicationem per
defectum formae unitatis alicuius a qua procedit numerus per illius
divisionem, qua de una unitate fiunt plures ut contingit in numero qui
est | accidens et quantitas; sed per solam replicationem unius unitatis
125 simplicis et indivisibilis divinae essentiae in pluribus | relatis propri-
etatibus et rationibus attributalibus. Unde est alius numerus in divinis ab
illo qui est quantitas molis in continuis, et ab illo qui est quantitas
virtutis in formis substantialibus absolutis. |

Q 181vb

B" 214rb

K" 245vb

Bad. 285^{vv}

Secundo autem modo considerando unum et nomina numeralia,
130 dico quod licet non significant nisi positione eius quod vere est positive
in Deo et illud non nisi | praedicatione positiva praedicatur, utimur
tamen eis ad removendum in praedicando. Licet enim significatio
termini non sit nisi ad unum in significando, scilicet ad indicandum
alteri rem quam significat, usus tamen termini in praedicando est ad

Scarp. 1409^b

	duo. Quorum unum est indicare subiecto inesse rem quam significat praedicatum; alterum ad discretionem aliquam circa ipsum subiectum faciendam, et hoc in removendo suum oppositum a subiecto. Et est duplex oppositum, quia unum opponitur multo quod ponit plurium compositionem inter se, et opponitur multis sive multitudini quae ponit plurium divisionem ab invicem, quia ambobus, scilicet multo et multis, opponitur simplicitas quam in suo significato circa ens includit unitas. Et primo modo discrete dicitur Deus 'unus', quia non est multus per aliquam compositionem ex pluribus in sua essentia; et etiam quia non sunt multi dii per deitatis in plures deos divisionem, sicut posuerunt Semiarriani. Et e converso in Deo est usus termini numeralis ad exclu- dendum suum contrarium; pluralitati enim quam significat opponitur solitudo. Et ideo ad illam excludendam a subiecto est usus eius in prae- dicando cum dicitur quod tres sunt personae, ad excludendum scilicet quod non sit unica tantum et solitaria.	135 140 145
Bad. 285 ^{yx}	Et considerantur illa duo, scilicet significatio et usus circa illud nomen 'unus' quodam sicut et circa hoc pronomen 'ego', quod respon- detur ad significandum rem quam demonstrat, cum quaesito "quis currit?", et respondetur 'ego'. Exprimitur autem ad discretionem facien- dam circa id quod demonstrat, removendo scilicet actum vel modum actus ab aliis a demonstrato, dicendo: "ego curro" insinuando quod nullus alius currit vel nullus alius ita bene. Non enim esset necessitas exprimendi tale pronomen cum verbo primae personae nisi esset necessitas faciendi talem discretionem. Secundum quem modum po- tius tacendum esset quam exprimendum multa quae dicimus et prae- dicamus de Deo nisi necessitas cogeret, ut supra quaestione 1 ^a articuli praecedentis in fine quaestionis. Secundum quem etiam modum multa exprimunt in praedicationibus circa Deum, non ad significandum aliquid sed solummodo ad usum excludendi aliquid quod haeretici inconvenien- ter aestimabant de Deo. Sic enim ad excludendum deorum pluralitatem dictum est 'Deus unus', et ad excludendum personae divinae solitudi- nem dictum est 'personae plures', ut secundum hoc sit usus horum terminorum privativus sive exclusivus, non autem significatio eorum.	150 155 160 165
K ^m 246 ^{ra} Bad. 286 ^{yx}	Quod multi non discernentes, usum credentes fuisse significatio- nem, dixerunt et male unitatem et terminos numerales nihil significare in divinis positive, sed tantum privative. Secundum quod idem dixerunt de aequalitate in divinis, cuius usus est ad excludendum a divinis perso- nis maius sive magis et minus, licet hoc non sit significatio illius, ut supra declaravimus loquendo de relationibus communibus.	170
Q 182 ^{ra} Scarp. 1410 ^a	Et ideo dico quod dicta AMBROSII assumpta in argumento expli- cant usum unitatis et numeralium terminorum, non autem significatio-	175

nem. Unde MAGISTER Sententiarum, libro I^o dist.^e 24^a, postquam
 quaesivit in cap.^o 1°: «Cum in Trinitate non sit diversitas vel singularitas, nec
 multiplicitas nec solitudo, quid significetur istis nominibus: unus vel una, duo vel
 180 duae?» etc., consequenter respondet in cap.^o 2° dicens: «Si diligenter
 praemissis auctoritatum verbis intendamus, ut dictorum intelligentiam capiamus»,
 quibus scilicet ostenditur quod sancti, necessitate coacti, multa dixerunt
 de divinis alias celanda, ut 23^a dist.^e cap.^o 'Qua necessitate' et cap.^o 'Iam
 sufficienter', magis videtur horum verborum usus introductus ratione
 removendi atque excludendi a simplicitate deitatis quae ibi non sunt,
 185 quam ponendi aliqua. Et verum dicit. Tamen multi eum male intelligen-
 tes imponunt ei ibi unum errorem, quod videlicet intendat ponere quod
 dicta nomina nihil in divinis positive significant, cum tamen hoc non
 dicat, sed solummodo quod usus illorum a sanctis contra hereticos est
 removendi et excludendi gratia, non autem | ponendi aliquid. Et hunc Scarp. 1410^b
 190 usum probat per dicta AMBROSII in argumento dicto et aliorum in
 sequentibus capitulis. Unde | male secuti sunt talem regulam MAGISTRI,
 non attendentes verbis auctoritatum sanctorum et dicti sui, ut ex eis
 caperent dictorum intelligentiam. | Bad. 286^{rZ}
 Ad ultimum quod «Deo non repugnat nominatio privativa quare nec
 195 praedicatio», dico quod verum est utrobique loquendo de privatione
 secundum quid, quae aut est privatio privationis qualis privatio | signifi- I' 409vb
 catur hoc nomine 'unus' secundum praedicta; aut est privatio eius quod
 est positivum alicuius in alio habens rationem diminuti et defectivi et
 per hoc privativi, ratione cuius privatio eius recipitur in Deo, qualis
 200 significatur his nominibus 'immortalis', 'invisibilis', 'infinite', secundum
 praedicta. Et sic privatio in Deo sive nominationis sive praedicationis
 secundum haec nomina non est nisi privatio privationis, per quam
 intenditur et circumloquitur verissima positio excedens conceptus
 intellectus creati. Loquendo autem utrobique de privatione vera | et B" 214vb
 205 simpliciter, quae circa subiectum non privat nisi id quod est vere | S' 299ra
 positivum in ipso, non est verum. Immo omnis talis privatio, sive in
 nomine sive in praedicatione, repugnat Deo, ut dictum est iam in hac
 quaestione de praedicatione privatoria, et dictum est supra quaestione
 210 ultima articuli praecedentis de nominatione privatoria, quae est causa
 praedicationis privatoriae, ut una et eadem difficultas sit in utraque
 quaestione. |

Bad. 286^{rA}
 Scarp. 1411^a

<QUAESTIO 6

UTRUM PRAEDICATIONES PRIVATIVAE MAGIS CONGRUANT

DIVINIS EXPLICANDIS QUAM POSITIVAE>

Circa sextum arguitur quod praedicatio positiva magis congruit
 Q 182rb divinis explicandis quam | privativa. Primo sic. Verius explicarentur 5
 divina per illa quae sunt in divinis quam per illa quae sunt in creaturis,
 quia unumquodque magis natum est cognosci ex propriis quam ex
 alienis. Ex propriis enim cognoscitur quoquo modo quid sit; ex alienis
 autem non nisi quid non sit. Et maior est notitia de re quid est quam
 quid non est. Sed positiva praedicatione explicantur per propria quae 10
 sunt in Deo, cuiusmodi sunt sapientia, bonitas, potentia et huiusmodi.
 Privativa autem praedicatione explicantur per aliena, quia non nisi ex
 alieno privantur in praedicando dicendo: “Deus est infinitus, incog-
 noscibilis” et huiusmodi. Illa autem quibus verius explicantur magis
 congruunt ipsis explicandis. Ergo etc. 15

Secundo sic. Negativa praedicatio non magis congruit divinis
 K” 246va explicandis quam affirmativa, nisi | quod removel a Deo quod absur-
 dum est ei non inesse dicendo: “non est iustus”, “non est bonus”, ut
 supra habitum est in 3^a quaestione huius articuli. Sed non ob aliud
 privativae praedicationes praeferuntur affirmativis nisi quia conveniunt 20
 cum negativis. Unde IOANNES SCOTUS, super cap.^{um} 2um Caelestis
 hierarchiae, reducit privativas ad negativas dicens: «*Dum summam
 deitatem et invisibilem et infinitam et incomprehensibilem divina vocat Scriptura, non
 quid ipsa est significat; non enim invisibilitas et infinitas et incomprehensibilitas
 essentia ipsius est; sed quid non est ostendit; non est enim visibilis neque finita neque* 25
comprehensibilis». Et dicit ibidem IOANNES SARRACENUS: «*maiores vim
 habet negatio quae dicit Deus non moritur vel Deus est immortalis quam affirmatio
 quae dicit Deus est vita*». Sed privatio non privat quod absurdum est Deo
 non inesse, sed potius quod absurdum est Deo inesse, puta visibilitatem,
 finitatem | et comprehensibilitatem; quare cum deficiente causa, deficit 30
 effectus. Ergo etc.

Bad. 286va
 Scarp. 1411^b

Tertio sic. Si praedicationes negativae magis congruunt divinis,
 quia absurdum est Deo non inesse quod negant, dicendo: “Deus non est
 B” 215ra bonus”, “Deus non est sapiens”, sicut e contra | dissimiles formae 35
 I’ 410ra magis | congruunt divinis quia quod absurdum est asserunt de ipso, ut
 habitum est supra quaestione 2^a et 3^a huius articuli, ut ideo privationes
 magis congruant divinis cum dicitur “Deus est infinitus, invisibilis,
 incomprehensibilis”, quam affirmationes cum dicitur “est bonus, sa-
 piens, iustus”, quia conveniunt in hoc cum negationibus. Quare cum
 istae privationes ‘iniustus’, ‘iniquus’, ‘infelix’ magis conveniant cum illis 40
 absurdis negationibus de Deo, “Deus non est felix, non est iustus, non
 est aequus”, quam illae ‘invisibilis’, ‘infinitus’, ‘incomprehensibilis’ (quia

si illae privativae praedicationes “Deus est invisibilis, incomprehensibilis, infinitus” sunt magis expressivae divinorum quam illae affirmativae
 45 “Deus est bonus, sapiens et iustus”, multo magis istae privativae praedicationes: “Deus est infelix, iniustus, iniquus”) magis sunt expressivae divinorum quam illae affirmativae. Consequens falsum est, quia istae non recipiuntur omnino. Ergo etc.

Quarto sic. Si illae | privativae “Deus est invisibilis” aut “incom- K” 246vb
 50 prehensibilis” magis congruunt divinis quam dictae affirmativae, et hoc ratione defectus quem privant, videlicet ratione visibilitatis a creaturis aut comprehensibilitatis, quia hoc solum indignitatis importatur illis nominibus | ‘visibile’, ‘comprehensibile’, ut habitum est supra, quare Q 182va
 55 simpliciter, etiam rationem indignitatis et defectus important ut sunt in creaturis, quia imperfecta et limitata sunt. Quem quidem defectum aut imperfectionem aut indignitatem possunt aequaliter privare illa nomina ‘insipiens’, ‘iniustum’ et cetera huiusmodi, sicut illa ‘infinitus’, ‘invisibilis’ et cetera huiusmodi, quare, ut prius, istae privativae praedicationes
 60 “Deus est iniustus, non-bonus, | iniquus” et ceterae huiusmodi, magis congruunt Deo quam istae positiones “Deus est bonus, iustus et aequus”. Consequens falsum est. Ergo etc. Scarp. 1412^a

In contrarium, videlicet quod privativae praedicationes magis congruunt divinis quam positivae seu affirmativae, est DIONYSIUS et sui
 65 COMMENTATORES praedicti, qui omnes in hoc concordant quod sicut dissimiles species et viles magis | divinis congruunt quam similes et nobiles, sic et negativae ac privativae praedicationes, quamvis in hoc nequaquam discrepent privativae a negativis. Unde privativas praedicationes comparans vilibus speciebus DIONYSIUS loquens de divina natura
 70 dicit sic: «*aliquando dissimilibus manifestationibus ab ipsis eloquiis supermundane laudatur eam invisibilem et infinitam et incomprehensam vocantibus. Ex quibus non quid est, sed quid non est significatur. Hoc enim, ut aestimo, potentius est in ipsa*», quod exponunt IOANNES SCOTUS et IOANNES SARRACENUS, ut iam supra in 2^a quaestione. Comparans autem DIONYSIUS vilibus speciebus
 75 praedicationes negativas dicit sic: «*si igitur negationes in divinis*» etc., quaestione 3^a huius articuli in fine. | Bad. 286^{ab}

<SOLUTIO>

Dico quod revera tam negativae quam privativae praedicationes communiter praeferendae sunt affirmativis in expressione | divinorum, I’ 410^{ab}
 80 sicut et viles species formosis et verius et magis proprie atque perfectius sunt expressivae illorum. Et | partim ex eadem causa seu consimili, B” 215^{ab}

partim vero ex causa diversa et dissimili. Communis quidem et eadem causa in illis est quod non significando sed insinuando illud faciunt et negativae et privativae praedicationes atque viles | species, secundum modum expositum de negativis in 3^a quaestione praecedenti. Nullum enim eorum significat de Deo quid est sed solummodo quid non est. Est autem diversa causa in negativis praedicationibus et vilibus speciebus respectu privatarum praedicationum: in hoc scilicet quod negativae praedicationes et viles species illud faciunt per nimiam distantiam et repugnantiam sive quasi contrarietatem ad divina; praedicationes autem privativae per privationem imperfectionis et defectus quos importabant simplicia positiva in creaturis. Propter nimiam enim distantiam et contrarietatem dictarum negationum et vilium specierum ad Deum, mens rationalis illas horrescit de Deo, et propterea refugit assentire dictis negationibus, et per hoc convertit se ad sentiendum et ad asserendum de Deo eminentius quiddam quam sit illud negatum de Deo. Et hoc tam in significatione | qua illud convenit creaturis, puta sapientia, bonitas et huiusmodi, quam in illa significatione qua, translato nomine et translata significatione, convenit soli Deo. Ita quod cum dicitur “Deus essentia non est,” “bonitas non est,” plus intelligo de Deo quam cum dicitur “essentia est,” “bonitas est”. Licet etiam in talibus praedicationibus talia sunt praedicata qualia permiserunt subiecta et praedicantur de subiectis, mutata significatione illa quam habebant in creaturis cum praedicarentur de illis, secundum BOETHIUM. Et contingit illud quoniam Deus supersubstantialis | est et plusquam bonus, et intelligitur in metaphora per negativam de Deo quod plus in essentia et plus in bonitate cum dicitur de Deo quod “non est essentia”, “non est bonitas”, quam intelligebatur per affirmativam dicendo: “Deus est essentia”, “Deus est bonitas”, quia illa negativa insinuat quod sit superessentia et superbonitas. Et est illa affirmativa intellecta metaphorice compacta respectu affirmativae expressae quae est incompacta, et plus veritatis de Deo enunciat illa quam ista. Similiter et de vilibus speciebus attributis Deo respectu nobilium. |

Quia tamen mens rationalis illas horrescit, ut supra quaestione 8^a in principio, et propterea | refugit illas sentire inesse Deo; et propter hoc divertit se ad sentiendum illi inesse supereminentius quid quam sit quodcumque quod per translationem nobilium specierum ei possit attribui. Et hoc prout viles species ei intelliguntur attribui atque transferri ad ipsum ratione suae vilitatis, quasi per contrarium ducunt in divinorum nobilium | cognitionem. Viles vero species, prout intelliguntur Deo attribui atque ad ipsum transferri ratione similitudinis in aliqua proprietate nobili, puta species leonis ratione fortitudinis et species

- 125 aquilae ratione acuminis visus, transferuntur ad Deum, non ratione
vilitatis sed ratione nobilitatis, et non ratione contrarietatis sed ratione
similitudinis. Et hoc modo, scilicet ratione similitudinis et in signifi-
cando species nobiles quae per proprietatem Deo | attribuuntur, magis B" 215va
congruunt expressioni divinorum quam viles | quae attribuuntur Deo I' 410va
ratione contrarietatis et in insinuando, prout superius tactum est, decla-
rando quod viles species per maiorem improprietatem transferuntur ad
130 divina quam nobiles. | Bad. 287rd
- Propter privationem autem defectuum et imperfectionum eorum
quae praedicantur de Deo praedicatione privativa, mens refugit ad
contrarium eminens positivum quod dictis privationibus significari
intelligitur et ad quod significandum principaliter | nomina imponuntur Scarp. 1413^a
135 sub voce privativa et etiam exprimuntur per privativam propositionem
indicantem quid non est Deus, quia tales privativae habent vim negati-
varum, ut dictum est in opponendo, et habent eandem vim negativae (in
quas resolvuntur | privativae quam ipsae privativae). S' 300va
- Propter quod dicit IOANNES SARRACENUS, et habitum est supra
140 argumento 2°: «*maiores vim habet negatio quae dicit "Deus non moritur" vel
"Deus est immortalis", quam affirmatio quae dicit "Deus vita est"*». Et sequitur
continuo: «*et validior negatio est qua Deus dicit non mutor, affirmatione qua
testatur poenitet me fecisse hominem*». Quod verum est de poenitere in quan-
tum transfertur ad divina per similitudinem. Sed si consideretur ut
145 transfertur ad divina, sicut viles species dicto modo, scilicet per contra-
rium, aequalem vim habent ista affirmativa et illa negativa. Et sic alio et
alio modo illa negativa "Deus non est vita" validior est ista affirmativa
"Deus est vita"; et alio modo ista negativa "Deus non est mortalis"
validior est ista affirmativa "Deus est vita". Et sunt aequaliter validae
150 illae duae negativae "Deus non est vita", "Deus non moritur", licet alio
et alio modo, ut dictum est. Secundum dicta ergo concedenda est ultima
ratio. | Bad. 287re

<AD ARGUMENTA>

- Ad primum in contrarium quod «*divina verius explicantur per illa | K" 247va*
155 quae sunt in eis quam per illa quae sunt in creaturis», dico quod verum est
significando et stando in illis quae sunt in creaturis. | Divertendo tamen Q 183ra
mentem ab illis ad alia perfectiora, bene possunt verius divina per ea
quae sunt in creaturis significata nominibus et praedicationibus privati-
vis aut negativis explicari, quam per ea quae sunt in divinis significata
160 nominibus et praedicationibus positivis et affirmativis. Et hoc non

- significando, quia non significant de Deo nisi quid non est, sed insinuando, quia metaphoricae positiones aut affirmationes quas insinuant, significant de Deo verius quid est quam dictae positivae et affirmativae locutiones verae, ut patet ex dictis. |
- Bad. 287^{rF} Ad secundum quod «*non ob aliud congruunt privativae praedicationes* 165
plus divinis *nisi quia magis conveniunt cum negativis*», dico quod verum est quoad hoc quod ambo non significant nisi quid non est Deus. Et ideo non significando, sed insinuando secundum expositum modum, magis congruunt divinorum expressioni quam positivae aut affirmativae. Specialiter tamen diversis modis insinuandi differunt inter se, ut similiter 170
expositum est. Et ideo licet privativa praedicatio non valet plus quam positiva in explicandis divinis, insinuando scilicet per absurditatem asserendi | de Deo illud quod in | ipsa privatur (sicut plus valet negativa quam affirmativa, per absurditatem scilicet eius quod in negativa ab 175
illo removetur), valet tamen plus alio modo insinuandi, ut dictum est. |
- B^m 215vb Ad tertium quod «*si privativae praedicationes* | plus explicant divina 180
quia plus conveniunt cum negativis et speciebus absurdis, tunc istae praedicationes “Deus est *iniustus*”, “Deus est *iniquus*”, “Deus est *infelix*”, plus explicarent divina quam illae “Deus est immortalis, infinitus, impassibilis”, quia magis absurdum est privare de Deo esse iustum, aequum, 185
felicem, sicut absurdum est negare hoc de ipso, quam privare de ipso esse finitum, visibilem et huiusmodi; in istis enim privativis nulla est absurditas omnino», dico quod vera sunt haec conclusa, si eodem modo omnino dictae negativae et istae privativae ac negativae quae ex illis privativis sequuntur, explicarent magis divina quam dictae affirmativae 190
et positivae; sed | non est ita, ut visum est. Unde illa negativa “Deus non est iustus” non plus explicat divinam veritatem quam illa affirmativa “Deus est iustus”, in quantum sequitur ex illa privativa “Deus est iniustus”. Sequitur enim si aliquid est iniustum, ergo non est iustum, sed solummodo ut est negativa absoluta. Et habet duas causas veritatis. 195
Aliquid enim non est iustum aut quia est neque iustum neque iniustum ut lapis, quia neutrum natus est esse; aut quia est iniustum ut homo vel angelus, quia natus est esse iustus. Unde quia illa negativa “Deus non est iustus” absurda est pro utroque sensu: absurdum enim est dicere “Deus est et neque iustus neque iniustus”, sic ut non sit aptus esse iustus aut iniustus, absurdum est etiam dicere “Deus est iniustus”. Idcirco dico quod ista privativa “Deus est iniustus aut iniquus aut infelix” plus est expressiva divinorum quam ista positiva “Deus est iustus”, “Deus est aequus”, “Deus est felix”. | Et hoc secundum modum quo pure negativae sunt plus expressivae quam pure affirmativae, per absurditatem 200
scilicet. Et sic sunt accipendae | secundum metaphoram quae dicitur
- Bad. 287^{vG} Q 183^{tb}

antiphrasis, illae “Deus est iniustus, iniquus, infelix”, secundum illum modum quo illae negativae absolutae “Deus non est iustus, non est aequus, non est felix”, licet non secundum modum praedictum quo
 205 privativae praedictae “Deus est infinitus, immortalis, invisibilis”. Illae enim privant quae absurdum est privare a Deo, istae autem privant illa quae dignum est privare a Deo, eo quod illae de se | ex sua ratione privant quod est dignitatis simpliciter et quod in unoquoque est melius esse quam non esse. Istae vero de se ex sua ratione privant quod est
 210 indignitatis simpliciter et quod in unoquoque est | melius non esse quam esse dignitatis simpliciter, etiam in unoquoque ente melius esset non esse quam esse. |

S' 300vb

Scarp. 1414^a

Bad. 287^{vi}

Ad quartum quod videtur esse contra iam dicta, quod «*invisibile*’ privative dictum non est plus expressivum divinorum *quam* illae *affirmativae* “Deus est bonitas”, “Deus est vita”; *hoc non est nisi* quia ‘esse visibile’ defectum importat respectu creaturae cuius est videre, quia ‘esse visibile’ a creatura defectus est, quare cum ‘esse iustum’ iustitia quae competit creaturae similiter defectivum est, et ‘iniustum’ ergo quod est privative dictum, dicendo: “*Deus est iniustus*”, plus | est | expressivum divinorum
 215 *quam* dictae affirmativae, quod *falsum est*», dico quod visibile et sibi similia in hoc differunt a iusto et sibi similibus, et per consequens iniustum et invisibile et eis consimilia consimiliter differunt inter se. Quia iustum | et sibi similia non significant nisi rationem dispositionis in ordine ad subiectum cui inest, sicut id quod in illo est aliquid dignitatis simpliciter, secundum modum quo solent appellari dignitatis simpliciter illa quae melius unumquodque esse quam non esse. Propter quod ‘iniustum’ praedicatum de aliquo subiecto non privat nisi iustum quod natum est inesse illi subiecto de quo praedicatur ‘iniustum’. Iustum autem quod natum est Deo inesse, nullo modo ab ipso privari potest.
 230 Idcirco igitur ista “Deus est iniustus” aut aliqua sibi consimilis in divinis nullo modo recipienda est tamquam expressiva veritatis divinorum. Visibile autem et sibi similia non solum significant rationem dispositionis in ordine ad subiectum cui inest ut recipienti illam, sed etiam significant rationem obiecti in ordine ad motum ad quod est, ut ad videntem
 235 illud. Propter quod ‘invisibile’ praedicatum de aliquo subiecto aliquando privat de subiecto id quod inest vel natum est inesse subiecto, puta rationem visibilis qua aliquid natum est videri simpliciter. Aliquando autem privat de subiecto id quod nec inest nec natum est inesse moto ab ipso subiecto, puta rationem visibilis qua aliquid natum est videri ab aliquo determinato. |

B" 216ra
K" 248ra

I' 411ra

Bad. 287^{vi}

Invisibili igitur accepto primo modo, ista “Deus est invisibilis” aut aliqua ei consimilis non est recipienda in divinis tamquam expressiva

veritatis divinorum, et hoc eadem de causa qua nec illa “Deus est iniustus”. Dispositio enim, qua Deus simpliciter visibilis est et videri potest simpliciter, nullo modo vere ab ipso privari potest, sicut nec dispositio qua est iustus, quia utraque est aliquid dignitatis simpliciter in Deo. Qualem rationem visibilis privat invisibile dictum de tenebra, quia non est nata videri omnino seu | movere aliquem visum corporalem, quod est indignitatis simpliciter. Invisibili autem accepto secundo modo, scilicet ab aliquo vidente determinato, Deus, licet in se sit summe | visibilis visione intellectuali tamquam clarissimus et notissimus in natura sua, est tamen vere invisibilis, quia scilicet ab aliquo determinato, puta a creatura, aut non est natus videri omnino aut non perfecte videri. Sed hoc non propter aliquem defectum in ipso visibilitatis | qua caret, et cuius defectus vel privatio per se significetur nomine ‘invisibilis’, sed solummodo propter defectum visibilitatis in alio qua illud caret, et significatur per accidens nomine ‘invisibilis’ praedicati de Deo. Deus enim dicitur ‘invisibilis’ quia a nulla creatura potest videri naturaliter, neque etiam a creatura intellectuali quia ab illa solum est visibilis per gratiam, a qua etiam per gratiam consummatam in gloria non est perfecte visibilis sed a se ipso solo. Et hoc non quia ipse, quantum de se est primo et per se, non sit aptus videri intellectualiter a creatura intellectuali, sed potius quia illa non est nata eum videre naturaliter sive ex puris naturalibus, neque etiam perfecte per gratiam, et hoc ex naturali defectu illius. Et sic quod Deus istis modis dicitur ‘invisibilis’, hoc non ponit aliquem defectum in eo aut privationem alicuius digni ab | ipso, sed solummodo ponit defectum in creatura et carentiam perfectionis, quae tamen non est nata ei inesse. Propter quem defectum visibilitatis | significatae modo activo, qua scilicet aliquid natum est videre, Deus per accidens dicitur ‘invisibilis’, et ‘invisibile’ significat defectum visibilitatis significatae modo passivo, qua scilicet aliquid natum est videri quae est circa Deum per accidens, sicut relatio mensurae ad creaturam per accidens est circa ipsum, | quia scilicet relatione mensurati creatura per se refertur ad illum.]

Et sic Deus dicitur ‘invisibilis’ naturaliter creaturae, quemadmodum sol dicitur esse invisibilis lapidi, et etiam creaturae intellectuali per gratiam aut gloriam, quemadmodum sol dicitur ‘invisibilis’ oculo vespertilionis. Propter quod dicit PHILOSOPHUS, II° Metaphysicae, quod «*intellectus noster se habet ad manifestissima naturae sicut oculus vespertilionis ad lucem solis*». Et hoc quia, secundum COMMENTATOREM, «illa sunt difficilis cognitionis, non propter se sed propter nos». E contra illa, quod contingit in materialibus, quae sunt difficilis cognitionis, non propter nos sed propter se. Unde esse Deum visibilem a creatura naturaliter aut

- perfecte magnum defectum | poneret | in Deo; quemadmodum ponere
285 solem esse perfecte visibilem a vespertilione, magnum defectum luminis
poneret in illo, quia nihil sufficit perfecte videre et sine visus sui laesione
nisi quod est luminis diminuti. Et si Deus sic | esset visibilis a creatura,
scilicet perfecte, tunc esset comprehensibilis ab illa, licet magna differen-
tia est inter visibile et comprehensibile, et per consequens inter illorum
290 opposita quae sunt invisibile et incomprehensibile. Quia esse visibile est
simpliciter dignitatis et respectu subiecti et respectu videntis, nec ponit
esse invisibile creaturae aliquid indignitatis circa Deum, ut dictum est.
Esse autem comprehensibile ponit aliquid indignitatis in subiecto creato
comprehensibili, et similiter in quolibet comprehensibili ab intellectu
295 creato, quia utrobique includit rationem finiti sive finis consumentis et
sic diminue, quod privatur in Deo nomine 'incomprehensibilis' tam-
quam defectu qui non est natus esse in illo. Esse autem comprehensibile
habet rationem dignitatis et respectu subiecti infiniti increati et respectu
talis apprehendentis, respectu quorum esse incomprehensibile esset
300 magnae indignitatis | circa Deum. |
- Quod ergo assumitur in argumento quod «*si illae privativae "Deus est
invisibilis", "Deus est incomprehensibilis", magis essent expressivae veritatis
in divinis quam oppositae positivae "Deus est visibilis", "Deus est com-
prehensibilis", ratione defectus quem important visibile et comprehensibile a*
305 *creaturis quem privant invisibile et incomprehensibile, tunc illa "Deus
est iniustus" magis esset expressiva veritatis quam illa "Deus est iustus", quia
iustum in creaturis defectum importat quem privare potest iniustum
praedicatum de Deo», dico quod non sequitur, quia, secundum iam
dicta, non est simile de iniusto et de invisibili. Quia enim iustum non
310 dicit nisi dispositionem absolutam non habentem ordinem nisi ad
subiectum in quo est, | ideo privatio ei adveniens non privat circa
subiectum nisi iustitiam quae nata est illi inesse, quae a Deo privari non
potest. Propter quod praedicatio iniusti de Deo non potest esse expres-
siva veritatis. Sed visibile, quia non solum dicit | dispositionem ad
315 subiectum sed etiam ad videntem, licet non possit privari a Deo sicut
nec iustum ut solum habet ordinem ad subiectum, nec sic praedicatio
invisibilis de Deo potest esse expressiva veritatis; tamen ut habet ordi-
nem ad videntem potest privari a Deo, et hoc per accidens secundum
modum iam expositum. Et sic | est expressiva veritatis illa "Deus est
320 invisibilis" magis quam | illa "Deus est visibilis", sicut et negativa "Deus
non est visibilis" quam affirmativa "Deus est visibilis". Ambae enim,
scilicet et privativa et negativa, insinuant affirmativam qua dicitur "Deus
est supervisibilis", id est super visibilitatem qua aliquid est visibile a
creatura, aut quae est in creatura, sed aliter et aliter. Quia primo modo*

Scarp. 1415^b
Bad. 288^{rK}

K" 248va

Q 183vb
Bad. 288^{rl}

Scarp. 1415^b

B" 216va

K" 248vb
l' 411va

insinuatur illa affirmativa per privativam, et similiter per negativam in 325
quantum sequitur ad privativam, et hoc per privationem defectus visibi-
litis in illo quod a creatura videtur, aut in quantum visibile est quod est
visibile ab illa, qui quidem defectus non est in Deo sed in creatura
tantum, secundum expositum modum. Secundo autem modo insinuatur
per puram negativam, et non per privativam quae privat quod est per se 330
in subiecto, sicut est iustitia in iusto. Et ponit in subiecto per se defec-
tum illi contrarium, sed solum per privativam quae privat quod est per
se in alio, sicut est defectus visibilitatis praedicatae de Deo cum dicitur
'invisibilis'. Ex quo patet quod aliqua privativa est expressiva et aliqua 335
non, et qualiter diversimode est expressiva veritatis privativa et pure
negativa. |

Bad. 288^m
Scarp. 1416^a

<QUAESTIO 7

UTRUM IN DIVINIS OMNIS PROPOSITIO IN QUA SUBICITUR VEL
PRAEDICATUR NOMEN TRANSLATUM A CREATURIS
SIT MULTIPLEX SIVE AEQUIVOCA>

Circa septimum arguitur quod omnis propositio in divinis in qua 5
praedicatur nomen translatus a creaturis sit multiplex secundum
aequivocationem. Primo sic. Multiplicitas propositionis secundum
aequivocationem est propter multiplicitatem termini sive nominis plura
significantis in illa aequivoce. In hoc enim multiplicitas aequivocationis
differt a multiplicitate amphibologiae. | Quare cum secundum praede- 10
terminata: omnis terminus sive nomen in divinis translatus a creaturis
aequivoce plura significat, scilicet et rem quae est in divinis et rem quae
est in creaturis, ergo etc.

Secundo sic. Illa praedicatio est multiplex secundum aequivocatio-
nem quae affirmativam et negativam eiusdem praedicati et subiecti 15
singulariter potest habere simul veras, | quia haec est maxima et pri-
mum principium omnium scientiarum secundum PHILOSOPHUM, IV°
<Metaphysicae>: «de quolibet uno et eodem eiusdem affirmatio vel negatio

S' 301rb

Q 184ra

20 vere et non simul ambo». De Deo autem, qui est unus et singularis, ambo
 scilicet affirmatio et negatio eiusdem sunt simul verae, puta ista “Deus
 est bonus”, “Deus non est bonus”, quia secundum determinata ambae
 sunt expressivae veritatis divinatorum, licet una magis quam altera, ut
 patet ex praedeterminatis. Non est autem expressiva | veritatis proposi- K” 249^a
 tio circa aliquid nisi ipsa sit vera, quia verum non cognoscitur nisi vero.
 25 Ergo etc.

In contrarium est illud quod dicit BOETHIUS de rebus decem
 praedicamentorum quae sub eodem | nomine praedicantur de Deo et B” 216^b
 de creaturis, De Trinitate cap.^o 5°: «*Haec talia sunt qualia subiecta*
permiserunt». Sed in divinis subiecta non permittunt quantum in se est illa
 30 aliud significare quam subiectis divinis congruit; illis autem non congruit
 id quod significant in creaturis, dicente BOETHIO ibidem: «*Nam pars*
eorum in reliquarum rerum praedicatione substantia est. Attamen cum in divinam
quis vertit praedicationem, cuncta | mutantur. Nam | substantia in illo non est vere
substantia, sed ultra substantiam; idem qualitas», etc. Nomina ergo translata a Bad. 288^{vM}
 35 creaturis ad divina in divinis praedicationibus non significant nisi id
 quod divinis congruit. Illud autem non est nisi unum, dicente BOETHIO
 ibidem de Deo: «*Neque aliud est quod est, aliud est | quod iustus est, sed idem*
est esse Deo quod iusto; idem est esse Deo quod magno». Sed non est propositio I’ 411^b
 multiplex secundum aequivocationem propter praedicatum in qua
 40 terminus sive nomen quod praedicatur non significat nisi unum et idem.
 Ergo etc. | Bad. 288^{vN}

<SOLUTIO>

Dico quod non est multiplex in oratione nisi propter ambiguum
 impediens iudicium veritatis quod est in ea ad plures sensus quos per
 45 indifferentiam continet. Et hoc sive ipsum multiplex sit in oratione per
 se, ut multiplex amphibologicum, sive per partem eius ut multiplex
 aequivocum. Ex indifferentia enim orationis ad duos sensus causatur in
 ea ambiguum, et ex ambiguo multiplex. Unde ista interrogatio “estne
 verum canem panem comedere an non?” est multiplex secundum
 50 amphibologiam, quia ex ordine illorum duorum accusativorum, scilicet
 ‘canem’ et ‘panem’ ante illud verbum ‘comedere’ ambigua est oratio
 dicta. Et per indifferentiam se habet ad duos sensus, quorum unus est
 sub tali ordine verborum ‘canem comedere panem’ et est verus; alter
 autem sub tali ordine verborum ‘panem comedere canem’, et est falsus.
 55 Unde respondendum est ad illam interrogationem, quia multiplex est,
 pluribus responsionibus, distinguendo et dicendo quod verum est

secundum primum sensum et falsum secundum secundum. Si enim simpliciter unica responsione et sine distinctione responderetur secundum primum sensum dicendo quod esset verum, argueretur ex secundo sic: “verum est canem panem comedere; turtellus est panis; ergo verum est turtellum comedere canem”, | quod tamen aperte falsum est. Falsum est ergo et concessum. | Si etiam unica responsione responderetur secundum secundum sensum, dicendo quod non esset verum, argueretur ex primo sensu sic: “non est verum canem panem comedere; latrabile est canis; ergo non est verum latrabile comedere | panem”, quod tamen falsum est. Falsum est ergo et concessum. Et sic utroque modo respondens apparenter saltem esset redargutus. 60

K^m 249rb
Bad. 288vo

Scarp. 1417^a

Similiter ista interrogatio: “estne verum omnem canem esse animal an non?” est multiplex secundum aequivocationem. Quia ex aequivocatione huius nominis ‘canis’ quod plura significat, ambigua est oratio dicta, et per indifferentiam se habet ad duos sensus: quorum unus est ‘quadrupes quoddam esse animal’ et est | verus; | alter autem ‘signum caeleste esse animal’ et est falsus. Unde ad illam orationem, quia multiplex est, respondendum est pluribus responsionibus distinguendo et dicendo quod verum est secundum primum sensum et falsum secundum secundum. Si enim simpliciter, unica responsione et sine distinctione responderetur secundum primum sensum, dicendo quod esset verum, argueretur ex secundo sic: “omnis canis est animal; sidus caeleste est canis; ergo sidus caeleste est animal”, quod tamen aperte falsum est. Falsum est ergo et concessum. Similiter si unica responsione responderetur secundum secundum sensum, dicendo quod non est verum, argueretur ex sensu primo sic: “nullus canis est animal latrabile; quadrupes est canis; ergo non est animal” quod tamen falsum est. Falsum est ergo et concessum. Et sic etiam utroque modo respondens esset apparenter redargutus. Unde si oratio talis, qualis est aliqua dictarum interrogationum, determinationem aliquam haberet per quam | non ad utrumque sensum per indifferentiam se haberet, sed ad alterum sensum sic se haberet determinate quod ambiguum tolleret, ne impediret iudicium veritatis, nequaquam esset | multiplex iudicanda et unica responsione secure posset ad ipsam responderi. Ut si quaereretur sub tali ordine verborum: “estne verum canem comedere panem?” dicendo quod sic. Et si sub tali ordine verborum quaereretur: “estne verum panem comedere canem?” dicendo quod non. Et si argueretur contra utramque responsionem, ut prius respondendum esset ut appareant responsiones esse bonas | et absque redargutione, distinguendo maiorem ut prius, quia sicut multiplex fuerit interrogatio, sic multiplex est et propositio. 65 70 75 80 85 90 95

B^m 217ra
Q 184rb

I^m 412ra

S^m 301va

K^m 249va

Et hoc contingit universaliter in ambiguo et multiplici secundum amphibologiam, sed non sic in ambiguo et multiplici secundum aequivocationem. Quia etsi interrogatio sit multiplex secundum aequivocationem et ambigua atque indeterminata ad duos sensus, non oportet quod propositio formata ex interrogatione fit multiplex et ambigua atque indeterminata ad duos sensus secundum se considerata. Non enim, licet ista interrogatio sit indeterminata | et ambigua et ideo multiplex: “estne omnis canis animal an nullus?”, quia est sub distinctione, ideo oportet quod ista propositio “omnis canis est animal” secundum se considerata sit indeterminata sive ambigua et multiplex. Quia praedicatum, licet non restringat subiectum, bene tamen determinat subiectum ad supponendum determinate, reddendo locutionem veram modo pro forma ut cum dicitur “homo est species”, modo pro supposito ut cum dicitur “homo currit”, modo pro significato determinato, scilicet pro latrabili tantum ut cum dicitur “canis est animal”, modo pro praesentibus ut cum dicitur “homo currit”, modo pro praeteritis ut cum dicitur “homo cucurrit”, modo pro futuris ut cum dicitur “homo curret”. Nihilominus tamen talis propositio posita in syllogismo in quo medius terminus est ille qui de | se est aequivocus, in ordine ad alteram | multiplex est et distinguenda; et vice versa propositio altera similiter, ut si absque ulla interrogatione praefacta arguatur sic: “omnis canis est animal; sidus est canis; ergo sidus est animal”. Quamquam enim illa maior “omnis canis est animal” ex determinatione subiecti a praedicato nec ambigua esset nec multiplex nec distinguenda, propter | tamen aequivocationem termini medii verificantis unam propositionem pro uno significato, et aliam pro alio, singula illarum in ordine ad alteram distinguenda esset ut multiplex. |

Scarp. 1417^b

Bad. 289ro
B" 217rb

Q 184va

Bad. 289^{rp}

Sicut autem in propositione seu enuntiatione accepta secundum se praedicatum determinat subiectum ad supponendum pro forma vel pro supposito vel pro aliquo significatorum vel pro suppositis alicuius determinati temporis, sic etiam | subiectum determinat praedicatum ad supponendum pro aliquo significato determinato; licet aliis modis non determinet illud, prout de praedicatis dicit BOETHIUS et tactum est in ultimo argumento: «*talia sunt praedicata qualia | permiserunt subiecta*». Quia in divinis, in omni propositione in qua praedicatur nomen translatum a creaturis ad unum significatum, determinatur praedicatum a subiecto, dico quod nulla illarum secundum se accepta, ut est enuntiatio, multiplex est aut distinguenda, sed determinate aut vera est aut falsa. Si tamen accipiat ut propositio in syllogismo in ordine ad alteram, et nomen illud translatum sit medium in utraque ex ordine mutuo illa inter se, propter acceptionem medii termini in alia significatione in una illarum et

K" 249vb

I' 412^b

in altera, bene utraque illarum multiplex est et distinguenda, ut in tali
 paralogismo: “omne iustum iustificari potest adhuc; Deus est iustus;
 ergo iustificari potest | adhuc”. Falsa enim est conclusio et utraque
 propositionum distinguenda est, et contrariis sensibus maior et minor
 sunt verae. Si enim li ‘iustum’ significat iustum per essentiam quod est
 superiustum, maior est falsa et minor vera. Si autem significat iustum
 per participationem, maior est vera et minor falsa; quae tamen propter
 determinationem praedicati a subiecto, secundum se simpliciter vera est
 nec multiplex nec ambigua nec distinguenda.

Scarp. 1418^a 140

Bad. 289^Q 145

Secundum hoc ergo concedenda est ultima ratio. |

<AD ARGUMENTA>

Quod arguitur primo in oppositum quod «immo multiplex est
 secundum *aequivocationem*, quia in ipsa est terminus aequivocus», dico quod
 verum esset propositione accepta secundum se in forma enuntiationis,
 nisi aequivocatio esset in praedicato determinata per subiectum. Non
 dico restricta, sicut cum dicitur ‘canis latrabilis’ restricta est aequivocatio
 illius termini ‘canis’. Non autem quia determinata est per subiectum,
 propterea amittit multiplicitatem: si accipiat scilicet forma propositio-
 nis in syllogismo in ordine ad alteram propositionem | in qua terminus
 aequivocus est medium, sicut dictum est. |

Scarp. 1418^b 150

Bad. 289^R 155

Ad secundum quod «in divinis praedicatio affirmativa et negativa
 de eodem praedicato et subiecto singulari non sunt *simul verae* ergo est
 multiplex utraque», dico secundum iam dicta quod verum est unam
 considerando in | comparatione alterius, quia secundum praedicta
 affirmativa supponit aut pro eo quod est dignitatis in creaturis et ut est
 in creaturis; aut supponit in quadam generalitate attributi pro eo quod
 est dignitatis in divinis et ut est in divinis, quod facit affirmativam |
 incompactam et mendacem, ut dictum est supra, | et negativam quoquo
 modo veram. Negativa enim negando illud quod affirmat contraria
 affirmativa supponit in affirmativa metaphorica in particulari, id quod
 simpliciter dignitatis est in Deo, ut patet ex praedeterminatis. Consi-
 derando autem utramque secundum se, neutra illarum multiplex est, et |
 affirmativa est vera proprie, et praedicatur praedicatum de Deo per
 proprietatem; negativa autem est vera metaphorice secundum prae-
 dicta. |

B^{II} 217va 160

K^{II} 250ra 165

S^I 301vb 170

Q 184vb 170

Scarp. 1419^a 170

ARTICULUS LXXV

DE DIVINIS PRAEDICATIONIBUS IN SPECIALI

Sequitur de divinis praedicationibus in speciali ubi quaeruntur sex,
 quorum primum est: utrum singula quae sunt in divinis de aliquo alio
 5 similiter existente in divinis possint praedicari; secundum: utrum singula
 illorum possint mutuo praedicari de singulis praedicatione affirmativa;
 tertium: utrum praedicatio unius illorum de pluribus personis resolvenda
 sit in unam singularem, an in unam pluralem dicendo: "Pater est aeter-
 10 nus", "Filius est aeternus", "Spiritus Sanctus est aeternus", et sunt unus
 aeternus, an et sunt tres aeterni, et sic de ceteris; quartum: utrum e
 contra, praedicatio plurium personarum de una illarum sive essentiali
 sive personali resolvenda sit in unam singularem | an in unam pluralem
 dicendo: "Deus vel aeternus est Pater", "Deus vel aeternus est Filius",
 15 "Deus vel aeternus est Spiritus Sanctus", et est unus aliquis aut tres
 aliqui; quintum: utrum dictio exclusiva addita uni eorum quae sunt in
 divinis ex parte subiecti aut ex parte praedicati excludat aliquid aliorum
 respectu subiecti aut respectu praedicati dicendo: "solus aut | tantum
 Pater est immortalis, non ergo Filius aut Spiritus Sanctus est immorta-
 20 lis", aut dicendo: "Pater est tantum aut solum sapiens, non ergo est
 bonus"; sextum: utrum dictio exceptiva 'praeter' aut 'praeterquam' aut
 'nisi' possit excipere aliquid eorum quae sunt in divinis ab aliis respectu
 praedicati aut respectu subiecti dicendo: "nullus generat praeter Patrem
 aut praeterquam seu nisi Pater", "Pater nullum generat praeterquam seu
 nisi Filium". |

l' 412^{va}Bad. 289^{vr}Bad. 289va
Scarp. 1420^a

<QUAESTIO 1

UTRUM SINGULA QVAE SUNT IN DIVINIS DE ALIQUO ALIO SIMILITER
EXISTENTE IN DIVINIS POSSINT PRAEDICARI>

Circa primum arguitur quod aliqua sunt in divinis quae de nullo
 5 alio existente in divinis possunt praedicari. Primo sic. BOETHIUS, De
 Trinitate, dicit sic: «*Ad aliquid omnino praedicari non potest*». Et infra
 dicit de septem praedicamentis relativis: «*Reliqua vero neque de Deo neque de
 ceteris praedicantur*». Sed tamen ad aliquid sive relatio est aliquid quod vere
 est | in divinis, secundum superius determinata. Ergo etc.

K" 250^{ib}

B^m 217vb Secundo sic. «*Individa substantiae aut accidentis de nullo | praedi-* 10
cantur» secundum PHILOSOPHUM in Praedicamentis. Sed si non
 praedicantur in creaturis ubi habent esse per compositionem realem,
 multo minus in divinis praedicantur illa quae rationem illorum habent,
 cuiusmodi sunt substantia, quantitas, qualitas, individuales. Quare cum 15
 in divinis non sit nisi una singularis substantia, una singularis qualitas,
 una singularis quantitas trium personarum, ergo etc.

Contra. Quidquid est in divinis aut est essentia aut attributa aut
 relationes aut personae constitutae ex essentia et relatione. Sed omnia
 ista praedicantur quia de personis praedicantur alia omnia. Pater enim
 est Deus secundum substantiam, magnus secundum quantitatem, bonus 20
 secundum qualitatem, similis secundum relationem; persona etiam
 praedicatur de nomine substantiae dicendo: “Deus est Pater”. Ergo
 Bad. 289vb etc. |

<SOLUTIO>

Dico quod quaecumque sunt in divinis praedicari possunt, et per 25
 comparisonem alteri applicari ut praedicatum subiecto secundum
 modum supra expositum in 1^a quaestione articuli praecedentis. Nec est
 haec quaestio hic introducta nisi ad declarandum dictum BOETHII in
 Bad. 289^{vc} primo argumento. |

Ad cuius intellectum sciendum quod super primo verbo assumpto 30
 in argumento dicit COMMENTATOR exponendo illud sic: «*ad aliquid, id est*
 Q 185ra *relatio, nequaquam sicut id quo Deus est potest de ipso praedicari*». Et hoc | vera
 essendi praedicatione, ut dicit super secundo verbo. Non ergo relatio-
 nem dicit “*omnino non posse praedicari de Deo*”, sed non sic sicut alia |
 Scarp. 1420^b praedicata absoluta praedicantur de illo, videlicet «*sicut id quo Deus est*» 35
 vera essendi praedicatione. Et hoc, ut dicit COMMENTATOR ibidem:
 «*quasi ex proprietate aliqua qua possit secundum se designari, sine ad aliud extra se*
facta sui collatione». Sicut per se absque sui ad alterum comparatione,
 homo designatur esse forma humana homo, qualitate corporis albus,
 quantitate eiusdem corporis longus, ut qua ipsum subsistens est aliquid 40
 vera essendi ratione. De praedicatione autem relationum dicit BOE-
 THIIUS ibidem: «*Haec omnis praedicatio exterioribus datur*». Et post aliqua
 interposita, hanc differentiam magis explicans, subdit dicens: | «*Iamne*
 I^r 412vb *patet quae sit differentia praedicationum? Quod aliae quidem quasi rem monstrant,*
aliae vero quasi circumstantias rei». Et iterum, post aliqua interposita de 45

relationibus proprie dictis, subdit: «*Maxime enim haec non videntur secundum se facere praedicationem quae perspicue ex alieno | adventu constare perspiciuntur*». K" 250va

COMMENTATOR: «*recte autem et 'ex alieno' et 'constare'. Nam vera definitione, non secundum se sed potius aliorum | non modo dicuntur, sed etiam sunt quaecum-* S' 301ra

50 *que ad aliquid sunt*». Sed quid est hoc? Numquid Deus sicut est deitate Deus, sic est paternitate Pater? Revera nequaquam. | Bad. 289^{vd}

Ad cuius intellectum scienda sunt quinque. Primo enim sciendum est quod licet in creaturis nihil subsistat nisi absolute, nec imponitur secundum nomen suum nisi ab absoluto quo subsistit, et hoc sive 55 significetur indefinite, ut in creaturis 'homo', 'magnus', 'bonus', quae dicunt quale quid, et hoc et ratione suppositi | indefiniti indefinite B" 218ra

significati et ratione rei communis universalitate; sive significetur definite ut in creaturis is qui est homo, sive iste homo Petrus, Paulus, Andreas, quae sunt hoc aliquid ratione rei singularis quae est alia in uno 60 supposito singulari et alia in alio. Dicitur enim aliquid quasi aliud quid. Sunt etiam hic aliquis ratione suppositi et rei singularis et singulariter significatorum. In divinis vero indefinite significantur aliquid ut 'Deus', 'magnus', 'bonus', quae etiam dicunt quale quid et ratione suppositi indefiniti indefinite significati et etiam ratione rei communis communi- 65 tate communionis non universalitatis. Definite autem, ut is qui est Deus sive iste Deus, scilicet Pater aut Filius | aut Spiritus Sanctus. Dico Scarp. 1421^a

autem 'iste Deus' ad differentiam Dei simpliciter dicti; non quomodo dicit propheta: «*Iste Deus meus et glorificabo eum*», quia hic dico 'iste Deus' ratione suppositi definiti definite significati, quod demonstrat li 'iste' 70 principaliter et ratione rei singularis simul quod demonstrat in supposito tali. Ibi autem propheta dicit «*iste Deus*» ratione rei singularis tantum, ratione cuius demonstrat suppositum li 'iste'; non autem ratione suppositi quod est ibi indefinitum et indefinite significatum. Et supponit simul pro tribus licet indefinite, scilicet et pro Patre et pro Filio et pro Spiritu 75 Sancto quorum quilibet est Deus. Unde stat ibi discretive ad excludendum deos putativos qui non sunt vere Deus aut vere dii. Unde dicit propheta «*iste Deus meus*» acsi diceret adiungendo 'et non alius'. | Bad. 290rd

Hic autem in nostro proposito non dicitur 'iste Deus' de aliquatrium personarum discretive quasi non sit alius qui est Deus, sed discretive quasi quilibet illorum est is qui est Deus et non alius illorum qui 80 etiam est Deus. Pater enim ita est Deus quod etiam alius est Deus, puta Filius et | Spiritus Sanctus; sed Pater ita est | Pater quod nullus alius est K" 250vb Q 185rb

85 Pater, puta nec Filius nec Spiritus Sanctus; et quod non sit alius qui etiam est Deus, puta nec Filius nec Spiritus Sanctus. Unde ibi fit discretio ratione essentiae, hic vero ratione personae. Et est quaelibet harum trium personarum, scilicet Pater, Filius et Spiritus Sanctus, hic aliquis, et

- hoc ratione personalitatis singularis quae est alia in una persona singulari
 I' 413ra | et alia in alia. Dicitur enim aliquis quasi alius quis. Non autem est
 aliqua illarum respectu alterius earum hoc aliquid quasi aliud quid, quia
 res singularis eadem est in tribus personis divinis, licet quaelibet illarum 90
 sit hoc aliquid, et omnes tres unum hoc aliquid respectu creaturae, et
 hoc ratione unius essentiae singularis deitatis quae est in tribus et
 communis illis. |
 Bad. 290re
 Secundo autem sciendum est quod cum indefinite dicitur 'homo',
 'Deus', 'magnus', 'bonus', et definite 'Petrus', 'Paulus', 'Andreas', 'Pater', 95
 'Filius', 'Spiritus Sanctus', quod quilibet istorum est aut dicitur esse
 B" 218rb 'homo', et quilibet illorum | est Deus et dicitur esse 'Deus', hoc – ut
 dicit BOETHIUS – «*refertur ad substantiam qua est aliquid, id est homo vel*
Deus». Quod autem quilibet istorum et illorum sit et dicatur esse 'mag-
 nus', hoc refertur ad quantitatem qua est aliquid ut magnus. Quod vero 100
 quilibet illorum est et dicitur esse 'iustus', hoc refertur ad qualitatem qua
 est aliquid ut iustus; deitate enim quae est substantia, aut humanitate,
 dicitur quilibet illorum 'Deus' aut 'homo'; magnitudine autem quae est
 Scarp. 1421^b quantitas dicitur | quilibet illorum 'magnus'; bonitate autem quae est
 Bad. 290re qualitas dicitur quilibet illorum 'bonus'. | 105
 Tertio sciendum est quod in quolibet illorum indefinite significato,
 scilicet 'Deus', 'homo', 'magnus', 'bonus', quorum quodlibet significat
 subsistens est quattuor considerare: primum, scilicet quod ipsum subsis-
 tens est aliquid; secundum quod subsistens non est quo ipsum est id
 quod est; tertium quod nec est id quo aliquid est id quod est. Homine 110
 enim non est homo homo, nec similiter aliquis illorum qui est homo,
 puta Petrus, Paulus et quodlibet singularium, nec quodcumque aliud;
 nec Deo Deus est Deus nec similiter aliquis illorum qui est Deus nec
 quodcumque aliud. Nihil enim subsistente est aliquid, sed ipsum subsis-
 tens tantummodo est aliquid. Quartum est quod subsistens aliquo 115
 subsistit quod est forma qua subsistit, ut Deus deitate, homo humani-
 tate, magnus magnitudine, bonus bonitate.
 In qua quidem forma, qua aliquid subsistit, similiter quattuor sunt
 advertenda: primum quod ipsa est aliquid secundum se; secundum quod
 K" 251ra ipsa non est | se ipsa ut quo est aliquid; tertium est quod nec est aliquo 120
 alio id quod est. Deitas enim non est deitate deitas, nec humanitate
 humanitas est humanitas, nec aliquo alio. Non enim est aliquid cui
 S' 302rb forma innitatur qua aliquid sit, sed ipsa est qua solum | subsistens
 innititur, et qua ipsum est aliquid, puta qua subsistens ut homo vel Deus
 vel quodlibet contentum sub ipsis, puta Petrus, Paulus, Andreas, Pater, 125
 Filius vel Spiritus Sanctus, est homo vel est Deus, vel qua magnus est

quicumque est magnus, et similiter bonus quicumque est bonus, et sic de ceteris quod est quartum. |

Bad. 290^{rG}

130 Quarto sciendum est quod in quolibet illorum definite significato-
rum in creaturis quae sunt Petrus, Paulus et Andreas, quorum quilibet
est hoc aliquid et etiam 'iste' vel 'hic aliquis' secundum praedictum
modum, et significat subsistens, est similiter quattuor considerare ut
prius, scilicet quod ipsa nec ipsum nec aliud subsistit sed ipsum tantum-
modo est aliquid et aliquo subsistit ut sua forma quae est haec huma-
135 nitas, et quae in Sorte appellaretur Socratitas et in Platone Platonitas et
sic in ceteris ad placitum fingendo nomina. In qua similiter est quattuor
considerare sicut prius, quia nec ipsa nec aliquid aliud est quo ipsa est
aliquid, sed ipsa solum secundum se est aliquid et qua etiam subsistens |
est aliquid. Et sic universaliter in creaturis subsistens non est aliquid nisi
140 quia forma qua subsistit est secundum se aliquid, qua etiam ipsum
subsistens est aliquid, licet e converso | forma non sit hoc nisi quia est
huius, scilicet | subsistentis, quod subsistens secundum se est hoc.
Quod contingit, quia esse simpliciter | aliquid convenit rei ratione qua
est natura et essentia et a Deo exemplata. Ratio autem essentiae princi-
145 paliter convenit formae et non supposito nisi per formam. Esse autem
hoc vel hoc non convenit rei nisi ratione qua existit et est a Deo facta.
Ratio autem factionis principaliter convenit supposito sicut et ratio
generati et non formae, nisi prout est in supposito. Ex hoc etiam contin-
git quod secundum PHILOSOPHUM, VIII° Metaphysicae: «nomen
150 quod est sermo quidditatis et essentiae primo significat formam, se-
cundo aggregatum». E converso autem primo et principaliter generatur
aggregatum, secundo autem forma. |

Q 185va

B" 218va

Scarp. 1422^a

I' 413rb

Bad. 290^{rH}

Quinto quod principaliter pertinet ad propositum, sciendum est
quod in quolibet illorum definite significatorum, quae sunt Pater, Filius
155 et Spiritus Sanctus, quorum quilibet est iste vel hic aliquis, licet non hoc
aliquid sicut dictum est, et significat quodlibet illorum subsistens, est
etiam quattuor considerare, et quoad duo illorum consimiliter, videlicet
quod ipsum nec ipse sustinet nec aliud subsistit; sed multum dissimiliter
quoad alia duo, quia ipsum aliquo subsistit, | puta Pater paternitate ut
160 sua forma, sed non est aliquid ipsa sive per ipsam, similiter ipsa non est
aliquid se ipsa nec aliquo alio, quia ipsa non est aliquid secundum se. Et
ideo etiam nec ipsa sive per ipsam est aliquid is qui ipsa sive per ipsam
subsistit ut Pater. Sed si ipse Pater est aliquid, hoc non est paternitate
neque in quantum Pater est, sed deitate et in quantum Deus est. Quia, in
165 quantum Pater est, non est aliquid sed ad aliquid; in quantum vero Deus
est, aliquid est, non autem ad aliquid. Et ideo cum relativa | praedica-
tione dicitur "iste est Pater", quamvis in praedicato dicatur 'est', non

K" 251rb

Bad. 290^{rH}

tamen ita dicitur quasi id de quo dicitur sit id quod praedicatur aut aliquid, eo quod non posset esse aliquid eo nisi ipsum esset secundum se aliquid. Nam etsi quidquid aut quisquis est Pater est, tamen non quomodo quod est quale vel quantum est. Et sic esse Patrem est esse, sed non quomodo esse quale vel quantum est esse. Nam homo, qui est albus vel longus, est aliquid in eo quod est albus vel longus, quia albedo vel longitudo est aliquid, et propterea etiam eum esse album vel longum est eum esse aliquid. Sed qui est Pater, non est aliquid in eo quod est Pater, quia paternitas secundum se non est aliquid, et eum esse Patrem non est eum esse aliquid, quia nec qui est Pater aut est simpliciter aut est aliquid in eo quod est Pater, quamvis ipse, qui est Pater, vere sit et vere aliquid sit. Quia Pater deitatis essentia vere | et simpliciter est, sumendo li 'est' ut est primo adiacens; deitate autem est aliquid, sumendo li 'est' secundo adiacens. Pater vero paternitate non est aliquid, sumendo li 'est' ut est secundum adiacens, | copulans rem quae est vere aliquid subsistenti. Nec etiam paternitate est, sumendo li 'est' primo adiacens, quod copulat subsistenti esse simpliciter quod vere aliquid est, sed solummodo sumendo li 'est' secundo adiacens quod copulat subsistenti non esse simpliciter, nec esse aliquid quod est res, sed esse ad aliquid solum quod est circumstantia rei. Sicut nec alia sex praedicamenta quae in divinis, secundum superius determinata, reducuntur ad praedicamentum relationis in divinis, significant sive in Deo sive in creaturis esse simpliciter aut aliquid quod est res vera, sed solummodo esse ad aliquid quod est circumstantia rei, secundum quod BOETHIUS inducit per singula ubi dicit, *De Trinitate* cap.^o 9°: «nam ubi de Deo vel de homine | praedicari potest, de homine ut in foro, de Deo ut ubique, sed ita ut non quasi ipsa sit res id quod praedicatur, de qua dicitur» | etc., ut in | 10°, 11° et 12° capitulis sequentibus. |

Quod etiam specialiter declarat de relatione proprie dicta in cap.^o 14°, de quibus accepimus praedicta | de relationibus proprie dictis mixtim, partim scilicet ex textu, partim ex commento, addendo scilicet aliqua verba ad maiorem declarationem. Et possunt illa eadem applicari ad praedicationem aliorum sex praedicamentorum. Unde supra dictum verbum de ubi: «sed ita ut non quasi» etc., dicit COMMENTATOR: id est «sed ita dicitur esse vel homo in foro vel Deus ubique, ut quamvis in praedicando ea dicatur 'est', non tamen ita dicatur quasi ipsa res de qua dicitur sit id, id est, habeat esse eo quod praedicatur. Nam est quidem quidquid in loco est; sed tamen illud esse in loco non est esse quomodo quale aut quantum est et esse quale aut quantum est esse, ut homo, qui est albus vel longus est, et eum esse album vel longum est esse. Sed esse in foro non est esse, quamvis qui in foro est vere sit. Nam esse in foro intelligitur circumfusus et determinatus, quod intelligitur non ex proprietate aliqua qua possit

170

175

180

185

190

195

200

205

210 *secundum se designari, id est sine exeunte ad aliud extra se facta sui collatione monstrari»* et sic de ceteris, licet aliter de Deo quam de creaturis, ut planius prosequuntur BOETHIUS et COMMENTATOR eius.

Et hoc totum contingit quia relatio non dicit esse simpliciter et secundum se, sed solummodo ad aliud esse. Et ideo cum dicitur de aliquo habente in se deitatem aut magnitudinem aut bonitatem, quod est
215 'Deus', 'magnus' aut 'bonus', dicitur quod praedicantur de illo. Cum vero dicitur de aliquo habente in se relationem, puta paternitatem, aut esse in loco, aut aliquid ceterarum relationum, | dicit BOETHIUS quod
«praedicari non potest *neque de Deo neque de ceteris* sicut cetera». Et intelligit, ut dicit COMMENTATOR, «vera praedicatione *essendi* qua ipso praedicato
220 convenit subiecto esse aliquid secundum se, non solum esse ad aliud aliquid, quod fit quadam *collatione*», et sic nequaquam Deus est paternitate Pater sicut est deitate Deus, | quia deitate sic est Deus ut deitate sit aliquid secundum se et quo subsistat secundum se, quae etiam secundum se est aliquid. Paternitate autem est Pater ut paternitate non
225 sit aliquid secundum se et quo subsistat secundum se, quia nec ipsa est aliquid secundum se, quia ipsius relationis esse non est esse aliquid, sed solummodo esse ad aliud. Et ideo subsistens relatione relative subsistit et ad aliud subsistit sicut etiam est ad aliud. |

Scarp. 1423^a

B" 219^a

K" 251vb

In quo est magna differentia inter absoluta quae subsistunt absolute in creaturis, et inter relativa quae relative subsistunt in divinis. In creaturis enim quae absolute subsistunt, puta homo aut iste homo, omne quod subsistit est aliquid et subsistens habet illo esse aliquid, et est omne quod pertinet ad suam essentiam tamquam forma abstracta a subsistente et supposito, ut ab homine humanitas, ab hoc homine haec
235 humanitas, et etiam quidquid continetur in illa ut partes eius essentiales expressae in sua definitione, cuiusmodi sunt in humanitate animalitas et rationalitas, et in hac humanitate haec animalitas, haec rationalitas. Sicut enim homo est animal rationale, sic humanitas est animalitas rationalitas, et subsistit homo ut toto quo subsistit, humanitate, et est humanitas
240 aliquid et ipsa homo est aliquid. Subsistit etiam in quantum est animal animalitate, sicut etiam animal in quantum est subsistens quoddam indefinitum et indefinite | subsistit animalitate, et est animalitas aliquid secundum se et est animal et etiam homo in quantum est animal, aliquid est animalitate. Et eodem modo quoad omnia superiora quae intelliguntur
245 in animalitate, videlicet | sensibilitas, vegetabilitas, corporeitas, substantialitas, entitas. Homo enim subsistit entitate in quantum ipse est ens, substantialitate in quantum est substantia, et sic de ceteris; et singula sunt aliquid, et homo per illa habet esse aliquid. Subsistit nihilominus homo, in quantum est | rationalis rationalitate, sicut et 'rationale', in

Q 186ra

I' 413vb

Bad. 291^{rl}

	quantum secundum quod supponit pro supposito, est subsistens quod-	250
	dam indefinitum et indefinite subsistit rationalitate, et est rationalitas	
	aliquid secundum se, et sunt homo in quantum est rationalis et ipsum	
Bad. 291 ^{rk}	'rationale' stans pro supposito, aliquid rationalitate.	
	In divinis autem in quibus aliqua absolute subsistunt, non signifi-	
	cando suppositum subsistens, sed solummodo supponendo pro illo, ut	255
	sunt omnia substantialia concretive significata, puta ens, vivens, Deus,	
	intellectus, volens, magnus, bonus, et cetera huiusmodi, omne quod sic	
	subsistit est aliquid, et quo subsistit subsistens etiam est aliquid. Et est	
	ipsum quo subsistit omne illud a quo nomen concretum imponitur	
	tamquam a forma, ut ab essentia seu entitate 'ens', a vita 'vivens', a	260
	deitate 'Deus', ab intellectu 'intelligens', a voluntate 'volens', a magnitu-	
	dine 'magnus', a bonitate 'bonus'. Est etiam quo subsistit concretum	
B ^m 219 ^{rb}	omne illud quod significatur in abstracto a quo nomen eius imponitur,	
K ^m 252 ^{ra}	puta in intellectu significatur 'vita', 'entitas' sive 'essentia', quia intelli-	
S ^m 302 ^{vb}	gens, in eo quod est intelligens, est vivens et ens, sicut quodammodo	265
	homo in eo quod est animal, est corpus animatum, substantia et ens.	
	In divinis vero, in quibus etiam aliqua subsistunt relative signifi-	
	cando suppositum subsistens, ut sunt nomina personarum 'Pater',	
	'Filius', 'Spiritus Sanctus', omne quod sic subsistit est aliquid, sed non	
	omne quod subsistit est aliquid. Quo enim subsistit est omne quod	270
	pertinet ad suam personalitatem et est quasi de integritate ipsius et quasi	
	de essentia eius, sicut partes definitionis in creaturis sunt de essentia	
	definiti, et sunt duo scilicet essentia deitatis seu ipsa deitas communiter	
	in tribus personis, et ipsa personalis proprietas propria in qualibet	
	personarum, puta paternitas in Patre cum essentia, filiatio in Filio, activa	275
	processio in Spiritu Sancto. Ita quod, licet nomen 'Patris' – et sic de	
	nomine 'Filii' et 'Spiritus Sancti' – imponatur secundum vocem a proprie-	
	tate, secundum rem tamen nomina significant essentiam cum proprie-	
	tate, prout superius aliquando declaravimus. Ita quod si 'Pater' esset	
	nomen impositum non plus secundum vocem a deitate quam a paterni-	280
	tate, sicut hoc nomen 'homo' quod significat animal rationale, non plus	
	impositum est a rationalitate quam ab animalitate, sed ab humanitate	
	significante animalitatem rationalitatem, utputa si sit nomen patris	
	'parens', tunc quodammodo sicut definitive dicitur quod homo est	285
	animal rationale, et quod humanitas est animalitas rationalitas, sic defini-	
	tive diceretur quod parens est Deus Pater, sumendo li 'Pater' pro signifi-	
	cato et pro concreto huius abstracti paternitas, sicut rationale est concre-	
	tum huius abstracti rationalitas. Sicut enim "parens est Deus Pater" sicut	
	et "paternitas est deitas paternitas", et sicut dicitur homo subsistere	
Q 186 ^{rb}	humanitate et omni eo quod in suo significato includitur, scilicet	290

- rationalitate et animalitate et etiam omni eo quod in | animalitate
 includitur, ut iam dictum est, sic diceretur parens subsistere parentitate
 et deitate atque omni eo quod includitur in significato deitatis, cuius-
 modi sunt vita et essentia. Sed parens, in quantum subsistit paternitate
 295 (quia paternitas eo quod est relatio non est aliquid sed ad aliquid secun-
 dum praedicta) quo subsistit non est aliquid nec etiam ipsum subsistens
 est illo aliquid. In quantum vero subsistit deitate, quia deitas, eo quod
 est absolutum essentiale, est aliquid, ideo et quo subsistit est aliquid et
 etiam ipsum subsistens est illo aliquid. |
- 300 Et sic Pater, in quantum subsistit, est aliquid, et etiam quo subsis-
 tit est aliquid; in quantum vero subsistit paternitate nec subsistens est
 aliquid nec quo subsistit est aliquid: utrumque. Et sicut hoc dico de
 Patre, sic dico de Filio et Spiritu Sancto. Et per hunc | modum «*omne*
 305 *quod relative dicitur, est aliquid excepto relativo*», secundum AUGUSTINUM
 VII° De Trinitate cap.^o 1°. Quod totum provenit ex propria
 ratione relationis secundum suum genus, qua nihil realitatis in | essendo
 habet ex se, sed solummodo essendi modum; cum tamen praedicamenta
 tria absoluta ex ratione sui generis aliquid realitatis in essendo importent.
 Ut propterea, BOETHIUS, comparando septem praedicamenta relationis
 310 ad tria praedicamenta absoluta, dicat de tribus: «*Cum quis in divinam*
praedicationem verterit, commutantur», puta substantia in supersubstantiam,
 et essentia in superessentiam et cetera huiusmodi, secundum modum
 supra determinatum et prout dicit ipsemet: «*nam substantia in illo non est*
vere substantia sed ultra substantiam; item, qualitas» etc., quae vocat illa quae
 315 praedicari possunt. De aliis autem septem dicit: «*Ad aliquid vero omnino*
non potest praedicari» neque de Deo neque de creaturis. Et per hoc nequa-
 quam mutantur a praedicatione quam habent in creaturis, quia idem esse
 ad aliud quod dicunt in | relatione unius creaturae ad aliam, hoc dicunt
 in relatione unius personae divinae ad aliam. Sed si considerentur prout
 320 characterizatione quadam contrahunt realitatem a suis fundamentis,
 ratione illius realitatis bene praedicari possunt, et dicere de subiecto non
 solum ad aliud esse, sed etiam esse aliquid. Et cuncta relativa sicut et
 absoluta mutantur cum quis illa in divinam verterit praedicationem.
 Nam sicut in Deo substantia non est vere substantia, scilicet talis qualis
 325 est in creaturis, sed aliquid ultra illam substantiam cum nomine substan-
 tiae praedicatur de Deo, sic in Deo paternitas non est vere paternitas,
 scilicet talis qualis est in creaturis, sed aliquid ultra illam paternitatem
 cum nomine paternitatis praedicatur de Deo dicendo: “Deus est Pater”.
 Sed | forte de ista realitate aliter est in divinis, aliter in creaturis, puta
 330 quod in creaturis ex characterizatione relationes contrahunt aliam
 realitatem quoquo modo quam sit realitas fundamentorum, ut propterea

Scarp. 1424^a

Bad. 291^{rl}

K" 252rb

B" 219va

Scarp. 1424^b

Bad. 291^{vl}

non possit dici quod similitudo sit albedo. In divinis autem ex characterizatione non contrahunt aliam realitatem quam sit realitas fundamenti, ut propterea bene dicatur quod paternitas sit deitas. |

Bad. 291^{VM}

<AD ARGUMENTA>

335

Ex quibus patet responsio ad dicta in primo argumento, et quomodo concedendum est ultimum argumentum. |

Bad. 291^{VM}

Q 186va
K" 252va
S' 303ra

Quod vero dicitur in secundo argumento: «nihil in Deo est nisi singulare quod de nullo praedicatur», dico quod illud intelligitur de nullo sibi subiecto in linea | praedicamentali, in qua sub | singulari nihil potest contineri. Potest tamen | singulare, cum se habet in forma subsistentis et singulariter, bene praedicari de illo cuius est forma et a quo habet esse aliquid secundum dictum modum, quemadmodum etiam accidens singulare praedicatur de suo subiecto singulari. |

340

Bad. 291VO
Scarp. 1425^a

<QUAESTIO 2

UTRUM SINGULA IN DIVINIS POSSINT MUTUO PRAEDICARI DE SINGULIS PRAEDICATIONE AFFIRMATIVA>

Circa secundum arguitur primo quod non singula in divinis possunt praedicari de singulis praedicatione affirmativa sic. Quaecumque plura sic se habent ad invicem quod mutuo singula praedicantur de singulis praedicatione affirmativa, singula sunt singula, | quia talis praedictio dicit hoc esse hoc, quod non est nisi quaedam confusio, qualem posuit SABELLIUS in personis. Si ergo confusionem illam inconueniens fuit ponere in divinis personis, multo magis inconueniens est illa ponere in omnibus simul quae sunt in divinis. Quare cum hoc ponitur, ponenda sunt singula quae sunt in divinis praedicari de singulis. Hoc ergo ponere est inconueniens.

B" 219vb

5

10

Secundo sic. Cum in divinis non sint nisi essentialia et personalia, sed essentialia non possunt praedicari de personalibus nec e converso, nec personalia ab invicem nec essentialia ab invicem, arguitur una communi ratione sic. Quaecumque formalibus rationibus ab invicem distinguuntur et ratione materiali conveniunt, ab invicem mutuo praedicari non possunt; puta 'homo' de asino, licet conveniant in animali, et universaliter differentia secundum formam, licet conveniant in materia. Sed quaecumque sunt in divinis, rationibus formalibus ab invicem differunt ut essentialia a personalibus, sicut absoluta essentialia a relati-

15

20

vis personalibus, et diversa absoluta inter se diversis rationibus ex
diversis respectibus rationalibus conceptis, et diversa relativa secundum
25 diversos respectus reales, secundum quod haec patent ex supra determi-
natis. Ergo etc. Quod essentialia non possint praedicari de personalibus,
arguitur quia nec in abstractione dicendo: "Pater est deitas, bonitas" aut
aliquid ceterorum, nec in concretione dicendo: "Pater est Deus, bonus"
aut aliquid ceterorum. Ergo etc.

30 Quod non in abstractione, arguitur tertio sic. Si Pater est deitas,
bonitas aut aliquid ceterorum, cum quodlibet illorum in | quantum
huiusmodi sit aliquid, immo hoc aliquid in divinis secundum tacta in
praecedenti quaestione, Pater ergo in eo quod Pater esset aliquid, immo
hoc aliquid. Consequens falsum est secundum tacta ibidem. Ergo etc.

Scarp. 1425^b

35 Quarto sic. Si Pater esset deitas, eadem ratione et Filius et Spiritus
Sanctus. Quare cum non sit nisi una singularis deitas et «*quae uni et eidem*
numero *sunt eadem, inter se sunt eadem*». Ergo etc.

Quod non in concretione, arguitur quinto sic. Si "Pater est Deus, |
bonus" aut aliquid ceterorum, cum quodlibet illorum est quale quid
40 secundum praedicta, Pater ergo esset quale quid. Consequens falsum est
secundum praedicta, ergo et antecedens. Et si non possint illa essentialia
praedicari de Patre, ergo eadem ratione nec de Filio nec de Spiritu
Sancto, et multo fortius nec de ipsis relationibus, quae sunt paternitas et
filiatio et huiusmodi.

K" 252vb

45 Quod etiam specialiter arguitur sexto sic. Si paternitas, filiatio aut
aliquid ceterorum esset deitas aut Deus, bonitas aut bonus aut aliquid
ceterorum, cum haec sint absoluta, illa essent absoluta. Consequens
falsum est. Ergo etc. Consimili ratione nec personalia praedicantur ullo
modo de essentialibus.

50 Septimo sic. Si de Deo aut de deitate aut de aliquo ceterorum
absolutorum | diceretur quod esset Pater aut aliquid ceterorum, cum
'Pater' et 'paternitas' et cetera talium dicuntur relative, omnia illa dice-
rentur relative. Consequens falsum est. Ergo etc.

Q 186vb

55 Octavo sic specialiter de personis. Praedicatum se habet in ratione
formae et inhaerentis respectu subiecti. Non sic autem se habent
personalia ad essentialia sed potius | e converso. Ergo etc.

B" 220ra

Nonno sic. Magis commune per se natum est praedicari de minus
communi et non e converso, ut 'homo' de Sorte et non 'Sortes' de
homine. Quare cum essentialia communia sint respectu personalium,
60 ergo etc.

Decimo sic. Si persona praedicaretur de essentia, cum persona sit
per se subsistens, quare et essentia. Consequens | falsum est. Ergo etc.

Scarp. 1426^a

Undecimo sic. Essentia non est distincta; persona est distincta. Affirmatio autem et negatio eiusdem praedicati in eodem subiecto numquam concurrunt. Ergo etc.

65

Item arguitur specialiter de divinis praedicationibus duodecimo sic. Quod est proprium solius personae, nec de essentialibus nec de realtionibus praedicari potest, quia illa non sunt personae. Omnes actiones et passiones divinae, | puta generare, generari, spirare, spirari, sunt propria personis divinis, quia nihil nisi persona generat aut generatur, spirat aut spiratur, ut determinatum est supra. Ergo etc. Quod si essentia non generat, multo minus essentia aut aliquid ceterorum est generatio aut e converso.

70

Quod autem personae aut personalia non possunt praedicari ab invicem, arguitur decimo tertio sic. Cuncta personalia aut sunt disparata sicut generare et spirare; aut relative opposita. Sed talium unum de altero non potest praedicari, quia aliter Pater esset Filius aut e converso. Et si Pater esset Filius, arguendo per locum a coniugatis, ergo paternitas esset filiatio et sic de ceteris. Consequens falsum est. Ergo etc.

75

Quod etiam essentialia non possunt praedicari ad invicem, decimo quarto arguitur sic. Essentialia in divinis sunt | voluntatis et intellectus quae nequaquam ad invicem possunt praedicari, quia tunc sicut voluntas vult, sic intellectus vellet, et e converso sicut intellectus intelligit, | sic voluntas intelligeret. Consequens falsum est. Ergo etc.

80

S' 303^{tb}

Quod etiam nec idem essenziale in abstracto possit praedicari de se ipso concreto aut e converso, arguitur decimo quinto sic. Si deitas esset Deus, cum Deus generet, et deitas generaret; et e converso si deitas esset Deus, cum deitas non generet, Deus non generaret. Consequentia falsa sunt. Ergo etc.

85

In contrarium primo arguitur quod singula in divinis possunt praedicari de singulis sic. Quaecumque sunt idem numero, ab invicem possunt praedicari, quia secundum BOETHIUM «*nulla est verior illa in qua idem praedicatur de se*». Sed quaecumque sunt in divinis sunt idem numero, quia in divinis non est nisi una res singularis. Ergo etc.

90

Praeterea arguitur quod essentialia possunt praedicari de personis et e converso sic. «*In divinis idem est quod est et quo est*», secundum BOETHIUM. Et talia ad invicem bene praedicantur: quod est essenziale est, quo est personale. Ergo etc.

95

Tertio arguitur quod essentialia praedicantur de personalibus, quae sunt relationes, sic. In essentialibus et per se praedicationibus si concretum | de concreto, et abstractum de abstracto. Ista autem praedicatio essentialis est et per se in concretis “Pater est Deus”, quia praedicatum est de ratione subiecti, ergo et ista in abstractis “paternitas est | deitas”.

100

Scarp. 1426^bQ 187ra

105 Quarto quod e converso relationes praedicantur de essentialibus,
arguitur sic. Deitas est illud quo Pater generat. | Ipsa enim, secundum B" 220th
superius determinata, est principium omnium divinarum actionum. Sed
generat paternitate, quia Pater generat in quantum Pater est; est autem
Pater paternitate. Ergo etc.

110 Quinto quod personae non possint ab invicem separari, arguitur
sic. Pater generando Filium genuit Deum, non autem alium a se. Ergo
genuit Deum qui est ipse; ipse autem est Pater, ergo Filius est Pater; et
eadem ratione Pater est Filius. Ergo etc.

115 Sexto arguitur quod essentialia possunt praedicari ab invicem
dicendo: "Deus est bonus", "bonus est magnus". Arguitur quia tales
praedicationes recipiuntur in creaturis <loco> eorum quae magis ab
invicem differunt. Quod si concretum de concreto praedicatur, multo
fortius abstractum de abstracto dicendo: "deitas est bonitas", "bonitas
est magnitudo", quia abstractio magis congruit divinis quam concretio,
ut habitum est supra.

120 Septimo quod essentielle abstractum non possit praedicari de
concreto, arguitur sic. Si Deus est bonitas – idem est iudicium de uno et
de altero – ergo bonitas est Deus. Sicut ergo Deus est bonus bonitate,
sic est bonus Deo; sed non est bonus deitate, bonitate autem Deus est | K" 253th
bonus; Deus ergo non est bonus, quod est contra praedicta. Item e
125 converso: si Deus vel deitas esset bonus, cum bonitate sit bonus, ergo
deitate esset bonus, quod falsum est secundum praedicta. Ergo etc. | Bad. 292thP

<SOLUTIO>

Dico quod ista quaestio universalis est, tangens modos praedica-
tionis in abstractione et concretionem et quoscumque alios plures in
130 divinis. Tangit etiam ea quae in divinis praedicari possunt, ut sunt
essentialia et personalia, sive fuerint personae sive proprietates persona-
rum, et hoc mediante hoc verbo 'est,' ut est secundo adiacens. Et quia
praedicatio principaliter tangit ea quae praedicantur, idcirco prose-
quenda est quaestio haec generaliter et communiter de essentialibus et
135 personalibus quoad illorum praedicationem; secundo specialiter de
essentialibus quoad praedicationem diversorum essentialium unius de
altero et cuiuslibet de se ipso; tertio specialiter de personalibus quoad
illorum praedicationem diversorum unius de altero et cuiuslibet illorum
| de se ipso; quarto de essentialibus comparatis ad personalia quoad
140 praedicationem essentialium de personalibus et e converso. De quibus
possent fieri plures quaestiones, sed clarius simul determinabuntur. | Scarp. 1427^a
Bad. 292thQ

	Circa primum primo distinguendum puto ex parte eorum quae praedicantur, et deinde immiscendum distinctionem modorum praedicandi, dicendo quod ea quae praedicantur aut sunt possibilia praedicari in divinis et de divinis mediante hoc verbo 'est', aut praedicantur per se aut per aliud. Isto secundo modo dicitur quod in divinis est quaedam praedicatio per identitatem, talis scilicet quod quidquid est in divinis, quia id ipsum est et una res singularis absoluta plurificata solummodo secundum rationem absolutam aut respectivam abstractam et concretam	145
Bad. 292 ^Q	in divinis, sive fuerint plura essentialia sive fuerint plura personalia, ut personae plures aut ut proprietates plures, sive fuerint essentialia et persona, sive essentialia et proprietas, sive persona et proprietas, sive in abstracto sive in concreto significantur; idcirco singula illorum de singulis praedicari possunt et in abstractione et in concretione per identitatem quae fundatur super illud unum, eius tamen plurificatione secundum rationem, prout superius est expositum de relationibus communibus dicendo quod hoc est hoc, quia est idem illi in substantia unius rei singularis. Et secundum hoc processit prima obiectio ad secundam partem.	150
B" 220 ^{va}		155
Q 187 ^{tb}		160
Bad. 292 ^{VR}		165
K" 253 ^{va}	Sed si per talem identitatem in uno secundum substantiam, quaecumque diversa sive distincta re aut ratione in divinis possent mutuo de se invicem praedicari absoluta praedicatione secundum modum quo sunt distincta, tunc postquam talia diversa in divinis sunt eadem secundum substantiam quia sunt unum in substantia, cum sint etiam aequalia secundum quantitatem quia sunt unum in quantitate, licet non similiter sint similia quia non sunt unum in qualitate, sed tantummodo personae inter se sunt similes, ut habitum est supra loquendo de relationibus communibus, eadem ergo ratione per talem aequalitatem in uno secundum quantitatem, quaecumque diversa seu distincta sunt in divinis re aut ratione possent mutuo de invicem praedicari, et dici singula de singulis praedicari secundum aequalitatem sicut et secundum identitatem, quod tamen non est consuetum. Nec iterum est modus conveniens dicere quod per talem identitatem aliqua possint dici praedicari de invicem praedicatione absoluta, quia genus et differentia, licet unam et eandem rem singularem in individuo hominis significant, ut 'hoc animal' et 'hoc rationale' in Petro, sicut et 'animal' simpliciter et 'rationale' simpliciter in homine, tamen secundum PHILOSOPHUM genus de differentia praedicari non potest ut 'animal' de 'rationali', quia, ut dicit, unus homo esset plura animalia.	170
S' 303 ^{va}		175
Scarp. 1427 ^b		180
	Praeterea si propter talem identitatem singula possent praedicari de singulis, cum in divinis tanta sit identitas personarum et etiam singularum personalium proprietatum in unitate substantiae singularis, quanta	

- et quorumlibet aliorum, si ergo aliqua aliorum per dictam identitatem de
 invicem possent praedicari dicendo: "Deus est bonus" vel "deitas est
 185 bonitas", eadem ratione et una persona posset praedicari eodem modo
 de altera dicendo: "Pater est Filius" et e converso, et una proprietas de
 alia dicendo: "paternitas est filiatio" et e converso. Consequens falsum
 est, quoniam illa distinguit relationis oppositio propter quam non sic
 sunt unum inter se sicut et inter se unum sunt essentialia, iuxta illud
 190 quod excipiendo dicit IOANNES DAMASCENUS: «In divinis *omnia sunt*
unum praeter ingenerationem, generationem et spirationem». Quare etsi essentialia
 per dictam identitatem ab invicem praedicari possent, non tamen
 personae vel proprietates personales. Et sic | saltem illud dictum per K" 253vb
 exceptionem verificari deberet ut essentialia dicerentur praedicari ad
 195 invicem per identitatem, non autem personalia. | Bad. 292^{vs}
- Sed nec sic possunt dici praedicari absoluta praedicatione ab
 invicem etiam essentialia. Licet enim | haec sit vera "bonitas in divinis
 est idem magnitudini", ex hoc tamen non sequitur quod "bonitas est
 magnitudo", sicut nec sequitur "Pater est idem Filio, ergo Pater est
 200 Filius" aut "differentia est idem generi, ergo differentia est genus". Mihi
 igitur videtur quod dicta identitas eorum quae sunt in divinis non sit
 sufficiens causa aut ratio praedicandi ab invicem aliqua quae sunt in
 divinis; dico praedicatione absoluta absque expositione et speciali
 intellectu alio quam termini praetendunt. Nec tamen propter talem
 205 expositionem quaelibet praedicatio in divinis est recipienda, ut iam
 declarabitur.
- Unde respondendum est ad dictam rationem probantem quod in
 divinis singula de invicem possunt praedicari quia sunt idem, ut dictum
 est; et secundum BOETHIUM «*nulla propositio verior est | illa in qua idem* Q 187va
 210 *praedicatur de se*» dicendo quod verum est in quantum est idem et praedi-
 cando et explicando identitatem in recto et id cui subiectum est idem in
 obiecto, dicendo: "Pater est idem Filio" et sic de ceteris; vel sic "magni-
 tudo est bonitas" et "id quod est magnitudo est | id quod est bonitas". Scarp. 1428^a
- Sed ex hoc non sequitur quod praedicatione absoluta unum illorum per
 215 se ipsum possit praedicari de altero, ut patet in genere et differentia, et
 animali et rationali. Eo enim quod 'animal', tamquam genus, significat
 de homine quod est, 'rationale' vero tamquam differentiam contrahens
 et determinans genus quo est, licet 'homo' est quod 'animal', 'animal'
 tamen tamquam materiale in significato hominis non est hoc, scilicet
 220 'homo', nisi quo ut formali scilicet 'rationali', ut est homo compositus ex
 genere et differentia sicut ex eo quod est et quo est ipse homo. | Bad. 292^{vt}
- Et ideo nequaquam potest 'animal' praedicari de 'rationali' quia, ut
 dicit PHILOSOPHUS, «*unus homo esset plura | animalia*». Et hoc per hunc K" 254ra

- modum: quia cum differentia praedicatur de specie, puta de homine
rationale ut quo est aliquid, secundum praedicta, si genus, puta 'animal', 225
praedicaretur de 'rationali', 'animal' includeretur in significato 'rationa-
lis', et sic homo ex eo quod rationale esset animal. Differentia autem est
extra rationem generis, et sic homo esset animal praeter hoc quod est
rationale; esset ergo animal praeter rationale et cum hoc esset etiam
animal ex eo quod est rationale, et sic necessario unus homo esset plura 230
animalia. Patet etiam in proposito in Patre et Filio. Eo | enim quod
relative opponuntur et sic non sunt idem sed diversa, immo potius
distincta, nequaquam unum illorum praedicari possit de alio, et per idem
nec una proprietatum relativarum de altera dicendo: "paternitas est
filiatio", quia sunt quo personae referuntur et distinguuntur ab invicem. 235
Et secundum hoc concedenda est prima ratio ad primam partem in-
ducta, super quam tamen revertemur. |
- Ad maiorem autem declarationem dictorum, ne omnino videamur
reprobare praedicationem per identitatem, est advertendum quod,
secundum superius determinata de relationibus communibus, duplex est 240
modus identitatis: unus | quo aliquid dicitur idem sibi, qui est ratione
totalitatis eorum quae sunt eadem, et ideo in nullo modo debet esse
eorum differentia aliqua. Sic enim nihil dicitur idem alicui per hoc quod
aliqua substantia una est amborum. Unde tali identitate est quilibet sibi
praecise idem in divinis ut Pater Patri, paternitas paternitati, bonitas 245
bonitati | et cetera huiusmodi, sive sumantur ambo in abstracto sive
ambo in concreto. Et est talis praedicatio per identitatem, qua scilicet
praedicatur sive dicitur hoc, scilicet subiectum, esse idem quod hoc,
scilicet praedicatum, et hoc in recto.
- Alius autem est modus identitatis quo aliquid | dicitur idem alteri 250
qui est ratione partialitatis vel quasi seu alicuius quod est aliquid utrius-
que eorum quae sunt eadem. Et ideo non potest esse nisi differentium
quorum utrumque habet aliquid sibi proprium et aliquid commune cum
altero, et tali identitate sibi invicem eadem sunt quaecumque sunt in
divinis. Et sic de tali praedicatione per identitatem bene procedit prima 255
objectio ad secundam partem. Et secundum eam, 'Pater' est idem 'Filio'
et 'paternitas' 'filiationi' et 'deitas' | 'bonitati' et sic de ceteris. Et tali
praedicatione per identitatem praedicatur sive dicitur hoc, scilicet
subiectum, non esse idem quod hoc, scilicet praedicatum et hoc in
recto, sed solum dicitur in obliquo | quod est idem huic. Ex tali autem 260
praedicatione per identitatem non sequitur praedicatio absoluta de qua
est dicendo: "hoc est hoc", prout iam declaravimus. Et hoc quia talis
praedicatio, sicut confunderet personas dicendo: "Pater est Filius" et e
converso, sic confunderet proprietates dicendo: "paternitas est filiatio"

265 et e converso, confunderet etiam attributa et omnia essentialia dicendo:
 “bonitas est veritas” et e converso; quae, quia non est ponenda in divi-
 nis, ideo talis praedicatio per identitatem omnino neganda est in divinis,
 ut procedit prima obiectio ad primam partem et bene, quae secundum
 hoc conceditur. Secundum hoc etiam bene procedit secunda ratio ad
 270 eandem partem etiam concedenda, quae exprimit causam quare non est
 concedenda, scilicet propter propria quibus quaedam in divinis distingu-
 untur ab invicem ut attributa suis communibus, et propria suis proprie-
 tatibus, et proprietates se ipsis. Super illas tamen rationes iam reverte-
 mur.] Circa secundum propositorum est advertendum quod in divinis
 275 essentialibus sunt aliqua rationibus diversis distincta, quarum una
 includit aliam, et talia bene praedicantur invicem et omnino proprie et
 per se, si illud cuius ratio tamquam communior includitur in ratione
 alterius, de illo praedicatur in cuius ratione sua ratio includitur, puta in
 ratione deitatis includitur ratio entitatis. Et ideo bene dicitur “deitas est
 280 entitas” et omnino proprie et per se, et e converso “entitas est deitas”
 sed non ita proprie, quia quodammodo per accidens secundum quod
 per accidens de magis communi dicitur praedicari minus commune, ut
 ‘animal’ de ‘homine’ dicendo: “animal est homo”. Sic etiam ‘entitas’
 praedicatur de quolibet divino attributo dicendo: “bonitas, veritas et sic
 285 de ceteris est entitas”; sed non ita proprie dicitur e converso: “entitas |
 est bonitas aut veritas”. Et per | hunc etiam modum attributum cuius
 ratio est communior praedicatur proprie de alio in cuius ratione sua
 ratio includitur, sicut cum dicitur: “intellectus est vita” aut “voluntas est
 vita”, et e converso “vita est intellectus aut voluntas”, sed minus pro-
 290 prie. |

Bad. 293^x

Bⁿ 221rb

Scarp. 1429^a

Bad. 293^y

Kⁿ 254va

Quae vero sunt in divinis distincta rationibus, quarum una non
 includit aliam, illa tali modo | invicem non possunt praedicari dicendo:
 “bonitas est veritas” aut e converso, et hoc loquendo de praedicatione
 abstracti de abstracto. Per hunc etiam modum non dicitur: “deitas est
 295 bonitas”, “veritas” aut aliquid ceterorum. Dei enim sive deitatis nomen
 imponitur essentiae, non sub ratione essentiae ut est aliquid simpliciter,
 sed potius sub ratione substantiae, ut videlicet nata est subici dignitati-
 bus attributalibus modo quodam quo in creaturis aliquid subicitur
 accidentibus, quod tamen non est proprie subici sive subsistere in
 300 divinis. Propter quod non est omnino simile, dicente AUGUSTINO, VII°
 De Trinitate cap.^o 5°: «*Omnis res ad se ipsum subsistit. Quanto magis
 Deus, si tamen dignum est ut Deus dicatur subsistere? De his enim rebus recte
 intelligitur in quibus subiectis sunt ea quae in aliquo subiecto esse dicuntur, sicut
 color aut forma in corpore. Corpus enim subsistit et ideo substantia est. Illa vero in
 305 subsistente atque in subiecto corpore, quae non substantiae sunt sed in substantia, et*

- Q 188ra *ideo si esse desinat vel ille color vel illa forma, | non adimit corpus corpori esse, quia non hoc est ei esse quod illam vel illam formam coloremve retinere. Res ergo mutabiles non simplices proprie dicuntur substantiae. Deus autem subsistit ut substantia* 310
- Bad. 293^{vy} *proprie dici possit, et esse in eo aliquid tamquam in | subiecto, et non sit simpliciter cui hoc sit esse, quod est illi quidquid aliud de illo dicitur, sicut 'magnus', 'omni-potens', 'bonus', et si quid de eo non incongrue dicitur. Nefas est enim dicere ut subsistat et subsit Deus bonitati suae, atque illa bonitas non substantia sit vel potius essentia, neque ipse Deus sit bonitas sed bonitas sit in illo sic tamquam in subiecto.*
- S' 304ra *Unde | manifestum est Deum abusive substantiam vocari, ut nomine usitatore intelligatur essentia, quod vere sic proprie dicitur, ita ut fortasse solum Deum dici oportet essentiam. Est enim vere solus quia incommutabilis est, idque suum nomen famulo suo Moysi enuntiavit cum ait: 'Ego sum qui sum, et dices ad eos, qui est misit me ad vos'». Revera Deus non vere substantia dicitur, ut sub vera ratione substantiae hoc nomen 'Deus' impositum sit in divinis essentiae sub ratione substantiae. Et hoc quia illa quae ei insunt, non vere insunt ut accidentia.* 315
- K" 254vb Aliquem tamen habent modum | essendi in, ut dispositiones 325
- Scarp. 1429^b quaedam quae quasi accidentia divina sunt | et quasi | qualitates et 325
- B" 221va quasi quantitates aut quasi actiones et cetera huiusmodi, dicente eodem libro XV: «Si 'immortalis' dicimus, 'aeternus', 'incorporalis', 'immutabilis', 'vivus', 'sapiens', 'potens', 'speciosus', 'iustus', 'bonus', 'beatus', 'spiritus', horum omnium novissimum quod posui quasi tantummodo videtur significare substantiam, cetera vero huius substantiae qualitates». Et sumit ibi qualitates pro dispositionibus. 'Aeternus' etiam potius quantitatem quam qualitatem quae distinguitur contra quantitatem, nominat. | 330
- Bad. 293^{vz} Sic ergo hoc nomen 'Deus' imponitur a ratione substantiae distincta contra rationes attributorum, quemadmodum ratio verae substantiae in creaturis distinguitur contra rationes verorum accidentium. Et sic ratio Dei seu deitatis qua imponitur nomen eius essentiae sub ratione substantiae, ex opposito distinguitur contra rationes attributorum. Nec ratio attributi includit rationem deitatis nec e converso, sed ambae includunt in se rationem essentiae sive entitatis. Et propter dignitatem istarum rationum divinarum, quae est ratio essentiae sive entitatis, 'esse' sive 'qui est' est nomen dignius quam hoc nomen 'Deus', licet quoad translationem huius nominis 'esse' a creaturis ad divina dignius nomen est 'Deus', eo quod non est translatum secundum superius determinata de divinis nominibus. Licet etiam hoc nomen 'Deus' sit simpliciter dignius nomen quam aliquod attributorum, eo quod singulum eorum imponitur a ratione pertinente ad singulam dignitatem simpliciter, nomen autem Dei imponitur a ratione substantiae ut est 340
- 345

hoc sub ratione excellentiae et praeeminentiae. Ut enim dicit AUGUSTINUS, I^o De doctrina christiana: «*Omnes latinae linguae socios cum aures eorum tetigerit, movet ad cogitandum excellentissimam quandam immortalem-que naturam*». Non quod 'immortalitas', 'impassibilitas' et cetera quae ad dignitatem simpliciter pertinent, significantur hoc nomine 'Deus', vel simpliciter vel sub ratione excellentiae, sed quod significat essentiam sub ratione substantiae, non ut subiectum est eorum vel eorum in se simpliciter | receptivum, sed ut est subiectum et illorum susceptibile sub ratione excellentiae seu praeeminentiae. Quod intelligo per hoc quod dixi supra de divinis nominibus, quod significat quasi summam divinorum attributorum. |

Q 188rb

K" 255ra
Bad. 293va

Loquendo autem de praedicatione concreti de concreto eorum quae in divinis distincta sunt rationibus quarum una non includit aliam, singula essentialia in divinis | bene praedicantur de singulis dicendo: "Deus est bonus" et e converso, "magnus est bonus" et e converso, sed aliter et aliter, et hoc quia aequae proprie in illis quorum unum non includit rationem alterius, nec est per se et primum subiectum illius ut in attributis. Sicut enim quasi per accidens dicitur: "bonus est magnus", sic e converso quasi per accidens dicitur: "magnus est bonus", | quia non nisi quia eidem convenit esse bonum ut magnum quasi subiecto, ut divinae substantiae in Deo, licet quodammodo illa magis sit quasi per accidens "bonus est magnus" quam illa "magnus est bonus", eo quod qualitas in divinis inest quodammodo illis mediante quantitate, sicut et in creaturis, ut habitum est supra loquendo de relationibus communibus.

Scarp. 1430^a

B" 221vb

Sed in illis quorum unum includit rationem alterius, magis proprie praedicatur illud cuius communior est ratio, de altero quam subiciatur. Unde haec est magis propria "bonus est ens" quam conversa "ens est bonus", sicut ista est magis propria "homo est animal" quam ista "animal est homo". Et similiter ista "Deus est ens" magis est propria quam ista "ens est Deus". Ens enim, in quantum dicitur ab essentia, non habet rationem subiecti sed solum rationem communis. In illis vero quorum neutrum in sua ratione includit rationem alterius sed unum est alterius quasi subiectum, magis proprie subicitur id quod habet rationem subiecti. Haec enim est magis propria "Deus est bonus", quia 'Deus' a ratione substantiae imponitur, quae habet rationem subiecti, et 'bonus' a ratione qualitatis, quae habet rationem inhaerentis subiecto, quam illa "bonus est Deus"; | sicut ista est magis propria "homo est albus" quam illa "albus sive album est homo", quia una est secundum se, altera vero secundum | accidens. Sic ergo per praedicationem se habent inter se essentialia diversa comparata inter se. |

S' 304rb

Bad. 294ra

Bad. 294rb

Sed est advertendum quod in primo modo, quo scilicet unum includit rationem alterius et est praedicatio omnino propria, quando communius cuius ratio includitur in ratione alterius praedicatur, est duplex modus | praedicandi. Unus enim 'de quo' est per identitatem, modo quo pars et totum sunt idem secundum primum modum praedictum identitatis, et exponitur superius in relationibus communibus de toto et parte. Alter vero 'de quo' est per informationem specialem, quia praedicatum denominando subiectum est quo ipsum aliquid est substantialiter. Et ideo ad praedicationem concreti de | concreto sequitur praedicatio abstracti de abstracto in talibus, et hoc propter praedicationem per identitatem quia tales propositiones sunt per se. Si enim in divinis Deus vel bonus est ens, deitas et similiter bonitas est entitas sive essentia, sicut in creaturis, ut si homo est animal, humanitas est animalitas. 390

In aliis vero duobus modis quo neutrius ratio includit rationem alterius, sive unum habeat per se rationem subiecti respectu alterius sive non, est modus praedicandi, non de subiecto per identitatem primo modo dictam secundum praedicta, sed solummodo de quo est per informationem quasi accidentalem, quia scilicet praedicatum, denominando subiectum, est quo ipsum est aliquid quasi accidentaliter, et ideo ad praedicationem | concreti de concreto non sequitur praedicatio abstracti de abstracto. Licet enim in divinis Deus sit bonus vel magnum sit bonum, non tamen deitas aut magnitudo est bonitas, sicut licet homo sit albus, non tamen sequitur quod humanitas sit albedo, quia abstractum non habet rationem informantis. | 395

Comparando autem idem essenziale ad se ipsum, si fiat comparatio secundum rationem subiciendi et praedicandi utrobique in abstractione aut utrobique in concretione, semper vera est praedicatio per identitatem primo modo dictam et propria, dicendo: "deitas est deitas", "Deus est Deus", "bonitas est bonitas", "bonus est bonus" et sic de ceteris. Si vero fiat comparatio, subiecto existente concreto et praedicato abstracto aut e converso, neutro modo puto praedicationem esse | suscipiendam absolute dicendo: "Deus est deitas", aut e converso "deitas est Deus", "bonum est bonitas" aut e converso "bonitas est bonum" sicut nec aliqua istarum est recipienda "homo est humanitas", "humanitas est homo", "album est albedo", "albedo est album". Unde illam praecipue non puto esse recipiendam absolute "deitas est Deus", "bonitas est bona", sicut nec illas "humanitas est homo", "albedo est album", quia in talibus praedicationibus de praedicato concreto praedicatum, postquam praedicatur concrete et denominat subiectum et est absolutum, se ipso debet esse aliquid, et subiectum debet esse aliquid 405

410

420

425

etiam illo quod praedicatur de subiecto. Ut enim dictum est in praece-
 430 denti quaestione in secundo notando, cum aliquid dicitur esse Deus, hoc
 refertur ad substantiam qua aliquid est, ut Deus cum dicitur 'magnus',
 hoc refertur ad quantitatem qua aliquid est ut magnus, cum dicitur
 'iustus' hoc refertur ad qualitatem qua aliquid est ut iustus. Si ergo haec
 esset absolute recipienda "deitas est Deus", debet concedi | haec secun-
 435 dum quod deitas in substantia deitate sit aliquid. Si enim deitas dicatur
 esse Deus, aut li 'Deus' praedicatur de deitate per identitatem primo
 modo dictam praedicatione quod est, aut per informationem praedicati-
 one quo aliquid est. Si primo modo, argueretur ergo sic: si deitas et
 Deus sint idem omnino et Deus deitate est Deus, ergo et deitas deitate
 440 est deitas, quia eidem in quantum idem semper natum est incidere idem.
 Consequens falsum est; non enim deitas deitate est deitas, ut in praece-
 denti quaestione in tertio notando. Si secundo modo, hoc est impossi-
 bile, quia forma non recipit informationem sed tantum suppositum,
 cuius est aliquid id quo informatur, aut substantiale, ut homo animalitate
 445 vel rationalitate, aut accidentale, ut homo albedine. |

Scarp. 1431^aBad. 294rD

Quod si haec non est recipienda "deitas est Deus," nec haec
 "Deus est deitas", quia non plus potest praedicari per primum modum
 identitatis abstractum de concreto quam e converso. Et per informatio-
 nem non praedicatur forma absoluta nisi ut qua subiectum habet aliquid
 450 esse, et hoc non est nisi per concretionem. Et eisdem rationibus nec
 aliquod aliorum essentiale praedicatur de se ipso concretum de | ab-
 stracto aut | e converso. Et quod amplius est, concreta nata sunt magis
 praedicari quam abstracta, ut in articulo praecedenti quaestione quarta.
 Quare, si non est recipienda praedicatio concreti de abstracto in isto
 455 membro, multo minus est recipienda praedicatio abstracti de concreto
 in membro praecedenti. Et sic e contrario est de nominatione divina et
 praedicatione, quia nominatio magis congruit divinis in abstracto, prae-
 dicatio autem e converso in | concreto. | Secundum hunc ergo modum
 se habent essentialia divina per praedicationem inter se unum de altero
 460 vel singulum de se ipso, sive in concretione sive in abstractione. | Circa
 tertium propositorum est advertendum quod in divinis personalibus e
 contra iam dicto de essentialibus, omnia sic sunt diversis rationibus
 distincta quod nullum illorum includit alterum. Et sic nullum illorum
 quae personalia sunt in divinis, potest praedicari de altero modo quo
 465 essentialia communius praedicatur de minus communi concludente sub
 sua ratione rationem illius, et hoc quia omnia | personalia se habent
 quoquo modo per relativam oppositionem ad invicem; non sic autem
 essentialia, quia ipsa et eorum rationes sunt absoluta, licet ex respectibus
 quibusdam considerentur secundum superius determinata, et hoc sive

K" 255^{vb}B" 222^{rb}Q 188^{vb}S' 304^{va}Bad. 294^{rE}Bad. 294^{rF}Bad. 294^{rF}

- loquamur de praedicatione in abstractione sive in concretione. Sed cum, 470
 Scarp. 1431^b ut dictum est, personalium | quaedam sint personae quae referuntur,
 quaedam sint proprietates quibus referuntur, et de praedicationibus
 personarum invicem, et de praedicationibus proprietatum invicem, et de
 praedicationibus proprietatum de personis et e converso, advertendum
 Bad. 294^{vs} est. | 475
- De personis igitur sciendum quod nullo modo una de altera
 praedicari potest, quocumque nomine significetur, sive nomine imposito
 a proprietate solum sicut est hoc nomen 'pater', sive nomine continente
 in se essentiam et proprietatem, puta hoc nomen 'parens' secundum
 praedicta et similiter hoc nomen 'proles' pro nomine filii, quia nec in 480
 concretione nec in abstractione possent de invicem praedicari dicendo:
 "pater est filius" aut e converso, vel "paternitas est proles" nec e
 converso. Est enim inconueniens maximum in praedicationibus omni-
 bus quae possent formari in divinis, personam praedicari de persona
 propter oppositionem relativam. Si enim aliquis est pater, est pater filii. 485
 In divinis autem non potest esse nisi unicus Filius, secundum supra
 determinata. Sequeretur ergo si Pater esset Filius, quod esset Filius sui
 ipsius et se ipsum generaret, quod est summum inconueniens. Aut
 essent Pater et Filius solo nomine, qualem Trinitatem posuit SABELLIUS
 K^m 256ra | confundendo personas, non ponendo proprietates naturae respondere 490
 nominibus. Contra quem dicit HILARIUS, libro II° cap.^o 2°: «*Homines*
mente perversi omnia confundunt. Asserunt doctrinas novas et humana commenta,
ut SABELLIUS extendat Patrem in Filium, idque nominibus potius confitendum
putet esse quam rebus». Et cap.^o 3°: «*Veritatem rerum per naturae | nomina*
eludit, nos naturas nominum proferamus, non frustrentur naturae proprietati- 495
bis nomina, sed intra naturae significationem nominibus coarctentur». Propter
 igitur diversas proprietates naturae in personis existentes et in nomi-
 nis personarum significatas nomine personae, nequaquam de invicem
 possunt praedicari, nec in concretione nec in abstractione. |
- Bad. 294^{vh} De proprietatibus etiam quibus personae distinguuntur idem 500
 sentiendum: quod propter relationes oppositas quas important, licet non
 ipsae sed personae per ipsas invicem referantur, invicem nec in abstrac-
 tione nec in concretione praedicari possunt. Non enim est paternitas
 filiatio nec e converso nec generare generari, nec spirare spirari, nec
 generatio continens activam et passivam est spiratio continens similiter 505
 activam et passivam; sed minor est eorum distantia, sicut et minus distat
 innascibilitas a generari quam generare a generari, sed non tanta est |
 Scarp. 1432^a propinquitas quod alterum de altero | praedicari posset. |
- Q 189ra De personis et proprietatibus comparatis inter se per praedicatio-
 Bad. 294^{vi} nem, hoc sentiendum quod proprietas quaecumque de persona sua 510

praedicari potest in concretionem, sicut et differentia de specie in creaturis, modo tamen quo relatio, secundum exposita in praecedenti quaestione, praedicari potest et e converso. Magis tamen propria est praedicationis proprietatis de persona, eo quod praedicatum respectu subiecti habet
 515 rationem formae, et proprietas formalis est in persona secundum praedicta. In abstractione autem, uno ipsorum existente vel ambobus, non video quomodo praedicari possit – praedicatione dico absoluta absque expositione – unum de altero, et multo minus quam quod ‘deitas’ in abstractione possit praedicari de Deo existente in concretionem aut e
 520 converso, quia persona aliquid praeter proprietatem continet, scilicet essentiam, deitas autem nihil aliud continet quam Deus, et solummodo in modo significandi differunt. Unde nec isto | modo video quomodo persona vel proprietas possit praedicatione absoluta praedicari de se ipsa, differente praedicato a subiecto secundum rationem abstracti et
 525 concreti. Proprietatem autem unius personae de alia praedicare praedicatione absoluta quocumque modo adhuc multo remotius esset a veritate. | Sequitur quartum principale superius propositum, videlicet | de praedicatione mutua ad invicem essentialium et personalium. Et quia
 530 omnia essentialia per ipsam essentiam sunt in personis, quin omnia praedicantur praedicatione simpliciter absoluta de personis in concretionem ambobus existentibus et e converso, dubium non est. Sed magis proprie praedicantur essentialia de personis quam e converso, quia omnia quae sunt in divinis se habent respectu personae ut formalia quibus habent esse aliquid vel ad aliquid secundum praedicta.

535 De praedicatione autem eorum in abstractione, persona existente in concretionem, ut “Pater est deitas” vel “bonitas” vel ceterorum aliquid, breviter non video quomodo praedicatione absoluta unum illorum de altero possit praedicari, aut quomodo praedicatione absoluta | possit universaliter concretum in divinis praedicari de abstracto, non video.

540 Quod tamen multi concedunt propter indifferentiam naturae et suppositi, ne forte in hoc negando posset latere periculum, quia in talibus, secundum HIERONYMUM, «*ex verbis inordinate prolatis oritur haeresis*». Potius etiam mihi videtur esse concedenda haec “Pater est deitas” quam illa “bonitas est deitas”, quia in | persona includitur essentia sub ratione
 545 substantiae et subiecti | attributalium proprietatum; non sic autem in attributo, sed essentia sub alia ratione et dispositione cadit in significatione attributorum quam in significatione substantiae, secundum praedicta. Sumendo tamen nomen personae in abstractione et in suo significato, includit essentiam cum proprietate, et proprietas et essentia de persona in abstractione praedicantur sicut ‘animalitas’ et ‘rationalitas’ de
 550 humanitate, prout tactum est supra. | Essentialia autem praedicari prae-

K" 256rb

Bad. 294^{vk}
S' 304vb

B" 222vb

Scarp. 1432^b
Bad. 295^{rk}

K" 256ra

dicatione absoluta de proprietatibus, altero vel ambobus existente in abstractione, non video, aut etiam quod essenziale possit praedicari de proprietate, ambobus etiam existentibus in concretione, ut quod “pater-nitas sit Deus” aut “deitas”, nisi forte ratione realitatis quam proprietas tamquam relatio contrahit a suo fundamento. Aliter enim relatio nec secundum se est aliquid nec ipsa suppositum habet esse aliquid, sed tantum ad aliquid. | Sed e converso proprietas bene potest praedicari de essentia, supponente tamen pro persona, cum etiam persona possit praedicari de essentiali dicendo: “Deus est Pater”, “bonus”, “magnus” et cetera huiusmodi, quamvis conversae magis sint propriae, quia omnia essentialia se habent ut formae respectu personarum secundum praedicta. |

<AD ARGUMENTA>

Transcurrendo igitur argumenta dico quod primum concedendum est, probans quod non singula praedicantur de singulis propter confusionem quae contingeret tam in personis quam in proprietatibus quam in essentialibus, si praedicatione absoluta de quod est, qua dicitur “hoc est hoc” quae est de esse, quodlibet eorum quae sunt in divinis praedicaretur de quolibet affirmative et vere, secundum quod intelligitur quaestio. Quia talis praedicatio non intelligitur praecise verificari ex parte rei significatae ut est simpliciter in subiecto et praedicato significata, sed etiam ex parte modi significandi, videlicet ut est significata in subiecto et praedicato sub modo tali et tali quia non solum ab eo quod res est simpliciter dicitur oratio vera, sed ab eo quod sic est, id est sicut per orationem exprimitur. Propter quod, licet in omnibus divinis praedicationibus res eadem singularis sit in subiecto et praedicato, non tamen ex hoc est vera praedicatio absoluta de hoc esse hoc, nisi eodem modo exprimatur per sermonem in praedicato et subiecto. Unde si in subiecto significatur sub ratione quantitatis et in praedicato sub ratione qualitatis vel e converso, vel universaliter diversimode secundum quemcumque modum significandi, et | etiam solum differunt secundum rationem abstracti et concreti, non ideo potest dici vera et propria praedicatione | absoluta quod “hoc est hoc”. Licet enim res quae est significata in subiecto sit significata in | praedicato, ut tamen est significata in subiecto, non sic est significata in praedicato. |

Quia igitur res subiecta in hoc nomine ‘magnitudo’ non est magnitudo ut est res simpliciter, sed solum ut est sub tali ratione, neque res significata hoc nomine ‘bonitas’ est bonitas nisi ut est significata sub tali

- 590 modo, modus autem unus non est alter, sive ratio una non est altera, et
non praedicatur tali propositione res de re simpliciter, sed res quae est
bonitas, et ut illa res quae secundum se est, et simpliciter res quae est
bonitas de re quae est magnitudo et ut est magnitudo, idcirco dico quod
non video quomodo haec potest esse vera | praedicatione absoluta de
595 esse “magnitudo est bonitas”, ita quod si talium aliqua concedi possit,
hoc non est praedicatione absoluta, sed solummodo per expositionem
dicendo: “magnitudo est bonitas”, id est ea res quae est magnitudo est
ipsa bonitas. Res enim eadem singularis in divinis sub una ratione est
magnitudo et sub alia bonitas, et sub una est deitas et sub alia paternitas,
600 et sub | alia filiatio et sub alia Pater, et sic de ceteris; nisi sic sint diver-
sae rationes sic quod una includit aliam, sicut ratio vivere rationem esse,
et ratio eius quod est intelligere rationem eius quod est vivere, et in illo
rationem eius quod est esse. Propter quod talia ab invicem possunt
praedicari praedicatione ‘de quod est’ sive de hoc esse hoc, secundum
605 praedicta. | Z^o 347^v
S^o 305ra
Bad. 295ⁿ
- Sic ergo dico illam “magnitudo est bonitas” esse recipiendam per
dictam expositionem. Sic et singulas alias quae inveniuntur in Scripturis
Sanctis et sanctorum, de quibus MAGISTER tractat I^o libro *Sententi-*
arum pro magna parte concedendo eas esse veras, cuiusmodi sunt illae
610 in quibus non est periculum aut occasio errandi, qualis est illa quam
ponit | AUGUSTINUS VI° De Trinitate, ut iam habitum est, dicens:
*«Nefas est dicere ut Deus subsistat et subsit bonitati suae, atque illa non substantia
sit vel potius essentia, neque ipse Deus sit bonitas, sed bonitas in illo sit tamquam
in subiecto»*. Ecce quod universaliter nefas sit dicere quod Deus non sit
615 bonitas; haec est ergo vera et recipienda “Deus est bonitas”. Et dico
quod verum est per expositionem talem, id est: ea res quae est Deus |
ipsa est bonitas; non enim Deus, sub ratione qua est Deus, est bonitas,
ut dictum est, et quod AUGUSTINUS intelligat dictum suum non simpli-
citer sed solummodo secundum dictam expositionem, manifestat littera
620 circumstans, praecedens et sequens. Bene | enim verum est quod nefas
est dicere quod Deus ipse non sit bonitas, ut nefas sit quod haec nega-
tiva intelligatur esse vera, eo scilicet quod bonitas sit in illo tamquam in
subiecto et ipse Deus subsit bonitati suae, sic quod illa intelligatur non
esse substantia vel potius | essentia Dei. Si enim sic esset in illo, | tunc
625 nec secundum dictam expositionem posset vere dici quod Deus est sua
bonitas. Non enim plus verum esset dicere quod esset sua bonitas quam
verum est dicere quod corpus est color suus, quod revera non est id
quod suus color nec id quod est corpus est id quod est color. Sic ergo
vult quod illa sit vera “Deus est sua bonitas”, quia scilicet ipsa est sua
630 substantia sive sua essentia quae est esse id quod ipse est. Et signanter
- Q 189va
K^o 257ra
Scarp. 1433^b
B^o 223rb
Bad. 295ⁿ

postquam dixit AUGUSTINUS: «*atque illa non substantia sit*», statim addidit
quasi corrigendo se: «*vel potius essentia*», quia in hoc, secundum iam dicta,
magna est differentia, quia deitas divinam essentiam significat sub
ratione substantiae quae est alia ratio a ratione quantitatis, qualitatis aut
relationis, et non est inclusa in rationibus illorum. Essentia autem 635
significat divinam naturam sub ratione quae communiter in aliis rationi-
bus includitur. Propter quod, licet esset nefas dicere praedicatione
absoluta et absque expositione quod Deus subsit bonitati suae atque illa
non sit essentia, quia si non esset essentia Dei sub ratione essentiae, non
esset id quod est Deus, sicut color non est id quod est corpus quia non 640
est essentia corporis. Non tamen esset nefas dicere praedicatione
absoluta et absque expositione quod Deus subsit bonitati suae atque illa
non est substantia, ut sub esse large ista possit esse vera si praedicatio
intelligatur esse absoluta absque expositione: “bonitas non est substantia
K" 257^{tb} Dei”, quia alia est ratio bonitatis, alia substantiae, nec una | inclusa est 645
in alia, licet illa non possit esse vera: “bonitas non est essentia Dei”, quia
ratio essentiae includitur in ratione bonitatis et omnium quae sunt in
divinis. Ista enim “bonitas non est essentia” falsa est absque exposi-
tione, sicut et sua contraria est absolute vera absque omni expositione.
Illa autem “bonitas non est substantia” est vera absoluta praedicatione, 650
sicut et sua contraria falsa est praedicatione absoluta. Et cum dicta
Bad. 295° expositione illa est falsa et sua contraria est vera. |

Unde et propositiones verae per talem expositionem licet non sint
verae absoluta praedicatione, simpliciter secundum communem usum
sunt concedendae, quando in illis concedendis non solum non est 655
aliquod periculum vel occasio erroris, sed ex illis concessis evitatur
Scarp. 1434^a occasio erroris qui accideret | si negarentur, videlicet quo posset credi
Q 189vb quod praedicatum | removetur a subiecto, quia non est essentia eius nec
id ipsum re cum ipso, puta si diceretur “bonitas non est deitas” aut
“veritas” aut aliquid talium, sicut contingit in creaturis; et sic credi 660
posset quod nec verificari posset per expositionem, quod falsum est. Et
propositiones tales veras per talem expositionem consuetum est apud
doctores dici veras esse per identitatem. Et bene verum est quod verae
sunt per identitatem sed non absolute, sicut illae sunt verae in quibus
B" 223va idem praedicatur | de se ipso, ut “Deus est Deus”, “deitas est deitas”, 665
sed solummodo per expositionem, sicut dictum est. Et sic illae in quibus
praedicatur idem de se sunt verae primo modo identitatis, illae autem
Bad. 295^{vp} exponendae non nisi secundo modo identitatis. |

Et loquendo de tali modo veritatis, concedo simpliciter et absolute
quod omnes tales propositiones in divinis ex quibus non accidit pericu- 670
lum seu occasio erroris sed potius evitatur, secundum dictum modum

verae sunt et concedendae. Non tamen concedo quod verae atque
concedendae sint simpliciter et absque expositione, aut aliter quam per
identitatem, qua scilicet una et eadem res singularis est subiecti et prae-
dicati, | qua praedicatum et subiectum habendo in se illam eandem rem
675 sub diversis rationibus, sunt idem penes secundum modum identitatis, K" 257va
sicut cum praedicatur aliquid de se ipso secundum eandem rem et
secundum rationem eandem, ut cum dicitur "deitas est deitas", praedica-
tum et subiectum sunt idem secundum primum modum identitatis.
680 Omnes autem propositiones illae divinarum praedicationum in quibus
periculosum esset et erroris occasio ipsas concedere esse veras absoluta
praedicatione, etsi verificari possent per expositionem dicto modo,
simpliciter sunt negandae, ut sunt illae in quibus persona affirmatur de
persona ut "Pater est Filius". Licet enim verificari posset per expositio-
685 nem, scilicet quia Pater est id quod est Filius et id quod Pater est Filius
est, sicut magnitudo est id quod est bonitas et id quod est magnitudo est
id quod est bonitas, propter tamen periculum erroris et occasionem
quae daretur in illam concedendo, ideo sicut absoluta praedicatione est
falsa, sic simpliciter est neganda, et non propter verificationem per
690 expositionem est concedenda. Cum tamen ista "magnitudo est bonitas",
licet absoluta praedicatione sit falsa, non tamen simpliciter est neganda,
sed quia per expositionem verificari potest, simpliciter est concedenda
propter occasionem vitandi erroris quae ex hoc datur, ut dictum est.
Hoc igitur dicto modo, ponendo | huiusmodi propositiones veras esse
695 et concedendas, respondendum est ad tria media inducta in principio
corporis solutionis. |
Ad primum igitur, quod dicit: «si propositiones aliquae dicerentur
verae per identitatem, sic possent dici verae per aequalitatem, quia sicut
in divinis est identitas inter subiectum et praedicatum semper, sic et
700 aequalitas», dico quod non dicuntur dictae propositiones verae per
identitatem qua praedicatum est idem subiecto secundo modo identitatis
prout procedit obiectio, sed propter identitatem primo modo identitatis,
qua una et eadem est res singularis in praedicato et subiecto, quae est
eadem sibi, non aequalis, licet ad hanc identitatem qua res praedicati et
705 subiecti est eadem sibi, sequatur | alia qua | praedicatum est | idem
subiecto et e converso. |
Ad secundum de genere et differentia, dico quod | non est simile,
eo quod licet idem significant re genus et differentia, significant tamen
diversa intentione quae compositionem quandam faciunt in specie; quae
710 diversitas illam praedicationem impedit sic quod nec per expositionem
debet recipi. In divinis autem essentialia significant idem re solum
rationibus diversum, quae non tantum repugnant quantum diversae

Scarp. 1434^b

Bad. 295^{vQ}

K" 257vb

Q 190ra

B" 223vb

Bad. 295^{vr}

Bad. 296^{rR}

- intentiones. Propter quod istae propter verificationem ipsarum per expositionem simpliciter concedendae sunt, licet non illae. |
 Bad. 296^{rs}
- Per idem patet ad tertium de personis dicendo quod illarum 715
 praedicatio, ut dictum est, non est recipienda per expositionem propter
 diversitatem relationum oppositarum, quae tantum distinguunt personas
 quantum ad genus et differentiam dictae intentiones, praeter hoc quod
 intentionum diversitas ponit in re compositionem, non autem diversitas
 relationum. Et sic revera non est universaliter verum quod per identita- 720
 tem rei eiusdem singularis praedicati et subiecti propositio potest dici
 vera et per expositionem verificanda. Sed hoc solummodo verum est
 quando per talium propositionum concessionem non datur occasio
 errandi, sed potius errorem vitandi. Et ideo dico, sicut dixi supra, quod
 in divinis non valet haec forma arguendi: praedicatum est idem subiecto 725
 in eo quod est eadem res singularis utrobique, ergo concedenda est
 tamquam vera. Hoc enim verum est in omnibus praedicationibus inter
 terminos divinos, quod praedicatum est idem subiecto in eo quod
 eadem est res singularis utrobique, ergo et in hac “Pater est Filius” sicut
 Scarp. 1435^a in hac “Pater est Deus” aut | “magnitudo est bonitas”. Iterum illa 730
 “Pater est Filius” et sibi consimiles non sunt concedendae tamquam
 verae etiam per expositionem, cum tamen sint plures aliae illo modo
 concedendae. |
 Bad. 296^{tr}
- Ad secundum principale ad quaestionem quod «*quaecumque* sunt in
 divinis inter se differunt *formalibus rationibus*, ergo *ab invicem praedicari non* 735
possunt», dico quod verum est praedicatione absoluta de ‘quod est’, | qua
 dicitur: “hoc est hoc”. In abstractione utroque vel altero existente, licet
 possint aliqua et aliqua non possint praedicari sic ab invicem per exposi-
 tionem secundum modum iam expositum, praedicatione tamen non de
 ‘quod est’ et de esse qua hoc dicitur esse hoc simpliciter et omnino, sed 740
 praedicatione de ‘quo est’ et de inesse, qua hoc scilicet dicitur inesse per
 quandam informationem vel quasi in subiecto quod ex hoc illo est
 aliquid vel ad aliquid, secundum praeexpositum modum, bene possunt
 concreta praedicari de concretis et hoc <modo> singula de singulis; illis
 dumtaxat exceptis in quibus occurrit relativa oppositio sive per contra- 745
 rietatem, ut in personis et in relativis proprietatibus personarum quibus
 inter se ex opposito referuntur, sive per disparationem ut in spiratione
 activa ad generare et generari. Propter quod haec nec | in concreione
 de invicem possunt praedicari, cetera autem omnia, puta essentialia, in
 concreione de invicem | et de personis praedicari possunt; non autem 750
 de proprietatibus personarum ut supponunt pro eo quod significant,
 quia praedicata essentialia secundum se sunt aliquid, et subiecta sua de
 quibus praedicantur concrete ipsis habent esse aliquid, proprietates

755 autem personarum, eo quod relationes in quantum sunt relationes
 purae, nec secundum se sunt aliquid, ut habitum est supra, nec aliquo
 possunt esse aliquid, | sed solummodo sunt ad aliquid. Unde rationem
 subiecti informati aliquo substantiali habere non possunt, nisi ratione
 suppositi quando supponunt, non pro significato sed pro supposito, aut
 760 forte realitatis contractae et tunc solum essentialia de illis praedicari
 possunt in concretione, et e converso personalia de essentialibus simili-
 ter in concretione. |

Q 190^{rb}Bad. 296^v

Ad tertium probans quod «essentialia non possunt praedicari de
 personalibus *in abstractione* acceptis essentialibus», dico quod verum est
 secundum iam expositum modum in solutione primi argumenti, scilicet
 765 per expositionem, sive personalia accipiantur in abstractione sive in
 concretione. |

Bad. 296^x

Et quod etiam arguitur contra hoc quod «tunc personale sub-
 iectum secundum | se esset *aliquid* quia praedicatum secundum se
 aliquid est, puta *deitas* vel *bonitas*», dico quod verum est quod subiectum
 770 personale secundum se est aliquid quando praedicatur essenziale de
 personali quod est persona, quia persona est aliquid secundum se ra-
 tione essentiae quam in suo significato includit, et per hoc est id quod
 est praedicatum. Sed dico quod non est verum quando essenziale praedi-
 catur de personali quod est proprietas supponens pro significato, quia
 775 ipsa proprietas pro significato supponens non est aliquid secundum se,
 et propter hoc non est id quod est praedicatum. Et sic bene verum est
 quod | nec per identitatem sive per expositionem [non] potest in ab-
 stracto praedicari essenziale de personali sive abstracto sive concreto,
 quia praedicato existente in abstracto non est praedicatio de 'quod est'
 780 per identitatem aut primo aut secundo modo identitatis, nisi forte
 considerando relationem quam importat proprietas ratione realitatis
 contractae a suo fundamento, quae in divinis non potest esse alia a
 realitate fundamenti, etsi forte in creaturis esset alia res ipsa characteri-
 zatio a fundamento in relatione quam sit res fundamenti. Ratione autem
 785 illius realitatis contractae in relatione bene praedicaretur essenziale de
 proprietate existente, et in abstractione per expositionem et praedica-
 tione de esse primo modo identitatis, et in concretione per informatio-
 nem praedicatione de inesse. Sed essenziale praedicatur de personali
 quod est proprietas supponens, per quam etiam bene verum est quod
 790 subiectum quod est proprietas ratione personae pro qua supponit, | est
 aliquid, quia ipsa persona secundum se est aliquid et propter hoc ratione
 personae est id quod praedicatur. Et sic etiam bene verum est quod per
 identitatem et expositionem potest essenziale existens in abstracto
 praedicari de personali, et existens in concreto per informationem. Sed

Scarp. 1435^bK" 258^{rb}Bad. 296^x

B" 224 ^{tb}	utrobique personali in subiecto non nisi existente concreto, quia personale quod est proprietas non potest supponere pro personali quod est persona nisi proprietate existente in concreto.	795
Scarp. 1436 ^a	Et quod assumitur quod «nec subiectum est aliquid quando subiectum est persona quia Pater est persona, sed <i>in eo quod Pater est</i> , non est aliquid sed ad <i>aliquid</i> », dico quod Pater, licet nomen eius secundum praedicta imponatur a proprietate si sit nomen personae, sicut parens in eo quod Pater, est aliquid secundum se et non est aliquid secundum se, quia in quantum in suo significato includit essentiam est aliquid, in quantum vero in suo significato includit proprietatem non est aliquid. Sed homo, in quantum homo, est aliquid dupliciter: et in quantum includit in suo significato animal, et in quantum includit rationale in eodem. Si vero 'Pater' sit nomen proprietatis, tunc revera non est aliquid nisi ex contracta realitate, nec potest de Patre praedicari essentielle in abstracto, secundum quod iam dictum est.	800 805
Bad. 296 ^{vy}	Ad quartum, quod est ad idem, « <i>si quaelibet personarum esset deitas, cum illa non sit nisi una numero</i> et illae essent idem numero, quare et <i>inter se</i> », dico quod quaelibet personarum est eadem deitati modo quo totum vel quasi totum est idem cum eo quod est pars sive aliquid sui seu quasi aliquid sui, non autem modo quo aliqua secundum totalitatem sunt eadem alicui secundum totalitatem illius. Nunc autem illa maxima: « <i>quaecumque uni et eidem sunt eadem inter se sunt eadem</i> », non intelligitur nisi de illis quae sunt eadem secundum utriusque totalitatem. Unde in creaturis partes quae sunt eadem toti non ratione suae totalitatis, non oportet quod sint eadem inter se. Propter quod non sequitur quod si personae diversae sunt idem in deitate, quae eadem numero praedicatur de singulis in abstractione per identitatem primo modo identitatis quae est inter quamlibet partem et totum, quod sint eadem inter se. De differentia autem identitatis totius ad totum et partis ad totum, habitum est satis supra in de relationibus communibus.	810 815 820
Bad. 296 ^{vz}	Ad quintum, probans quod « <i>essentialia non possunt praedicari de temporalibus in concrectione acceptis essentialibus</i> , quia cum essenziale concretum sit quale quid et commune pluribus, ergo et persona subiecta esset quale quid et commune, quod falsum est, quia persona in divinis non est nisi iste aliquis», dico quod verum esset si praedicaretur essenziale concretum de persona praedicatione absoluta de 'quod est', dicente: "hoc est hoc". Sed non est ita secundum praedicta, immo non sic praedicatur nisi praedicatione 'de quo est' dicente hoc inesse huic. Tali enim praedicatione esset in argumento fallacia accidentis, sicut si per inhaerentiam diceretur: "Petrus est homo; homo est quale quid sive species aut universale; ergo Petrus est quale quid sive species aut univer-	825 830 835

- sale". Et hoc, licet in divinis commune non sit commune per universalitatem, quod non inest supposito singulari nisi per suam determinationem ut animal in homine, sed sit commune per communionem quod inest cuilibet supposito | singulari absque sua determinatione. In creaturis enim commune universale non descendit in singulare nisi per determinationem suam. Sed aliter genus in speciem et aliter species in individua, quia genus non descendit in speciem ut animal in hoc animal quod est homo, nisi aliquo formaliter determinante animal, | quo etiam homo habet esse aliquid sicut animal, puta rationali. |
- 840 B" 224va
- 845 Et ideo non sunt ambo simul in homine nisi per compositionem ex 'quod est' et 'quo est', sicut ex genere et differentia. Homo autem est iste homo, puta Petrus, non aliquo determinante formaliter hominem quo Petrus habet esse aliquid, sed aliquo agente et producente humanitatem, quae de se universale est et aliquid per essentiam solum in existentia. Et ideo non est in Petro compositio ex indeterminato et determinante sicut est in homine; | sed si est aliqua superaddita in individuo super compositionem illam quae est in specie, illa est ex essentia quae est humanitas comprehendens animalitatem et rationalitatem in se significata nomine hominis, et modo subsistendi in se et secundum se
- 850 K" 258vb
- 855 quae est compositio ex essentia et ratione, ratione suppositi.
- Sed neutro modo essentia deitatis descendit in personas. 'Deus' enim significans rem singularem a qua imponitur nomen, et supponens indefinite pro pluribus suppositis, ut est hic Deus, puta Pater, non aliquo determinante formaliter Deum vel deitatem ut sit hic Deus et quo
- 860 habet esse aliquid hic Deus praeter deitatem, sicut rationale determinat animal ut sit hoc animal quod est homo et quo homo habet esse aliquid praeter animalitatem, nec | etiam aliquo determinante effective, ut Deus simpliciter sit hic Deus, quomodo produciens hominem in esse existentiae determinat eum ut sit hic homo. Et hoc quia in divinis non est ratio
- 865 Q 190vb
- universalis, nec 'Deus' est nomen suppositi communis communitate universalis in significando aliquid unum commune universalitate ad Patrem, Filium et Spiritum Sanctum, sicut significat 'homo' ad Petrum, Paulum et Andream. Sed 'Deus' est nomen commune communitate communicabilis in significando aliquid unum singulare quod est communiter in Patre, Filio et Spiritu Sancto; sed in supponendo est nomen commune ad Patrem et Filium et Spiritum Sanctum, sicut 'homo' ad Petrum, Paulum et Ioannem. Et nihil | enim est aliquid commune ad divina supposita in significando nisi nomen secundae intentionis ut est hoc nomen 'persona', sicut ad Petrum, Paulum et Ioannem commune
- 870 Bad. 297ra
- 875 est hoc nomen 'individuum', prout superius determinavimus. Et licet in divinis quod Deus sit iste Deus non est per aliquam determinationem

- deitatis, est tamen per aliquem modum essendi et habendi singularem
 Scarp. 1437^a deitatem, non absolutum qualis est in creaturis, sed respectivum, | qui
 licet non determinet essentiam, determinat tamen personam et modum
 habendi ipsam essentiam in persona. Et sic essenziale, sive sit essentia 880
 sive deitas sive attributum, ut magnitudo vel bonitas, licet sit propter
 suam communitatem quale quid, aliter tamen hoc est in divinis quam in
 creaturis, et aliter dicit quale quid ad personas 'essentia' quam 'Deus' et
 B" 224vb 'Deus' quam aliquod attributum, | secundum quod, quantum est ex
 ratione significati, magis proprie divinae personae dicuntur 'essentia' 885
 quam 'Deus' quod est nomen substantiae, et magis proprie 'Deus' quam
 'magnus', 'bonus' aut aliquid huiusmodi quae sunt nomina quasi disposi-
 tionum substantiae. |
 Bad. 297^B Quod arguitur sexto specialiter de proprietatibus quod «essentiale
 K" 259ra non praedicatur de illis, quia si proprietas esset aliquod | essentialium 890
 sive in concreto sive in abstracto, cum essentialia omnia *sint absoluta*,
 ergo et proprietas esset absolutum quod falsum est», dico quod hic
 plane est fallacia accidentis ex variatione medii, sicut ibi: si Petrus est
 Bad. 297^C homo, 'homo' autem est species, ergo Petrus est species. |
 Per idem et eodem modo respondendum ad septimum quod 895
 «nullum personale potest praedicari de essentiali, quia cum omne
 personale sit relativum, ergo et essenziale esset relativum», dicendo quod
 in forma argumenti est fallacia accidentis sicut in praecedenti, nisi
 personale sit proprietas et praedicetur in abstractione absque realitate
 contracta. Tunc enim cum in abstracto non posset supponere pro 900
 supposito, medium non potest variari ut in maiori stet pro eo quod est
 aliquid, et in minori pro eo quod est ad aliquid, sed utrumque stat solum
 pro eo quod est ad aliquid. Et esset maior propositio falsa sic arguendo:
 "deitas est paternitas, paternitas est relatio, ergo deitas est relatio".
 Revera si 'paternitas' non diceret nisi respectum ad aliud, dicendo: 905
 Z" 348^v "deitas est paternitas", | dicitur quod deitas est relatio, quod falsum est.
 Et sic proprietas in abstractione absque ratione realitatis contractae,
 nullo modo de essentiali praedicari potest. Sed ratione realitatis potest
 de essentiali praedicari in abstractione per identitatem, et in concretione
 tam ratione contractae realitatis per identitatem quam supponendo pro 910
 Q 191ra supposito per inhaerentiam, ut iam dictum est supra in solutione |
 secundi argumenti. Quomodo autem potest et quomodo non potest
 essenziale praedicari de personali, pro magna parte iam dictum est
 declarando quomodo e converso personale potest praedicari de essenti-
 ali, praecipue supra in solutione secundi argumenti. | 915
 Bad. 297^D
 Scarp. 1437^b Ad octavum quod «*specialiter* persona non potest praedicari de
 essentiali, quia praedicatum habet rationem *formae* et persona non est

formale respectu essentialis *sed e converso*», dico quod hoc non arguit personam non posse praedicari de essentiali, sed solummodo quod non
 920 est propria illa praedicatio sicut conversa essentialis de persona; immo illa est accidentalis respectu istius, ut tactum est supra. |

Bad. 297^{rE}

Per idem patet ad nonum dicendo quod, licet quantum est de proprietate praedicationis magis commune potius habet praedicari de minus communi quam e converso, quasi tamen per accidens et minus
 925 proprie, bene potest esse praedicatio conversa. |

Bad. 297^{rF}

Ad decimum respondendum est sicut iam responsum est ad sextum et septimum. |

Bad. 297^{rG}

Ad undecimum probans | quod «nec essenziale potest praedicari de persona nec e converso quia unum eorum est distinctum et alterum
 930 non, et *affirmatio et negatio* non simul *in eodem concurrunt*», dico quod verum est secundum rem, quia affirmatio et negatio in eodem secundum idem esse non possunt, nec in essendo quod scilicet secundum idem ambo sint in eodem, nec in praedicando quod scilicet ambo secundum idem praedicentur de eodem, aut quod praedicatum praedicetur secundum
 935 rationem affirmationis et subiectum subiciatur secundum rationem | negationis, aut e converso. Sed quod id quod est sub ratione negationis praedicetur de eo quod est sub ratione affirmationis, non ut est sub ratione affirmationis sed potius ut est sub ratione negationis, aut e converso id quod est sub ratione affirmationis praedicetur de eo quod
 940 est sub ratione negationis, non ut est sub ratione negationis sed potius ut est sub ratione affirmationis, nullum est inconveniens. Et sic distinctum quod est persona, praedicatur de essentiali quod est indistinctum, non ratione qua persona est distincta, sed ratione qua est indistincta. Est enim distincta solummodo ratione proprietatis et non praedicatur nisi
 945 ratione essentiae. Et similiter e converso essenziale non praedicatur de persona nisi ratione qua est indistincta, scilicet ratione essentiae quae est in ipsa, ratione cuius nullam habet distinctionem. |

B" 225^aBad. 297^{rH}

Duodecimum quod est speciale de divinis actionibus, quod «non praedicantur de essentiali *quia non sunt actiones* nisi personarum», concedo
 950 secundum quod de hoc habitum est supra in quaestione de divinis actionibus. Unde et licet proprietates personales praedicari possent concrete de essentialibus in | quantum supponunt pro supposito, sicut rationale pro | homine, aut ratione realitatis contractae a fundamento, nec repugnaret modus significandi nominaliter et adiective, ut nomine paternitatis aut filiationis significantis concrete tamen propter modum significandi verbaliter sive active sive passive, nullo modo praedicari possunt de essentiali, quia non egreditur actio nisi a supposito sicut nec terminatur, sed essenziale est solummodo ratio eliciendi illam, prout in

Scarp. 1438^aBad. 297^{vH}

- dicta quaestione plus est explicatum. Unde ista praedicatio personalis de
essentia per expositionem et per quamcumque identitatem recipienda 960
non est, licet forte possit recipi expositione contraria iam dicta sic
dicendo: "essentia generat", quia | ille qui est essentia dicto modo,
scilicet Pater, generat. |
- Q 191rb
Bad. 297^{vi}
K" 259va
Decimum tertium quod «*personalia aut personae non | possunt praedi-*
cari ab invicem quia aut sunt disparata aut contraria», concedendum est 965
secundum superius dicta. |
- Bad. 297^{vk}
Ad decimum quartum quod «*essentialia non possunt ab invicem praedi-*
cari quia pertinent ad voluntatem et intellectum qui non praedicantur ab
invicem», dico quod omnia essentialia de invicem praedicantur, maxime in
concrezione, nisi aliquid speciale obviet quod absurditatem inducat, ut 970
quod intelligens est volens, bonum est verum, bene concedendum, et
quod per expositionem intellectus est voluntas et quod bonitas est
veritas. Absurditas autem talis praecipue contingit quando essentialia
significatur per modum actus qui sibi determinat non solum rationem
suppositi in elicitivo et terminativo alterius, sed etiam rationem in illo 975
quo elicitor ut actus intelligendi intellectum et volendi voluntatem.
Propter quod licet re in Deo idem sint intellectus et voluntas, ista tamen
non recipitur: quod Deus voluntate intelligit, nec illa: "Deus intellectu
vult". |
- Bad. 297^{vl}
Ad decimum quintum quod «*idem essentialia non potest praedicari de* 980
se ipso concreto in abstracto nec e converso, quia si deitas est Deus et Deus generat,
ergo deitas generat, et e converso si Deus est deitas, deitas autem non generat,
ergo Deus non generat», dicendum quod in utroque processu est fallacia
accidentis ex variatione medii. In primo enim Deus | ratione eius 'quod 985
est' praedicatur de deitate, sed ratione qua est suppositum de se ipso
praedicatur generare, et ideo propter medii variationem non oportet
extrema coniungi dicendo: "Deus non generat". Et similiter in secundo
deitas ratione eius 'quod est' praedicatur de Deo, et eo quod non habet
rationem suppositi, ab eo removetur generare, et sic ut | prius propter
Scarp. 1438^b
Bad. 297^{vm}
variationem medii non oportet extrema coniungi. | 990
- K" 259vb
Ad primum in contrarium quod «*singula in divinis possunt praedicari de*
divinis quia sunt unum et idem re singulari et idem vere de se ipso praedica-
tur», dico quod licet eadem sit res omnium divinorum pro quanto aliquid
sunt, etiam relationum si quid sunt praeter modum qui est ad aliud esse,
tamen sub diversis rationibus in diversis divinorum nominibus significa- 995
tur. Propter quas, licet ratione illius rei praecise singula de singulis
possent praedicari, tamen propter illas diversas rationes nullum illorum
potest de alio praedicari praedicatione | absoluta, dicendo: "hoc est
hoc" totaliter secundum primum modum identitatis, sed solummodo

1000 per expositionem et identitatem penes secundum modum identitatis,
quo diversa eadem sunt secundum aliquid quod commune est ambobus,
sed hoc non semper, ut iam supra in solutione primi argumenti est
expositum.]

Bad. 297^N

Ad secundum quod «*essentialia possunt praedicari de personis et e con-*
1005 *verso, quia in divinis est idem 'quod est' et 'quo est', 'quod est' est essentielle, 'quo est'*
est personale ergo» etc., dico quod 'quo est' et 'quod est' tam in divinis
quam in creaturis dupliciter accipiuntur. Uno enim modo 'quod est'
appellatur subsistens sive suppositum et quodcumque in se et secundum
se existens ut homo, et 'quo est' appellatur forma qua existit hoc quod
1010 est, ut humanitas est qua homo existit homo. Alio autem modo 'quod
est' et 'quo est' non dicuntur nisi aliqua quae sunt ipsius subsistentis et
in ipso.

Primo igitur modo 'quod est' tam in divinis quam in | creaturis
non est nisi subsistens sive suppositum. Et utrobique dupliciter, sive
1015 definitum et singulare ut in creaturis Petrus et Paulus, in divinis Pater,
Filius et Spiritus Sanctus; sive indefinitum et hoc differenter utrobique,
quia in creaturis est suppositum indefinitum significatione et supposi-
tione simul, quia indefinitum in creaturis significat aliquid universale
commune pluribus suppositis singularibus quod indefinite se habet ad
1020 singularia significata in illis, et etiam indefinite supponit pro illis, ut
'homo' significat humanitatem, quae indefinite se habet ad humanitatem
Petri et humanitatem Pauli, et supponit indefinite pro Petro et Paulo. In
divinis autem non est suppositum indefinitum significatione sed suppo-
sitione tantum, quia suppositum indefinitum in divinis significat idem
1025 singulare absolutum quod significat singulum singulare suppositum, ut
'Deus' significat singularem divinam essentiam sub ratione substantiae,
| videlicet deitatem, quam etiam et sub eadem ratione significat singu-
lum suppositorum, puta et Pater et Filius et Spiritus Sanctus. Sed suppo-
nit indefinite pro quolibet illorum quantum est de se, licet sint indivisa
1030 illis et communia per indivisionem essentialia omnia. Et in nulla propo-
sitione in qua praedicatur essenziale | possit propositio verificari | pro
uno suppositorum sine aliis. In creaturis autem suppositum singulare
definitum et indefinitum penitus idem significant, differens solum sicut
universale et singulare. Sed in divinis super illud quod significat supposi-
1035 tum indefinitum, plus habet in | sua significatione suppositum singu-
lare, scilicet relativam proprietatem, quae in divinis non habet nisi
rationem singularis, non universalis. Unde suppositum indefinitum nec
singulariter nec universaliter illam significat. Unde tres personae divinae
singulares, scilicet Pater, Filius et Spiritus Sanctus, ex parte proprietatum
1040 quibus personae distinguuntur et plurificantur, nullam personam indefi-

Q 191^{va}Scarp. 1439^aB" 225va
Bad. 298^{rN}K" 260ra

nitam habent sibi respondentem quae illas tres sub aliqua ratione comuni relativa ad illas contineat, quemadmodum 'homo' continet Petrum et Paulum.

- Unde, ad quaestionem qua quaeritur de Petro et Paulo quid vel qui duo, contingit respondere per aliquid in quo realiter conveniunt, vel univoce ut duo homines, vel analogice ut duo entia. | Ad quaestionem vero qua quaeritur "Pater et Filius et Spiritus Sanctus quid vel qui ternarius?" per nomen rei primae intentionis impossibile est respondere, quia impossibile est illud esse. Propter quod sancti doctores coacti respondere ad illam quaestionem, non satisfaciendo quaestioni sed quaerentibus, transtulerunt a creaturis nomen secundae intentionis indefinitum indefinite supponens pro suppositis realibus singularibus. Et respondentes dixerunt: "Pater, Filius et Spiritus Sanctus sunt *tres personae*", ut dicit AUGUSTINUS, VII° De Trinitate cap.^o 4°. Unde multum errat qui dicit quod «*nomen personae imponitur a proprietate communi quae dicitur 'personalitas'*». Patet ergo de 'quod est' isto modo tam in divinis quam in creaturis. |
- 'Quo est' vero respondens isti 'quod est' differt in parte in divinis et in creaturis, et in parte convenit in illis. | In divinis enim subsistens habet duplex 'quo est', et 'quo subsistit' et 'quo est aliquid', unum absolutum et unum relativum. Et quoad primum convenit cum 'quo est' in creaturis, quoad secundum autem differt. Primo enim modo in divinis 'quo est' et 'quo subsistens est' et 'quo est id quod est ipsum indefinitum', puta Deus, | deitas est; et eadem deitas penitus est 'quo est' et 'quo subsistens est' et 'quo est id quod est quodlibet subsistens singulare'. Et secundum hunc modum etiam idem est 'quo' in creaturis 'est', et 'quo subsistens est' et 'quo est id quod est suppositum indefinitum et singulare', praeterquam quod illud 'quo est suppositum indefinitum' est universale ut humanitas, respectu illius 'quo est suppositum definitum', ut haec humanitas quae in Socrate vocatur 'socratitas', nec est in creaturis aliud quo suppositum subsistat.
- Sed secundo modo in divinis 'quo est' subsistit et est ad aliquid suppositum non indefinitum, ut dictum est, sed definitum relativa proprietate, | ut parens paternitate, proles filiatione. Et de 'quod est' et 'quo est' secundum dictum modum non est verum quod dicitur in argumento quod «'quod est' est essenziale et 'quo est' est personale», | quia in creaturis utrumque semper est essenziale, et in divinis utrumque est personale, quia unum est persona, alterum est proprietas personalis. Et de tali 'quod est' et 'quo est' in divinis non intelligitur illud dictum quod in divinis idem est 'quod est' et 'quo est'. Non enim idem penitus est parens et paternitas, quia se habent sicut quasi totum et pars. Per-

sona enim personam continet cum proprietate. Secundo autem modo, tam in divinis quam in creaturis, 'quod est' et 'quo est' sunt aliquid subsistentis et in illo, de quibus dictum illud intelligitur.

1085 Ad cuius intellectum oportet primo advertere quid intelligatur per 'quod est', et per hoc secundo ulterius quid intelligatur per 'quo est' tam in divinis quam in creaturis. Ex quibus patebit demum quomodo in Deo idem est 'quod est' et 'quo est', non autem in creatura. |

Bad. 298^{rQ}

1090 Circa primum est advertendum quod id cuius est 'quod est' semper est aliquid quod est aut subsistit, ut Deus aut homo. Ipsum etiam quod est similiter est aliquid quod alicuius est. Unde 'quod est' de eo cuius est potest quaeri per quid est, utputa de Deo "quid est?" quod Deus est, aut de homine "quid est?" quod homo est. Et est de Deo propria responsio dicendo quod Deus est essentia. Essentia enim est
1095 quod Deus est, id est, est res quae Deus est, sumendo li 'est' secundo adiacens cui supponit li 'Deus', de quo 'quod est' dicit BOETHIUS quod «Deus est id quod est». Nota quod non dicit quod Deus est quod est, sed dicit quod «est id quod est». Essentia enim proprie est 'quod est'. Deus autem est ipsa essentia quae est 'quod est', et per hoc «Deus est id quod est», ut non solum de Deo dicatur vere: "Deus est" praedicando li 'est'
1100 primo adiacens, verum etiam de Deo dicitur vere per 'est' secundo | adiacens: "Deus est ipsa essentia qua est". Sed cum consimiliter quaeritur de homine "quid est quod homo est?", bona est responsio dicendo quod homo est essentia. Essentia enim est quod homo est, id est, est res
1105 quae est homo, praedicando li 'est' secundo adiacens, ut non solum de homine dicatur vere: "homo est", verum etiam vere dicitur: "homo est ipsa essentia qua est", licet alia significatione essentia dicatur de Deo, alia de homine. Qua de causa ergo BOETHIUS dicit de Deo: «unum est et est id quod est», quod continuo negat de ceteris subdens: «reliqua enim non sunt id quod sunt». |

Scarp. 1440^s

1110 Ad cuius dicti | intellectum est advertendum quod tripliciter potest aliquid dici esse 'id quod est', scilicet absolute, praerogative et vere. Absolute dici potest esse 'id quod est' omne compositum ex pluribus partibus etiam absque aliqua praerogativa | alterius illarum
1115 super alteram. Puta domus composita ex lignis et lapidibus est id quod est. Lapides enim sunt id quod est domus et similiter ligna, et domus est ipsi lapides qui sunt quod est domus, et similiter ligna. Ambo enim sunt quod est | domus, licet per se neutrum sit totum quod domus est, sed
1120 ambo simul. Et sic de quolibet | subsistente ex diversis composito quia, sicut dicit BOETHIUS, «et est hoc atque hoc, id est partes suae coniunctae, sed non hoc vel hoc singulariter»; et sic quod est unumquodque compositum, non in altera partium sed in utraque simul consistit. |

Bad. 298^{rR}

K" 260va

Bad. 298^{rR}

Q 192ra

B" 226ra

Bad. 298^{vs}

Praerogative dicitur esse 'id quod est' compositum ex pluribus quod propter praeeminentiam unius partium eius super alteram illa quasi censetur totum quod est. Puta ut cum est aliquis sapiens, magnus, bonus et cetera talium, propter sapientiae eminentiam dicitur: "tu quantus es, totus sapientia es", tamquam nihil nisi sapientia sit et quasi quod est sapientia sit. Et per hunc modum, cum homo ex multis componitur quorum unus est intellectus, qui est praecipuum in illo, quasi totum quod est homo est «*intellectus*, siquidem *hic maxime homo*», ut dicit PHILOSOPHUS X^o *Ethicorum*. 1125 1130

Sed nullo horum modorum est aliquid vere 'quod est', quia nullum horum 'quod est' simplex est et solitarium, quale est 'quod est' quod Deus est, puta divina essentia. Ipsa enim simplex et solitaria est 'quod est' quod Deus est. Dico 'est' existente secundo adiacens et Deo supposito, et ipsa eadem est quo Deus est, 'est' existente primo adiacens. Deus enim ipsa essentia sua est et sic ipsa in recto est; ipsa etiam in obliquo ablative est quo Deus est. Deus enim essentia, id est per suam | essentiam, est. Et per hunc modum solus Deus est 'id quod est'; reliqua non sunt id quod sunt, sed potius sunt ea quae sunt. | 1135 1140

Ex quo dicto BOETHII sumitur illud positum in argumento quod «in divinis est idem 'quod est' et 'quo est'». Sed nusquam dicit illud expresse. Est autem in Deo idem 'quod est' et 'quo est', scilicet essentia. Dico 'quo est' simpliciter, | 'est' existente primo adiacens, non quo est Deus, 'est' existente secundo adiacens. Neque essentia, in quantum est essentia simpliciter, Deus est simpliciter; non autem ipsa est Deus nisi ut habet rationem substantiae in hoc nomine 'deitas'. Deitate autem, in quantum est deitas, est Deus. Non autem deitate est, nisi in quantum deitas includit in sua ratione rationem essentiae. Et sic quando incidunt in unum 'quod est' et 'quo est', oportet quod illud sit omnino simplex et solitarium in illo cuius est, cuiusmodi est essentia quae nullius alterius rationem includit, quod contingit in solo Deo. | 1145 1150 1155

In omnibus enim aliis quod in illis est totum quod est, simplex non est; quod vero est quod est particulariter, solitarium non est. Unde in aliis a Deo aliud est 'quod est', aliud vero 'quo est', quia 'quod est', 'est' accipiendo primo adiacens, in unoquoque illorum sunt illud de proximo componentia, quae non sunt 'quo est', 'est' accipiendo primo adiacens. Puta homo humanitate, quae continet animalitatem <et> rationalitatem, est homo; non autem est humanitate nec aliquo incluso in eius significato quo perveniamus ad | simplicem rationem essentiae, ad quam per additionem se habet ratio substantiae. Quodlibet enim ens, sive Deus sive creatura, non nisi essentia ablative, scilicet est 'est' existente primo adiacens. Aliud autem est essentia, aliud vero humanitas, 1160

- sicut id quod per additionem se habet ad essentiam. Unde super illo
1165 secundae regulae De hebdomadibus: «*Diversum est esse et id quod est*», dicit COMMENTATOR: «*in theologia divina essentia, quam de Deo praedicamus cum dicimus “Deus est”, omnium Creator dicitur esse. Cum enim dicimus “homo est” vel “corpus est” vel huiusmodi, theologi hoc esse dictum intelligunt quadam | extrinseca denominatione ab essentia sui principii. Non enim dicunt* Q 192rb
1170 *corporalitate corpus esse, sed esse aliquid ut humanitate hominem esse, sed esse aliquid. Et similiter unumquodque subsistens ab essentia sui principii praedicant non esse aliquid sed esse; illa vero quae in ipso creata est, substantia non esse sed esse aliquid. Et ad eundem modum: quidquid operante summo principio est, eadem principali et increata substantia dicitur esse, suo vero quolibet genere aliquid esse*». | Bad. 298^{vx}
1175 Nota cum dicit «*essentia quam de Deo praedicamus | cum dicimus “Deus est”, omnium Creator dicitur esse*», per hoc intendit quod esse in nullo ab alio dicitur quam ab essentia divina, sumendo li ‘essentia’ ablative, sed unumquodque aliorum a Deo ab eo quod | est, sive sit essentia sive aliud, dicitur non esse sed esse aliquid, puta homo ab humanitate, quem- K” 261ra
1180 admodum etiam, ut dictum est, Deus a deitate non dicitur esse sed esse aliquid, scilicet Deus. Quae quidem denominatio, qua creatura dicitur esse ab essentia Dei, est alia ab illa quae est ab essentia primi principii uniuscuiusque in se quod est essentia sua propria, quod magis declarabitur in quaestione ultima. Per hunc ergo modum in solo Deo, ut est
1185 indefinitum suppositum, est idem ‘quod est’ et ‘quo est’, et per consequens etiam in quolibet divino supposito definito. In Patre enim idem est ‘quod est’ et ‘quo est’ sicut in Deo simpliciter, similiter in Filio et Spiritu Sancto; sed in quolibet istorum quoquo modo aliud est ‘quo ad aliud est’, ut patet ex supra dictis. | Bad. 298^{vy}
1190 Quod ergo dicitur in argumento, quod «*‘est’ in divinis est essenziale*», hoc bene verum est; sed quod additur «*‘quo est’ est personale*», falsum est. Solum enim essenziale sicut essentia in divinis est ‘quod est’ et ‘quo est’ substantialiter quidquid est in divinis. Personale autem, ut proprietas, non est nisi quo subsistens ad aliud est. Est ergo in Deo ‘quo est’, ‘quod
1195 est’, ‘quo aliquid est’, ‘quo ad aliquid est’, et ‘qui est’. ‘Quo est Deus’ essentia est; esse enim dicitur ab essentia. Sed non est ‘quo | Deus aliquid est’, quia ab essentia nihil dicitur esse aliquid ut sit secundo adiacens, sed esse tantum ut ‘est’ primo adiacens est. Sed si essentia aliquid est, hoc non est nisi ‘quod’ ipsa ‘est’ in quantum ipsa essentia
1200 ‘qua’ Deus ‘est’, est etiam ‘id quod’ Deus ipse est. ‘Quo’ autem ‘est’, est aliquid super speciales rationes, rationes super esse et essentiam, rationem illius | in significato suo includentes, cuiusmodi sunt omnia alia absoluta in divinis, quorum primum est ‘deitas’ quae significat essentiam sub ratione substantiae simpliciter. Deus enim deitate non est, sed Deus

	est; nec magnitudine est, sed magnus est; et sic de ceteris. Est autem ad aliquid proprietate relativa. Paternitate enim Pater et ad Filium est; qui est Deus, Trinitas est, et quaecumque singularum personarum. Et sic	1205
Bad. 299 ^z	Deus alio est, alio Deus est, et alio magnus est, alio Pater est.	
Z ^o 349 ^v	Sic ergo solus Deus est 'quod est', quod idem est cum 'quo est'. Et in omnibus aliis differunt 'quod est', ut propria essentia cuiusque, puta	1210
Scarp. 1441 ^b	humanitas hominis, et 'quo est', ut essentia simpliciter. Per compositionem enim se habet humanitas, a qua dicitur esse hoc, ad essentiam simpliciter, a qua dicitur unumquodque esse simpliciter. Et sicut solus	
K ^o 261 ^{rb}	est 'quod est', sic solus est 'qui est', sed aliter et aliter, quia 'quod est' praedicat de ipso essentiam sub ratione essentiae pro significato ipso	1215
	Deo supponente. Deus enim est 'quod est', quia ipse sua essentia est. 'Qui est' vero praedicat de essentia esse sub ratione esse ipso Deo supponente pro supposito. Dicitur enim Deus " <i>qui est</i> ", quia ipse est	
Q 192 ^{va}	esse, et quia essentia significat per modum habitus, esse vero significat per modum actus. Dignior autem et nobilior est ratio actus quam	1220
	habitus, sicut vigilia quam somnus. Idcirco, licet utrumque nomen Dei sit, quod scilicet sit 'qui est' et quod sit 'quod est', dignior tamen denominationum eius est 'qui est' quam 'quod est'. Et sic quia in argumento	
Bad. 299 ^a	minor est falsa, non est mirum si conclusio falsa sit, secundum modum tamen supra expositum.	1225
	Ad tertium quod « <i>essentialia praedicantur de relationibus personalibus</i> dicendo: " <i>paternitas est deitas</i> ", quia ista est per se " <i>Pater est Deus</i> "», dico quod verum esset si esset per se omnimode. Nunc autem non est ita, quia non est per se nisi pro eo quod in significato Patris est simul 'quod	
	est' et 'quo est', et hoc vel 'quo est' simpliciter, ut est essentia, vel 'quo	1230
	est' aliquid, scilicet Deus, ut est essentia sub ratione substantiae; non autem pro eo quod in illo est 'quo ad aliud est', pro quo concluditur abstractum de abstracto, ut patet. Unde regulae philosophorum genera-	
Bad. 299 ^b	les in creaturis multum restringendae sunt in divinis.	
	Ad quartum quod « <i>relationes personarum praedicantur de essentialibus</i> , quia <i>Pater deitate generat et paternitate generat</i> », dico quod hoc ultimum	1235
	falsum est, quia non paternitate generat sed deitate, ut in Patre subest deitas paternitati, secundum superius determinata circa productionem personarum. Et non est mirum si ex praemissa falsa sequitur conclusio falsa, exponendo tamen secundum praedictum modum. Unde MAGIS-	1240
	TER, I ^o Sententiarum dist. ^e 38 ^a , cum in principio hanc concedat " <i>Dei natura est Pater</i> " propter rei identitatem absque repugnantia proprietatum, propter proprietatum repugnantiam negat istam simpliciter " <i>Filius est Pater</i> ", in cap. ^o 'Ad naturam' in fine sic inquit: « <i>Si etiam</i>	
B ^o 226 ^{vb}	<i>dictum fuerit, cum dicis Filium esse quod Pater est, profecto Filius Pater est,</i>	1245

responde: secundum substantiam tibi dici: hoc esse Filium quod Pater est, sed non secundum id quod ad aliud dicitur». |

Bad. 299^c

Ad quintum quod «*personae possunt ab invicem praedicari quia Pater genuit Deum qui est ipse, ipse autem est Pater, ergo genuit* | *Deum qui est Pater et ille est Filius ergo* | *Filius est Pater*», dico quod cum dicitur ex dictis AUGUSTINI: «Deus vel Pater genuit Deum qui est ipse», li 'ipse' non refert ipsam personam nisi ratione substantiae communis, quia genuit Deum qui est idem et unus in substantia cum ipso. Sic enim illa "Pater est Filius" per expositionem posset verificari nisi aliud obstaret, ut tactum est supra. Concluditur autem acsi referret personam ratione proprietatis, propter quod non sequitur conclusio. |

K" 261^aScarp. 1442^a

1255

Bad. 299^d

Ad sextum quod «*essentialia in concretione possunt praedicari de invicem*», simpliciter est concedendum.

Ad septimum quod «*essentiale abstractum* | *non possit praedicari de essentiali concreto*», dico quod verum est secundum praedicta nisi per expositionem. Et quod arguitur quod «*simpliciter, quia si "Deus est bonitas", sicut ergo "Deus est bonus bonitate" sic "est bonus Deo"*», dico quod verum est si illa praedicatio abstracti de concreto esset simplex et absoluta; tunc enim, ut dicitur in argumento, idem iudicium esset de uno <et de altero> ut quidquid ascriberetur uni et alteri. Nunc autem, quia non est nisi secundum expositionem, illud non sequitur. Eodem modo respondendum est ad conversum probans quod Deus vel deitas non sit bonus. |

Scarp. 1442^bBad. 299^eScarp. 1443^a

<QUAESTIO 3

UTRUM PRAEDICATIO UNIUS ILLORUM DE PLURIBUS PERSONIS
RESOLVENDA SIT IN UNAM SINGULAREM, AN IN UNAM PLURALEM>

5 Circa tertium arguitur quod praedicatio unius, sive essentialis sive personalis, de pluribus personis resolvenda est in pluralem et non in singularem, dicendo: "Pater est aeternus, Filius est aeternus, et sunt tres aeterni et non unus aeternus"; "Pater creat, Filius creat, Spiritus Sanctus creat, | et sunt unus creans, non tres creantes".

Q 192^b

10 Primo sic. BOETHIUS de praedicatione essentialium in divinis personis dicit sic: «*Haec talia sunt qualia subiecta permiserunt*», De Trinitate cap.^o 5°. Sed hic subiecta cum simul pluraliter supponant in propositione resolutoria dicendo: "Pater et Filius et Spiritus Sanctus sunt", quantum est de se, non permittunt praedicatum aliter praedicari quam pluraliter, quia in veris propositionibus, de quibus | loquimur,

Bad. 299^e

- praedicatum debet esse conforme subiecto et compactum, secundum 15
 Scarp. 1443^b superius determinata. | Ergo etc.
- K" 261vb Secundo | sic. Adiectivum in praedicatione debet conformari suo
 substantivo in subiecto existente secundum numerum sicut secundum
 casum et secundum genus. Sed essentialia in pluribus sunt adiectiva
 voce et re, ut 'bonus', 'iustus', 'verus', vel re ut 'spirator', 'Creator'. Ergo 20
 etc.
- In contrarium est ATHANASIUS in Symbolo, qui dicit: «Aeter-
 nus Pater, aeternus Filius, aeternus Spiritus Sanctus, et non tres aeterni sed unus
 aeternus. Dominus Pater, dominus Filius, dominus Spiritus Sanctus et tamen non
 Bad. 299^{vf} tres domini sed unus est dominus». | 25

<SOLUTIO>

- Dico quod, sicut ex eo quod nobis Scriptura in divinis tres esse
 B" 227ra memorat cum dicit I^{ae} Ioannis 3°: «Tres sunt qui testimonium dant | in
 caelo, Pater, Verbum et Spiritus Sanctus», dubium oriebatur mentibus
 audientium "quid tres illi essent?", et ut dicit AUGUSTINUS sparsim, VIIⁱ 30
 De Trinitate cap.^o 4°: «Cum quaeritur: "quid tres?", conferimus nos ad
 intuendum aliquod speciale vel generale nomen quo contemplamur haec tria,
 Scarp. 1444^a neque occurrit animo quid commune | habeant. Nam hic, ubi nulla est essentiae
 diversitas, oportet ut speciale nomen habeant, quod tamen non invenitur». Et
 verum dicit, quia secundum dicta iam supra non est in rerum natura. Sic 35
 cum non solum nominamus tres, sed eos aliquid esse exprimimus
 dicendo: "Pater est Deus persona aeternus", "Filius est Deus persona
 aeternus", "Spiritus Sanctus est Deus persona aeternus", ut patet ex
 supra determinatis, dubium gravius de illo quam communiter esse
 dicitur occurrit. Cognito enim quid commune habeant, et quo nomine 40
 communi dicuntur "Deus persona aeternus" aut aliquid talium, conferi-
 mus nos ad intuendum an sicut sigillatim singulum eorum dicatur "Deus
 persona aeternus", sic simul coniuncti dicantur "unus Deus, una per-
 sona, unus aeternus", an plures. Ulterius, cum manifestum sit quod si ad
 nominis communitatem aspiciamus, quod aequaliter sit commune tribus 45
 dictis, qua ratione dicatur secundum unum illorum quod sunt plures aut
 quod tantum unus, eadem ratione et de quolibet aliorum. Ut enim dicit
 AUGUSTINUS ibidem: «Si propterea dicimus tres personas, quia commune est eis
 id quod est persona, alioquin nullo modo ita posset dici: cur non etiam tres deos
 dicimus?» Et tamen videmus Scripturas, secundum aliqua illorum nomi- 50
 num communium dicere quod sint plures, puta plures personae, plures

intelligentes, et secundum aliqua quod sunt tantum unus, puta unus Deus, unus aeternus. |

Bad. 299^{vi}G

Adhuc ulterius, cum notum sit hoc non procedere ex parte
55 nominis communis, conferimus nos ad intuendum causam huius diversitatis ex parte rerum | significatarum ipsis nominibus, quam Scriptura super aliquibus insinuat sequens rei naturam, in aliquibus non. Et ideo quod super hoc Scriptura testatur tenendum est, super eo autem quod non testatur quod ratio recta dictat sentiendum est, ut quia dicit: «*Audi*
60 *Israel Deus tuus Deus unus est*», | tenendum est quod Pater et Filius et Spiritus Sanctus simul sunt unus Deus, sed nihilominus ratio dicti pia fide investiganda. Quam, ut aestimo, insinuat nobis AUGUSTINUS dicens ibidem: «*Quia Pater Deus et Filius Deus et Spiritus Sanctus Deus, cur non tres dii? Aut quoniam propter ineffabilem coniunctionem haec tria sunt unus Deus?*»
65 Hanc coniunctionem intelligo in una re singulari, qua omnia quae sunt in divinis id ipsum sunt, dicente AUGUSTINO III° Contra Maximum cap.^o 10°: «*ipsa Trinitas unus est Deus*», de qua dictum est. Non est Deus nisi unus, «*quia tres unius substantiae sunt et summe unum ubi nulla naturarum est diversitas. Hii tres unum sunt propter ineffabilem coniunctionem*
70 *deitatis, qua ineffabiliter | copulantur, unus Deus est*». Nomen igitur illud commune, cuius significatum nullam coniunctionem | habet in illa sed ab extra est omnino, secundum illud non oportet quod illi tres sint unum, sed possunt esse plures secundum rei illius plurificationem. |

Scarp. 1444^b

B" 227rb

Bad. 299^{vii}H

Ex quo patet responsio ad illud quod quaerit AUGUSTINUS continuo post iam dicta subdens: «*Cur non etiam una persona? Ut ita non possimus*
75 *dicere tres personas quamvis sigillatim quemquam appellemus personam, quemadmodum non possumus dicere tres deos, quamvis singulum quemquam appellemus Deum*». Est enim ratio illius ex parte huius nominis 'Deus' coniunctio eius quod significatum est hoc nomine 'Deus', scilicet essentia sub
80 ratione substantiae, secundum modum determinatum in praecedenti quaestione, cum eo quod essentia est simpliciter in singularis unitatis simplicitate. Propter quam coniunctionem ineffabilem id ipsum est significatum hoc nomine 'Deus', scilicet 'deitas', cum dicta re quae est essentia deitatis simpliciter. Propter quod nec deitas sicut neque essentia
85 simpliciter, aut aliquid aliorum in illam ineffabilem coniunctionem incidens tamquam res singularis, plurificari potest; licet communis sit per communionem tribus, et tamen propter communitatem illam quilibet illorum sigillatim dicitur 'Deus', nec tamen simul omnes plus quam unus Deus. |

Bad. 299^{vi}I

90 Ex parte autem personae ratio est disiunctio rei nominis significati hoc nomine 'persona' ad rem illam singularem quae est res naturae et necesse esse ex | se ipsa, non potens aliter se habere. Significatum enim

K" 262rb

hoc nomine 'persona' cum sit nomen intentionis, non rei, ut habitum est supra, id quod significat rationis est, quod commune est Deo et creaturae, licet ex alia causa ex parte rei nomen personae et nominis significati per ipsum attribuat Deo quam creaturae, secundum quod alia proprietate subsistit Deus, alia vero creatura. Quod aestimo intellexisse AUGUSTINUM cum dixit parum ante ultimo dictum ab ipso: «'Persona' nomen generale est in tantum ut etiam homo possit hoc dici, cum tantum intersit inter hominem et Deum». Et per hunc modum etiam quaecumque alia nomina essentialia absoluta communiter de tribus praedicata sigillatim quae dicunt rem naturae, resolvuntur in unam singularem; quae vero dicunt rem rationis et secundae intentionis, resolvuntur in unam pluralem.

Sed tamen de | illis quae ad illam ineffabilem coniunctionem pertinent et communiter dicuntur | de pluribus et rem primae intentionis significant, subdistinguendum est. Quaedam dicuntur de illis ratione illius unius praecise, non per rationem aliquam | distinctionis illorum nec illam aliquo modo respiciunt, ut sunt iam dicta, | scilicet 'essentia', 'Deus', 'vita', 'bonitas', 'sapientia' et singula attributa, ut absoluto nomine penitus sunt significata. Et omnia haec et talia in singularem resolvuntur, quia nil nisi id quo in illa conventionem | absolute consistunt nominant, nec secundum rem aliquid esse commune universalitate dicunt, sed singulare tantum. Et sic, ut dicit AUGUSTINUS post praedicta: *«propter unitatem Trinitatis non dicuntur tres essentiae sed una essentia»*. Similiter nec tres boni sed unus bonus, nec tres aeterni sed unus aeternus, et sic de ceteris. Tres enim numerum important respondentem distinctioni personarum per suas proprietates, unus autem essentiae singularitatem, quae ambo includuntur simul in significato Patris, Filii et Spiritu Sancti, quae nomina sunt unitatis substantiae singularis et singularum proprietatum distinctivarum personarum ipsarum, de quibus praedicantur omnia talia absoluta ut denominantia illa ratione illius singularis secundum diversas rationes, sub quibus illam in nominum suorum significatis includunt, secundum quas etiam personae subsistentes habent esse unum aliquid. Et propterea illi uni conformantur | in numero, sive illis tribus ratione illius, cum quodlibet illorum simul praedicatur de substantia, et hoc sive substantive significetur, ut his nominibus 'Deus', 'substantia', 'essentia'; sive adiective ut his nominibus 'bonus', 'sapiens', 'aeternus' et cetera huiusmodi, ita quod numquam resolvuntur in pluralem nisi substantivo aliquo praedicato, tamen simpliciter et immediate expresso, dicendo: "Pater est persona aeterna", "Filius est persona aeterna", "Spiritus Sanctus est persona aeterna", et tres sunt personae aeternae sed tamen non nisi unica aeternitate, non sicut tres homines tribus humanitatibus. |

Z^o 350^rBad. 300^{rl}Scarp. 1445^aQ 193^{rb}B^o 227^{va}K^o 262^{va}Bad. 300^{rk}

Et cum li 'persona' pro alio supponit quam significet (supponit
 135 enim pro re naturae et significat rem rationis), li 'aeternus' autem et
 aliquid significat quo habet esse aliquid id de quo praedicatur, et aliquid
 consignificat quo debet conformari, ut adiectivum suo substantivo, puta
 numerum, li 'aeternus' significato suo respondet illi pro quo nomen
 140 personae supponit, et hoc non nisi ut ipsum pro quo supponit, quod est
 Pater, Filius et Spiritus Sanctus, est aliquid secundum se, non autem ad
 aliquid. Dico autem "pro quo supponit", et hoc immediate, non medi-
 ante aliquo supposito reali indefinito et communi ad Patrem et Filium et
 Spiritum Sanctum, sicut 'animal' supponit pro Petro, Paulo et Andrea
 mediante supposito reali communi et indefinito, scilicet mediante
 145 homine, quia, ut | dictum est supra, nullum est tale commune ad
 Patrem et Filium et Spiritum Sanctum, sed 'persona' prima et immediata
 suppositione supponit pro illis tribus et quolibet illorum, sicut 'ens'
 immediata significatione significat substantiam et accidens, non autem
 aliquid commune ad illa quia nullum est; praeter hoc quod 'ens' non
 150 aequae primo significat substantiam et accidens, licet aequae immediate,
 'persona' autem aequae primo et aequae immediate supponit pro singula
 illarum. Dico autem "non nisi ut ipsum pro quo supponit est aliquid,
 non autem ad aliquid", quia quaelibet trium divinarum personarum est
 aliquid secundum se | ratione essentiae sive substantiae deitatis, et est
 155 ad aliquid ratione proprietatis relativae. |

Scarp. 1445^b

B" 227vb

Bad. 300^{rL}

Nunc autem li 'aeternus', cum dicitur: "Pater est persona aeterna",
 "Filius est persona aeterna" et "Spiritus Sanctus est persona aeterna",
 significato suo respondet cuilibet illorum ut quo habet quilibet illorum
 esse aliquid, et hoc in quantum quilibet illorum est aliquid secundum se
 160 ratione substantiae, non autem ut est ad | aliquid | ratione proprietatis.
 Li 'aeternus' vero suo consignificato respondet significato in nomine
 personae, et hoc in genere, numero et casu, nec refert dicere: 'tres
 aeterni' addendo li 'tres', et absque illo dicere 'aeterni', et dicere cum li
 'unus' 'unus aeternus', et absque illo 'aeternus'. Nec oportet distinguere
 165 cum dicitur 'aeterni', quod possit teneri adiective vel substantive; in hoc
 enim nulla est differentia. |

K" 262vb

Q 193va

Bad. 300^{rM}

Alia vero sunt nomina quae pertinent ad illam ineffabilem con-
 iunctionem in illa unitate singulari, quae dicuntur de divinis personis
 ratione illius unius principaliter, respiciendo tamen aliquo modo ratione
 170 distinctionis personarum unum in suo significato inclusum, sine qua
 distinctione non dicerentur de illis. Et sunt haec in duplici genere, quia
 quaedam sunt quae non dicuntur communiter de pluribus nisi in ordine
 cuiusque illorum ad alium vel ad alios; quaedam vero sunt quae non

dicuntur de pluribus nisi ut commune vel tres simul vel duo ordinantur ad aliquem actum. 175

Primo modo praedicantur communiter de tribus in singulari relationes communes, et fit praedicationum illarum resolutio non nisi in plurali, dicendo: "Pater est idem, aequalis, similis"; "Filius est idem, aequalis, similis"; "Spiritus Sanctus est idem, aequalis, similis". Et tamen non sunt unus idem, aequalis aut similis, sed tres, iidem, aequales aut similes. Et hoc propterea, quia huiusmodi relationes secundum rationem plurificantur in tribus, sine qua plurificatione nec relationes essent, ut habitum est superius loquendo de relationibus | communibus. | 180

Scarp. 1446^a
Bad. 300ⁿ

Secundo modo nomina de pluribus praedicata sumuntur ab actu ut illi sunt causa vel principium illius. Et sunt in duplici genere, quia aut praedicata sunt de illis ut ipsi plures ordinantur ad actum iam instantem, et ut causa in actu illius, et sic ab ipso denominantur ut est egrediens ab illis, aut ut ordinantur ad ipsum simpliciter consideratum, et sic ab ipso simpliciter denominantur ut causa eius simpliciter. Quae primo modo praedicantur de pluribus, non resolvuntur nisi in unam pluralem, et hoc sive actus illi sint absoluti non transeuntes in alium neque in alios, sive sint actus transeuntes in aliud extra sive in alium intra, et non significantur nisi verbaliter aut participialiter. Actus enim absoluti non transeuntes in aliud aut in alium, sunt actus essentiales et sigillatim conveniunt 190

Bad. 300ⁿ
B" 228ra
K" 263ra

tribus, cuiusmodi sunt intelligere, velle qui | sunt actus manentes | 195
dicendo: "Pater intelligit sive est intelligens", | "vult sive est volens", similiter Filius et Spiritus Sanctus, et tamen non sunt unus volens aut unus intelligens sed tres volentes aut tres intelligentes. Actus autem transeuntes non ad aliud extra sed ad alium intra communiter a pluribus non possunt esse nisi personales, qui non potest esse nisi unus personalis qui sigillatim convenit duobus tantum, cuiusmodi est spirare. Dicitur enim: "Pater spirat seu spirans est", et similiter Filius, et tamen non est unus spirans sed duo spirantes. Actus vero transeuntes ad aliud extra essentiales sunt, et sigillatim conveniunt tribus, cuiusmodi sunt creare, dicendo: "Pater creat", "Filius creat", "Spiritus Sanctus creat", et non sunt unus creans sed tres creantes. Et in omnibus huiusmodi una causa est, videlicet quod talia praedicata denominant personas ut actus ab eis egrediuntur. Nunc autem ita est quod, licet illud unum singulare sit in | personis ratio agendi omnes divinas actiones, principium tamen elicitivum illarum non sunt nisi personae ut personae sunt, a quibus, ut a 210

Q 193vb

principiis agentibus, egrediuntur. Propter quod, licet sit una actio duarum vel trium indivisa, propter tamen significandi modum illius in secundum actum eliciendo non simul denominant illos in singulari sed in plurali tantum. | 210

Bad. 300°

215 Quae autem secundo modo praedicantur de pluribus, scilicet ut
ordinantur ad actum simpliciter consideratum et ut sunt causa seu
principium illius simpliciter, dupliciter denominantur: uno modo ab ipso
actu, alio modo a ratione elicitiva actus. Et primo modo non significan-
tur nisi nominaliter, sed aliter et aliter terminantur quando | denomi-
220 nantur sic ab actu de futuro, et quando ab actu de praesenti aut de
praeterito, quia ab actu de praesenti aut de praeterito denominantur
nominibus terminatis in 'or', ut 'Creator', 'spirator', ab actu autem de
futuro denominantur nominibus terminatis in 'vus', ut 'creativus',
'spirativus'. Et secundum quod diversimode illae personae plures
225 ordinantur ad actum ut simpliciter sunt causa seu principium illius,
secundum hoc diversimode fit praedicationum talium nominum sigilla-
tim de singulis resolutio in singulari vel in plurali. |

Scarp. 1446^b

Bad. 300^{vp}

Est igitur sciendum quod plures personae divinae possunt ordinari
ad aliquem actum unum simplicem ut sunt simpliciter causa seu princi-
230 pium illius, et ab ipso denominantur dupliciter: primo ut illae sunt unum
et singulae, non ut sunt plures simpliciter nec ut sunt plures unitae;
secundo ut sunt plures, non ut sunt unum aut singulae nec ut | sunt
unitae. Primo modo ordinantur plures personae divinae solum ad actus
substantiales vel absolutos intra manentes, cuiusmodi est intelligere; vel
235 extra ad aliud transeuntes ut sunt creare, gubernare, et hoc sive fuerit
denominatio respectu actus de praesenti sive de futuro. Et semper fit
resolutio in singulari, ut si liceat nomina fingere dicendo de praesenti vel
de praeterito: "Pater est intellectus, volitor, creator, gubernator", simili-
ter Filius et Spiritus Sanctus, et tamen non sunt tres intellectores, volito-
240 res, creatores, gubernatores, sed unus intellectus, volitor, creator et
gubernator. Vel de futuro: "Pater est intellectivus, volitivus, creativus et
gubernativus", et similiter Filius et Spiritus Sanctus, et tamen non sunt
tres volitivi, intellectivi, creativi et gubernativi, sed unus. Cuius ratio est
quia actus de praesenti aut de praeterito, a quibus tales fiunt denomi-
245 nationes, a pluribus personis divinis procedunt in praesenti aut processerunt
in praeterito, ut personae illae plures sunt unum per omnimodam unita-
tem et identitatem et secundum rem et secundum rationem ipsarum in
essentia deitatis, quae est in personis pluribus ratio elicitiva dictorum
actuum, et quae sic est una et eadem ut est illorum elicitiva. Propter
250 quod, licet plures sint qui agunt huiusmodi actiones, agunt tamen eas ut
singuli, non sic quod illarum aliqua | agat aliquam actionem essentialem
quam simul aliae non agant, sed sic quod si per impossibile ponatur
quod duae illarum aliquam dictarum actionum non agant, puta creare,
non sequitur ex hoc quod tertia non creat aut quod sit impossibile eam
255 creare. Licet enim sit impossibile simpliciter quod | una divinarum |

B" 228rb
K" 263rb

Z^o 350^v

Q 194ra
Scarp. 1447^a

personarum aliquod essenziale agat, quia respectu illarum *indivisa sunt opera Trinitatis*, tamen posito quod duae non creent, ex hoc non sequitur quod tertia non creet, tamquam impossibile antecedenti illi quod tertia creet, quasi non possit procedere actus essentialis qui est creare nisi a pluribus personis simul, sicut non potest procedere personalis actus qui est spirare nisi a pluribus simul, quem idcirco spirant Pater et Filius non ut singuli sic quod aliquis illorum possit spirare sine altero, sed ut plures simul sic ut neuter | illorum possit spirare illum sine altero. Immo quod hoc esset ponere, si poneretur, non solum impossibile secundum se sed etiam impossibile ponenti, scilicet quod dictas actiones essentielles agunt plures personae ut singuli, et ita secundum se non agunt eas ut plures simpliciter, quia tunc non agerent eas ut singuli, neque ut plures personae unitae, quia tunc | neutra illarum ageret eas secundum se. |

Secundo modo ordinantur plures personae divinae solummodo ad actum personalem qui est spirare, et respectu cuiuscumque temporis fuerit denominatio, semper fit resolutio in plurali dicendo: "Pater est spirator et spirativus", et similiter Filius, et tamen non est unus spirator aut spirativus, sed tantum duo spiratores et duo spirativi. Cuius ratio est quod actus a quo tales fiunt denominationes, procedit a pluribus personis ut sunt plures per pluralitatem et diversitatem secundum rationem ipsius vis spirativae quae est voluntas libera, et in quantum in personis spirantibus est bifurcata. Voluntas enim, quae in divinis non potest esse nisi unica et tribus personis est communis atque | essentialis, in Patre et Filio est communis ratio spirandi in ambobus atque notionalis; non est autem spirandi ratio in ipsis ut est voluntas simpliciter, nec ut est plurium simpliciter. Sic enim in Spiritu Sancto esset vis spirativa eo quod in ipso est eadem voluntas quae est in Patre et Filio ut est voluntas simpliciter et ut est plurium simpliciter, eo quod non est in ipso nisi a Patre et Filio in quibus est primo ordine quodam naturae. Sed voluntas est spirandi ratio in ipsis solummodo ut ipsa est plurium bifurcata, scilicet ut est per amorem tendens a Patre in Filium et e converso ut est per amorem tendens a Filio in Patrem, iuxta illud quod dicit quaedam propositio de maximis theologiae ALANI: «*Monas monadem genuit, scilicet Pater Filium, et in se suum reflectit amorem*», monas scilicet una in alteram vice versa. Propter quod plures personae spirantes, scilicet Pater et Filius, non spirant ut unum et singuli quemadmodum creant, | secundum iam dicta, sed solummodo ut plures simul, ita quod si per impossibile ponatur quod unus illorum non | spiret, sequitur quod alter non spiret, et quod sit impossibile eum spirare, immo quod sit incom-

possibile ponere ipsum spirare, supposito quod ille non spiraret, quia non potest actus spirandi procedere nisi a pluribus simul. |

Bad. 301^r

300 Quod vero praedicatur de pluribus personis divinis ut ordinantur ad actum simpliciter consideratum et ut sunt causa et principium illius, et dominantur a ratione elicitiva activa ipsum, nominatur semper hoc nomine 'principium'; sub ratione autem principii ordinantur plures personae divinae ad quemcumque actum | essentialem aut personalem; semper <enim> fit resolutio in singulari dicendo in actibus essentialibus: "Pater est principium intelligendi, volendi, creandi, gubernandi", et
305 similiter Filius | et Spiritus Sanctus; et non sunt tria principia sed sunt unum principium. Similiter dicendo in actu personali: "Pater est principium spirandi", "Filius est principium", et non sunt plura principia spirandi sed unum principium. Cuius ratio est diversa in actibus essentialibus et in actu personali, quia in utroque isto modo plures personae
310 divinae ordinantur ad actum unum singularem simplicem ut simplex causa et principium illius sub ratione huius nominis 'principium', sed in actibus essentialibus ut sunt unum et singulae, non ut sunt plures simpliciter neque ut sunt plures unitae sive per unionem, in actu vero personali, qui est spirare, ut sunt unum et non singulae, nec ut sunt plures
315 simpliciter sed ut sunt plures unitae. |

Q 194^b

B" 228vb

Bad. 301^s

Ad cuius intellectum sciendum quod voluntas, quae sub ratione respectus notionalis est ratio spirandi sive vis spirativa et communis solis Patri et Filio, et quae ut absoluta est, communis est tribus personis et essentialis, si converse accipiat ut est notionale et ut est essentialis,
320 ipsa ordinatur ut ratio elicitiva ad tres actus, quorum unus est notionalis ut spirare, alii autem duo sunt essentialis, unus manens intra, qui est velle, alius transiens extra qui est creare, gubernare. Quorum primus communis est Patri et Filio nec convenit Spiritui Sancto; alii autem duo communes sunt tribus personis, sed differenter voluntas est ratio
325 elicitiva actus illius notionalis et istorum essentialium, et diversimode duorum actuum essentialium a tribus personis divinis, sed uniformiter sive conformiter est ratio elicitiva actus notionalis a Patre et Filio. Voluntas enim | respectu actus essentialis qui est velle, licet sit eadem in
tribus | sicut est idem actus volendi ab illis et in illis per voluntatem ut
330 est natura, quia tamen est in Patre ex se ipso, et in Filio a Patre, et in Spiritu Sancto a Patre et Filio, licet Pater velit voluntate quae est plurimum, non tamen ut est plurimum sed solummodo ut est sui, quia ordine quodam rationis actus essentialis intelligendi et volendi, ut sunt Patris, primi sunt et quasi praevii ad actus notionales dicendi et spirandi, ita
335 quod Pater voluntate, ut sua est, vult absque eo quod sit alterius, quia non est alterius nisi Filii per generationem et Spiritus Sancti per spiratio-

K" 264ra

Scarp. 1448^s

nem. Filius autem cum hoc quod vult voluntate quae est plurium, sed ut sua est, quia ipsa solummodo, ab eo quod est Filii, est ratio elicitiva ab illo actus et volendi, et hoc ut ratio propter quam, sic etiam vult voluntate illa ut plurium est, scilicet sua et Patris, quia nisi | esset Patris non esset sua, eo quod eam habet a Patre. Sed quod vult voluntate illa ut est plurium, hoc solum est ut ratione sine qua non, quia non vellet ipsa ut sua nisi ipsa esset plurium, quia sine hoc non est sua. |

Consimiliter Spiritus Sanctus, cum hoc quod vult voluntate quae est plurium, etsi sit bifurcata ut per amorem tendat ab una persona in alteram et e converso, absque respectu ad actum spirandi, sed ut sua est, quia solummodo ex eo quod est Spiritus Sancti est ratio elicitiva actus volendi ab illo, et hoc ut ratio propter quam, sic etiam vult voluntate illa ut est | plurium, scilicet sua, Patris et Filii simul, quia si non esset Patris et Filii, non esset sua, eo quod eam habet ab illis. Sed quod vult voluntate illa ut est plurium, hoc solum est ut ratione sine qua non, quia non vellet illa ut sua nisi ipsa esset plurium, quia sine hoc quod est Patris et Filii, non posset esse sua. Voluntas etiam respectu actus essentialis qui est creare, licet sit eadem in tribus sicut idem actus creandi est in illis, et vult illis per voluntatem ut est libera arbitrio, quia tamen actus essentialis ad extra praesupponunt actus notionales ad intra, sicut actus essentialis volendi et intelligendi Spiritus Sancti quasi praesupponit actum notionalem spirandi, quo Spiritus Sanctus habet esse, et sicut actus volendi vel intelligendi Filii quasi praesupponit actum notionalem generandi, quo Filius habet esse; licet quaelibet trium | divinarum personarum creet voluntate quae est plurium, sed ut est sua, quia solummodo ex hoc quod est illius, est elicitiva actus creandi, et hoc ut ratio propter quam, sic tamen etiam cum hoc creat voluntate illa ut est plurium, scilicet Patris et Filii et Spiritus Sancti, quia nisi esset Filii et Spiritus Sancti, Pater non posset creare illa, quia ordine naturae actus notionales | sunt praevii ad actus | essentielles ad extra. Et sic nisi esset Filii et Spiritus Sancti, non esset Patris ad creandum, licet secundum praedicta esset sua ad intelligendum et volendum. Sed quod Pater creat voluntate illa ut est plurium, hoc solum est ut ratione sine qua non, quia sine illo, ut dictum est, non esset sua ad creandum. Et fortiori ratione, nisi voluntas qua creat Filius et Spiritus Sanctus esset Patris, non possent creare illa. |

Et causa iam dicta est causa propria, quia scilicet Filius et Spiritus Sanctus habent illam a Patre. Et consimili ratione nisi voluntas qua creat Spiritus Sanctus, esset Filii, Spiritus Sanctus non posset creare illa, quia illam etiam habet a Filio sicut a Patre. Voluntas autem respectu actus notionalis qui est spirare, quod specialiter valet ad propositum, licet

eadem sit in tribus personis ut est absoluta voluntas secundum dicta,
tamen ut est ad actum spirandi est in solis Patre et Filio, non autem in
380 Spiritu Sancto. Et sic | Patri et Filio, secundum quod ordinantur ad B" 219rb
actum spirandi, non convenit eis per voluntatem ut est libera, ut sunt
unum in voluntate simpliciter. Sic enim nihil minus Spiritus Sanctus
ordinaretur per eandem ad actum eundem, sicut per illam ordinatur ad
eundem actum volendi et creandi, ad quem Pater et Filius secundum
385 dicta; sed solummodo convenit eis, ut sunt unum in voluntate existente
sub ratione respectus notionalis, per quem ipsa voluntas habet esse vis
spirativa ad actum spirandi ordinata. |

Bad. 301^{vx}

Et hoc tripliciter: vel ut est ratio eliciendi actum spirationis prima
et remotissima; vel ut est ratio eliciendi ipsum mediata; vel ut est ratio
390 eliciendi ipsum proxima et immediata tamquam causa et in actu ad
producendum aliquid in actu. Et hoc quemadmodum in naturalibus
potentia volandi est prima in ovo remotissima, in volucris autem formato
antequam plumas habeat | mediata, in | volucris autem iam | plumato
proxima et immediata, ut nihil restet ut volet nisi appetitus. Et quolibet
395 istorum trium modorum voluntas est ratio communis Patri et Filio in
spirando Spiritum Sanctum.

Z^o 351^r
Q 194vb
K" 264va

Voluntas autem primo modo, ut est ratio eliciendi ipsum actum
spirationis remotissima, ipsa est in Patre et Filio simul, absque Spiritu
Sancto, communis ratio eliciendi ipsum actum spirandi ut Pater et Filius
400 in illa sunt unum, et hoc ab unitate illius voluntatis, et hoc voluntatis ut
habet rationem notionalis, quemadmodum ab unitate voluntatis essenti-
alis, quae est principium creandi, tres personae sunt unum principium
creandi [Spiritus Sancti], ut supra declaravimus. |

Bad. 301^{vy}

Voluntas autem secundo modo, scilicet ut est ratio eliciendi ipsum
405 actum | spirationis mediata, ipsa similiter est in Patre et Filio simul
absque Spiritu Sancto, existens ratio eliciendi ipsum actum spirandi, non
ut Pater et Filius in illa sunt unum et singuli, sed potius ut in illa sunt
plures, et hoc ab infinitatione ipsius voluntatis, propter quam cum Pater
sit spirator et Filius similiter, non tamen sunt unus spirator sed duo
410 spiratores.

Scarp. 1449^a

Voluntas vero tertio modo, scilicet ut est ratio eliciendi actum
spirationis proxima et immediata, ipsa similiter in Patre et Filio simul
absque Spiritu Sancto est communis ratio eliciendi actum spirandi, non
ut Pater et Filius unum sunt in illa ab unitate ipsius voluntatis neque ut
415 plures sunt in se ipsis, sed ut unum sunt in illa ab unitate unionis illius
per concursum illarum in unum actum elicitem; prout diversi una
chorda trahentes navem dicuntur unum principium tractus, licet dicantur
plures tractores vel plures trahentes.

Per hunc ergo modum Pater et Filius [qui] dicuntur primo modo principium unicum spirandi propter unitatem voluntatis ut est in 420
 B" 219va utroque sub respectu ad | actum spirandi ut ratio spirandi prima. Et similiter dicuntur secundo modo plures spiratores propter rationem sive vim spirativam bifurcatam ut est ratio spirandi mediata. Et tertio modo iterato dicuntur unum principium spirandi propter eandem confurcatam ut est ratio elicitiva actus spirandi proxima. Pater enim et Filius, quasi 425
 K" 264vb voluntate bifurcata, | mutuo in sese quasi exsufflantes aestum amoris sui de amore essentiali communi utrique concutiunt, quasi in concursu duplicis flatus, qui tamen non est nisi unicus re, amorem incentivum qui est Spiritus Sanctus de amore essentiali; ad modum quo duo e diverso sufflantes in carbonem ignitum concutiunt flammam. Et tunc primo 430
 quasi concutiunt cum flatus sui concurrunt, et cum voluntas bifurcata facta est confurcata, in qua confurcatione voluntas duorum facta est concors. Et quia non habet respectum aliquem ut est in solo Patre ad actum spirandi, sed cum simul est communiter in duobus, Patre scilicet et Filio, et ut sub respectu tali bifurcatur secundum dictum modum et 435
 iterum confurcatur, idcirco voluntas, ut est vis spirativa, non est proprie a | Patre in Filio sed simul et aequae primo in utroque; et hoc secundum ponentes quod Spiritus Sanctus non potest procedere a solo Patre. Secundum Graecos autem ponentes quod procedit a solo Patre, si ponerent quod posset procedere ab ipso solo, etiamsi per impossibile 440
 Q 195ra alius non spiraret, quod tamen | procedat ab utroque, quia Pater vim spirativam qua solus, etsi non spiraret alius, posset spirare, alteri scilicet Filio communicat, tunc non aequae primo esset vis spirativa in utroque, sicut nec est vis volitiva respectu actus volendi essentialis et respectu actus creandi. Et secundum hoc quoquo modo aliter et Pater et Filius 445
 communiter spirant quam tres personae communiter intelligunt aut creant. |
 Bad. 301^{vz}

<AD ARGUMENTA>

Quod arguitur quod «omnis *praedicatio* praedicta debet resolvi in *pluralem* quia personae plures simul in subiecto contentae nec *permittunt* 450
 resolutionem in singularem», dico quod verum est quantum est de ratione pluralitatis illarum. Ratione tamen unius aut unionis illarum in spirando secundum | dictum modum bene singularem numerum permittunt.
 Bad. 302^{vz}

Ad secundum quod «essentialia in pluribus sunt adiectiva quae 455
conformari debent in numero *subiecto*, cum ergo plures personae simul

pluralem numerum repraesentent», ergo etc., dico quod verum est quantum est ex ratione distinctionis personarum, tamen quantum est ex ratione illius unitatis aut unionis secus est. Unde in tali resolutione non est aliqua differentia adiectivorum a substantivis.

Argumentum in oppositum concedendum est secundum praedicatum modum. |

Bad. 302^{rA}
Scarp. 1450^a

<QUAESTIO 4

UTRUM PRAEDICATIO PLURIUM PERSONARUM DE UNA ILLARUM SIVE ESSENTIALI SIVE PERSONALI RESOLVENDA SIT IN UNAM SINGULAREM AN IN UNAM PLURALEM>

5 Circa quartum arguitur quod praedicatio plurium personarum de uno essentiali debet resolvi in aliquam singularem dicendo: | “Deus est Pater”, | “Deus est Filius”, et “Deus est Spiritus Sanctus”, et est unus aliquis non tres aliqui. Primo sic. Plures de uno praedicato non sunt tres aliqui nisi quia est una natura communis universalis ad illa, puta si dicatur “bonus est Petrus”, “bonus est Paulus”, “bonus est Andreas”, ergo “bonus est plures aliqui”, puta tres homines, nisi quia est una natura communis ad illos tres. Ad Patrem autem et Filium nulla est natura communis universalis, quia in divinis non est sumere communem speciem, secundum DAMASCENUM. Ergo etc.

K" 265ra
B" 229vb

15 Secundo sic. Praedicata diversa quae singulas unitates important, ex quibus nullus constituitur numerus, in aliquam pluralem resolvi non possunt, quia quaecumque pluralitas ponit numerum. Praedicatio diversarum personarum divinarum de uno substantiali est diversorum praedicatorum quae singulas unitates important, ex quibus nullus constituitur numerus, dicente BOETHIO, De Trinitate cap.^o 2°: «*Nulla in Deo diversitas est, nulla ex diversitate pluralitas, atque idcirco nec numerus*». Ergo etc.

| Scarp. 1451^a

20 In contrarium est illud quod maior est diversitas sive distinctio inter Patrem et Filium, in quantum sunt Pater et Filius, quam inter spiratorem et spiratorem. Sed cum ‘spirator’ praedicatur bis, non potest praedicatio resolvi in singularem sed tantum in pluralem, secundum dicta in quaestione praecedenti. Ergo Pater et Filius cum praedicantur quodlibet eorum semel, non potest eorum praedicatio resolvi in singularem sed in pluralem. Ergo etc. |

Bad. 302^{rB}

<SOLUTIO>

Quaestio haec conversa est praecedentis; illa enim est de resolu- 30
 one essentialis unius praedicati de duabus personis, haec e converso de
 praedicatione duarum personarum de uno essentiali. Et sicut illa suppo-
 suit ex alia quaestione praecedenti quod idem essentialia possit praedicari
 de pluribus personis, sic et ista supponit quod plures personae possint
 Q 195rb praedicari de eodem essentiali. Et hoc ex eadem | quaestione et bene, 35
 quia in illa determinatum est quod in concretione personae indifferenter
 praedicantur de essentialibus et e converso, licet magis propriae sint illae
 Bad. 302^c in quibus praedicatur essentialia de personis quam e converso. |

Et revera utrobique, sive in praedicato sive in subiecto sint plures
 personae. Ex diversis propositionibus semper sequitur una coniuncta de 40
 copulato praedicato aut subiecto, ut si “Deus est Pater”, “Deus est
 Filius”, “Deus est Spiritus Sanctus”, ergo “Deus est Pater et Filius et
 Spiritus Sanctus”. Et e converso si “Pater est Deus”, “Filius est Deus”,
 “Spiritus Sanctus est Deus”, ergo “Pater et Filius et Spiritus Sanctus
 Deus sunt”. Sive enim essentialiter se habeant invicem praedicata et 45
 K” 265rb subiectum, vel e converso | subiectum et praedicata, semper ex diversis
 sequitur coniunctum per copulationem, puta si “homo est animal”, et
 est etiam “risibilis”, sequitur ergo “homo est animal et risibile”; et e
 converso si “animal est homo” et “risibile est homo”, sequitur ergo
 “animal et risibile sunt homo”. Sive etiam accidentaliter se habentibus 50
 B” 230ra inter se, sequitur, puta “homo est albus, homo est monachus, ergo
 homo est | albus et est monachus”; et e converso “monachus est homo,
 albus est homo, ergo monachus et albus sunt homo”. Licet secundum
 Scarp. 1451^b artem IIⁱ | P e r i h e r m e n e a s coniunctio sine copulatione non sequa-
 tur nisi in essentialiter se habentibus, et hoc sive diversis modis per se, 55
 ut si “homo est animal et est risibilis”, sequitur ergo “est animal risibile”
 et e converso; sive eodem modo dicendi per se, ut si “homo est substan-
 tia et est animal”, sequitur ergo “est substantia animal” et e converso.
 Sed in talibus non sequitur coniunctum per copulationem: ergo “homo
 est substantia et animal” et e converso. E contra autem coniunctum sine 60
 copulatione non sequitur in accidentaliter se habentibus. Non enim
 sequitur: “homo est monachus, homo est albus, ergo homo est mona-
 chus albus”, nec e converso “monachus est homo, albus est homo, ergo
 Bad. 302^d monachus albus est homo”. |

Sed ALIQUI errant qui concedebant quod praedicatio unius essen- 65
 tialis de pluribus personis bene resolveretur in unam singularem praedi-
 cationem de copulato subiecto, dicendo: “Pater est Deus, Filius est
 Deus, Spiritus Sanctus est Deus, ergo Pater et Filius et Spiritus Sanctus

sunt unus Deus". Sed non concedebant conversam illius: "Deus est
70 Pater, Deus est Filius, Deus est Spiritus Sanctus, ergo unus Deus est
Pater et Filius et Spiritus Sanctus", scilicet quod unus Deus est tres
personae, scilicet Pater et Filius et Spiritus Sanctus, dicente MAGISTRO,
lⁱ Sententiarum dist.^e 4^a: «*Quidam veritatis adversarii concedunt Patrem*
75 *et Filium et Spiritum Sanctum, sive tres personas, esse unum Deum, unam substan-*
tiam, sed nolunt concedere unum Deum sive unam substantiam esse tres personas».
Et hoc sicut dicit, dist.^e 34^a in principio: «*Dicentes eandem essentiam non*
posse esse Patrem et Filium sine personarum confusione». Quod si ita esset,
nequaquam praedicatio plurium personarum de eodem posset converti
in pluralem copulatam. Non enim sequitur: "album est Petrus, album est
80 Paulus, | album est Andreas, ergo album est plures homines", nisi quia
sequatur "album est Petrus, Paulus et Andreas, ergo album est Petrus,
Paulus et Andreas sive plures homines ut tres". Sed postquam conces-
serunt illam "Pater, Filius et Spiritus Sanctus sunt unus Deus", necesse |
85 habebant concedere conversam, licet non esset ita proprie. Nec oritur
personarum confusio. Tum quia talis praedicatio essentialium cum
personis non fit nisi ratione rei absolutae significatae nomine personae
quae praedicatur de persona tamquam commune per | communionem,
quod commune virtute in se continet omnes personales proprietates,
90 quod virtute in se | continet omnes differentias; tum quia habet termi-
nus substantialis | supponens praedicationi plurium personarum simul
personalem suppositionem – non dico determinatam pro aliquo suppo-
sito indeterminate accipiendo, sed indeterminatam scilicet pro pluribus
determinate acceptis simul, sicut cum dicitur "spina crescit Parisius et
95 Romae", et tamen non eadem sed alia et alia crescit hic et ibi. Nec
variatur in aliquo, sive ad singulare essentiale apponatur *li* | 'unus' sive
non, quia in singulari numero semper intellectus unus secundum PRISCI-
ANUM. Sed de ista "Deus est Pater et Filius et Spiritus Sanctus", de
100 praedicato copulato eadem quaestio est cum quaestione de principali
proposito, utrum scilicet praedicatio plurium personarum de uno essen-
tiali possit resolvi in unam categoricam pluralem simplicem, sicut illa
"album est Petrus et Paulus et Andreas, ergo est plures". Similiter
"album est Petrus, album est Paulus, album est Andreas", resolvuntur in
pluralem sic "ergo album est plures seu tres homines", et non in singula-
105 rem sic "ergo album est unus homo". |

Et revera quaestio ista nihil aliud quaerit quam quid responden-
dum esset si cum dicitur "Deus est Pater et Filius et Spiritus Sanctus",
quaereretur qui vel quid sunt Pater et Filius et Spiritus Sanctus, quod
quaerebant haeretici dicentes "qui tres?" vel "quid tres?". Ubi cum

Bad. 302^{vd}

K" 265va

Q 195va

Z^o 351^v

Scarp. 1452^a

B" 230rb

Bad. 302^{ve}

	quaeritur “qui tres?”, ut dictum est supra, quaeritur aliquid commune reale per universalitatem, sicut cum quaeritur de Petro, Paulo et Andrea “quid sunt?”, et bene respondetur “tres homines”, quia numerum in humanitate habent. Talis autem responsio ad talem interrogationem in divinis esse non potest, ut bene probat ratio secunda ex dictis eius assumpta. Quaerit enim per “qui sunt?” de pluribus personis propositis, non solum quaerit aliquid commune reale responderi, sed quaerit etiam responderi commune reale plurificatum. Quia li ‘qui’ in tali interrogatione est neutri generis et pluralis numeri, et masculini generis singulare respondens “est hoc” quod est ‘quis’. Et quaerunt ambo, scilicet ‘quid’ et ‘qui’ sibi respondens, de essentia, sed ‘quid’ de essentia simpliciter quaerit, et petit sibi responderi de illa singulariter. Unde sive aliqua sive alicuius sit singularis seu communis communitate universalis, cum quaeritur singulariter de unico supposito, ut “quid est Petrus?”, bene respondetur dicendo singulariter quod est homo; vel “quid est Pater?”, bene respondetur singulariter quod est Deus.	110 115 120 125
K" 265 ^{vb}	Et si in divinis quaeratur de pluribus personis simul propositis “quid tres?”, similiter bene respondetur singulariter dicendo quod sunt Deus, sicut idem respondetur cum quaeritur de singula persona “quid?”. Nec est alia responsio ad quid de singulis et de omnibus simul, et hoc quia dicendo: “Pater est Deus, Filius est Deus, Spiritus Sanctus est Deus”, quod hoc nomen ‘Deus’ tertio repetitur, tres unitates repetitae in repetitione huius nominis ‘Deus’, non faciunt pluralitatem numeri sive numerum pluralem, neque ratione nominis significantis neque ratione rei significatae. Neutro enim modo sunt tres, licet ter eadem vox proponatur, et ita nec numerus simpliciter quia non est numerus nisi sit pluralis. Et hoc, sicut dicit BOETHIUS, « <i>in eo quod ipsae sunt</i> », id est in illo quod est quod est singulus illorum per se et tres simul. Id ipsum enim singulare quod est, est quod Deus est, quod Pater est, quod Filius est, quod Spiritus Sanctus est; quod Trinitas, id est Pater et Filius et Spiritus Sanctus simul, est; et id ipsum quod est quo est Deus, quo est Pater, quo est Filius, quo est Spiritus Sanctus, quo est Trinitas. Quia in ipsis unum est ‘quod est’ et ‘quo est’, et tantum unicum singulare et solitarium est, ut una essentia singularis, « <i>qua – ut dicit COMMENTATOR BOETHII – Pater vel eius Filius vel amborum Spiritus et est, et unum est et est id quod est, qua etiam simul et aequaliter ipsi et sunt et sunt unum et sunt id quod sunt. Essentia namque illorum singularis est et simplex est; igitur et horum quilibet per se et omnes simul dicuntur et esse et esse unum et esse id quod sunt</i> »; ita quod in Deo non est numerus, sed unitas tantum. Et hoc excludendo numerum qui consistit in essentia cuiuslibet compositi ex ‘quod est’ et ‘quo est’ tamquam ex differentibus. Propter quod Deus est simpliciter. Et	130 135 140 145 150
Bad. 302 ^{vf}		
Scarp. 1452 ^b		
B" 230 ^{va}		
Q 195 ^{vb}		

similiter excludendo numerum qui consistit in plurificatione essentiae in pluribus, qualem posuerunt in deitate Semiarriani, secundum superius exposita, et qualis est in essentia cuiuslibet speciei creaturae. Propter quod Deus non solum est simplex, sed singularis unicus; et est dupliciter
 155 unus, scilicet simplicitate et singularitate, prout determinatum est supra loquendo de unitate. |

Bad. 302^{vi}GK" 266ra

Sed de illa unitate, quae consistit in singularitate, est | sermo principaliter ad praesens, quae excludit numerum deorum et deitatum, et hoc secundum quod dicit BOETHIUS, «advertendo ad res numerabiles» ex
 160 quarum diversitate solet numerus esse, quia si ipsa non esset in rebus, nullus numerus esset in eis. Non autem ad voces quibus numerus ex diversitate proveniens sive multitudo rerum exponitur, quod appellat BOETHIUS advertere ad numerum ipsum, qui propter trinam vocis repetitionem numerus dicitur imitatione ad diversitatem rerum numera-
 165 bilium.

Et est quaedam distinctio talis, quod | scilicet est quidam numerus rei quem numeramus, et est quidam numerus imitationis quo numeramus, eo scilicet quod res numero numeramus. In quo, scilicet numero quo numeramus qui consistit in vocibus, saepe rerum multarum repetitio, quandoque unius tantum quasi diversarum unitatum numerum |
 170 quendam facit. Sed in eo numero quem numeramus qui consistit in rebus numerabilibus, non unius repetitio, quae sit tamquam diversarum unitatum numeratio, numerum verum facit, sed potius talem numerum facit illius unius repetitio, cuius rerum diversa proprietas, cuius semper |
 175 comes est diversitas unitatum, numerosam facit rerum diversitatem. Nam numerus talis est ex diversis proprietatibus diversorum multitudo atque collectio.

Scarp. 1453^aBad. 303^{vi}GB" 230vb

Et in primo modo numeri, quotiescumque unum repetitur, non facit collectio plura aliquid, sicut facit in secundo. Dicendo enim ter per idem nomen 'Deus, Deus, Deus', non facit plures deos circa commune
 180 per communionem, sicut nec circa singulare incommunicabile facit plures dicendo per nomina synonyma 'Marcus' 'Tullius' 'Cicero'. Sed dicendo per idem nomen ter pro supposito 'homo, homo, homo', facit tres homines circa commune per universalitatem. Et sic repetitio unius
 185 secundum vocem ter in numero quo numeramus facit semper pluralitatem; non autem semper facit pluralitatem in numero quem numeramus, scilicet in numero rerum. Potest enim unum singulare agnosci uno vocabulo pluries repetito, ut 'Deus, Deus, Deus', vel pluribus vocabulis ut 'Marcus, Tullius, Cicero', 'ensis, mucro, | gladius', in quibus unitatum
 190 repetitio pluralitatem facit in vocis materia, non in rerum significatione. Nec refert sive eadem voce idem repetatur sive diversis. Et sic secun-

Q 196ra

	dum BOETHIUM dicitur: « <i>Deus Pater, Deus Filius, Deus Spiritus Sanctus, atque haec Trinitas unus Deus; velut sol, sol, sol, dicatur unus sol</i> », praeter quod in illis quod illic subiecta, quibus dicitur 'Pater', 'Filius' et 'Spiritus Sanctus', sive 'Trinitas' habent in suo significato proprietates, quarum nullam in suo significato habet praedicatum quod est 'Deus'. Hic vero subiecta quibus dicitur 'sol, sol, sol', non habent in suo significato quod non habet praedicatum quod est 'sol'. Sic ergo si in divinis quaeratur de pluribus personis simul propositis "quid tres?" bene respondetur quod sunt Deus sicut cum idem quaeritur de singulis.	195
K" 266 ^{rb}		
Bad. 303 ^{ra}	Sed si quaeratur in creaturis de pluribus suppositis simul propositis, puta Petrus, Paulus et Andreas "quid sunt?", in singulari responderi omnino non potest, quia non est aliquod unum singulare aut commune quod singulariter est quod sunt. Et quaestio per 'quid' licet sit de essentia simpliciter, solum tamen petit sibi responderi singulariter. Quaestio vero per 'qui' neutri generis et pluralis numeri, licet similiter quaerat de essentia simpliciter, tamen petit sibi responderi de essentia pluraliter et plurificata, non autem singulariter. Unde qualiscumque sit essentia illius de quo interrogatur, sive singularis et solum communis communitate communionis, sive universalis et communis communitate universalis, non petit sibi responderi de essentia nisi pluraliter et ut ipsa est plurificata. Et quia in creaturis illam contingit plurificari in pluribus, ideo in illis de pluribus personis simul propositis, puta Petro, Paulo et Andrea, si interrogetur "qui sunt?", neutraliter sumendo li 'qui' et pluraliter, bene respondetur pluraliter dicendo quod sunt homines, sicut respondetur de quolibet illorum per se quod sit homo. Sed sicut in talibus terminata quaestione de "quid est?", quae quaerit de essentia simpliciter, ut de Petro quod sit homo, ut quaesito de Petro "quid est?" et responsum sit quod sit homo, adhuc restat quaestio per "quis est?", quae quaerit de proprietatibus singularis personae, qua quaeritur "quis est Petrus?", eo quod plures personas seu supposita singularia eodem nomine contingit nuncupari, et respondendum est per proprietates qua vel quibus unumquodque individuorum ab alio discernitur, puta 'longus' vel 'brevis', 'niger' vel 'albus' et huiusmodi; sic in talibus terminata quaestione per 'qui', neutraliter et pluraliter sumendo li 'qui', quod quaerit de essentia plurificata, ut de Petro, Paulo et Andrea simul, quod sunt homines, restat adhuc quaestio per 'qui' masculine et pluraliter sumendo li 'qui', quod quaerit de proprietatibus plurium singularum personarum, dicendo: "qui Petrus?", "Paulus?" et "Andreas?" Et respondendum est 'Petrus', 'Paulus' et 'Andreas', longi vel breves vel aliter secundum diversitatem singulorum.	200
Scarp. 1453 ^b		
B" 231 ^{ra}		
K" 266 ^{va}		
Bad. 303 ^{rl}		

In divinis autem, ut in proposito, quaestio per 'qui' neutraliter et pluraliter non quaerit essentiam communem plurificari in pluribus divinis personis, quia non quaerit, ut dictum est, nisi de essentia pluraliter et plurificata, quia ad talem quaestionem non contingit respondere propria responsione respondente quaestioni modo quo respondetur in creaturis. Unde in creaturis responsioni de singulis per 'quid', respondet responsio de pluribus simul per 'qui'. Sed in divinis responsioni de singulis per 'quid', non respondet responsio de pluribus | per 'qui'. Et in divinis bene respondetur de pluribus ad interrogationem factam per 'quid', non autem | in creaturis. Et similiter in divinis, terminata quaestione "quid est Pater?" non quaeritur ulterius "quis Pater?" ad determinandum aliquam quaestionem in hoc nomine 'Pater' respectu eorum quae sunt in divinis, quia non possunt esse plures patres in divinis; licet ad determinandum quaestionem respectu illorum qui sunt patres | in creaturis, et respondendum est 'pater aeternus', 'immortalis' et cetera huiusmodi.

Nec habet locum in divinis quaestio per 'qui' pluraliter sive masculine accipiatur, et hoc respectu aliquorum quae sunt in divinis. Potest tamen haberi locum respectu eorum quae eisdem nominibus nominantur in creaturis, sicut dictum de "quis Pater?" et tunc respondendum per aliqua communia tribus attributis, ut quod sunt omnia scientes, creantes, gubernantes. Sicut si de Patre et Filio quaereretur "qui Pater et Filius?" respondendum esset "Pater et Filius qui sunt spiratores", quia non contingit | in divinis sub eodem nomine plurificari personas. Sive neutraliter, quia non contingit in divinis plurificari essentiam, e contra illi quod contingit in creaturis, sicut iam dictum est. |

Non miretur igitur aliquis quod in naturalibus, cum tres sint Petrus, Paulus et Andreas, et iuxta illorum numerum triplex sit hominis nuncupatio nomine et re simul, sive actu essendi | et dicendi simul, quoniam et Petrus est homo et Paulus est homo et Andreas est homo, et trina illorum praedicatio cum dicitur "album est Petrus", "album est Paulus", "album est Andreas". Et haec trina nuncupatio sub eodem nomine et eadem re in quendam numerum pluralem componatur et non in singularem, secundum quem recte Petrus, Paulus, Andreas et album 'tres homines' esse dicuntur et non 'unus homo'; | non tamen similiter quamvis tres sint Pater, Filius et Spiritus Sanctus et iuxta horum numerum trina fit nomine et actu dicendi, non autem re et actu dicendi Dei nuncupatio, quoniam Pater est Deus, Filius est Deus, Spiritus Sanctus est Deus, et e converso trina illorum praedicatio cum dicitur "Deus est Pater", "Deus est Filius", "Deus est Spiritus Sanctus", haec trina nuncupatio sub eodem nomine et eadem re componi non possit in aliquem

Q 196rb

Scarp. 1454^a

Z^o 352^r

Bⁿ 231rb

Bad. 303^{rK}

Bad. 303^{vK}

Kⁿ 266vb

	numerum pluralem, sed in singularem tantum cum 'Deus' praedicatur de tribus, secundum quod recte Pater, Filius et Spiritus Sanctus dicuntur esse unus Deus et non tres dii.	275
Bad. 303 ^{VL}	Cum vero tres personae praedicantur ratione qua aliquid sunt, etiam recte dicitur de quocumque praedicatur quod est Deus unus, non plures dii. Cum vero personae praedicantur ratione qua sunt ad aliquid,	
Scarp. 1454 ^b	nec illa trina nuncupatio sub eodem nomine et eadem re singulariter habet componi, quia non est aliqua relatio singularis communis per communionem tribus relationibus, sicut est una deitas singularis tribus personis. Nec etiam habet componi pluraliter, quia sicut deitas singularitas quaedam est, nec habet aliquid commune universalitate sub quo contineantur plures deitates, sic quaelibet personalis proprietas in se singularitas quaedam est, non habens aliquam rationem universalis relationis super se sub qua contineantur tres relationes personales, sicut sub homine continentur 'Petrus', 'Paulus' et 'Andreas'. Nam quia de his ter dicitur homo propter formarum diversitatem quae de illis uno nomine dicuntur, appellationes singulares per se factae aggregantur in numerum pluralem, ut quoniam unusquisque a sua, quae non est alterius humanitate, dicitur homo, ipsi simul dicuntur tres homines. Et quamvis ratione significationis illius qua nomen quodlibet appellativum quale aliquid significare dicitur, repetitio eiusdem rei et nominis sit, rerum tamen subiectarum et suppositarum eodem nomine est praedicata numeralis immensitas. Non sic autem Pater et Filius et Spiritus Sanctus dicuntur Deus quilibet a sua propria deitate propter deitatum diversitatem, et sicut cum ter praedicatur, repetitur idem et re significata et supposito in quantum aliquid est. In quantum etiam ad aliquid est quilibet eorum, non habet sibi commune quale quid in quod praedicatio trium personarum de uno pluraliter resolvatur ratione subiectorum illi diversorum.	280
Q 196 ^{va}		290
B ^m 231 ^{va}		295
Bad. 303 ^{VM}		300
	Unde multum errant dicentes quod 'persona' est nomen rei et primae intentionis significans communem proprietatem, et quod propter hoc praedicatio eius de pluribus resolvitur in pluralem dicendo: "Pater est persona", "Filius est persona", "Spiritus Sanctus est persona", et non sunt una persona sed tres personae, ad modum quo Petrus, Paulus et Andreas sunt tres homines tribus humanitatibus, non unus, quia non est eorum una singularis humanitas sed una communis significata nomine hominis. Videtur etiam mihi multum cespitasse MAGISTER SENTENTIARUM quando posuit personam esse nomen substantiae, et solum inter substantialia praedicari de pluribus simul in pluribus. Sic enim dicit, libro 1 ^o dist. ^e 22 ^a in principio: « <i>Omnia nomina quae secundum substantiam de Deo dicuntur, singulariter et non pluraliter de omnibus in summa</i>	305
K ^m 267 ^{ra}		310

- dicuntur personis. Tamen unum est nomen, scilicet persona, quod secundum substantiam de singulis dicitur personis, et pluraliter, non singulariter in summa | accipitur. Scarp. 1455^a
- 315 Dicimus enim "Pater est persona", "Filius est persona", "Spiritus Sanctus est persona". Nec tamen dicitur "Pater et Filius et Spiritus Sanctus sunt una persona" sed tres personae». | Bad. 303^{vN}
- Et ex eadem ratione posset resolvi praedicatio plurium personarum de uno essentiali in plurali: "Deus est Pater", "Deus est Filius", "Deus est Spiritus Sanctus", et non est una persona sed tres, sicut "album est Petrus", "album est Paulus", "album est Andreas", et non est unus homo sed tres. Sed si 'persona' significaret sicut alia, impossibile esset a regula et natura omnium excipi. Nullum enim nomen essentialiale nisi acceptum ab actu ut in actu egreditur a supposito, de pluribus personis simul praedicatur pluraliter, ut patet ex praedictis. Nec assignari potest aliqua ratio specialis de hoc nomine 'persona', sed rationes ibi assignatae de quibus essentielles, communes sunt omnibus in quantum essentialia sunt.
- 320 Quod autem nititur ostendere quod 'persona' significat essentiam, superficiale est totum quod inducit. Cum enim dicit AUGUSTINUS VII° De Trinitate, ut allegat: «Non est aliud Deo esse aliud personam esse sed omnino idem», verum est non ratione significati huius nominis 'persona', sed solum ratione suppositi. Supponit enim per indifferentiam pro Patre et Filio et persona, et de quolibet verum est dicere ratione essentiae nominibus illorum significatae quod non est aliud Deo esse et Patrem esse sed omnino idem, quia idem est quod Deus est et quod quilibet illorum est, ut iam dictum est supra. Unde quod primo dixit AUGUSTINUS de persona, non explicando nomen Patris aut Filii, ut intellectum verbi sui daret, explicando nomen Patris subdit ibidem: | «In hac Trinitate, cum dicimus personam Patris, non aliud dicimus quam substantiam Patris. Quocirca ut substantia Patris Pater ipse est, non quo Pater est sed quo est, ita etiam persona Patris non aliud quam ipse Pater est». Et per talem suppositionem pro persona, quae est substantia et suppositum primae intentionis, non autem | per significationem substantiae in tribus significatae, AUGUSTINUS docet | esse respondendum quaestioni haereticorum qua quaerebant "qui tres?", non responsione vera ad interrogationem | nomine proprio significante id quod quaeritur ut interrogationi satisfaceret, sed responsione ad interrogantes nomine alieno et mutuato significante id quod quaeritur. Et hoc ut interrogantium pertinaciam compesceret. | Bad. 304^{rO}
- 325 Secundum quod dicit, V^o De Trinitate: «Dictum est tres personae non ut illud diceretur, scilicet quod quaerebatur, sed ne taceretur omnino», et per hoc falsum esse putaretur quod dicat tres esse, | cum non possit assignare 'qui tres'. Quae quidem quaestio quaerit nodum in Deo, scilicet
- 330 B" 231vb
- 335 Q 196vb
- 340 K" 267rb
- 345 Bad. 304^{rN}
- 350 Scarp. 1455^b

quod in illo non est nec esse natum est, licet tale quid sit in creaturis. Et
 expressius VII° De Trinitate cap.^o 6°: «Cur», inquit, «non haec tria
simul unam personam dicimus, sicut et unam essentiam et unum Deum, sed tres
personas, cum tres deos aut tres essentias non dicamus nisi quia volumus vel unum
aliquod vocabulum servire huic significationi qua intelligitur Trinitas, ne omnino
taceretur interroganti 'qui tres' cum tres esse fateremur?» Quasi dicat: nisi velle-
 mus non omnino tacere interrogantibus aliis 'qui tres', non sic dicere-
 mus in respondendo tali interrogationi, immo omnino taceremus et non
 niteremur voce significare 'qui tres', quia mente capi non potest; non
 tam quia mentem excedat aut excederet si esset, quam quia non est, eo
 quod non est in divinis aliquid generale vel speciale secundum rem ad
 Patrem et Filium et Spiritum Sanctum.

Et sic propter talem necessitatem respondendi volumus saltem
 unum vocabulum magis aptum servire tamquam non proprium huic
 significationi quam quaerunt, sed accomodatum, quia non ad illam sed
 ad alteram significandam translatus est a creaturis, qua quasi significa-
 tione intelligitur prout supponit illorum interrogatio significari 'Trinitas',
 id est 'Pater' et 'Filius' et 'Spiritus Sanctus'. Et hoc tamquam aliquo
 secundum rem in generali aut speciali quod proprium nomen sibi non
 habet impositum, ad quod inveniendum nos conferimus cum quaeritur
 'qui tres', quo contemplerur tres simul, sicut singularia omnino unius
 speciei nomine ipsius speciei, puta Petrum, Paulum, Andream, nomine
 hoc quod est 'homo'. Quod tamen non invenitur in divinis, ut dicit
 AUGUSTINUS cap.^o 4°: «Cum quaeritur quid tres» etc., ut supra quaestione
 proxima praecedenti in principio.

Bad. 304^{IP}K" 267^{va}B" 232ra

Nota quod dicit «*servire | huic | significationi*» quo significat quod
 illam non significat, quam tamen haeretici, quaerendo 'qui tres', sibi
 significari petebant, scilicet uno nomine aliquid commune reale ad tres,
 non autem sicut significat aliquid commune illis tribus hoc nomen
 'Deus' quia non significat commune illis nisi per communionem singula-
 ris, nec sicut commune ad illos tres significat hoc nomen 'Trinitas' quod
 significat id quod significat hoc nomen 'Deus', quod quidem significa-
 tum hoc nomine 'Deus' est ipsum quod est quod communiter significa-
 tum est et nomine Patris et nomine Filii et nomine Spiritus Sancti, quod
 nomen 'Trinitas' significat etiam cum isto quod est tres proprietates ut
 tria quo est ad aliud, quorum singulum significatur in | singulis trium
 personarum, scilicet in Patre primum, in Filio secundum, in Spiritu
 Sancto tertium. Ut propterea, | sicut dicit AUGUSTINUS I^o De Trini-
 tate, et MAGISTER Sententiarum Iⁱ dist.^e 24^a: cum dicitur 'Trini-
 tas', idem significari videtur quod significatur cum dicitur 'tres perso-
 nae', nec oportet apponere unius essentiae, quia in qualibet personae

Scarp. 1456^aQ 197ra

essentia illa una significatur. Ut secundum hoc Trinitatis definitio est quod sit deitas, paternitas, filiatio, spiratio. Et per hunc modum est nomen collectivum continens significata illorum trium, Pater, Filius et Spiritus Sanctus. |

Bad. 304^{rQ}

400 Dico autem nomen collectivum quoad ipsas, non quoad unitatem
essentiae quam communiter significant illa quattuor nomina: 'Pater',
'Filius', 'Spiritus Sanctus', 'Trinitas', ut unicum quod est in singulis, sed
quoad proprietates personarum quarum quaelibet illarum trium habet
singulam quam significat ut 'quo est' et a quo nomen eo formaliter
405 imponitur et voce et re. Hoc autem nomen 'Trinitas' habet illa tria simul
ut suum 'quo est' quod significatur, et a quo | nomen formaliter impo-
nitur et voce et re. Et sic ratione ipsius 'quo est' Trinitas est triplex
unitas. Et sic ab hoc nomine 'Trinitas', sicut a numero quodam, distin-
guitur sicut unitas quaedam nomen cuiusque trium personarum, secun-
410 dum quod dicit ISIDORUS, Iⁱ Sententiarum cap.^o 23°, et MAGIS-
TER, Iⁱ Sententiarum dist.^e 24^a in fine: «*Distinguendum est inter
Trinitatem et unitatem. Est enim unitas simplex et singularis; Trinitas vero multiplex
et numerabilis quia est trium unitas*».

Z^o 352^v

Ratione autem ipsius 'quod est' in nullo ab illis distinguitur; et per
415 illud 'quod est', Trinitas ipsa, quae est | multiplex et numerabilis propter
tria 'quo est' quae sunt in ipsa, aequalis simplicitatis est cum qualibet
personarum quae est simplex et singularis propter singula 'quo est' quae
sunt in singulis, dicente AMBROSIO, I^o De Trinitate in principio
sparsim: «*In Trinitate perfecta plenitudo est divinitatis*». Non est ergo divisum
420 regnum Trinitatis nec confusum quod unum est, nec multiplex quod
indifferens diversitas plures facit. | Unitas excludit numeri quantitatem,
quia unitas numerus non est sed haec omnium ipsa principium. Propter
quod nullorum aliorum trium numerus Trinitatem constituere potest,
deficiente illa unitate in eis. Non est enim Trinitas nisi trium persona-
425 rum quae sunt unius essentiae, et per hoc est trium unitas. |

K["] 267vb

B["] 232rb

Bad. 304^{rR}

Sed haeretici, cum quaerebant "qui tres?" petebant sibi significari
in uno nomine aliquid commune reale ad tres, et quantum ad 'quod est'
et quantum ad 'quo est' unusquisque illorum. Sicut 'homo' significat
commune, et quantum ad 'quod est' et quantum ad 'quo est', ad tres |
430 qui sunt Petrus, Paulus et Andreas. Et ita ut [quomodo] cum quaeritur
de Petro, Paulo et Andrea "qui tres?" respondetur uno nomine speciali
reali aliquid commune reale ad tres plurificatum, | et quantum ad 'quod
est' et quantum ad 'quo est' in illis, tamen respondetur quod sunt
homines tres; sic cum quaeritur de Patre, Filio et Spiritu Sancto "qui?",
435 respondeatur uno nomine speciali aut generali reali aliquid commune
reale ad tres plurificatum et quantum ad 'quod est' et quantum ad 'quo

Scarp. 1456^b

Bad. 304^{vR}

- est' in illis. Quod tamen omnino est impossibile, quia nec deitas plurificari potest nec aliqua personalis proprietas, nullumque illorum commune aliquod super se habere potest.]
- Bad. 304^{vs} Sic ergo patet quod cum ad quaestionem haereticorum "qui tres?" 440 respondebant catholici 'tres personae', et sic pluraliter sive plurificate li 'personae' nequaquam substantiam significare potest, cum non significet ipsam per modum actus et egredientis secundum | actum sicut significant 'creans', 'spirans'; neque denominatur ab ipsa ratione alicuius potentiae sicut denominatur 'spirator', in quibus omnibus secundum praedicta potest idem nomen de pluribus praedicari singulariter et de omnibus simul pluraliter, nec etiam significat relationem proprietatum in communi, quia nihil habent commune reale. Necesse ergo est quod significet relationem intentionalem sicut nomen secundae intentionis, ut etiam significant in divinis haec nomina 'suppositum', 'relatum' et 445 huiusmodi, quae communiter de singulis praedicantur in singulari. Pater enim est suppositum sive relatum, similiter Filius et Spiritus Sanctus; et sunt tria supposita et tria relata, non autem unum suppositum et unum relatum. Et est definitive in divinis persona suppositum relatum, ut sit 450 suppositum | quasi genus, relatum autem quasi differentia. Et ut communiter accipiantur, est suppositum ubi non est persona nec relatum, ut in speciebus creaturarum intellectualium. Est etiam persona ubi non est relatum, ut in suppositis creaturarum intellectualium absolutis. Sed in divinis proprium est personae esse suppositum relatum, et sic 'persona' relative dicitur non ad aliud extra se sicut dicitur Pater ad Filium, sed in 460 contentis sub se sicut relatio quae est genus generalissimum | in creaturis in suis speciebus. Et quia in se non dicitur ad aliquid extra se sed solummodo in contentis sub se, idcirco sicut persona in ratione sub se contenti non est aliud quam substantia divina, sic contentum in ratione personae non est ad aliud, sicut nec persona, dicente AUGUSTINO, VII° 465 De Trinitate cap.^o 7°: «Neque in hac Trinitate cum dicimus personam Patris, aliud dicimus quam substantiam Patris. | Quocirca ut substantia Patris ipse Pater est, non quo Pater est sed quo est, ita et persona Patris non aliud quam ipse Pater est». Ecce primum: quod persona in ratione contenti non est substantia et quod per hoc non est aliud quam ipse Pater est. Et sequitur 470 continuo secundum quod in ratione personae, scilicet ut ipse Pater est persona non est ad aliud, sicut nec ipsa persona cum subdit: «Ad se quippe dicitur persona non ad Filium nec ad Spiritum Sanctum, sicut ad se dicitur Deus». Differt tamen in hoc quod hoc nomen 'Deus' a substantia et 475 obiecto solummodo imponitur. Hoc autem nomen 'persona' sicut et hoc nomen 'relatum' a respectu imponitur, licet in communi. Et per hunc modum in divinis nihil significat sub ratione subsistentis, sive hoc
- Q 197^{tb}
- K" 268ra
- B" 232va
- Bad. 304^{vt}
Scarp. 1457^a

nomen 'persona' sive hoc nomen 'subsistentia', quae sunt secundae intentionis, sive haec nomina 'Pater', 'Filius' et 'Spiritus Sanctus' quae
 480 sunt primae intentionis, quin relative subsistat et relativum sit. Sed tunc
 quid est quod dicit AUGUSTINUS ubi supra, cap.^o 4° in fine: «*Omnis res ad
 se ipsam subsistit, quanto magis Deus?*» Dico quod 'subsistere' equivocum
 est ad subesse accidentibus in creaturis et attributis in Deo; et ad dis-
 tincte ab alio existere. Primo modo verum est quod Deus ad se subsistit,
 485 et sic intelligitur verbum suum iam dictum, quia ut est Deus simpliciter
 subicitur suis proprietatibus. Sed tamen, ut dicit continue post dictum
 verbum, «*dignum est ut Deus dicatur subsistere*», et sequitur continue in
 principio 5ⁱ cap.ⁱ: «*De his enim recte intelligitur*» etc., quantum valet ad
 propositum supra, quaestione 2^a huius articuli. Secundo autem modo
 490 non intelligitur, ut dictum est; immo isto modo omnis creatura ad se
 subsistit propter suam finitatem et compositionem. Solus autem Deus,
 propter suam infinitatem et simplicitatem, ad aliud subsistit. |

Bad. 304^v

His praelibatis ad quaestionem breviter respondendum est,
 dicendo quod sicut praedicatio unius essentialis de pluribus | personis
 495 quantum est de ratione | essentialis, eo quod non nisi essentiam signifi-
 cat, licet aliquando sub ratione determinata, semper tamen propter
 unitatem essentiae resolvitur in singularem, nisi propter aliquid speciale
 contingat contrarium, ut habitum est supra in praecedenti quaestione;
 sic praedicatio plurium personarum de uno essentiali, eo quod 'persona'
 500 significat essentiam et proprietatem, quantum est ex ratione essentiae
 semper debet resolvi in singularem dicendo: "Deus est Pater", "Deus
 est Filius", "Deus est Spiritus Sanctus". Et tamen Deus non est tres dii
 sed unus est Deus, quia non est nisi una singularis | deitas in tribus. Et
 hoc modo Deus qui est Pater, Filius et Spiritus Sanctus est unus aliquis,
 505 non tres aliqui. |

K" 268rb

Q 197va

Scarp. 1457^b

Bad. 304^vx

<AD ARGUMENTA>

Et secundum hoc processit et bene prima ratio adducta ad quaes-
 tionem, quae idcirco concedenda est, et sic respondet resolutio interro-
 gationi de tribus quid | sunt. Quantum vero est de ratione propieta-
 510 tum, nec in singularem potest resolvi, quia nullum singulare unum est
 commune tribus personis ratione personalium proprietatum suarum,
 nec in pluralem sub communi nomine primae intentionis, quia secun-
 dum praedicta nullum potest esse tale; potest tamen sub communi
 nomine secundae intentionis, dicendo: "Deus est Pater", "Deus est
 515 Filius", "Deus est Spiritus Sanctus", et est tres personae non una, tria

B" 232vb

supposita non unum. Ratione autem utriusque simul, scilicet et essentiae et proprietatum, potest resolvi in singulari sub | hoc solo nomine 'Trinitas', dicendo: "Deus est Pater, Filius et Spiritus Sanctus", et "Deus est Trinitas". Et istis duobus modis, Deus qui est Pater, Filius et Spiritus Sanctus, non est unus aliquis sed tres aliqui, secundum quod patet ex iam declaratis. Et secundum hoc bene processit ultima ratio quae idcirco concedenda est. |

Ad secundam rationem quae contra hoc erat, quod «ex pluribus unitatibus in divinis *nullus constituitur numerus*, et non est resolutio praedicationum in pluralem nisi propter numerum praedicatorum quae resolvuntur», dico quod respiciendo ad id quod est Deus, sive ad id quod est essenziale sive ad essentiam illius, in Deo nullus est omnino numerus nec differentium unitatum sicut 'quod est' et 'quo est', et hoc propter simplicitatem Dei qua in eo sunt idem 'quod est' et 'quo est', et qua caret omni compositione ex pluribus, nec diversorum eius quod est, et hoc propter simplicitatem qua deitas plurificari non potest nec possunt esse plures dii. Et de hoc numero, qui scilicet fit aut per compositionem unius ex pluribus vel per divisionem unius in plura, loquitur BOETHIUS ut patet inspicienti praedicta, et est | uterque in creaturis. | Dicente enim COMMENTATORE super illud BOETHII De Trinitate: «*numerus duplex est; numerationis quidem diversi sunt modi. Fit enim quandoque distributione, quandoque collectione; nam et qui dividit, numerat. Unde numerus dicitur unitatum multitudo. Et qui colligit, numerat; unde numerus dicitur unitatum collectio*». Respiciendo autem ad personale in Deo et id quo est persona ad aliud, sic non est numerus diversorum quo est eiusdem rationis, quia non possunt esse in Deo plures paternitates, plures filiationes, aut plures spirationes, et sic nec plures | patres, nec plures filii, nec plures spiritus sancti. Potest tamen bene esse in eo numerus ipsorum quo est diversarum rationum, scilicet paternitatis, filiationis et spirationis. Et per hoc est numerus ternarius personarum in divinis, qui multum differt a numero qui est in creaturis, quia ille numerus semper est a ratione alicuius unitatis per illius divisionem profusus, et hic aut ab unitate sub ratione singularis aut sub ratione pluralis.

Primo modo numerus est in quantitativis | discretis ex divisione continui per materiae diminutionem, in quantum omne corporale, quantum est de ratione continui, simpliciter natum sit esse unum continuum, prout alias satis declaravi. Et iste proprie est numerus accidentibus de genere quantitatis qui non potest esse in divinis, quia in ipso non est materia nec ratio continui.

Secundo autem modo est numerus in creaturis universis primo ex divisione entis sub ratione analogi in substantiam et accidens, | quae

sunt unum in ratione | entis, et fit per materialis adiectionem. Ut enim
 ens fiat substantia vel accidens ratione entis quae prima est, simplicis-
 560 enim est aliquid cui convenit esse in se; accidens autem est aliquid cui
 convenit esse in alio. Et per hoc quaelibet creatura composita est ex
 'quod est' et 'quo est', sive ex essentia et natura sui generis et esse.
 Deinde fit sub quolibet genere per formalis sive differentiae specifica
 565 additionem | ad id quod habet rationem generis sicut ad materiale, et sic
 descendendo usque ad specialissima, ita quod in qualibet specie speci-
 alissima entis est numerus illorum ex quibus componitur, sicut ex genere
 et differentia ultima etiam existente in genere compositione ex pluribus
 usque ad | esse. Et est sub quolibet genere numerus specierum suarum
 et praecipue specialissimarum, et sub qualibet specialissima specie unitas
 570 eius derivatur in plura singularia per eiusdem formae determinationem
 in ratione individui sive per agens tantum, sive per agens et materiam.
 Et iste appellatur 'numerus formalis', nec est accidentalis de genere
 quantitatis, sed pertinet ad praedicationem rerum numeratarum.

Et nec isto modo potest esse numerus in divinis, quia, secundum
 575 iam dicta, non potest esse in illo plurificatio sub aliquo uno communi,
 seu absoluto seu relativo. Sed ratio numeri quae est in divinis, non est ex
 diversitate aliqua profusa per illius divisionem quamcumque secundum
 convenientiam numeratorum in forma illius unius divisi vel in materia,
 sed solummodo per naturalem originem qua a primo uno ex se quod est
 580 Pater, procedit secundus unus qui est Filius, et ab utroque tertius unus
 qui est Spiritus Sanctus, quasi singularia non tam diversarum specierum
 quam diversorum generum differentium et numeratorum formis relati-
 vis et in ipsum existentibus forma absoluta absque omni numero. |

Z^o 353^r

Scarp. 1458^b

K^o 268vb

Bad. 305^{rA}
 Scarp. 1459^a

<QUAESTIO 5

UTRUM DICTIO EXCLUSIVA ADDITA UNI EORUM QUAE SUNT IN DIVINIS
EX PARTE SUBIECTI AUT EX PARTE PRAEDICATI EXCLUDAT ALIQUID
ALIORUM RESPECTU SUBIECTI AUT RESPECTU PRAEDICATI>

Circa quintum arguitur quod dictio exclusiva addita uni eorum 5
quae sunt in divinis ex parte subiecti non excludat alia respectu praedi-
cati, nec e converso excludat praedicata addita respectu subiecti. Primo
sic. Nihil potest excludi ab aliquo sine quo non potest illud esse. Verbi
gratia, si non potest esse homo sine animali, quia nihil potest esse homo
et non animal, et ideo non excluditur animal dicendo: 'solus homo'. Sed 10
non est aliquid in divinis quod potest esse sine aliquo aliorum, quasi
esset in Deo solitudo possibilis. Qua ratione enim potest esse sine
aliquo illorum, eadem ratione et sine ceteris. Consequens falsum est,
quia in Deo nulla potest esse solitudo, dicente HILARIO, IV De Tri-
nitate cap.^o 9°: «*Nobis neque solitarius Deus neque diversus confitendus* 15
est». Ergo etc.

Secundo sic. Dictio exclusiva addita uni termino non excludit nisi
aliud ab ipso sic quod non praedicetur de illo, ut "si solus homo est
risibilis, ergo quidquid non est homo non est risibile". Sed in divinis
Q 198ra nihil est aliud ab alio sed omnia sunt unum et id ipsum secundum | 20
praedeterminata. Ergo etc.

Tertio sic. Si dictio exclusiva non excludat a termino magis
Bad. 305va differens, nec minus, quia non est exclusio nisi ratione | differentiae.
K^m 269ra Sed maxime in divinis personae ab invicem | differunt, secundum
B^m 233rb superius determinata, et dictio exclusiva addita uni personae non 25
excludit aliam, secundum quod illud Apostoli: «*solī sapienti Deo*». AUGUS-
TINUS III° libro Contra Maximinum exponit dicens: «*Si dixisset*
Apostolus: "solī sapienti Patri", nec sic inde Filium separaret». Non enim, quia
in Apocalypsi legitur: «*habens nomen scriptum quod nemo scit nisi ipse*».
Ideo Pater nescit hoc nomen a quo est inseparabilis Filius; scit ergo 30
Pater quod nemo scire dictus est nisi Filius quia inseparabiles sunt. Ergo
Scarp. 1459^b etc. |

In contrarium est quod dicit AUGUSTINUS, VI° De Trinitate
cap.^o 2°: «*Verbum solum Filius accipitur, non simul Pater et Filius tamquam* 35
Bad. 305vb *ambo et unum Verbum*». |

<SOLUTIO>

Propter difficultatem perceptionis veritatis enuntiationum in quibus ponuntur dictiones istae 'tantum', 'solus', quae vocantur exclusivae, inducta est quaestio proposita, ut ergo sciamus regulariter discernere quae illarum propositionum, in quibus aliqua illarum dictionum ponitur, sit vera et quae falsa diiudicanda, prout determinavimus circa praedicationes dubias an verae sint an falsae in quaestionibus proximo praecedentibus, et ne oporteat de qualibet illarum dubium aliquod praetendente quaerere an vera sit an falsa. |

Bad. 305^{vC}

Circa istas dictiones 'tantum', 'solum' advertendum est quod in aliquibus omnino conveniunt et in aliquibus multum differunt, quia li 'tantum' potest esse nomen dicens comparisonem secundum quantitatem et qualitatem, respondens ei quod est 'quantum', ut cum dicitur "quantus est Pater, tantus est Filius". Potest etiam esse adverbium secundum eandem significationem, ut "quantum sunt Pater et Filius, tantum est solus Filius". Secundo autem est adverbium negandi per exclusionem, et isto modo solummodo est de 'tantum' ad propositum, quia isto solo modo difficultatem inducit in percipiendo veritatem. Et primis duobus modis est dictio categorematica differens omnino in significato et officio ab illa dictione 'solus', quia li 'solus' nequaquam comparativum est sicut 'tantum'. Tertio autem modo li 'tantum' est dictio syncategorematica, et omnino est eadem in officio cum illa dictione 'solum', in quantum li 'solum' est adverbium et dictio exclusiva et eodem modo dictio syncategorematica sicut est 'tantum'. Ambo enim eandem habent significationem et idem officium, quia eodem modo faciunt exclusionem circa subiectum et circa praedicatum, ut iam videbitur. |

Bad. 305^{vD}

Sed potest li 'solum' alio modo etiam esse nomen in quo non respondet | ei nomen eiusdem significationis et officii ex parte eius quod est 'tantum', licet li 'solus' aliquam | significationem habeat eandem cum li 'tantum' quod est adverbium exclusivum, in qua etiam habet idem officium exercere, scilicet excludendi quod et li 'tantum', licet alio et alio modo ut iam videbitur. |

K^m 269rb

Scarp. 1460^a

Bad. 305^{vE}

Habet autem li 'solus' quinque significationes: primas duas ut est dictio categorematica, tres alias vero ut est dictio syncategorematica. Et in qualibet istarum significationum dicit et exercet tamquam officium suum privationem seu remotionem sive negationem associationis alterius ab eo cuius est determinatio et cum quo construitur. Et hoc prima distinctione dupliciter. Cum enim omnis associatio alicuius cum alio est in aliquo, in divinis autem non potest esse associatio | aliquorum nisi in forma aliqua, quia in eis quidquid est, forma est. Igitur li 'solus' aut dicit | remotionem associationis alterius ab eo cuius est

Q 198rb

B^m 233va

determinatio in forma sua propria et secundum rationem eius propriam, aut in forma alia secundum aliam rationem. Primo modo cum disponit terminum essentialem dicit remotionem associationis alterius ab eo in 80
communicando unam essentiam, ut cum dicitur 'solus Deus'. Remove-
tur enim ab aliquo uno qui Deus est, et intelligitur unus per hoc quod
dicitur singulari numero 'Deus', alterius associatio in forma seu essentia
deitatis significando quod non sit nisi unus Deus. Et hoc non simplici- 85
ter, sicut si secundum Semiarrianos essent plures dii in forma deitatis
sicut sunt plures homines in forma humanitatis, cum quilibet illorum
esset unus Deus, sicut quilibet istorum est unus homo, scilicet specialiter
alicuius gentis; sicut ille dicitur esse unicus filius duorum coniugum qui
plures non habent proles sed possunt habere plures simul cum illo, et
non sicut dicitur esse unicus fenix, cum non possit esse per naturam 90
alius simul cum illo sed solum posterius unus post alium, et non sicut
dicitur 'unus sol', cum per naturam inferiorem non possint esse plures
nec similiter unus post alterum, sed solummodo per divinam potentiam.
Sed quod sic non sit nisi unicus Deus quod sicut non sunt plures sic nec
omnino possunt esse plures. Cum vero isto primo modo disponit 95
terminum personalem | sive personam, dicit remotionem associationis
alterius ab eo in communicando unam proprietatem personalem. Ut
cum dicitur 'solus Pater', removetur enim ab aliquo uno qui est Deus
Pater, alterius associatio in forma sive in proprietate paternitatis, signifi-
cando quod non sit nisi unus Pater nec possint ullo modo esse plures, 100
secundum modum iam dictum de uno Deo. |

Et isto modo 'solus' significat idem | quod 'unicus', non autem
idem quod 'unus', ut QUIDAM dicunt. Quia si essent plures dii, ut dictum
est, quilibet illorum posset dici unus secundum se, et aliquis illorum
unus, quia illum solum una gens coleret. Sed nos ad exclusionem talium 105
plurium qui possent aestimari, dicimus 'solus Deus' id est unicus, ut li
'unicus' addat super 'unus', quod scilicet sic sit unus quod nullo modo
possint esse plures. Et sic accipitur 'solus' cum dicitur *De u t e r o n o -*
m i i 8^a: «Dominum Deum tuum adorabis et illi soli servies», id est illi unico; |
quamvis et hic possit li 'solus' accipi in alia significatione, scilicet ut 110
ponitur exclusive sub hoc sensu: illi soli id est nulli alteri. Non enim est
inconveniens quod in una oratione li 'solus' possit habere plures signifi-
cationes, quia cum li 'unus' aliquando ponatur pro eo quod est unicus,
non est inconveniens dicere quod in dicta oratione 'solus' idem signifi-
cet quod 'unus'. Unde cum dicitur *Ex o d i 9^a: «Audi Israel dominus Deus* 115
tuus unus est», 'unus' ibi idem est quod 'unicus' quod per hoc dictum
intendit Moyses excludere deorum pluralitatem, non supponere quod
Deus quem praedicavit esse colendum sic 'unus' | esset quod possent

- esse plures, licet essent alii plures et ab aliis simul colendi. Et secundum
120 hunc intellectum locutus est Dominus quando dixit *Deuteronomii*
31^a: «*Videte quod ego sum solus*»; et ut declararet quomodo solus addidit: «*et*
non est alius deus praeter me». Et hoc ad differentiam | illorum de quibus de
proximo praemiserat: «*Ubi sunt dii eorum in quibus habebant fiduciam?*»
Unde sic in ista significatione | diceretur addendo 'Deus', «*videte quod ego*
125 *sum solus Deus*», id est ille Deus praeter quem non est | alius Deus. Si
autem li 'solus' dicat remotionem associationis alterius ab eo cuius est
determinatio in forma alia aut secundum aliam et aliam rationem, in
divinis autem non est nisi eadem forma, sed secundum aliam et aliam
rationem solum in divinis personis et attributis, privatio igitur associatio-
130 nis non est nisi inter personas aut attributa et cetera essentialia. |
Sed hoc contingit dupliciter: aut enim 'solus' dicit remotionem
alterius in forma essendi simpliciter, ut 'est' est primo adiacens; aut in
forma essendi determinata. Si primo modo, sic removet associationem
plurium personalium in Deo vel essentialium in communicando actum
135 essendi. In ista enim significatione, cum dicitur 'solus Deus', removetur
ab uno aliquo vel quod vel qui Deus est, personalis associatio alterius in
communicando esse, significando quod non est nisi una persona in
deitate; aut existens secundum unam rationem, scilicet deitatis, non
bonitatis, magnitudinis et ceterorum | talium. Et isto modo 'solus'
140 significat idem quod 'solitarius'. |
Et quia hoc est impossibile, ideo sicut omnis propositio in divinis
est vera in qua ponitur 'solus' in praecedenti significatione – in divinis
enim non est nisi unicus Deus, unicus Pater, unicus Filius, unicus
Spiritus Sanctus, unicus bonus, unicus aeternus et sic de ceteris – sic in
145 altera omnis propositio est falsa. Licet enim pluralitas personarum et
rationum essentialium recipiantur in Deo, et unitas essentiae, quae ambo
secundum praedicta significantur nomine Trinitatis, tamen ut dicit
HILARIUS: «*nobis neque solitarius Deus, propter unitatem scilicet, neque*
diversus scilicet propter illam pluralitatem, *confitendus est*», ut assumptum
150 est in primo argumento.
Tunc enim proprie dicitur diversum quando sunt plura in absoluto
vel absolutis differentia. Tunc autem proprie est solitudo quando est
unicum sine omni pluralitate formam et speciem suam communican-
tium, secundum quod homo unicus in mundo diceretur esse solus
155 simpliciter etsi esset cum multis aliis rebus quae non sunt homines, aut
aliquis homo dicitur currere solus, licet currat cum multis equis, et
monachus dicitur esse solus ubi est cum multis laicis absque socio sui
ordinis. Sic Deus non potest dici 'solus' propter pluralitatem persona-
rum inseparabilem in unitate essentiae, dicente AUGUSTINO VI° De

Z^o 353^v

Q 198va

K^o 269vb

Bad. 306^{rg}

Scarp. 1461^a

Bad. 306^{rh}

	Trinitate cap. ^o 8 ^o : « <i>Non invenitur quomodo dici possit aut 'Pater solus', aut</i>	160
K" 270 ^{ra}	<i>'Filius solus', cum semper atque inseparabiliter sint invicem, neuter solus</i> ». Solum	
	Patrem dicimus Patrem, non quia separetur a Filio, sed quia non simul	
B" 234 ^{ra}	ambo sunt Pater. Idem autem intelligitur et de Spiritu Sancto. Et per	
	eundem modum non invenitur quomodo possit dici aut 'aeternus	
	solus', aut 'bonus solus', cum semper atque inseparabiliter sint invicem,	165
	neutrum sine altero, et sic de ceteris. Non enim est Deus aeternus quin	
Bad. 306 ^{rl}	etiam sit bonus, et sic de ceteris.	
	Si autem li 'solus' dicit remotionem associationis alterius ab eo,	
	cuius est determinatio in forma essendi determinata, hoc iterum contin-	
	git dupliciter. Aut enim dicit remotionem associationis alterius in forma	170
	essendi determinata secundum rationem intelligendi, aut secundum	
	rationem essendi. Si primo modo, sic removet, ut prius, associationem	
	in Deo plurium essentialium aut personalium in communicando aliquem	
Q 198 ^{vb}	actum intellectus circa divina. In ista enim significatione cum dicitur:	
	'solus Deus' aut 'solus Filius' aut aliquid huiusmodi, removetur ab aliquo	175
	uno quod vel qui Deus est, associatio alterius in communicando eun-	
Scarp. 1461 ^b	dem actum intellectus, significando quod non nisi uni personae, aut	
	non nisi secundum unam rationem alicui convenit actus intelligendi.	
	Secundum quem modum dicit AUGUSTINUS VII ^o De Trinitate	
	cap. ^o 7 ^o : « <i>Non maior essentia est Pater et Filius simul quam solus Pater aut solus</i>	180
	<i>Filius</i> » et libro VIII ^o cap. ^o 2 ^o : « <i>Filius et Spiritus Sanctus tam magnum aliquid</i>	
	<i>sunt quam solus Pater</i> ». Et isto modo idem significat 'solus' quod 'singul-	
	lus', et sunt tales propositiones verae. Licet enim personae non sint	
	solitariae in essendo, sunt tamen singulae intelligendo illas respectu	
	alicuius essentialis et communis singulis. Et sicut talia dicuntur de	185
	personis diversis, sic possunt dici de essentialibus diversis. Non enim	
Bad. 306 ^{rk}	maior est bonitas et aeternitas quam sola bonitas.	
	Si autem li 'solus' dicit remotionem associationis in forma essendi	
	determinata secundum rationem essendi, hoc ulterius contingit duplici-	
	ter. Aut enim dicit remotionem in communicando formam aliam simul	190
Bad. 306 ^{rk}	in aliquo supposito cum sua forma propria; aut dicit remotionem	
	associationis cum uno supposito respectu formae tertiae in subiecto vel	
	in praedicato alterius suppositi. Primo modo removet associationem	
	proprietaum plurium personarum simul in eadem persona respectu	
	alicuius subiecti et alicuius praedicati, dicendo: "solus Pater non est	195
	Trinitas", vel e converso "Trinitas non est solus Pater". Hoc enim non,	
	quod dicitur 'solus Pater' non excluduntur aliae personae, quia nulla	
K" 270 ^{rb}	illarum est Trinitas. « <i>Non enim</i> », ut dicit AUGUSTINUS VIII ^o De	
	Trinitate « <i>Pater est Trinitas aut Filius Trinitas aut Spiritus Sanctus</i>	
	<i>Trinitas tantum</i> »; et eadem ratione nec e converso. « <i>Sed hic est sensus</i>	200

illarum propositionum “*solus Pater, id est Pater qui ita est Pater quod nec est Filius nec Spiritus Sanctus*”, non est Trinitas”; et e converso “Trinitas non est solus Pater, id est ille qui ita Pater est quod non est Filius nec Spiritus Sanctus”. Si enim ita esset Pater quod simul esset Filius et Spiritus Sanctus, sicut posuit Sabellius, tunc Pater esset Trinitas et e converso Trinitas esset Pater, sicut Pater et Filius et Spiritus Sanctus simul sunt Trinitas etc. Sed istam expositionem ascribit propositioni quam iam dicemus pertinere ad modum praecedentem, MAGISTER, 1° Sententiarum dist.^e 21^a cap.^o 1° in fine, dicens: «*Cum dicitur tantus est solus Pater quantum simul illi tres, per hoc quod dicitur solus, Pater non separatur ab aliis. Sed hic est sensus: “solus Pater, id est Pater qui ita est Pater quod nec Filius nec Spiritus Sanctus, tantus est” etc. Solus ergo Pater dicitur, ut ait AUGUSTINUS*» libro VI° cap.^o 9° De Trinitate, «*quia non nisi ipse ibi Pater est*». |

215 Sed mihi videtur quod ista | expositio | non est conveniens in hoc exemplo, eo quod cum sola persona tantum dicitur quam duae vel tres simul per hoc quod per similitatem plures coniunguntur in praedicato, in subiecto dicendo: ‘solus Pater’, per li ‘solus’ ipse Pater notatur supponere ut singulariter acceptus sive intellectus, non autem cum Filio et Spiritu Sancto simul intellectus, licet Pater non intelligatur nisi in ordine ad Filium, ut dicatur hoc de Patre quod ipse sit solus, scilicet sine Filio vel Spiritu Sancto, sed per hoc Filius et Spiritus Sanctus ab intelligendi consortio excluduntur. Secundo autem modo removet associationem plurium suppositorum respectu eiusdem praedicati dicendo: “solus Pater | est Pater”, per quod non separatur Pater a Filio et Spiritu Sancto aut e converso, sed quia illi simul cum Patre non sunt Pater, et per hoc a paternitatis consortio excluduntur. Et in ista significatione dicitur proprie poni exclusive.

230 Et differt exclusio in ista significatione ab illa quae est intus, quia hic fit exclusio respectu actus expressi et significati, ibi vero respectu actus intellecti et exerciti. Et cum ‘solum’ possit exponi per hoc quod est ‘non cum alio’, vel per hoc quod est ‘non alius’, licet in utraque significatione possit utroque modo exponi, | in illa tamen magis proprie exponitur per ‘non cum alio’, in ista autem per ‘et non alius’. Item differt iste modus a quarto, quia hic stans ‘solus’ in subiecto excludit a forma praedicati, ibi vero a forma ipsius subiecti. Et ideo ille quartus modus exponi debet semper per ‘non cum alio’, non autem per ‘et non alius’. |

240 Et est sciendum quod quaelibet propositio licet distingui posset secundum hos quinque modos ita quod in divinis propositio aliqua posset habere veritatem praeterquam in secundo qui non potest habere

Bad. 306^{VL}

B" 234rb

Scarp. 1461^a

Q 199ra

K" 270ra

Bad. 306^{VM}

	sensum verum in divinis praedicationibus, tamen quaelibet talium propositionum aliquem dictorum modorum magis expresse praetendit quam alios.	
Bad. 306 ^{va}	Est etiam advertendum quod 'solus' in isto ultimo modo penitus habet idem officium quod 'tantum', adverbium exclusivum, quae licet in hoc differant quod 'tantum' semper est determinatio actus sive verbi, 'solus' autem dictionis alicuius nominaliter significatae in subiecto vel in praedicato, semper tamen eandem habent vim sive ponantur in subiecto dicendo: "solus Deus" vel "tantum Deus Pater est", sive in praedicato dicendo: "Deus est solus Pater" vel "Deus est tantum Pater".	245
Bad. 306 ^{vo}	Et quia in ista ultima significatione li 'solus' praecipue inducit difficultatem percipiendae veritatis in divinis, ideo latius officium eius prosequamur. Et quae dicta fuerint de 'solus', intelligantur eodem modo dici de 'tantum'.	250
Scarp. 1462 ^b	De istis ergo dictionibus exclusivis 'tantum' et 'solum', primo videndum est specialiter quale officium habent dum ponuntur in praedicato, deinde generaliter quale habent dum ponuntur sive in subiecto sive in praedicato. Si ergo dictio exclusiva ponitur in praedicato essentielle ut actus tendens ad exterius, dico quod talis propositio semper falsa est, sive subiectum fuerit essenziale sive personale, quia cum hoc quod includit veram affirmativam et falsam negativam et propositio exclusiva, quia virtutem habet copulativae non potest esse vera nisi sit simul vera pro affirmativa et pro negativa dicendo: "Deus tantum creat", vel "Pater aut Trinitas tantum creat". Est enim sensus: creat et nihil aliud agit seu nullam aliam actionem operatur, quod falsum est, quia omnes eius actiones interiores aliae sunt ab actu creandi in quantum temporalis est et aliquid ponit in creatura. Si vero praedicetur essenziale manens intra aut personale, et significetur per modum actus, et intelligatur exclusio fieri respectu actus transeuntis ad extra, dico quod propositio semper falsa est, eadem ratione qua praecedens, quia sensus est: "Deus Pater aut Trinitas tantum intelligit, vult, aut generat", id est intelligit, vult et generat, et nihil aliud agit sive nullam aliam actionem operatur. Et est negativa falsa pro actionibus divinis transeuntibus ad extra, quae aliae sunt, ut dictum est, ab interioribus.	255
B" 234 ^{va}	Si vero specialiter intelligatur fieri exclusio ab uno actu interiori respectu aliorum interiorum, dico quod si intelligatur fieri exclusio alterius actus neutraliter, vera est semper, quia cum affirmativa vera, puta "Deus intelligit" aut "generat", etiam negativa est vera, scilicet quod nihil aliud agit. Quia sicut persona quaelibet, neutraliter loquendo, una non est alia ab alia nec ab aliquo quod est in divinis, sic nec actio personalis ab essentiali manente intra, et multo minus neque essentialis	260
K" 270 ^{vb}		265
Bad. 307 ^{vo}		270
Z ^o 354 ^r		275
Q 199 ^{rb}		280

actio ab alia. Si vero intelligatur fieri exclusio alterius actionis foemine,
semper est falsa, quia cum affirmativa vera, ut prius, semper negativa est
285 falsa, scilicet quod nullam aliam actionem agit. Quia sicut, masculine
loquendo, quaelibet personarum est alia ab altera, et potest una earum
excludi ab altera, ut patet ex dictis et amplius patebit ex dicendis, sic
etiam foemine actio generandi est alia ab actione spirandi, et hoc
ratione relationum disparatarum. |

290 Et similiter forte – quod non assero – quaelibet actio essentialis,
scilicet intelligendi et volendi, altera est ab actione personali, et una
illarum ab altera, licet secundum rationem, tamen etsi secundum mo-
dum quo una eadem est alteri et praedicari potest de alia, nec potest una
eadem ab altera excludi, et secundum modum quo una earum est alia ab
295 alia, nec praedicatur de illa, et sic potest excludi ab illa. Et hoc maxime
respectu alicuius in subiecto, [quod] cui congruit praedicatum, ut
dicendo: “divinus intellectus intelligit”, vel ratione alicuius determinatio-
nis in praedicato, dicendo: “intelligit intellectu”. Quia enim intellectus
non est ratio elicitiva actus volendi sed intelligendi tantum, videtur quod
300 in talibus dictio exclusiva, cadens super unum actum, excludit reliquum,
ut actum volendi ab actu intelligendi et e converso, dicendo: “divinus
intellectus tantum intelligit”, vel “Deus | intellectu tantum intelligit”, et
similiter de voluntate respectu actus volendi. Quare et multo fortius
quilibet actus essentialis potest excludi a quolibet personali et e con-
305 versio. Et sicut contingit hoc in praedicatis activis per verba activa vel
participia, sic idem contingit in praedicationibus passivis per verba
passiva aut participia. Et non est differentia | in aliqua talium proposi-
tionum, sive subiectum fuerit essenziale sive personale. Et secundum
eundem modum quaecumque in divinis sic conveniunt quod unum vere
310 praedicari possit de altero, excludi non potest ab altero, licet alias possit
etiamsi sit unum de intellectu et significato illius. Dicendo enim: “Trini-
tas est tantum Trinitas”, sequitur ergo “Trinitas eo quod Pater non est
Trinitas”, nisi exclusionem posita super subiectum. Dicendo “tantum
Trinitas est Deus”, non sequitur “ergo Pater non est Deus”. Quia licet
315 Pater non sit Trinitas, non tamen est aliud aut alius a Trinitate, quia est
aliquis in illa. Et eadem omnino intelligenda sunt de dictione exclusiva
cadente super aliquid significatum neutraliter, sive in praedicato fa-
ciendo exclusionem respectu subiecti et privando alia a praedicato a
consortio in subiecto, vel e converso in subiecto faciendo exclusionem
320 respectu praedicati, privando a consortio in subiecto alia a subiecto
dicendo: “Deus est solus Pater” vel e converso “solus Pater est Deus”,
et sic de ceteris, sive exclusio cadat super terminum essentialem sive
super personalem, sive ut est principale subiectum vel praedicatum, ut

Bad. 307^rP
Scarp. 1463^a

K" 271ra

B" 234vb

est determinatio alterius eorum. Ista enim “Deus est solus Pater”, cum
 Scarp. 1463^b excludit neutraliter ut sit sensus: “Deus est Pater et Deus non est aliud | 325
 Q 199va a Patre”, vera est, quia Deus | non est aliud quam id quod est Pater, et
 non excluditur Filius nec Spiritus Sanctus. Cum vero masculine pro
 supposito determinato, ut sit sensus: “Deus est Pater et non est alius a
 Patre”, falsa est, quia Deus est alius aliquis quam Pater, quia aequaliter
 ut Deus est Pater, et est Filius et Spiritus Sanctus, et ibi excludatur Filius 330
 et similiter Spiritus Sanctus. Primo enim modo fit exclusio a Patre
 ratione eius quod est in ipso, secundo autem ratione naturae quae in
 ipso est. Sicut cum dicitur “solus Deus est Pater”, secundum quod fit
 exclusio neutraliter, fit ratione significati; secundum vero quod fit
 masculine, fit ratione suppositi. Similiter cum sub dictione exclusiva 335
 praedicatur essentielle attributum quod in suo significato continet id
 quod Deus est sub ratione determinata, puta qualitatis cum dicitur
 ‘bonus’, ‘sapiens’, quantitatis cum dicitur ‘magnus’, ‘aeternus’, quae in
 K^o 271rb significatione attributi est sicut quo est dicendo: “Pater est solus |
 aeternus” aut “solum est aeternus” aut “solus sapiens” aut “solum est 340
 sapiens”, potest exclusio respicere id quod ipso termino significatur, aut
 rationem secundum quam significat. Et primo modo proculdubio vera
 est, quia Pater non est aliud quam id quod est aeternum, et non excluda-
 tur ipsum esse bonum vel sapientem. Cum vero masculine, falsa est, si
 forte exclusio principaliter respicit rationem secundum quam terminus 345
 ad significandum imponitur, et qua unum essentielle distinguitur ab alio,
 ut veritas a bonitate, intellectus a voluntate et cetera huiusmodi. Si enim
 ita sit, videtur cum dicitur “Deus tantum sapit” vel “sapiens est” vel “est
 solus sapiens”, quasi intendatur quod sic est sapiens quod excludatur
 esse bonus vel aeternus, aut quod sapientia in ipso quandam praerogati- 350
 vam habet. Et per hoc intelligatur | quod per quandam praerogativam
 B^o 235ra Deus quasi ipse non sit, aut non sit aliquid nisi sapientia sive per sapien-
 tiam, quod falsum est. Non enim est aliquid solum | sub ratione sapien-
 tia, sed etiam sub ratione bonitatis et ceterorum, neque solum est
 Bad. 307^{vp} aliquid sapientia, sed etiam bonitate et quolibet aliorum. Sed de hoc erit 355
 Bad. 307^{vq} sermo in fine quaestionis huius. |

Si ergo praedicatur de subiecto, sive essentiali sive personali in
 divinis, sub exclusionem posita super subiectum dicendo: “solus Deus”
 vel “solus Pater est” vel “est sapiens”, semper falsae sunt propositiones,
 quia ab huiusmodi praedicatis excluderentur creaturae, nisi praedicatio 360
 per antonymiam vel praerogativam quandam intelligatur dici. Tunc enim
 Scarp. 1464^a verae sunt, sicut illa Matthaei 19ⁱ: «*Nemo bonus | nisi solus Deus*». Et
 secundum quod dicit AUGUSTINUS VIIⁱ De Trinitate cap.^o 5°:
 Bad. 307^{rr} «*Fortassis Deum solum oportet dicere essentiam; est enim vere solus*». |

365 Secundum praedicta ergo concedenda est ultima ratio proposita in
arguendo. |

Bad. 307^{vs}

<AD ARGUMENTA>

Ad primum in oppositum quod «non potest excludi ab aliquo id sine
quo ipsum non potest esse» etc., dico quod verum est quando non potest
370 esse sine eo, ea scilicet de causa quod aliquid eius est, ut animal hominis
vel risibile, vel quando est pars totius ut Pater Trinitatis. Quando autem
non sic est eius, bene potest ab eo excludi, non ut sit absolute sine eo ut
scilicet per exclusionem illud maneat omnino solitarium, | sed ut non sit
cum eo constans in aliquo uno. Et sic privatur consortium eius in illo
375 simul cum alio, quamquam ista privatio falsa sit, licet ipsius esse praedi-
cati primo adiacens respectu cuius nullo modo dictio exclusiva | notat,
excludit id quod est aliquid alterius ab illo cuius est, licet bene notet
ipsum excludi respectu cuiuslibet alterius. |

K" 271va

Q 199vb

Bad. 307^{vt}

Unde, quia unum correlativorum in divinis personis non est
380 aliquid alterius in quantum sunt relative opposita, licet unum eorum non
possit esse sine altero, unum eorum ab altero bene potest excludi in
respectu ad alicuius communionem, etiam ipsius actus essendi. |

Bad. 307^{vv}

Sed tunc in tali propositione exclusiva quasi contradictoria impli-
cantur, ut quod ratione exclusionis significatur non esse, ratione autem
385 relationis ponatur esse, ut ideo sequantur ad talem exclusivam contra-
dictoria, scilicet idem esse et non esse, puta dicendo: "tantum" vel
"solus Pater est". Ratione enim exclusionis excludentis aliud quod non
est aliquid subiecti, sequitur quod Filius non sit; ratione vero relationis,
cuius est ad aliud se habere includendo Patrem esse, sequitur quod Filius
390 sit. Quia etiam quorum unum non potest esse sine altero quia aliquid
illius est, unum eorum bene potest non habere cum altero communio-
nem in aliquo praedicato, bene potest excludi ab altero, dicendo enim:
"tantum" vel "sola Trinitas est Trinitas", sequitur ergo "Filius non est
Trinitas". Licet ergo in divinis nihil posset esse sine altero secundum
395 rem ne sit solitudo, potest tamen de virtute sermonis respectu alicuius
praedicati unum eorum excludi ab altero. |

Bad. 307^{vx}

Ad secundum quod «dictio exclusiva non excludit nisi aliud a subiecto»,
dico quod verum est, vel aliud quoad id quod est, et sic | in divinis nihil
potest ab altero excludi, vel quoad rationem qua est, et sic bene potest
400 unum eorum excludi ab altero, maxime si illud a quo fit exclusio respicit
illud respectu cuius fit exclusio, secundum rationem qua ab excluso
distinguitur. Propter quod si | dictio exclusiva ab uno attributorum

B" 235vb

Scarp. 1464^b

- respectu alicuius excludit alterum, hoc est praecipue quando illi a quo fit exclusio, convenit illud respectu cuius fit exclusio, ratione qua distinguitur contra | exclusum. Ut si dicatur sic “Deus intelligit sola sapientia se”, ergo “non bonitate nec fortitudine” aut huiusmodi, quia sapientia est ratio intelligendi, non autem bonitas aut fortitudo; vel si dicatur “Pater est Pater sola paternitate”, sequitur ergo “non est Pater filiatione”, quia paternitas est ratio qua Pater est Pater, non autem filiatio. |
- Ad tertium quod «in divinis *magis differens non* excluditur, puta persona a persona, secundum AUGUSTINUM, ergo nec quodcumque aliud ab aliis in divinis quia minus differunt», dico quod si persona non excluditur a persona, quae revera summe differunt in divinis, modo quo in eis est differentia, hoc non est ratione qua differunt, sed ratione qua tantumdem sunt quaecumque sunt in divinis secundum praedicta. In quantum enim differunt, bene ab invicem excluduntur.
- Sed multum differunt quando est exclusio ab essentiali subiecto respectu essentialis praedicati dicendo: “solus Deus est sapiens”, et quando a personali subiecto respectu personalis praedicati dicendo: “solus Pater generat.” Dicendo enim: “solus Deus est sapiens”, nec masculine nec neutraliter excluditur quaecumque persona singularis, quia tam praedicatum quam subiectum aequaliter singulis convenit. Dicendo vero: “solus Pater est sapiens” masculine excluduntur personae Filii et Spiritus Sancti, non autem neutraliter, quia praedicatum aequaliter convenit singulis.
- Secundum quem modum dicit AUGUSTINUS VII° De Trinitate: «*Non Pater et Filius simul maior essentia est quam solus Pater vel solus Filius*». | Et MAGISTER I^o Sententiarum dist.^e 21^a in principio: «*Tantus est*», inquit, «*Pater solus vel Filius solus vel Spiritus Sanctus solus, quantum | illi tres simul. Et quod duae personae vel tres simul non sunt maius quam una sola*». Et hoc quia non est nisi una quantitas in tribus sicut nec nisi una | sapientia. Dicendo vero: “solus Pater generat” masculine, excluduntur personae Filii et Spiritus Sancti; non autem neutraliter, quia res praedicati et subiectorum omnino eadem est.
- Et neutraliter loquendo intelligitur dictum | AUGUSTINI sumptum in argumento de praedicatione essentiali, de personali. Unde in fine assignando causam dicti sui dicit quod inseparabiles sunt. Quod autem masculine ab una persona respectu communis praedicati bene excludantur aliae, aperte insinuat AUGUSTINUS quando, libro II° Contra Maximum cap.^o 3°, dicit sic: «*De invisibili Deo cum agerem, admonui ut crederes invisibilem, non solum Patrem, | sed etiam Filium in divinitate, non secundum carnem*». Vult ergo quod haec sit vera “non solum Pater est invisibilis”, non autem neutraliter ratione eius quod est Pater quia sic

- non est nisi Deus, et solus Deus | est invisibilis. Pro falsa ergo eam
445 habet masculine; contraria ergo eius "solus Pater est invisibilis", falsa est
masculine, et hoc non nisi quia excludit Filium et Spiritum Sanctum.
Unde subdit cap.^o 4°: «*Lego iterum de immortalī Deo quoniam tu illud quod ait*
Apostolus: qui solus habet immortalitatem, sic | intelligi voluisti tamquam de solo
Patre sit dictum, cum ille hoc non de Patre dixerit sed de Deo qui est Pater et Filius
450 *et Spiritus Sanctus. Prorsus a nullo acceptam habet immortalitatem Pater, et a Patre*
accepit Filius; habent ergo immortalitatem Pater et Filius, non solus Pater habet
hanc solus, sed Deus, quod non solus est Pater quia hoc est et Filius». Et cap.^o
16°: «*Sapientem solum inquis Patrem, ut praedicat Apostolus dicens sic: soli*
sapienti Deo», sed Trinitas est solus sapiens Deus. Et libro III° cap.^o 9°:
455 «*Si dixisset soli Patri, difficiliter forte quaestio solveretur*». Ex quo pervenit ad
dicendum illud quod in argumento sumptum est dicens in cap.^o 13°: «*Si*
dixisset Apostolus soli sapienti Patri, nec inde Filium separaret» etc. Cum vero
non dixit 'soli sapienti Patri', sed «*soli sapienti Deo*», et Deus sit ipsa Trini-
460 tas, multo est facilius nobis huius solutio quaestionis. Et in quo est
facilius, patet ex dictis, in hoc videlicet quod dicendo: «*soli sapienti Deo*»
non oportet distinguere de praedicatione in neutro et in masculino quia
in utroque sensu vera est. Dicendo autem: «*soli sapienti Patri*», ut recte
intelligatur, oportet distinguere quod excludendo masculine vera est,
quia non excluditur nisi creatura, sicut neque cum dicitur: "soli Deo
465 immortalī".
- Super quo movit AUGUSTINUS quaestionem, libro II° Contra
Maximum cap.^o 4°, dicens: «*Quare solus Deus dictus est habere immor-*
talitatem, cum et anima pro suo modo sit immortalis, et alia spiritalis caelestisque
natura, postea videbimus», scilicet libro II° cap.^o 12°, ubi dicit sic «*Immortali-*
470 *tatem autem Deus habere dicitur solus, quia immutabilis solus est*». Et per hunc
modum, sicut cum dictionem exclusivam ponimus ex parte subiecti
dicendo: 'soli sapienti Deo', id est 'Deo qui solus est sapiens', facilius est
solutio quaestionis quomodo hoc debet intelligi. Quoniam cum poni-
mus eam similiter ex parte subiecti, dicendo: 'soli sapienti Patri', id est
475 'Patri qui solus est sapiens', et cogimur hanc exponere, ut per ipsam
Filius a praedicato non excludatur, sic | cum dicimus sine dictione
exclusiva: "Deus" | aut "Pater est sapiens", facilius est intellectus quam
si poneretur dictio exclusiva | ex parte praedicati, dicendo: "Deus" aut
480 "Pater est tantum sapiens" vel "est solum sapiens" aut "est solus sapi-
ens". Tamen si aliqua talis inveniretur in Scripturis, cogeremur ipsam
exponere sic ut per ipsam bonitas et cetera huiusmodi non excludantur
a subiecto, puta si cum in Cantico Ecclesiae dicitur: «*Tu solus sanctus, tu*
solus dominus, tu solus altissimus Iesu Christe», non sequeretur «*cum Spiritu*
Sancto in gloria Dei Patris». Et li 'solus' non esset determinatio subiecti sub

K" 272^a

B" 235va

K" 272^{ib}

Scarp. 1465^b

Q 200^{ib}

- hoc sensu «*O Iesu Christe, tu solus es sanctus, tu solus es dominus, tu solus es altissimus*»; sed potius praedicati sub alio sensu videlicet: “*O Iesu Christe, tu es solus sanctus, tu es solus dominus, tu es solus altissimus*”, et hoc etiam non sub implicatione ex parte praedicati sic: “*O Iesu Christe, tu es ille qui solus est sanctus, dominus, altissimus*”, qui sensus | idem est cum primo. Unde et si sic diceretur “*O Iesu Christe, tu es ille qui est solus sanctus, dominus, altissimus*”, esset idem sensus cum secundo. Et sic standum est in duobus sensibus primis absque implicatione, ne fieret processus in infinitum. Quod si in illo sensu secundo illud inveniretur scriptum, ne unum illorum intelligeretur excludere omnino alterum et cetera illi consimilia, oporteret uti distinctione dicta. Sic nec cum dicitur “*soli sapienti Patri*” secundum eundem sensum excluditur Filius; tamen non est ad hoc opus distinctione secundum dicta. |
- Faciendo vero exclusionem masculine, ibi a subiecto excluderentur ‘aeternitas’, ‘bonitas’ et cetera huiusmodi, sicut hic a praedicato ‘Filius’ et ‘Spiritus Sanctus’. Sed quia tale quid scriptum non invenitur circa essentialia, talem propositionem omnino negamus; nec distinguimus nisi forte in casu speciali, sicut dictum est iam in solutione secundi argumenti. Sed si scripta inveniretur sub hoc ordine verborum: «*O Iesu Christe tu es solus sanctus*» ut li ‘solus’ non sit aliquo modo determinatio subiecti, neque principalis neque implicati sed praedicati tantum, impossibilis esset additio illa «*tu es solus dominus, tu es solus altissimus*», nisi distinguendo. |
- Ad cuius distinctionis | intellectum sciendum est quod, secundum superius determinata, multum differenter in divinis praedicatur terminus substantialis et personalis. Quia cum praedicatur terminus substantialis, quod solum pertinet ad propositum, tunc ipsum praedicatum secundum se aliquid est, et est etiam id quo subiectum est aut aliquid est, ut cum dicitur “*Deus | est essentia*”, ubi idem est omnino ‘quod est’ et ‘quo est’; est aliquid, ut cum dicitur “*Deus est bonus, verus*” aut aliquod ceterorum, secundum quod patet ex superius determinatis. Sed in quantum | praedicatur non est aliquis, quia praedicatum substantiale, sive in divinis sive in creaturis, non praedicat aliquid ut subsistens sed potius ut alicui insistens et inhaerens, ut cum in divinis dicitur “*Pater est Deus*” et in creaturis cum dicitur “*Petrus est homo*”. Et secundum quod terminus praedicatus substantialis secundum se est aliquid, et subiectum eo habet esse vel esse aliquid, sed secundum se in quantum praedicatur non est aliquis, tripliciter potest intelligi exclusio circa praedicatum. Primo modo secundum primam rationem, secundo secundum secundam, tertio secundum tertiam. |

485

490

495

500

505

510

515

520

- 525 Et primo modo dicendo: “tu es solus sanctus”, sensus est: “tu es sanctus ita quod nihil aliud a sanctitate”, et sic nihil excludit nec privat nisi consortium eius quod est contrarium sanctitati, et non excludit aliquid eorum quae sunt in Deo quia omnia sunt id ipsum quod est sanctitas. Tertio modo dicendo: “tu es solus sanctus”, sensus est: “tu es
- 530 sanctus ita quod non est aliud in supposito quam is qui est | suppositum sanctitati”, et sic nihil excludit nec privat nisi consortium rationis suppositi alterius cum sanctitate quam sit illa secundum quam aliquid est suppositum sanctitati. Et sic non excludit aliquod absolutorum in divinis, nec aliquod aliud suppositum, quia quodlibet illorum habet rationem eius quod est suppositum sanctitati. Q 200va
- 535 Secundo modo, et est modus qui pertinet ad propositum, sensus est: “tu es solus sanctus”, id est ita es aliquid sanctitate quod non es aliquid alio, non solum dico alio neutraliter sed etiam masculine, quod falsum est. Quia non solum quaelibet persona divina est aliquid | sanctitate, sed etiam deitate et aeternitate et ceteris huiusmodi, licet non sit aliud aliquid illis quam sanctitate, et sic nihil excludit nec privat nisi consortium rationis alterius qua subiectum habet esse aliquid cum ratione qua sanctitate habet esse aliquid. Et sic excludit esse aliud quo Deus habet esse aliquid quantum ad rationem illam qua distinguitur a
- 540 sanctitate, licet non ratione eius quod est, quod etiam | id ipsum est significatum nomine significantis, secundum quod habitum est supra loquendo de distinctione attributorum. | B^m 236ra
- 545 Et secundum hunc modum, non solum secundum praedicta in casu speciali ut videtur, sed simpliciter potest quaelibet talium propositionum distinguere. Unde quod dicunt ALIQUI quod isti termino ‘Deus’ solum possit addi dictio exclusiva dicendo: “Trinitas est solus Deus”, quia sic sancti loquuntur, sed hoc soli huic termino convenit eo quod iste terminus ‘Deus’ praedicat naturam communem tribus personis, quae secundum se est subsistens nulla personarum distinctione intellecta, | quemadmodum dicunt quod ‘Trinitas’ significat naturam communem tribus, et ‘persona’ significat proprietatem communem, falsum est et satis improbatum superius. Et ideo non magis li ‘Deus’ habet rationem suppositi in praedicato quam alia, sed omnia aequaliter habent rationem formae inhaerentis. | K^m 272va
- 550 Qui etiam, illo falso supposito, ulterius dicunt quod isti termino ‘Deus’ in praedicato proprie possit immediate adiungi dictio exclusiva ‘solus’ dicendo: “Trinitas est solus Deus”, non autem aliis dicendo: “Trinitas est solus aeternus” nisi improprie, quia non habet rationem subiecti et suppositi, sed solummodo formae inhaerentis, dico quod Bad. 308^{vd}
- 555 Scarp. 1466^b
- 560 Bad. 308^{ve}

	propter rationem inhaerentis nulla oritur improprietas omnino sed ex	565
Bad. 308 ^{vF}	additione dictionis exclusivae immediate.	
	Sed arguunt quod immo, quia li 'solus' nominat privationem	
	consortii, quae non potest esse nisi circa illud in quo potest haberi	
	consortium, quod non est nisi in eo quod habet rationem subiecti, non	
	formae inhaerentis. Unde et dicunt quod superflue adderetur li 'solus'	570
	tali termino, sicut superflue adderetur li 'solus' tali termino communi in	
	creaturis sive substantiali sive accidentali, quia non dicit secundum se	
	subsistens sicut dicit 'Deus', et non excluderetur nisi natura extranea a	
	subiecto quae excluditur ex sola ratione ipsius praedicati. Dicendo enim	
	praecise quod: "Petrus est homo", non addendo 'tantum' vel 'solus'	575
	praedicato, intelligitur quod non est asinus vel equus. Et similiter	
	dicendo praecise de Deo quod est aeternus, intelligitur quod non est	
	temporalis. Sed, ut dicunt, si addatur praedicato aliquod adiectivum	
	dicendo, est 'solum' vel 'unus solus aeternus', vel 'unus solus homo',	
	tunc proprie et non superflue additur, quia sic excluditur oppositum	580
Bad. 308 ^{vG}	illius termini 'unus' quod est pluralitas hominum vel deorum.	
	Quod autem dicunt quod non potest haberi consortium nisi in illo	
	qui habet rationem subiecti, respondeo quod dupliciter est consortium	
	plurium. Uno modo in participando uno et eodem, sive secundum	
	numerus sive secundum speciem sive secundum genus, quemadmo-	585
Z ^o 355 ^r	dum duo homines consortium habent in albedine et in humanitate.	
K ^o 273 ^{ra}	Alio modo in essendo in uno et eodem, sicut consortium habent	
B ^o 236 ^{rb}	album et dulce in lacte. Et utroque modo vocatur privatio consortii per	
Q 200 ^{vb}	dictionem exclusivam circa terminum cui additur, sed aliter cum additur	
	praedicato, aliter vero cum additur subiecto. Cum additur subiecto.	590
	privatur secundum primum modum consortii, consortium subiecti	
Scarp. 1467 ^a	alicuius cum alio subiecto in participatione seu communione praedi-	
	cati; cum vero additur praedicato, privatur penes secundum modum	
	consortii praedicati alicuius cum alio praedicato in participatione sive	
	communione utriusque ab eodem subiecto. Et isto modo secundo	595
	verum est solum quod non est consortium nisi aliquorum plurium quae	
	habent rationem formae in illo uno quod habet rationem subiecti	
	respectu utriusque, ut cui inest et de quo praedicatur.	
Bad. 309 ^{rg}	Primo autem modo privatio consortii est plurium subiectorum	
Bad. 309 ^{rh}	participantium in una forma participata. Et de ista solummodo verum	600
	est quod non est nisi in eo quod habet rationem subiecti, non formae	
	inhaerentis. Secundo autem modo privatio consortii est plurium forma-	
	rum participatarum in una forma participata, et de ista verum est quod	
Bad. 309 ^{rl}	non est nisi formarum inhaerentium et non habentis rationem subiecti.	

605 Quod addunt quod «superflue adderetur praedicato nisi mediante
 alio adiectivo, quia praedicatum de se excludit quod excluderet dictio
 exclusiva», dico quod falsum est. Quia dictio exclusiva non solum illud
 excludit quod per contrarietatem praedicatum de se excludit, sed etiam
 ex se excludit omne aliud quo subiectum habet esse aliquid alia ratione
 610 quam sit ratio ipsius. Dicendo enim quod: “Petrus est tantum” vel
 “solus homo”, non tantum excluditur esse asinus, quo nullo modo
 habet esse aliquid, sed etiam album, bonum et cetera huiusmodi quae, in
 quantum praedicabilia sunt, et habent aliam et aliam rationem formae
 quoad rationem dandi subiectum esse aliquid unum. Bene privatur
 615 consortio alterius per dictionem exclusivam respectu subiecti, quamvis
 etiam a dictione exclusiva posita in subiecto nullum eorum excluderetur
 respectu praedicati. Non enim sequitur “tantum homo vel solus homo
 currit, non ergo album”. Et hoc quia in quantum habent rationem
 subiecti per hoc quod sunt aliquid in subiecto, unam et eandem habent
 620 rationem subiecti.

Et sic, ut videtur, non solum | proprie potest dici “Pater est unus
 solus Deus” vel “unus solus aeternus” cum alio adiectivo, sed etiam sine
 illo, licet in illis sit magis usitatum. Et hoc non [nisi] quia clarius est quid
 debeat excludi cum additur aliud adiectivum, quod manifestum est
 625 habere oppositum sibi repugnans, | quam cum dictio exclusiva additur ei
 immediate sine alio adiectivo, sed quia talis exclusionis modus inusitatus
 est, licet forte eum postponamus dicentes quod unum essentialium non
 potest excludi in praedicato nisi in casu tacto supra in secundi argumenti
 solutione.

630 Sed tunc, ut dicunt, superflue ponitur dictio exclusiva in praedi-
 cato, quia non excludit nisi quod natura termini excluditur. Et dicunt |
 quod, «licet excludatur per contrarietatem, tamen virtute sermonis
 excludi non significatur nisi additione dictionis exclusivae». Per hunc
 etiam modum cum additur praedicato cum adiectivo apposito, nihil
 635 excluditur dictione exclusiva quod non excluditur per contrarietatem in
 ipso significato termini aut consignificato, sicut enim dicendo ‘unus
 solus Deus’ plures deos excludimus dictione exclusiva, sic dicendo ‘unus
 Deus’, ‘unus’ ratione sui | significati excludit deorum pluralitatem. Et
 similiter dicendo ‘Deus’ sine ‘unus’ et sine ‘solus’, quia in singulari
 640 numero intelligitur ‘unus’, ratione sui consignificati excludit deorum
 pluralitatem. Et quod amplius est, id quod exclusiva dictio excludit a
 praedicato dicendo: “Trinitas est solus Deus”, hoc excludit res signifi-
 cata hoc nomine; illud enim non est nisi id quod est aliud a Deo. |

Scarp. 1467^b

K" 273rb

B" 236va

Q 201ra

Bad. 309^{rk}
 Scarp. 1469^a

UTRUM DICTIO EXCEPTIVA 'PRAETER' AUT 'PRAETERQUAM' AUT 'NISI'
POSSIT EXCIPERE ALIQUID EORUM QVAE SUNT IN DIVINIS AB ALIIS
RESPECTU PRAEDICATI AUT RESPECTU SUBIECTI>

Circa sextum et ultimum arguitur quod dictio exceptiva 'praeter',
'praeterquam' et 'nisi' non potest excipere aliquid eorum quae sunt in
divinis ab alio. Primo sic. Dictio exceptiva non est exceptiva nisi partis a
toto, et hoc vel partis subiectivae a toto universali, ut cum dicitur "om-
nis homo currit praeter Sortem aut nisi Sortes"; vel partis integralis a
toto ut "totus Petrus est albus praeter pedem" vel e converso totius a
parte ut "Petrus non est albus nisi pede". Sed in divinis non potest esse
pars universalis, quia in illis non est numerus divisione nec natus est
esse, nec ratio universalis; neque potest in divinis esse pars integralis,
quia in illis non est numerus collectione, et per hoc nec ratio integri.
Ergo etc.

Secundo sic. Exceptio non est nisi eius quod continetur sub aliquo
toto in quantitate quod est terminus continens plures partes subiectivas
vel integrales cum signo universali distributivo, puta 'omnis homo' vel
'omne ens' vel 'totus homo'; sed sub tali toto per distributionem huius
signi 'totus' non | cadit Deus vel aliquid eorum quae sunt in divinis,
quia singula quae sunt in Deo sunt id ipsum, et non est totum nisi
distributivum integri in quo necessario est aliud et aliud, nec similiter
sub tali toto per distributionem huius signi 'omnis' continetur Deus nec
aliquid eorum quae sunt in ipso, quia in tali toto in quantitate distribu-
tum per hoc signum 'omnis' non est nisi commune distribuibile, quale
nullum est in Deo, quia in Deo, ut prius dictum est, non est commune
universalitate sed communione, quod non est distribuibile, quale nullum
est in Deo, quia non bene dicitur 'omnis Deus', licet deitas sit commu-
nis communione.

Tertio sic. Exceptum et illud a quo facta est exceptio debent esse
distincta semper, quare etiam quanto aliqua magis sunt inter se distincta,
tanto magis unum eorum | natum est ab altero excipi; si ergo non in illis
quae maiorem distinctionem habent inter se, nec in illis quae habent
minorem. Sed maiorem habent distinctionem Deus et creatura, et ea
quae sunt in Deo ab illis quae sunt in creaturis, quam illa quae sunt in
Deo inter se; sed in Deo et creaturis non potest cadere exceptio, ut
creatura sit exceptum et Creator sit id a quo habet esse exceptio. Ergo
etc. Ultima assumptae probatio est: quod exceptum et illud a quo fit
exceptio debent contineri | ut partes | sub eodem toto in quantitate
contentae in uno toto distributo per hoc signum 'omnis', vel per hoc
signum 'totus', sub quali non possunt contineri Deus et creatura. Non

sub distributo hoc signo 'totus', quia non est distributivum nisi unius
distributi ex pluribus. Ex Deo autem et creatura nihil potest constitui.
Neque sub distributo hoc signo 'omnis', quia 'omnis' non est distributi-
vum nisi unius in plura quorum singulum est de numero omnium
45 aliorum, ut patet dicendo 'omne animal', ubi animal non distribuitur nisi
pro illis quorum quodlibet est de numero omnium aliorum. Sed Deus
non est omnino de numero omnium, quia de Filio dicitur I o a n n i s 1°:
«*Omnia per ipsum facta sunt*»; ipse autem non | est factus et sic ipse non Q 201rb
50 est de numero omnium; eadem ratione nec Pater nec Spiritus Sanctus.
Unde et communiter dicitur pro tota Trinitate: «*Ex ipso et per ipsum et in
ipso sunt omnia*»; ubi dicit G l o s s a : «*ecce | Trinitas personarum hic ostendi-*
tur». Ergo etc. K" 273vb

Quarto communiter et quoad exclusionem et exceptionem simul
55 sic. Quae sic se habent quod uno nominato necesse est alterum intelligi,
unum eorum non potest excludi ab alio nec excipi ab aliquo sine alio.
Putat si nominato Petro dicendo: "Petrus est homo", necesse sit intelli-
gere Paulum, neuter ipsorum posset excludi ab alio respectu cuiuslibet
praedicati aut subiecti dicendo 'solus Petrus' ut sequatur 'non ergo
60 Paulus' aut e converso; nec unum eorum excipi ab aliquo respectu
cuiusque praedicati aut subiecti, quin alterum simul excipiat | ab
eodem, ut dicendo: "solus homo iniustus currit, ergo Petrus non currit",
quin etiam sequatur "ergo Paulus non currit", vel dicendo: "omnis
homo currit praeter Petrum", quin etiam sequatur 'praeter Paulum'.
65 Putat si homine nominato intelligatur rationale, non potest rationale
excludi ab homine, ut sequatur "solus homo, non ergo rationale"; neque
'homo' excipi quin simul ab eodem et respectu eiusdem excipiat et
rationale, ut non dicatur 'omne animal praeter hominem', excipiendo
hominem, quin etiam simul [dicatur Paulus non currit aut praeter ratio-
70 nale] excipiendo rationale. Sic se habent inter se personae divinae, quod
scilicet una nominata intelligitur alia, secundum AUGUSTINUM IV° De
Trinitate cap.^o 9°, ubi exponens illud I o a n n i s 14°: «*Haec est autem
vita aeterna ut cognoscant te solum Deum verum et quem misisti Iesum Christum*»
dicit: «*Est ordo verborum, ut te et quem misisti Iesum Christum, cognoscant [te]*
75 *solum verum Deum? Cur ergo tacuit de Spiritu Sancto?*» Et respondet alia
interrogatione subdens continuo: «*an quoniam consequens est ubicumque
nominatur unum, tanta pace uni adhaerens, ut per hanc utrumque unum sit, iam
intelligatur et pax quamvis non commemoretur?*» quasi dicat sic. Et intelligit per
80 'unum uni' Patrem et Filium, per 'pacem' autem Spiritum Sanctum.
Unde super dicto verbo dicit G l o s s a : «*Ordo, ut cognoscant te et quem
misisti Iesum Christum cum Spiritu Sancto qui est amorum esse, solum et*

- verum *Deum*». Et si sic se habent inter se personae, multo fortius et
 B" 237ra quaelibet alia | quae in divinis minus distinguuntur. Ergo etc.
- In contrarium est quod ubicumque aliquid uni soli de numero
 plurium [pluribus] convenit per exceptionem, vere dici potest dicendo 85
 K" 274ra quod nulli | illorum omnium convenit 'praeterquam illi uni' vel 'nisi
 uni'. Sed in divinis aliquid soli uni personae convenit inter personas
 divinas, puta Filio quod sit Verbum vel imago. Ergo etc. Hinc etiam
 excipiendo, dicit IOANNES DAMASCENUS de tribus personis divinis,
 libro I^o cap.^o 11°: «*Secundum omnia sunt unum Pater et Filius et Spiritus* 90
 Bad. 309^{VL} *Sanctus praeter ingenerationem, generationem et processione*». Ergo etc. |

<SOLUTIO>

- Z^o 355^v Dico quod | dictiones exclusivae et exceptivae eandem vim et
 idem officium habent et circa subiectum et circa praedicatum. Sicut
 enim hoc quod est reduplicatio, quam importat li 'in quantum' vel 'in eo 95
 quod' est determinatio praedicati denotans modum inhaerentiae ipsius
 in subiecto, scilicet per se, sic exclusio et exceptio quam important li
 'tantum', 'solus', 'praeter', 'praeterquam' et 'nisi' est determinatio praedi-
 cati vel subiecti indifferenter denotans modum quo praedicatum inhae-
 ret subiecto et quo subiectum subicitur | praedicato, scilicet praecise, 100
 Scarp. 1470^b licet diversimode dictiones exclusivae et exceptivae. Quoniam exclusivae
 | praecisionem ipsam circa praedicatum aut subiectum ponunt remo-
 vendo sive praecidendo consortium a subiecto respectu praedicati et a
 praedicato respectu subiecti secundum modum determinatum in praee-
 denti quaestione. Dictiones vero exceptivae praecisionem illam expo- 105
 nunt ipsam exprimendo. Unde omnis propositio exclusiva resolvitur in
 exceptivam, et omnis exceptiva reducitur in exclusivam. Et non sunt
 inventae exceptiones nisi propter expositionem exclusionum nec dictio-
 nes exceptivae nisi propter expositionem officii exclusivarum. Et cum
 tam exclusiva quam exceptiva propositio vim habeat duarum propositi- 110
 onum, scilicet unius affirmativae et unius negativae, et etiam propositio
 exclusiva habeat duo, scilicet unum inclusum per primam propositio-
 nem quod est illud a quo excluditur, et aliud exclusum per secundam. Et
 similiter exceptiva duo habet, unum scilicet suppositum quod est illud
 quod e contra est illud quod excipitur secundum propositionem, et aliud 115
 quod est id a quo excipitur per primam. Ista duo et duo sibi invicem
 respondent ex parte exclusivae et exceptivae uniformiter quoad hoc
 quod id quod includit exclusiva semper supponit exceptiva sibi respon-
 dens | et eadem propositione. Sed propositio continens exclusum
 Bad. 310^{VL}

- 120 semper formatur in propositionem exceptivam, puta dicendo: “non nisi
homo currit”, sensus est: “homo currit et nihil | aliud ab homine
currit”, et continet li ‘homo’ inclusum respectu praedicati, et li ‘aliud ab
homine’ exclusum respectu praedicati, scilicet a consortio hominis in
commutando praedicatum. Et de illa “nihil aliud ab homine currit”
125 formatur talis exceptiva “nihil currit praeter hominem”, quae supponit
hominem currere et excipit a consortio in cursu cum homine omne
aliud dicendo: “nihil aliud ab homine currit”; et sic de ceteris suo modo,
sive ex parte subiecti sive ex parte praedicati fiant exceptio et exclusio.
- Quare cum de eisdem re et officio, sive in dictionibus sive in
130 orationibus, semper idem sit iudicium, [quare] cum secundum | deter-
minata in quaestione praecedenti, dictiones exclusivae in divinis possunt
excipere unum ab alio in praedicato respectu subiecti et e converso,
similiter et dictiones exceptivae possunt excipere unum ab alio in prae-
dicato respectu subiecti dicendo: “nullus est Pater in divinis nisi gene-
135 rans”, “omnis in divinis spirat praeterquam Spiritus Sanctus” aut “prae-
ter Spiritum Sanctum”. Et secundum quod diversimode vera vel falsa
est exclusiva masculine vel feminine aut neutraliter exposita | quoad
propositionem continentem exclusum, similiter est diversimode vera vel
falsa continens illud a quo excipitur, prout haec patere possunt confe-
140 renti se ad superius determinata. Propter quam identitatem et cor-
respondentiam officiorum dictionum exceptivarum et exclusivarum, et
difficultatem ex illis contingentem in divinis praedicationibus, omnino
omiserunt perscrutari quidquam de dictionibus exceptivis in divinis.
- Et secundum hoc concedenda est ultima ratio pro ista parte
145 adducta. |

K" 274rb

B" 237rb

Scarp. 1471^a

Bad. 310^{rm}

<AD ARGUMENTA>

- Ad primum in contrarium quod «*dictio exceptiva non excipit nisi
partem a toto vel universali vel integrali*», dico quod verum est. Et quod
assumitur quod «*in divinis non potest esse pars nec universalis nec integralis*»,
150 dico quod de integrali loquendo verum est, stricte sumendo integrale.
Totum etiam integrale, | stricte loquendo, non est nisi continens plura
absoluta collectione | numerata in eodem composito ex illis, secundum
quod corpus hominis est totum integrale ad caput et membra illius quae
dicuntur collectione numerata, sicut cum uno nomine simul et semel
155 dicimus plures unitates, vel duo aut plura una, ut ‘homines’, et haec
quidem numeratio ex distributis partibus constat. Totum autem inte-
grale, loquendo de integro, est continens plura de absoluto et relato

Q 201vb

K" 274va

quasi collectione quadam numerata in illo ut in qua constituto (non dico composito ex illis ut ex aliquibus illorum), secundum quod Pater est quasi totum ad essentiam et proprietatem, in quantum essentia est in illo quo est et quo aliquid est, proprietas vero quo ad aliquid est et non tantum unica sed plures, scilicet innascibilitas, paternitas et spiratio activa. Et propter quod bene quodlibet illorum a Patre excipi potest respectu alicuius praedicati aut alicuius subiecti in propositione, tamquam pars integralis a toto integrali, prout iam inferius amplius declarabitur, licet non ut a toto vere universali aut integrali, sicut est in solis creaturis, prout procedit obiectio et bene. |

Bad. 310^N

Loquendo enim de universali proprie, verum est quod in divinis non potest esse pars universalis. Universale enim improprie loquendo de universali est commune secundum rem, et est forma pluribus communis communitate unius rei singularis existentis in illis, et tota in quolibet illorum, sub diversis tamen rationibus quibus distinguuntur ab invicem: vel secundum rem quo modo distinguuntur personae divinae rationibus notionalibus proprietatum personalium, vel secundum rationem tantum quo modo distinguuntur inter se | omnia essentialia existentia communiter in tribus personis. Quorum unum et primum est | (cuius ratio est penitus absolutissima) essentia, et quae cadit, non descensu per determinationem aut per significationem suam, sed significatione scilicet per virtutis immensitatem, quae de singulis eorum quae in divinis ab invicem distinguuntur, sive secundum rem sive secundum rationem, essentialiter praedicatur ut significata in illis omnibus sub rationibus distinctis eorundem, et ut a qua denominatur quodlibet illorum et dicitur ens simpliciter. Pater enim essentia deitatis est ens, et Filius eadem est ens, et similiter Spiritus Sanctus. Similiter quodlibet aliorum | essentialium, puta 'deitas', 'bonitas', 'veritas' et sic de singulis, quae a suis propriis vel dicuntur esse ad aliquid, puta personae rationibus suarum proprietatum relativarum, vel dicuntur esse aliquid, puta 'deitas', 'bonitas' et cetera essentialia, a quibus (etiam quibus insunt et de quibus praedicantur) non dicuntur esse simpliciter, sed esse aliquid, ut patet ex supra determinatis. |

Scarp. 1471^bB" 237^{va}K" 274^{vb}Bad. 310°

De tali universali loquendo, bene verum est quod in divinis non est pars universalitatis, quia deitas sive essentia deitatis partes non habet, sed est tota significata in singulis divinis attributis et personis. Loquendo autem de universali proprie, illo modo est universale quod secundum rem significatam dividitur in partibus suis subiectis, et sumitur dupliciter: uno modo stricte, alio modo large. Stricte, non est nisi forma pluribus communis, non communitate | unius rei singularis existentis in illis et tota in quolibet illorum, sed communitate rei unius secundum ratio-

Bad. 310°

- 200 nem tantum, abstractae ab illis per intellectum, et in quodlibet illorum
determinatione intellectus descendens ut in subiectivas partes eius per
determinationem aliquam secundum quod genus est totum universale ad
species in quas descendit, determinatum per contrarias differentias; aut
per eius | significationem secundum quod species specialissima est Q 202ra
totum universale ad individua in quae descendit sua significatione facta
205 per agens sive etiam per materiam sive absque materia. Et sic totum
universale continet plura divisione numerata, sed non nisi unitate.
- Large autem sumendo universale in divinis, universale est ens
dictum ab essentia deitatis quod est commune praedicabile in divinis,
quorum quodlibet a sua propria ratione est ens, non simpliciter sed ens
210 aliquid, et descendit ens in illa ut in contenta sua quasi partes subiecti-
vas, et hoc descensu non per determinationis additionem ad modum
quo genus descendit in species, aut significationis | ad modum quo Scarp. 1472^a
species creaturae per significationem descendit in individua, sed per rei
simplicitatem secundum aliam et aliam ipsius rationem, quae res sim-
215 plex, propter virtutis immensitatem, est omnia quae sunt dignitatis
simpliciter sub illorum diversis rationibus, puta 'deitas', 'bonitas', 'pater-
nitas', 'pater' et cetera omnia quae sunt in divinis, et quae aliquid dignita-
tis simpliciter nominant in creaturis, et secundum nomen suum translata
sunt a creaturis ad divina. | K" 275ra
220 Et quia essentia divina sic est omnia illa, propterea ens dictum ab
huiusmodi essentia continet illa quasi partes subiectivas sub se, et
respectu illorum est quasi totum universale. Propter quod bene quodli-
bet illorum ab illo excipi potest in propositione respectu subiecti et
praedicati, tamquam pars subiecta a toto universali, | prout iam amplius B" 237vb
225 declarabitur. | Bad. 310^{vp}
- Ad secundum quod «*exceptio non est nisi eius quod continetur sub aliquo
toto in quantitate*», dico quod verum est secundum aliquem modum, prout
scilicet continetur sub toto universali vel sub toto integrali, iuxta mo-
dum iam supra expositum.
- 230 Quod autem assumitur quod «*sub toto in quantitate per signum
distributivum totius integralis, cuiusmodi est hoc signum 'totus', non
continetur Deus nec aliquid eorum quae sunt in divinis*», patet ex iam dictis
quod falsum est. Quia dicendo 'totus Pater', aliqua quae sunt in divinis
cadunt sub ista distributione quoquo modo ut sub distributione totius in
235 quantitate, quantitate totius integralis, non obstante quod omnia quae
sunt in Deo sunt id ipsum. Quia licet sint id ipsum re absoluta, bene
tamen distinguuntur sicut absolutum et proprietas relativa, immo etiam
sicut diversimode proprietates relativae, propter quam distinctionem
sive diversitatem respectu alicuius praedicati potest excipi a toto ut est

- contentivum aliorum, dicendo: “totus Pater est ad aliud praeterquam substantia sua”. Substantia enim Patris, in quantum substantia, non est ad aliud, nec Pater ipsa sua substantia est ad aliud, sed proprietates eius sunt ad aliud ut quo Pater ipse est ad aliud, ipse vero Pater est ad aliud ut qui est ad aliud. | 240
- Bad. 310^r Quod autem arguitur quod «non *continetur Deus aut aliquid eorum quae in eo sunt* sub toto *in quantitate per signum* totius integri», similiter dicendum quod falsum est. Quia dicendo, iuxta iam supra dicta, ‘omne ens divinum’, omnia divina | cadunt sub ista distributione quoquo modo ut sub distributione totius in quantitate totius universalis, quia cadunt quoquo modo sub ente divino ut sub habente aliquo modo rationem universalis, sicut patet ex dictis ibidem. | 245
- Z^o 356^r Quod arguitur specialiter contra hoc quod «nec *Deus nec aliquid eorum quae sunt in divinis* possunt cadere *sub distributione* totius in quantitate, quantitate universalis quam importat *hoc signum* ‘omne’, quia nec Deus nec aliquid eorum quae sunt in divinis est *commune distribuibile*, | 255
- Q 202^b quia *non est* in illis nisi *commune communione non universalitate* et commune communione *non est distribuibile, quia non bene dicitur ‘omnis Deus’* cum tamen *deitas sit | commune communione*», dico quod, licet in divinis nihil significatum nominaliter et per modum habitus sit distribuibile, quia in quantum huiusmodi non est commune nisi communione, aliquid tamen significatum per modum actus vel verbaliter vel participialiter, in quantum huiusmodi, bene est distribuibile, quia in quantum huiusmodi bene est commune universalitate quoquo modo, scilicet large, quali modo – ut visum est iam supra – significatur quidquid est in divinis hoc nomine ‘ens’. Propter quod, licet non bene dicatur ‘omnis Deus’, ut dicit argumentum, bene tamen dicitur ‘omne ens divinum’. | 260
- Bad. 310^v Ad tertium quod «*Deus non potest aliquo modo excipi a creatura nec e converso*, ergo nec aliquid existentium in Deo ab alio quia illa minus differunt», dico quod aliquid ab alio posse excipi, huius causa non est plurium differentia nisi sit contentorum in aliquo uno integro vel 270
- B^o 238ra universali, quod in illa | distribuitur. Licet ergo plus differant Deus et creatura, quia tamen, ut dicit argumentum, non possunt convenire in uno habente rationem integralis sicut possunt plura existentia in divinis in unitate personae, unum istorum bene potest excipi ab alio, exceptione a toto integrali, licet non Deus a creatura nec e converso. Quomodo 275
- Bad. 311^r autem rationem | integri habet persona in continendo absolutum et relationem iam tactum est supra, quod differt ab integro in creaturis quia semper continet plura absoluta. Exceptione autem a toto in quantitate universali bene creatura excipitur et etiam Deus. |
- Bad. 311^v

280 Ad illud autem quod arguitur contra hoc, quod «*hoc signum non est nisi distributivum unius in plura quorum singulum est de numero aliorum* et sic de numero omnium illorum, *Deus autem non est de numero omnium*», dico, secundum quod iam inchoatum est in solutione duarum rationum praecedentium praecipue primae, quod universale, cuius signum distributivum est li 'omne', accipitur uno modo stricte quod non est commune secundum rem sed secundum rationem tantum, quod descendit in suas partes vere subiectivas. Et hoc dupliciter: vel | significatione vel
285 determinatione, secundum iam dicta. Scarp. 1473^a

Si primo modo universalis hoc signum 'omne' est distributivum tantummodo, tunc de numero omnium sive eorum quae cadunt sub distributione huius signi 'omne', non sunt nisi ea quae continentur sub singulis speciebus specialissimis, singulis distributionibus factis circa |
290 universalia, quae sunt species specialissimae sub quibus contenta habent veram et perfectam univocationem in omnino uniformiter et aequaliter participando formam speciei, dicendo 'omnis homo', 'omnis asinus',
295 'omnis albedo', 'omnis nigredo' et sic de ceteris. Et sic verum est quod Deus non est de numero omnium, quia non continetur communiter cum creaturis sub aliqua specie specialissima, sicut nec illa quae continentur sub specie asini sunt de numero eorum quae continentur sub specie hominis.
300

Si secundo modo universalis hoc signum 'omne' est distributivum, tunc subdistinguendum est, licet iam supra non sit distinctum, quia aut descendit in suas partes subiectivas determinatione rei, aut sola vocis determinatione per rem. Si primo istorum duorum modorum hoc
305 signum 'omne' est distributivum tantummodo, tunc de numero omnium sive de numero eorum quae cadunt sub distributione huius signi 'omne', non sunt nisi ea quae continentur sub eisdem | generibus generalissimis, singulis distributionibus factis circa universalia quae sunt genera generalissima dicendo: 'omnis substantia', 'omnis quantitas', 'omnis qualitas' et sic de ceteris. Sub quibus contenta non habent veram et perfectam univocationem in omnino uniformiter et aequaliter participando formam generis, dicente PHILOSOPHO VII° P H Y S I C O R U M quod «*aequivocationes latent in genere*», et hoc tam in quolibet subalterno quam in generalissimo, et hoc propter eandem causam, quia scilicet secundum quod
310 idem dicit in X^o M E T A P H Y S I C A E, «semper in divisione generis dignius et nobilius est | alterum extremum contrarietatis», scilicet alterum differentium dividendum genus, puta 'rationale' quam 'irrationale' et 'animatum' quam 'inanimatum' et 'spirituale' quam 'materiale' et 'incorporeum' quam 'corporeum'. Semper autem dignius et nobilius
315 B" 238rb

	participat formam generis species quae participat illam nobiliori dif-	320
Bad. 311 ^x	ferentia, quam illa quae participat eam differentia minus nobili.	
	Et hoc modo etiam verum est quod Deus non est de numero	
	omnium, quia non continetur sub aliquo genere, sicut nec illa quae	
Scarp. 1473 ^b	continentur sub uno genere sunt de numero omnium quae continentur	325
Bad. 311 ^y	sub alio, puta quae continentur sub aliquo genere accidentis non sunt	
K ⁿ 275 ^{vb}	de numero omnium quae continentur sub genere substantiae.	
	Quod autem descendit in partes quasi subiectivas determinati-	
	one vocis per rem significatam, duplex est. Quoddam quod non deter-	
	minatur nisi ex adiuncto expresso, cuiusmodi est aequivocum casu, de	330
	quo dicit BOETHIUS quod «aequivocationes determinantur per adiuncta,	
	ut 'canis' addendo 'latrabilis'. Et tale non habet aliquam rationem	
	universalis [habet] quod possit unica distributione distribui per hoc	
	signum 'omne' in omnia quae sub ipso continentur tamquam partes	
	subiectivae, de quo nihil ad praesens. Aliud vero est quod descendit in	
	partes quasi sibi subiectivas determinatione vocis per rem significatam	335
	ex natura rei ipsius significatae absque aliquo adiuncto expresso, cuius-	
	modi est commune analogum, quod pro tanto habet rationem universa-	
	lis quod possit unica distributione distribui per hoc signum 'omne' id est	
	omnia sua significata quasi in supposita, sicut potest universale verum in	
	sua vere supposita. Quod quidem non continet sua significata aequae	340
	principaliter, neutrum scilicet per rationem aliquam, sicut continet	
	aequivocum casu, propter quod nullam habet rationem universalis nec	
	aliquid participat de ratione univoca, et ideo non descendit in illa ut in	
	partes subiectivas sicut descendit species specialissima, sed continet sua	
	significata secundum prius et posterius, et sic descendit in illa. Quia	345
	unum significat primo et per se, quasi illi soli nomen conveniret, et	
	revera principalitate et antonomatice loquendo illi soli convenit, alterum	
	autem significat secundario. Et per primum, ex eo videlicet quod illud	
	secundum in essentia sua est quasi quaedam effigies et imago quaedam	
	illius primi, ideo enim ipsum primum mutuatur nomen suum secundo, et	350
	hoc praecipue in quantum ipsum secundum est ens absolute, sumendo	
Bad. 311 ^{vy}	'est' primo adiacens, non autem in quantum est ens aliquid, sumendo	
	'est' secundo adiacens, et hoc quia esse dicitur unumquodque, tam	
	creatum quam increatum, ab essentia primi principii.	
	Sed ab illa primo et principaliter dicitur 'ens' id quod increatum	355
	est, quia illa non solum est quo est ens increatum, sed etiam totum quod	
	est in fine simplicitatis existens non compositum ex aliis, neque compo-	
Q 202 ^{vb}	situm alteri, neque habens alterum compositum sibi, sicut habet omnis	
	alia essentia. Secundario autem ab illa eadem essentia dicitur esse ens	
K ⁿ 276 ^{ra}	quod creatum est, quia illa non est quod est ens creatum sed solum-	360

modo quo est simpliciter, quia creatura est essentia ex hoc quod effigies Dei est, eo | ipso absolute est ipsa divina essentia. Essentia autem propria sui generis solum aliquid | est. In quo est accipere secundum partes essentiae quod est secundum rationem sui generis, et quo aliquid est secundum illam, puta in homine 'animalitas' est quod est simpliciter, 'rationalitas' est quo aliquid in specie est. Unde aliud est quo homo est aliquid secundum speciem, et quod est secundum genus, et quo est absolute ut effigies divinae essentiae est. Et sic ab eo quo Deus dicitur esse simpliciter, creatura dicitur esse absolute, sed Deus quadam denominatione intrinseca, creatura vero quadam denominatione extrinseca; sicut dicit COMMENTATOR BOETHII super illud «*diversum est esse et quod est*», ut habitum est supra quaestione 2^a huius articuli ante finem. Quae denominatio non dicitur extrinseca nisi quia non est ab essentia propria generi creaturae, ut ipsa aliquid est, et ut ea aliquid habet esse, sed solum quia non est ab illa nisi ut est quaedam effigies Dei et participatio eius. Per quod quoddam unum quid sunt esse creata et increata et esse creati et increati, sed differt in hoc quod increatum est per essentiam suam, quia ab eo solo est quod est secundum id quod est; creatura autem non est ab eo quod est secundum id quod est, sed solummodo est ab illo secundum quod effigies Dei est. Et quia secundum hunc modum in quantum creatura est effigies increati, est quoquo modo ipsum increatum et esse suum similiter esse illius, et quoad hoc 'ens' univoce significat illa duo, in quantum autem ipsum creatum deficit a veritate increati, omnino est aliud ab illo, et quoad hoc aequivoce illa duo significat. |

Et per hunc modum analogia media est inter simpliciter univocationem et aequivocationem puram. Et hoc modo ens simpliciter, tamquam universale quoddam, descendit in ens creatum et increatum. Licet enim nihil reale commune significet creato et increato, non tamen est pure aequivocum, sed partim univocum et partim aequivocum. Et quoad hoc quod habet rationem univoci potest distribuere simul pro creato et increato dicendo: "omne ens est", licet non sit vere ens nisi Deus. Et ideo ultimo ab ista universali quae simul comprehendit Deum et creaturam, dicendo: "ens est Deus", bene excipiendo "nullum ens est vere nisi solus Deus", excipiendo a remotione ab 'esse vere' omne ens universaliter | ipsum ens increatum, secundum quod per eundem modum aut conformem, accidens non dicitur 'ens' nisi ab essentia subiecti. Ut ideo PHILOSOPHUS intelligatur dicere quod «*accidens non est ens nisi quia est entis*». Et etiam ut ideo sub una distributione simul cadant substantia et accidens dicendo: "omne ens est creatum" | et per exceptionem vere dicitur "nullum ens est vere nisi substantia". |

B" 238va

Scarp. 1474^a

Bad. 311^{v2}

K" 276rb

Scarp. 1474^b

Bad. 311va

- Z^o 356^v Et sic, sicut | propter analogiam esse quae est inter substantiam et
accidens, ens partim univoce continet ambo et cadunt simul sub una
distributione a qua quodlibet illorum potest excipi, unum ab affirmativa
dicendo: “omne ens vere est praeter accidens”, et e converso alterum a 405
negativa dicendo: “nullum ens vere est praeter substantiam”; sic propter
analogiam esse quae est inter Deum, ex una parte, et creaturam simplici-
ter (ut substantia et | accidens simul sub ratione univoca ipsius esse
simpliciter continentur) ex altera, ens simpliciter adhuc generalius
continet ambo et cadunt simul sub una distributione, a qua quodlibet 410
illorum potest excipi, | unum ab affirmativa dicendo: “omne ens vere est
praeter creaturam”, et e converso alterum a negativa dicendo: “nullum
ens vere est praeter Deum”, licet multum differenter vere esse dicatur
de Deo respectu creaturae, et de substantia respectu accidentis. |
- Et sic postquam ex toto universali in quantitate Deus et creatura 415
excipi possunt, ex contrario sicut ex falso concluditur quod nihil eorum
quae sunt in Deo unum possit excipi ab altero, immo in quantum ens
est commune univocum omnibus quae sunt in Deo, et magis univocum
quam sit species specialissima ad sua individua, eo quod in illis essentia
speciei numeratur, non sic autem divina essentia in illis quae sunt in 420
Deo, sed est eadem et simplex. Quod quidem ens, cum hoc quod est
commune tali univocatione, bene sub ratione universalis potest esse
contentivum plurium et distribui in illa, eo quod significat per modum
agere actu primo, sicut ‘generare’ et ‘spirare’ significant per modum
agere actu secundo. Et proprie, secundum superius determinata, pos- 425
sunt sic plurificari ut dicamus ‘plures creantes’ et ‘plures spirantes’, licet
nequaquam possint alia in divinis significata per modum habitus sic
plurificari ut | dicamus ‘plures dii’, ‘plures aeterni’. Propter quod sub
nomine tali in divinis sub una distributione non possunt | comprehendi
illi quibus nomen et ratio nominis convenit, puta nomen quod est 430
‘Deus’ vel ‘aeternus’ Patri et Filio et Spiritui Sancto, ut dicatur ‘omnis
Deus’, ‘omnis aeternus’. |
- Quod ergo arguitur quod «Deus non potest excipi a distributione
aliqua sub qua continetur communiter cum creaturis, quia ipse *non est de*
numero omnium», dico quod verum est sumendo li ‘omnium’ ut li ‘omne’ 435
est distributivum universalis proprie dicti et stricte accepti, et sola
significatione descendente in sua supposita aut determinatione | rei
propter rem. Sumendo autem li ‘omnium’ ut li ‘omne’ est distributivum
universalis proprie dicti et stricte accepti, descendente in sua supposita
determinatione vocis tantum per rei naturam, dico quod non est verum. 440
Immo sicut hoc modo substantia est de numero omnium entium creato-
rum, et comprehenduntur sub una distributione substantia et accidens
- B^o 238vb
- Q 203ra
- Bad. 311rb
- K^o 276va
- Bad. 312rb
- Bad. 312^{rc}
- Scarp. 1475^a

- dicendo: “omne ens est” intelligendo de ente creato, sive dicendo:
 “omne ens creatum est”, sic hoc modo Deus est de numero omnium
 445 entium simpliciter et absque determinatione dicto ente, et comprehen-
 duntur sub una distributione Deus et creatura, ente analogo ad substan-
 tiam et accidens in creaturis quod significamus nomine entis creati,
 existente uno significato illius entis simpliciter et communioris, et ipso
 Deo existente altero significato, secundum modum supra expositum. | Bad. 312rD
- 450 Quod autem ulterius arguitur contra hoc quod «scilicet nec hoc
 modo *Deus* possit dici de numero omnium eo quod *omnia facta sunt* ab ipso»,
 dico quod hoc nomine ‘omnia’ quod est neutri generis et nominativi
 casus, numeri pluralis supponens illi verbo ‘sunt’, apposito illo ‘facta per
 ipsum’, continens vim signi distributivi totius universalis et simul vim
 455 universalis | distributi significati hoc nomine ‘ens’, vel – ut largius B^u 239^a
 loquamur |– significati hoc nomine ‘res’ quod significat analogice rem Bad. 312^{rE}
 dictam a ratitudine, quae significatur nomine entis veri, continentis
 omne ens existens in rerum natura extra intellectum vel natum existere,
 scilicet Deum et creaturam, et etiam rem dictam ‘a | reor, reris’, quae K^u 276vb
 460 significatur nomine entis diminuti, | continentis omne ens existens in Q 203rb
 intellectu ab opere intellectus, aut diminutum existens ab opere naturae
 aut intellectus deficientis, qui quidem duo modi entium, scilicet veri et
 diminuti etiam, significantur analogice nomine entis comunissime
 abstracti, et una distributione latissima continet Deum et creaturam, et
 465 quod est secundum animam, immo universaliter ens diminutum simpli-
 citer; dico inquam quod tali nomine potest intelligi signum distributivum
 significatum in ipso facere distributionem rei distributae intellectae per
 idem nomen, aut secundum naturam et ipsius signi distributivi et ipsius
 distributi, aut secundum modum usus talis distributionis a nobis.
- 470 Si primo modo, dico quod adhuc sub tali distributione simul
 continentur Deus et creatura, aut etiam cum eis ens diminutum, et falsa
 est propositio, quia Deus non est ens factum, quia tunc esset de numero
 factorum. Et ideo cum omnia facta sint ab | ipso, ipse esset factus a se Scarp. 1475^b
 et de numero factorum a se, quod falsum est, quia secundum AUGUSTI-
 475 NUM, Super Ioannem sermone 1°: «*A se fieri non potuit qui fecit*
omnia». Eo quod, secundum eundem in principio libri De Trini-
 tate: «*Non solum Deus ita non est, sed nec spiritualis nec corporalis creatura;*
nulla enim omnino res est quae se ipsam gignat ut sit». Licet enim sit de numero
 omnium distributorum sub hoc nomine ‘ens’ largius accepto ad Deum
 480 et creaturam, et adhuc largissime accepto ad ens verum et diminutum,
 non tamen est de numero omnium distributorum sub hoc nomine ‘ens’
 large accepto ad substantiam et accidens, quod est ens creatum et ita

factum, et ita non est de numero factorum. Esse enim de numero factorum idem est quod esse unum ex factis.

Si secundo modo, sic dico quod solummodo vera est et non alio modo, et hoc distributione quae appellatur distributio accommodata, ut sic intelligatur quod omnia facta sunt ab ipso, sic quod nihil sit factum quod non sit factum ab ipso, iuxta illud quod dicitur de Filio, quod sumptum est in argumento: «*omnia per ipsum facta sunt*». Et ad dandum intellectum quomodo hoc esset verum subditur: «*et sine ipso factum est*» 485
490

Bad. 312^{rf}

| *nihil*». |
Et sic non intelligitur tali propositione quod simpliciter omnia facta sunt ab ipso vel per ipsum, sed | solummodo quod quaecumque facta sunt, ab ipso vel per ipsum facta sunt. Et ideo per tale dictum non intelligitur quod ipse, a quo vel per quem facta sunt omnia, intelligatur 495
factus aut comprehensus sub tali distributione, nec etiam entia diminuta quae sunt defectus et privationes incidentes in opere creaturae, dicente AUGUSTINO secundum praedicta: «*Sane fratres quod sequitur omnia per ipsum facta sunt et sine ipso factum est nihil, videte ne sic cogitetis, quia nihil aliquid* 500
est. Solent enim multi male intelligentes sine ipso factum est | nihil, putare aliquid esse nihil. Peccatum quidem non per ipsum est factum, et manifestum est quia peccatum nihil est, et nihil fiunt homines cum peccant. Et idolum non per verbum factum est, habet quidem formam humanam quandam, sed ipse homo per verbum factus est; forma hominis in idolo non per verbum facta est. Scriptum est enim: scimus quia idolum nihil est, ergo non est factum per verbum. Sed quaecumque facta 505
sunt naturaliter | quaecumque sunt in creaturis omnino». Unde nec sub ista distributione «*omnia per ipsum facta sunt*» cadunt omnia factibilia sicut nec sub illa distributione etiam «*Illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum*», I o a n n i s I^o, etiamsi diceret absolute «*illuminat omnem homi-* 510
nem»; licet enim nihil | illuminatur quod non ipse | illuminet, multi tamen sunt venientes in hunc mundum qui ab ipso non illuminantur. Sicut cum in civitate est unicus magister qui docet pueros, dicitur de illo quod docet omnes pueros civitatis, quia non est aliquis qui doceatur ab alio quam ab ipso. Multi tamen sunt pueri qui nec ab alio nec ab ipso 515
docentur. |

Q 203va
Scarp. 1476^a

Bad. 312^{vg}

Unde quia, ut dictum est, ex natura distributionis et distributi illa est simpliciter falsa, «*omnia per ipsum facta sunt*» et illa «*illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum*», quia illa distributione non solum comprehenditur Deus sed etiam omnis naturalis creatura, sive facta sive nondum facta sed factibilis, et omne ens diminutum. Ista autem non 520
solum comprehendit hominem venientem in hunc mundum illuminatum sed etiam non illuminatum. Et sic licet Deus non sit de numero omnium factorum, est tamen de numero omnium cadentium sub

- distributione huius signi 'omnis', cadentis ut super distributum, super
525 'ens' largius vel largissime acceptum. Non dico numero univoco, sicut
quaelibet species est de numero omnium quae sunt sub genere, aut
individuum | quodlibet de numero omnium quae sunt sub eadem
specie. | K" 277rb
Bad. 312^{viH}
- Ex quibus patet quale officium distributionis habeant in divinis
530 signa distributiva 'totus' et 'omnis'. Nec oportet super hoc fieri specia-
lem quaestionem, utrum scilicet in divinis possit esse distribuibile per
signum distributivum. Ad cuius intellectum clariorem, ex praemissis
advertenda est una distinctio generalis de tali distribuibili in partes vel in
quasi partes, videlicet quod est quoddam totum integrale, quoddam vero
535 universale. Et integrale sumitur dupliciter: stricte quod non est nisi in
creaturis habentibus partes absolute differentes, et large quod non est in
divinis nisi in personis singulis habentibus quasi partes quibus instituuntur:
absolutum quod est essentia, et relationem quae est proprietas. Et
utroque modo est distribuibile signo universali totius integri, et potest
540 fieri exceptio ab ipso secundum modum praeexpositum. Totum univer-
sale etiam dupliciter est, scilicet improprie et proprie. Improprie, ut est
deitas vel ceterorum quodcumque substantiale aut denominatum ab illo
nominaliter, puta a deitate 'Deus', | a bonitate 'bonus' et sic de ceteris. J" 218vb
- Cui quidem universali non potest addi signum distributivum universalis
545 in divinis dicendo: 'omnis Deus' vel 'omnis aeternus', ut dictum est. Et
hoc | ea ratione qua tres personae non possunt dici 'plures aeterni' vel
'plures dii', et etiam qua nihil significatum nomine, nisi verbaliter
significatum vel participialiter ac a verbo derivatum, potest dici pluraliter
secundum | superius tacta. Unde huic nomini 'persona', quia significat
550 commune secundae intentionis, bene potest addi signum distributivum
totius universalis dicendo in divinis: 'omnis persona', et potest fieri
exceptio ab ipso dicendo: "nulla persona generat praeter Patrem",
"omnis persona spirat praeter Spiritum Sanctum". | B" 239va
Scarp. 1476^b
Bad. 312^{viI}
- Universale autem proprie est aliquid dupliciter, scilicet stricte et
555 large. Large, immo largissime, est in divinis universale 'ens' dictum ab
essentia, et universaliter 'omne' in divinis verbaliter aut participialiter
significatum, conveniens pluribus personis. Et possunt distribui signo
universali dicendo: 'omne ens divinum', 'omnis Creator', 'omnis intelli-
gens', 'omnis volens'. Et potest etiam a tali universali fieri exceptio
560 secundum modum supra significatum. Et est in sic universali multo
terior et perfectior univocatio eorum quae quasi partes | subiectivas
continet quam sit individuorum in creaturis sub eadem specie. Latet
enim in specie specialissima et in unitate rei, ut significata est per illam,
multo maior aequivocatio respectu eius quod sic est universale in Deo, K" 277va

Q 203 ^{vb}	et unitatis rei significatae per illud, quam latet in genere et in unitate rei significatae per illud respectu speciei specialissimae et rei significatae per illam. Et hoc quia dicto modo universale in Deo significat unam rem existentem contentam in sibi quasi pluribus subiectam non plurifi- catam. Species autem significat unam rem plurificatam in pluribus sub se contentis, licet absque addito diverso re hinc inde, sicut additur in diversis speciebus contentis sub eodem genere. Propter quod aequivoca- tio latet in genere quae non latet in specie. Quod quidem nomen 'ens' rationem universalis habet, licet non hoc nomen 'Deus', quia significat per modum actus. Et ideo sicut illa quae in divinis significant per mo- dum actus secundi, qui est agere, ut sunt omnia participialiter significan- tia, et sicut 'intelligens', 'volens', 'creans' possunt distribui pro personis quarum est agere, sic hoc participium 'ens' significans per modum actus primi qui est esse, potest distribuere generaliter pro omnibus quae sunt in divinis, quia esse est omnium illorum. Sed in quantum fit distributio sub ente pro personis, debet exponi 'ens' per 'qui est' masculine; quando vero fit distributio pro essentialibus, debet exponi per 'quod est' neutra- liter. Et secundum hoc solum variatur distributio pro personis et pro essentialibus in divinis.	565 570 575 580
Bad. 312 ^{vk}	Stricte autem sumendo universale duplex est: quia aut descendit	
Bad. 313 ^{rk}	in partes subiectivas sola significatione, et sic solummodo universale	585
Scarp. 1477 ^a	in creaturis est species specialissima sub quocumque genere; aut descen- dit in suas partes subiectivas determinatione, et hoc dupliciter. Quia aut determinatione rei significatae per vocem aliquo reali absoluto, et sic solummodo universale est in creaturis genus, tam generalissimum quam subalternum; aut determinatione solius vocis significantis rem per ipsam rem significatam. Et hoc dupliciter: aut ex ipsius vocis appositio- ne, ut contingit in puro aequivoco, quod non est proprie universale, sed quando est nomen appellativum potius est plura universalialia, quae non unica distributione sed pluribus possunt distribui; aut ipsius rei natura, cuiusmodi est omne analogum, quod licet unica distributione pro suis contentis possit distribui ratione univocationis in ipso, ratione tamen aequivocationis quam participat et ratione illa qua illa quoquo modo [significat] secundum prius et posterius significat, quaelibet illarum est distinguenda. Quale quidem universale, licet stricte et proprie appellemus universale respectu universalis quod est improprie et large in divinis, est tamen large et improprie universale respectu universalis univoci generis vel speciei in creaturis. Et universalitas talis universalis potest esse lata, cuiusmodi est entis in creaturis ad substantiam et accidens; latior, cuiusmodi est ad Deum et ad creaturas; et latissima, cuiusmodi est entis ad ens verum et diminutum. Et ab omnibus istis	590 595 600 605

modis universalis distributi poterit fieri exceptio respectu alicuius praedicati et cuiuscumque contentorum sub illo, ut patet inspicienti et liquet ex supra determinatis.]

Bad. 313^{rl}

Ad quartum: «*quae sic se habent quod uno nominato alterum necesse est*
 610 *intelligi, unum eorum non potest excludi ab alio nec excipi*», dico quod revera
 persona una intellecta, altera nominata ab illa inclusa in propositione
 aliqua, non potest excipi vel excludi respectu illius, sive subiecti sive
 praedicati, respectu cuius una persona nominata necesse est alteram
 intelligi. Cuius ratio est, quia id quod est in una illarum propter quod
 615 praedicatum dicitur de illo aut ipsum dicitur de subiecto, etiam est in
 alio. Unde quod una persona in subiecto proposita et nominata |
 intelligatur altera, hoc non contingit nisi quia eo quo persona nominata
 respicit praedicatum, praecise eodem respicit illud et alia intellecta, sicut
 contingit in exemplo AUGUSTINI de Patre et Filio nominatis, et Spiritu
 620 Sancto intellecto respectu illius praedicati 'unus', 'solus', 'verus'; sequitur
 'unus Deus verus'. In hoc enim nulla est differentia. Id ipsum enim est
 in tribus personis propter quod duae nominatae dicuntur 'unus solus
 verus Deus', et ideo illis nominatis necesse est Spiritum Sanctum coin-
 telligi, sic quod respectu illius praedicati illis inclusis respectu praedicati,
 625 Spiritus Sanctus a consortio eorum in praedicato non potest ab illis
 excludi dicendo: "soli Pater et Filius sunt unus solus verus Deus", ita
 quod non Spiritus Sanctus; neque excipi vice versa dicendo: "nullus
 praeter Patrem et Filium est unus solus verus Deus" aut "quilibet |
 praeter Spiritum Sanctum est unus solus verus Deus".

Scarp. 1477^b

K" 278ra

630 Sed non est verum quod semper una nominata necesse sit reli-
 quam intelligi, puta quando persona nominata respicit subiectum aliquo
 quod est in eo non commune cum altera persona. Unde quia id propter
 quod Pater et Filius spirant, id ipsum est et commune in ipsis, una
 nominata altera intelligitur, nec potest excludi respectu talis praedicati
 635 aut excipi. Quia tamen illud non est in Spiritu Sancto, nominatis Patre et
 Filio dicendo: "Pater et Filius spirant", non est necesse respectu talis
 praedicati cointelligi Spiritum Sanctum. Et ideo respectu talis praedicati
 bene potest Spiritus Sanctus excludi dicendo: "soli Pater et Filius spi-
 rant, non ergo Spiritus Sanctus"; dicendo: "quilibet praeter Spiritum
 640 Sanctum spirat" et "nullus spirat nisi Pater et Filius". |

Scarp. 1478^a